

Handwritten text in a cursive script, possibly a name or a title.

Handwritten text in a cursive script, possibly a name or a title.

Handwritten text in a cursive script, possibly a name or a title.

COMMENTARIUS
IN DVOS LIBROS

ARISTOTELIS DE ORTU,
atque interitu.

PRÆTEREA

*¶ Questiones quæ ex his libris accipi possunt in contrariam
partem disputata.*

Autore Gasparo Cardillo Villalpandeo Segobiensi
Doctore Theologo.

Ad Illustrem Virum Antonium Piresium
Philippi Catholici Regis nostri a Se-
cretis rerum status.

IESVS EST SPES MEA.
*Si quid miraberis, pones inuitus.
Reddituro, satis.*

COMPLVTI.

Ex typographia Ioannis de Villa noua.
Anno Domini 1569.

Cum Priuilegio Regis.

*Lib. quædam
mea ad hunc
libellum
libellum
libellum*

*Constante 48
Anno 12
Vol. 2*

*opere collegio de A. cat.
recom.*

IN DVO LIBROS
ARISTOTELIS DE ORTU

acque interitu

TRAFEREA

Autore Gasparo Cardillo Villalpando Segobiano
Doctore Theologo

Ad Illustrationem V. M. Antonii Tristram
Theologi Catholici Regis nostrae Sc-

Ex typographia Joannis de Villa nova
Anno Domini 1569

Com Privilegio Regis

Ad illustrem, & virtutis ac literarum orna-
 MENTIS CLARISSIMUM VI-
 rum Antonium Piresiū Philippi catholici Regis
 nostri a secretis rerū status, Gasparis Cardilli
 Villalpandei Segob. in duos libros Ari-
 stotelis De ortu atque interi-
 tu, Præfatio.

LIBROS Aristotelis de ortu, & interitu nostris cō-
 mentarijs illustratos atque auctos quæstionibus de re
 eadem, cum in vulgus emittere, & communicare stu-
 diosis bonarum artū hominibus cuperemus illustris
 Antoni tuo potissimum nomini consecrare, in ani-
 mum induximus. Id, vt faceremus, multæ nos grauissi-
 mæ causæ, rationesque compulerunt: quarum lingulæ
 tantum per se valent, iudicio meo, vt nō modo, me, quem ipsa natura re-
 rum admodum potens, tacitis quibusdam stimulis, veluti facibus subie-
 ctis, ad obsequiū tui ardentissime concitat, & inflāmat, sed alium quem
 tuis, nisi tibi admodum Repugnantem animum gerat, facile permouere
 possint, vt tantam istam virtutem tuam, tam insignem, admirabilemque
 prudentiam, cum bonarum artium cognitione, atque scientia coniunctā
 plurimum admiretur, laudetque.

Quanti tu facias eos viros, qui præclaris suis scriptis de hominum ge-
 nere bene mereri student, ex familiaribus, & literarijs sermonibus, quos
 ego tecum, magna cum voluptate mea sæpe numero contuli, non obscu-
 re intellexi. Scio etiam quibus verbis, quanta orationis facundia, quæ
 tibi tum natura, tum arte plurima contigit, ad laborem perferēdum eos
 homines hortari consueueris, qui, vel difficultate perterri, v, ipso rerū
 pondere oppressi in medio cursu virtutis animum despōdent ac sese cō-
 tinuo victos fateri, volunt. Scio tandem quibus beneficijs studiosos bo-
 narum artium prosequaris. Nec enim ita te comparasti, vt quorundam
 hominū qui plus justo sibi arrogant, cum sint ignauissimi, sentētiam pro-
 bare vsquam velles, aut posses, qui nescio qua insania correpti, & furore
 mentis agitati prorsus inutilem, & superuacaneam esse ferūt illam ope-
 ram, quam viri alioqui doctissimi his temporibus libris scribendis, atq;
 inuulgandis impendunt. Quasi vero omnis generis scriptorum diligen-
 tiam, atque industria vllō tempore vnquam tantopere nobis fuerit ne-
 cessaria, quā hoc sit: cum quorundam deprauatorum hominum, & am-
 bitioni, atque gloriæ seruientium culpa, effectum est, vt omnes ferē artes
 bonæ, & sanctissimæ disciplinæ vel omnino pessum ierint, vel contami-
 natæ, conspurcatæque sint. Nec vident literarū ossores strenui, hoc enim

Epistola.

nomine libenter eos appellabo quamdiu in hoc perniciosissimo errore perstiterint, libris subinde editis, ut cetera comoda taceam, illud effici, quod est sanè maximum, & ad comparandas purius, atque expeditius disciplinas summopere necessarium, ut veteres discipline, atque artes latè patentibus in compendium redigantur: obscura splendorem accipiant: quæ videbantur, extra chorum saltare, ut est in proverbio, in ordinem referantur, quæ barbari barbare scripta nobis reliquere, doceantur latine, id est suo, conuenientique sermone tradantur. Denique ab alijs inuente artes ingenue pro dignitate explicentur. Nemini enim obscurum esse potest, interdum sic accidere, ut ciborum bona pars eo solum nomine quod bene condita sit, delicatis & fastidientibus stomachis probetur.

Tu vero proprio periculo comperisti Antoni clarissime quam ingeniter utilitates hominibus adferat bonarum disciplinarum atque artium cognitio, qui ut illam absolutam, atque perfectam à summis viris, quibus te optimus, & sapientissimus pater tuus & in omni genere rerum maximus erudiendum dedit, perdocereris, ab ineunte etate bonam A Europæ partem discendi gratia peragrasti. Plurimas noctes duxisti infornes: dies plurimos magnorum virorum colloquijs tribuisti. Variarum gentium, apud quas non sine summa laude, atque incremento virtutis diu versatus es, accuratissime ingenium explorasti: tibi quod esset ex usu ex eisdem periculum fecisti. Denique tempus quod ista etate, plerique oēs ludis, iocis, confabulationibus, molioribus etiam voluptatibus dare solent, libris euoluendis, atque audiendis viris excellentibus impedisti. Videbas enim nullam esse maiorem voluptatem, aut quæ naturæ hominum magis accommodata sit, quam quæ ex studijs bonarum artium percipitur, ad quas natura ipsa compositi atque effecti sumus.

Ex huiusmodi autem studijs, quæ tu a teneris annis strenuissime coluisti isto ingenio, & fortuna, in qua partim paterna virtus, quæ ad res omnes maxima semper habita est, præsertim vero ad obsequia regibus nostris in rebus maximis præstanda, partim tua, quæ tãquam fulgentissimū sydus emicat, te collocavit, digna oblectamenta cepisti: illa etiam tibi magnum emolumentum, atque præsidium attulerunt, ad secundas, atque aduersas res, quæ tibi intenera ista etate plurimè contigerunt: quo animo perferendum. Ad tractandos animos hominum dextere, ac pro dignitate: eosdemque in officio retinendum, siue publicam, siue priuata negotia agenda tibi sint, in quibus tu quidē non ex officio modo, sed cum est etiā alienis commodis prospiciendum, occupari libenter soles. Ergo cum te illis naturæ atque artis præsijs & ornamentis præditum esse intelligam, quibus de aliorum studijs optime, atque incorrupte possis iudicare: atque is sis, qui propter summam, quam in his humanioribus disciplinis eruditionem est consecutus, atque etiam propter eam personam, quam rebus maximis præfectus apud regem nostrum substines, possis, atque velis, si res poscat, opemferre: insuper me non vulgaribus beneficijs deuinxeris: postremo hij libri peculiari ea ratione tibi debeantur, quod eosdem dum Aristotelem interpretor, publicis, & priuatis prælectionibus ex me audieris,

audieris. Vt ergo quanti te faciam provirili mea portione apud oēs mortales testatum reliquam, statui commentarios meos in duos illos elegantissimos libros de ortu, atque interitu tibi dicare. Hos tu Antoni optime eo animo suscipe, quo traduntur a me: hoc est hilari, atque grato.

In his autem libris explicandis, ne te id lateat, illud consilium sequuti sumus, ut non satis putaremus nuda commentaria publicare, adiecimus disputationes illas, quę in Academijs bene institutis de his rebus haberi solent. Cuiusmodi scribendi ratio, tamen nūquam mihi nō magno pere probata sit: certe hoc tempore probatur maxime: ut propositis exemplis discamus, qua ratione manus cum hoste nobis cōserendę sint, & dimicā dū pro veritate, quę cum sit in profundo demersa, ut aiebat Democritus, in conspectū hominum disputando convenientissime reuocatur: hanc ipsam minori negotio Reperiemus, si iura prius, ut Aristoteles inquit, audiantur, id est, si rationes in cōtrariam partem in medium productę examinentur diligenter. Quamquam in eare modum tenere conati sumus, ne si pertinacius cōtendamus, aut plus iusto altercemur, quod sepe fit, veritatem, quā quęrimus, amittamus. Ceterū cū controuersiam dirimimus aut de quęstione proposita nostram sententiam pronunciamus, raro citamus autores, ne, quod accidit plerumque, studio partium in luce positam quispiam veritatem contemnat. Quam rationem interpretandi secuti etiam sumus, cum Aristotelis dialecticam & octo illos libros admodum obscuros de physica auscultatione explicaremus. Eandem quoque seruamus in illis alteris, quos volente deo, breui in lucem daturi sumus, de cęlo atque anima: tamen non ignorem, quot, & quantę molestię mihi deorandę sint quantiq; sumptus tolerandi si prestare velim, quod polliceor: leues tamē Antoni Prestatissime molestias oēs, sumptusque putabo, modo sit vnde illos facere possim, fretus ope tua & patrocinio animatus. Vale cōpluti ex bibliotheca nostra octauo Kal. Aprilis. An. d. lxxvij.

Simonis Cugnæ ad Gasparem Cardillum
Villalpandæum.

Epigramma.

*Dum magni reſeras natura arcana magiſtri,
Et penitus mentem pandis Ariſtotelis,
Dumq; quid interitus, dum quid ſit diſſeris ortus,
Et quo res ſoleant naſci & obire modo,
Myſtica dum ſophiæ Villalpandæe recludis
Præcepta, ingenio mirè adaperſa tuo,
Interit excellens doctorum fama virorum,
Et paris æternum nomen in orbe tibi.
Nam veluti alterius res quolibet interit ortus
Quodq; prius fuerat non manet ulterius:
Sic tibi doctorum ſcribenti turba virorum
Cecit, proq; ſuis iam tua ſcripta probat.
Uiq; vel occiduis cùm ſol ſe pandit in oris,
Vel roſeo optatum promittit ab orbe diem,
Alterius utroq; ſolet ſplendeſcere in orbe,
Et roſei oſtendit vultus ubiq; tubar:
Sic tua ſive ipſe interitum, ſive arduus ortum
Cardille explanes, gloria ubiq; viget.
Iure igitur miris celebrat te laudibus orbis,
Omnia qui mira dexteritate facis.*

Or quanto por parte de vos Gaspar Cardillo de Villalpá do Doctor en santa Theologia, residete en la vniuersidad dela villa de Alcala d Henares nos ha sido hecha relació que vos auiaades hecho dos libros de comētarios de Aristoteles de ortu adque interitum, los quales eran muy vti esy prouechosos en los q̄les auiaades gastado mucho tiempo y tenido en ello mucho trabajo atento lo qual nos suplicastes os eessemos licencia y facultad para imprimir los, y juntamente con la d̄da licencia preui legio para que por el tiempo que nuestra merced y voichad fuesse, ninguna otra persona destos nuestro reynos y señoriosptudiessen imprimir ni vender so graues penas, o como la nuestra merced fuesse, lo qual visto por los del nuestro consejo, por quanto en los dichos libros se hizieron las diligencias que la pregmatica por nos agora nueuamente hecha dispone, fue acordado que deuiamos nãdar dar esta nuestra cedula en la dicha razon y nos tuuimos lo por bien. Por lo qual vosdamos licẽcia y facultad para que qualquier impressor destos nuestro reynos pueda imprimir y imprima los dichos libros que de suso se haze mencion sin que por ello cayga ni incurra en pena alguna, y para que por tiempo de diez años primeros siguientes, que corran y se quenten desde el dia de la d̄sta desta nuestra cedula en adelante, a vos el dicho Gaspar Cardillo: o la persona q̄ vuestro poder ouiere, podays imprimir y veder los dichos libros y mandamos q̄ persona alguna sin vuestra licencia duran te el tiẽpo de los dichos diez años no los pueda imprimir ni veder so pena de perder todos los libros q̄ ouiere imprimido y mas veynte mil marauedis para nuestra camara, y mandamos q̄ despues de impresos no se puedan veder ni vedan sin q̄ primero se traygan al nuestro cõsejo juntamente cõ los originales q̄ en el fuerõ vistos q̄ vã rubricados y firmados en fin dellos de Domingo de çauala nuestro eseriuano de camara delos q̄ residẽ en el nuestro cõsejo para que se vea la dicha impressiõ, si esta cõ forme a los originales, y se tasse el precio porque se ouieren de vender cada volumen so pena de caer e incurrir en las penas cõtendidas en la dicha pregmatica y leyes de nuestros reynos, y mandamos a los del nuestro consejo presidente y oydores delas nuestras audiencias, alcaldes alguaziles dela nuestra casa y corte y chancellerias e a todos los corregidores Asistente gouernadores alcaldes y otros juezes y justicias quales quier de todas las ciudades villas y lugares d̄los nuestros reynos y señorios y acada vno y q̄alquier dellos as̄i a los q̄ agora son como a los q̄ serã de aqui adelante q̄ vos guardẽ y cūplan esta nuestra cedula e merced q̄ as̄i vos hazemos y cõtra el tenor y forma della no vayã ni passen ni cõfientan yr ni passar por alguna manera, so pena de la nuestra merced y de veynte mil marauedis para la nuestra camara, a cada vno q̄ lo cõtrario hiziere. Fecha en madrid, a 7. dias de Iulio de. 1562. años.

Yo el Rey.

Por mandado de su magestad

Francisco de Erasso.

Quæstiones quæ à nobis explicantur in his duobus libris.

Quod sit propositum Aristotelis in his libris.	fo. 1. p. 1.
Quod sit subiectum horum librorum, & quis ordo.	ib. p. 2.
Vtrum vnus rei ortus sit alterius interitus.	fo. 10. p. 2.
Vtrum possit aliquid fieri ex nihilo.	fo. 11. p. 2.
Vtrum accidentia sint in materia prima tanquam in subiecto, an in composito.	fo. 11. p. 1.
Vtrū aliqua forma substantialis maneat eadem post ortū rei quæ fuerat prius.	fo. 15. p. 1.
Vtrum in eodem homine existant plures formæ.	fo. 16. p. 1.
Vtrum augmentatio fiat secundum formam, an vero secundum materiam.	fo. 22. p. 1.
Vtrum facultas nutriendi diuersa sit a facultate augendi.	fo. 25. p. 1.
Vtrum acretio sit motus continuus, & per se.	f. 26. p. 1.
Vtrum omne quod agit, agat tangendo.	f. 26. p. 2.
Vtrum idem in seipsum possit agere.	f. 31. p. 2.
Vtrum simile agat in simile.	f. 32. p. 1.
Vtrum quod agit patiatur ab eo in quod agit.	fo. 34. p. 1.
Vtrum formæ elementorum maneat in mixto.	f. 44. p. 1.
Vtrum formæ elementorum intendi possint atque remitti.	f. 45. p. 2.
Vtrum sensus videndi sit prior cæteris sensibus.	f. 48. p. 2.
Vtrum vera sint quæ docet Arist. de primis qualitatibus.	f. 51. p. 2.
Vtrum tantum sint quatuor elementa.	f. 52. p. 1.
Vtrum sit elementū ignis, & quo loco sit, & quomodo deprehēdi a nobis possit.	f. 53. p. 1.
Vtrum contrariæ qualitates simul esse possint.	f. 54. p. 1.
Vtrū singulis elementis vnā quædam summa qualitas cōcessa sit.	fo. 56. p. 1.
Vtrum elementa symbola facilius transmutentur, quam disymbola.	fo. 58. p. 2.
Vtrum omne mixtum quatuor elementis constet.	fo. 66. p. 2.
Vtrum res æternæ efficientem causam habeant.	f. 69. p. 1.
Vtrum materia celi diuersa sit a materia generabili.	f. 69. p. 2.
Vtrum materia causa sit cur res corrumpantur.	f. 70. p. 2.
Vtrum sit aliquod mixtum omnino temperatum.	f. 95. p. 2.
Vtrum semel corruptum possit per naturam redire numero idem.	f. 77. p. 1.
Vtrum natura liberatione conuinci possit resurrectio mortuorum.	f. 77. p. 2.
Vtrum possit homo viuere ultra spacium sibi concessum a natura.	f. 73. p. 2.

QVÆSTIONES PRÆ

A M B V L A E.

PRIMA QVÆSTIO DE PRO- posito Aristotelis in his libris.

NT E A quam expli-
care incipimus sentē-
tiam Aristot. singulis
capitibus comprehē-
sā, more nostro, quę
stiones quasdam prę-
ambulas absoluem⁹:

quarum explanatio
nem admodum necessariam putamus cęte-
ris omnibus percipiendis quę ab Arist. no-
bis proponuntur in his libris. In primis ve-
rò quęstio existit, quod sit Arist. propositū
in his duobus libris de ortu atque interitu.
De qua quęstione tamen varij varia nobis
monumentis suarum literarum scripta reli-
querint, nos sanē quid Arist. crediderit cō-
pendio dicemus, prętermittentes quę ad
rem istam parū pertinere existimauerimus.

Propositū
Aristot. in
his libris.

Est itaque Aristot. propositum in his libris,
disputare vniuersim de causis & rationibus
eorū, quę secundū naturā generantur, atq;
intereunt. Hanc esse Arist. sententiam, pri-
mum constat eius verbis, cum ait initio ho-
rum librorū: Generationis & interitus, om-
nium pariter quę natura gignuntur & occi-
dunt, causę differendę sunt, atque rationes.
sic enim, vertit Genesius Sepulveda, cuius in-
terpretationem his commentarijs inferere,
animus est. Eadem pręterea sentētia illa ra-
tione conuincitur, quę ex diuisione sumi-
tur scriptorum Arist. de natura, quam tractā-
mus initio commentariorum in libros de cę-
lo. Cum enim quatuor memoratis libris ceter
nū corpus explicatū sit, reliquū est, explican-
dū corpus ortui atq; interitui obnoxium. Ad
eā autē rē perfectō necessarium est vniuersim
explicare ortum, atque interitum: & cau-
sas, atque rationes vtriusque: hoc nullo alio
loco pręstat Arist. quam pręsenti. Et confir-
mat hęc ratio: quia non satis conuenien-
ter explicari potest, cōcepta lib. 3. & 4. de cęlo
disputatio, de numero, & transmutatione

Ratio.

Confirma-
tur ratio.

elementorum, nisi natura ortus atque inte-
ritus vniuersē explicetur: ea verò explanata
adamussim, quod sit in his libris, omnes af-
fectus elementorum apertē constabunt: ob
eamque rem post libros de cęlo, causas &
rationes ortus & interitus nos docet Arist.
atque ita connectens vtramque tractationē,
cū ad calcem librorum de cęlo dixisset, de
gravi quidem & leui hęc dicta sint: subiun-
git initio horum librorum: de ortu autem
atq; interitu eorum quę natura gignuntur,
&c. ita enim legit Philopponus vir diligen-
tissimus, atq; ita habet gręcæ lectio. Obijci-
et quispiā, Arist. pessimē facere, dū in presen-
tia causas explicat ortus, atque interitus: si
quidem illę ab eodem etiam explanantur in
libris de animalibus, de plātis, & meteorolo-
gicis: quare alterutro loco pręter rationem
ortus causas, atque interitus nos docet. Hęc
dubitationem Arist. soluit, cū ait, disputa-
re se in presentia de causis ortus, atq; inter-
itus vniuersē, ut (vt Genesius vertit) omniū
pariter. Duobus siquidem modis causę acci-
piuntur ortus atque interitus: altero quidē
vniuersē, altero verò specialiter. In his li-
bris, causę ortus atque interitus docentur
generaliter, hoc est, non accommodatę re-
bus singulis, animalibus videlicet, aut plan-
tis. Alijs autem locis, tractantur quidem cau-
sę, at non generales eorum quę oriuntur,
sed speciales, & proprię. Quod factum est
ab Arist. in libris de animalibus & plantis:
quibus locis singulorum animalium, & plā-
tarum, sue proprięque causę referuntur, &
explanantur.

Rursum obijciat aliquis, non debuisse A-
rist. hoc loco de causis vniuersē & generali-
ter eorum quę oriuntur, atque occidunt tra-
ctare: quandoquidem planē, atque perfectē
de eisdem differuit lib. 2. de physica ausculta-
tione, quemadmodum cōmentarijs in eum
locum longa oratione a me monstratū est.

A Hanc

i. obiectio.

Soluitur

Causę or-
tus accipiū-
tur bifariā.

2. obiectio

QVAESTIONES.

Soluitur.

Hanc etiā dubitationem soluit Arist. in præsentia cum ait: explicare se omnium rerum quæ oriuntur atque intereunt causas, nō autem omnium rerum simpliciter. Etenim lib. secundo de physica auscult. Arist. non solū explanat causas, atque rationes rerum quæ generari & corrumpi possunt, sed etiam rerum illarum quæ vel ab arte, vel à natura, vel à mēte proficiuntur, tamen si maxime causas doceat rerum constantium naturā: hoc vero loco non omnium rerum naturalium causas aperit, atque rationes, sed earum duntaxat quæ ortum acque interitum subire possunt. Atque huc spectans Arist. cum dixisset causas, & rationes inquirere se generationis & corruptionis, ne existimaret quispian omnium rerum quæ generantur, suntq; causas ab eodem tractari in præsentia debere, aut eorum quæ natura generantur, atque intereunt: nam prætermittit causas eorum quæ vel ab arte, vel à mēte, proficiuntur, vel etiam ab ipsa natura rerum, quæ non generantur, aut intereunt.

Quo nomine causas & rationes distinguantur.

Nostraten-
rentia.

Obiectio.

Soluitur.

Quæret aliquis cur Arist. inquit explicandas esse in præsentia causas & rationes? Ferunt quidam, nomine causæ significari materiam atque efficiens: rationis verò appellatione, formam & finem: forma enim ratio appellatur & substantia rei lib. secundo de physica auscult: similiter etiam finis, qui re ipsa à forma non discrepat. Verū iudicio meo, nomine causæ quadruplex causæ genus comprehenditur est ab Arist. materia inquam, forma, efficiens, & finis: rationem, verò Arist. appellat modum quo res generantur, & corrumpuntur: ut non tantum causas doceat, sed etiam modum gignendæ rei: est enim diuersus modus generationis ab ipsa causā. Quod exemplo constare possit eorū, quæ in sublimi loco gignuntur: quorū causas & modos refert philosophus in meteorologicis. Neque enim satis est, ut perfectæ de ortu atque interitu disputatio habeatur, causas rerum quæ oriuntur, atque occidunt dicere, nisi rationem quoque doceamus, quare res fiant.

Tertio obijciat aliquis frustra esse ab Aristotele de accretione & alteratione disputatum, etiam si ortus causas atque interitus merito fuerit persequutus. verum quæstio facile soluitur: horum enim contemplatio magnopere conducit ad præsentem disputationem: quoniam accretio, & alteratio sunt quædam generationes, ut suis locis docet Arist. quare ut de ortu at-

que interitu perfectè differeret, accretionem & commutationem, quæ alteratio vocatur, explicare debuit: cum autem aliqua ratione coniuncta hæc ipsa cum ortu sint, ut Arist. etiam docet initio huius cap. necessarium fuit ut de eisdem disputaret: ut quo nomine cum ortu conueniant, & quo discrepent, apertius constare nobis possit, neque similitudine decipiamur.

Quæstio. 2.

De subiecto horum librorum, atque ordine.

TATIM nobis dicendum est, atque id succinctè, & sub quadā breuitate, quod sit horum librorum subiectum, quæ materia in

qua veniuntur. vulgò ita putatur, horum librorum subiectum esse ens mobile ad formā (sic enim nostro rure loquuntur) atque illa est constantissima sophistarum sententia: quam sententiam sequuti fuisse videmur inno lib. de physica auscult, cum de subiecto ageremus. verum iudicio meo ea opinio probari non potest: quod illo maxime argumento conuincitur. Subiectū discipline alicuius illud est, de quo per se monstrantur affectiones in ipsa disciplina, ens autem mobile ad formam, non est id genus, ergo neque est subiectum horum librorum. Discursus legitimus est, & maior aperta opinione Arist. lib. i. de posteriori analysi: minor probatur, quoniam duobus his libris nusquam Arist. demonstrat quippiam conuenire corpori, quod ad formam naturā moueri potest, aut qui contra putant, indicent mihi locum in quo id præstet Arist. facile quidem sententiam mutabo. Etenim quæ in his libris ab Arist. affectiones explicantur, proculdubio corpori naturali conueniunt: at non id monstratur in his libris, quinimò nuda ipsæ explicantur in eisdem affectiones. Unde fit, ut non possit corpus mobile ad formam censerī subiectum istorum librorum: quemadmodum dictum est à nobis initio commentariorū in libros de physica auscult. non rectè colligi eorum librorum subiectū esse corpus naturale, quia principia & causæ quæ illis libris explicantur, ad corpus naturale pertinent, atque referuntur.

Præcipuum verò subiectum horum librorum opinione mea, atque etiam philopponi, ortus est atque interitus. Hoc primū con-

Subiectū
nō est ens
mobile ad
formam.

Ratione
quædam
iudicatur.

Præcipuum
subiectum
horū libro-
rū est or-
tus atque
interitus.

Ex scopo.

Ex titulo.

prima Ob-
iectio.
Solvitur.

stat ex scopo quē diximus: etenim si scopus est, docere causas & rationes ortus & interitus rerum, ipse rerum ortus, atque interitus subiectū erit, & materia de qua disputatur, & ad quam proximē referuntur quæ in præsentia explicantur. Ex titulo rursum hæc sententia convincitur, qui, ut à me sepe dictū est, cōpēdio cōtinet summā rei de qua disputat: inscribunt autē libri de ortu atque interitu.

Obijciat aliquis, horum librorū genus, aut subiectum non esse ortum simul atque interitum: quādoquidem vnus disciplinæ vnū oportet esse genus, non plura. Verū quæstio hæc facile soluitur: primum, si dicamus verā esse sententiā, cū de integra aliqua disciplina, aut arte disputatur, non cum de parte. Nam quemadmodum integra aliqua disciplina ab altera differt integro aliquo subiecto, ita quoque vna aut plures ceteræ, quod in vna aut pluribus versetur res: ut in libris de prima philosophia Arist. nos docet. Verū parte aliqua disciplinæ nihil verat explanari res plures: nā in Porphyrij illogice quæ explicantur voces: & in libris de physica auscult. plura principia, atque causæ. Deinde dicendum est, nihil prohibere quominus in eadem disciplina de rebus pluribus differatur, modō omnes illæ res vna, atque eadē accipiantur ratione. Vnde quinq; voces illā induunt rationem, ut vniuersales dicantur: principia & causæ omnes illo conueniunt nomine, quod ex eis res natura cōstantes efficiuntur, præsertim cum vnū ad alterum referatur, quod fit in præsentia. nam interitus ad ortu pertinet: nihil enim natura corrumpit, ut corrumpat, sed ut gignat aliud. Atque ideo nihil prohibet dicere, subiectū horum librorum ortum esse, atque interitū. Præsertim cum ortus atque interitus opposita sint: & oppositorum eadem sit disciplina. Deinde obijciat aliquis: si ortus atque interitus sunt genus horum librorum, quorsum Arist. accretionem, & commutationem explanat? Dicendum est, ortū & interitū esse præcipuum genus, atque subiectum: cetera verō accessoria esse, & gratia ortus, atque interitus ab Arist. explicari. Vulgus sophistarū diceret, ortum atque interitum esse subiectū præcipuum, non tamen adæquatū: quoniam præter ortum & interitum multa in eisdem libris explicantur ab Arist.

2.

Interitus
ad ortum
refertur.

secūda Ob-
iectio.

Solvitur.

Quo loco
sint repo-
nendi lib-
ri de ortu.

Hinc colligi potest, quo loco sint collocādi libri de ortu atque interitu: reponēdi siquidē sunt proximē post libros de cælo, & antē libros meteorologicorū. Nā cū instituerit Ari-

stot. agere de corpore naturali, atque id sit duplex, vnum æternum, alterū obnoxium ortui, atque interitui, & de æterno sit disputatū in libris de cælo, statim de generabilib⁹ debuit disputare: sed quoniam istorū natura constare nequit ignorato ortu, ortus proximē explicandus est: post æternū corpus. Eam tamē rem accuratiori sermone aperuimus initio cōmentariorum in libros de cælo: ut superuacaneum sit, eandem rem iterum inculcare. Diuiduntur hi libri hac ratione: in prior libro accurate differit. Arist. de simplicior ortu atque interitu: demonstratq; quid ortus sit, quid interitus: præterea quid accretio, & commutatio sit, & quo nomine ab ortu differat. Quoniam verō corpora simplicia, quæ elementa corporum appellantur, principia, atque causæ sunt omnium quæ oriuntur, atque intereunt, statuit differere de mutua elementorū trāsmutatione: ut generatio, atque interitus minori negotio percipi possint. Sed quoniam ad trāsmutationem efficiendā mixtione opus est, ad mixtionē verō actione & passione, ad hæc contactu: differit Arist. de contactu, actione atque mixtione. Hinc cōcedit ad differētiās elementorū inue-
stigandas, principes videlicet qualitates, quibus mutuo inter se agētib⁹ trāsmutatio fit: qui sanē modus trāsmutationis efficiendæ non omnino agnosci ab antiquis potuit. Ex quibus omnibus demonstrat quatuor tantū esse elementa: quod citra demonstrationem acceperat, cū de cælo disputaret.

Diuisio
istorum li-
brorum.

libros 9
libros

Obseruatio.

Quamquā multi nostris temporibus apte fortasse verterunt libros Arist. de ortu, atque interitu, quos in præsentia charitatur sumus, malimus versione illā vti, quam Genesius Sepulveda fecit, quam vlla alia, quod ea nobis præ ceteris probaretur. Nā neque paraphrasitē agit, neque sermoni latino plus equo indulget, neque voces receptas ab schola mutat, in quibus sepe numero magna sententiæ vis sita est: sed rem exponit purē latinē accommodatēque. Hoc præterea debemus hispani hispano homini, atque doctissimo viro

Quā ver-
sionem se-
quamur.

Argumentum cap. i. lib. i. de ortu & interitu.

Disputaturus Arist. de ortu atque interitu, initio quæstionē illā tractat, utrū ortus & cōmutatio idē sint, an potius differant.

A 2 Et

COMMENTARIUS.

Et quoniam de ea questione variè senserūt veteres philosophi, more suo priusquā propriam sententiam referat, aliorum numerat opiniones, easdemq; examinat. Hoc præstat duob⁹ capitibus: præsentī inquam, & proximo. Primum autem omnium, propositum suum, atque etiam scopum sibi præfixum in his libris, ante oculos ponit his verbis.

Caput primum.

Generationis, & interitus omnium pariter, quæ natura gignuntur, & occidūt, causæ differēde sunt, atque rationes. Accretio itē, & alteratio quid sit, disputandū est. Et utrū alterationis, & generationis natura eadē sit intelligenda, an diuersa, ut nominibus quoque discernuntur.

Propositū igitur Arist. (quod est à me dictum vberius prima questione) illud est: explicare causas quatuor, & præterea modū quo efficiuntur constatque, non omnes quidem res, sed illæ dūtaxat quæ & natura fiunt, & oriūtur atque occidunt. Causas autem exponit vniuersæ, hoc est generaliter, non ut accommodantur animalibus, aut plantis, aut vllis alijs rebus, sed omnibus quæ generantur & corrumpuntur. Deinde accretionem & cōmurationem seu alterationem explanat: quoniam generationi videntur esse cōiunctæ id genus mutationes, quam admodum explicare instituit in his duobus libris.

Cur non exordium sumpserit a questione an sit.

Soluitur a philoppono.

Hoc loco rogabit, fortasse quispiā, quid caute sit cur Arist. acturus de ortu, ab ea questione initium sumpserit, quæ est de generationis & cæterarum mutationum discrimine. Illam verò questionem prætermiserit, an sit generatio, quæ principem locum tenere debet in disputatione, iudicio Arist. lib. 2. de post. Analys. Huius rei illam rationem reddit philopponus, quoniam ea questio explicata est prius: nempe lib. 3. de cælo, quantū satis est ad alterā questionē explicandā, quæ ad assignandū inter huiusmodi motus discriminē pertinet: atq; interim dum. c. 3. accuratius tractatur eadem questio. & sanè sic est. nā in eo libro ostēsum est ortum esse: quare statim tractari debuit secūda questio, quid inquam generatio sit, quod facit phi-

losophus. Atque ut melius rem præstaret, (quemadmodum admonui) distinguit principio ortum à cæteris mutationibus quæ ad ortum accedere videtur. Obijciēt rursum aliquis, nō debuisse Arist. de elementis disputare in præsentia, quandoquidem eorum contemplationi duos posteriores libros de cælo dederat. Questio verò soluenda est distinctione adhibita: etenim elementum bifariam accipi potest: vno modo, secundum propriam naturam, atque substantiam, & ut pars est vniuersitatis: altero modo, quæ ratione ad mixtionem refertur, & cōducit ad ortus efficiendos, quoniam ex eodem res cunctæ quæ oriuntur, atque intereunt constant: ergo in libris de cælo duobus differuit Arist. de elementis priori ratione: in libris verò de ortu atque interitu, eorum naturā persequit quatenus ad ortū rerum aliarū efficiendum, spectant. Cū enim in libris de cælo sumpserit Arist. explicandam naturam æterni corporis, præterea orbis totius, atque partium eius præcipuarum, sitq; elementum altera vniuersitatis pars, quæ nunquam tota aboleri, atq; dissipari possit, merito de elementorum ingenio, atque natura differuit. Quare hoc nomine increpari Arist. non debuit. Sed iam ad reliqua cōtēdamus.

Obiectio.

Soluitur.

Elementū duobus modis capitur

VETERES ergo partim generationem simplicem appellatam, alterationē esse tradunt, partim eas differre. Nā qui vniuersum vnum esse dicunt, & ex vno cuncta gignunt, ij alterationem generationem esse, fateari cōiunguntur, & quod proprie fit, alterari. Qui vero plura quā vnum, materiam esse statuunt, ut Empedocles, & Anaxagoras & Leucippus, ij differre aiunt. Quamquā Anaxagoras propriam vocē ignorauit, qui gigni, & interire, hoc esse, quod alterari statuit: cum tamē elementa multa esse dicat, ut & alij. Nam Empedocles corporea quatuor, cuncta verò adiunctis motoribus, sex numero esse affirmat. Anaxagoras innumera. Item Leucippus & Democritus. Ille namque res similium partium, elementa esse statuit: ut os, carnem, medullam

medullā, & ceterā quorūcuiusq; pars æquiuoca est. Democritus & Leucippus ex indiuiduis corporibus cætera constitui tradunt, & hæc infinita esse tum multitudine, tum etiā formis: & cōposita differre inter se ijs, ex quibus constant eorundē positione & ordine. Cæterū quæ tradit Anaxagoras, cum Empedoclis dictis pugnare videntur. Alter enim dicit ignem, aquam, aerem, terrā quatuor esse elemēta: eademq; carne, & ossē, & cæteris eius generis, quæ partibus constant similibus, simpliciora. Alter simplicia hæc esse ait, & elemēta: terrā verò, ignē, & aerem cōposita: siquidē horū seminarium vniuersale existere. Qui ergo cūcta ex vno cōstituant, ij asserant, necesse est: generationē, & interitū esse alterationē: vt qui fateri cogantur, subiectū semper idē, ac vnū persistere: quod quidē alterari nūcupatur. Qui verò plura genera faciunt, ij alterationē diuersam esse à generatione cōfiteātur oportet. Nā coeundo, & dissoluēdo, generatio accidit & interitus. Quamobrē Empedocles, ad hunc modū ait. Cuiusq; natura nihil est aliud, q̄ mistio, & mistorū dispositio. Itaque satis intelligitur, hunc sermonē positioni illorū esse cōsentaneū, & ipsorū talē esse doctrinā. Sed quāquā alterationi, & generationi aliquid interesse fateri conuincātur, hoc tamē ipsorū decretis cōstare nequit. Nec vero est factu difficile, p̄spicere verā esse hanc nostrā disputationē. Nā vt quiescēte substātia, mutationē tamē in ipsa fieri cernim⁹ quā accretionē, & imminutionē appellam⁹, sicutē alterationē. Ceterū ad istorū doctrinā q̄ plus q̄ vnū principiū faciūt, nihil valeat alterari. Siquidē affectiones, per quas hoc cōtingere dicim⁹, discrimina sunt elemētorum. Verbi

causa calidū & frigidū, album & nigrū, siccū & humidū, molle & durū, & reliqua. vt Empedocles dicebat, solē albū videre licet, & calētē prorsus, imbrē autē caliginosū & frigidū. Et de reliquis ad eundē modū statuit. Quare si neq; ex igne aqua, nec ex aqua terra fieri pōt, ne ex albo quidē nigrū, nec deniq; ex molli durū fiet. cui similis est ceterorū ratio. At istud erat alteratio. Aut certe statuēdū est vnā semp materiā appositis adesse siue loco, siue incremēto & decremēto, seu deniq; alteratione mutētur. Iā hoc perinde necessariū est, atq; alte rationē existere. Nā si alteratio est subiectū quoq; elemētū vnū est, & vna materia omniū, quæ in se vicissim transeūt. Rursus si subiectū est vnū, alteratio est. Empedocles igitur tū rerū vsui, tū et sibi pugnatia dicere videtur. q̄ simul elemētū alterū ex altero fieri negat, sed ex his alia cūcta gigni, simul vbi vniuersam naturā, excepta discordia in vnū coe git, rursus ex vno singula gigni affirmat. Quare ex vno aliquo aliud aqua sit, aliud ignis. cū videlicet quibusdā differētijs, & affectionib⁹ serūgatur, vt ipse dicit. Solē albū & calētē, terrā grauē & durā. His igitur discrimib⁹ sublatis, possūt, n. auferri, vti que cū genita sint, dubiū nō est, quin necessario ex aqua terra, ex terra aqua generetur, & alia vicissim ex alijs pari rōne. nō mō, tūc, sed nūc, et dū affectionib⁹ mutātur. Ei⁹ autē disciplina cōsentaneū est, has aduenire posse, & rursus secedere, p̄sertim pugnatib⁹, vt ipse ait, inter se discordia & amicitia. quæ causa fuit, vt ex vno cūcta gignerētur. haud. n. cum eēnt et num ignis, & aqua, & terra, eēnt vnum vniuersum. Nec illud satis liquet, vtrum ei principium vnum eēstatuēdū sit, an plura, vt ignē, & ter-

COMMENTARIVS.

rá, & quæ sunt eiusdē ordinis. Quā velut materia subiicitur id, ex quo p̄ motum transferendo terra fit, & ignis, vnum est elemētum. Quā vero hoc ex cōpositione fit, illis coeuntib⁹, ipsa vero ex dissolutiōe illa magis sūt elemētaria, & priora natura.

Numerat
sententias
veterū de
principijs.

Methodus
colligendi
principia.

Diferimen
sententia-
rum ana-
xagoræ at
que Empe-
doclis.

Numerat Arist. sententias antiquorū de principijs rerū natura constantiū, vt doceat quisuā eorū alterationē ab ortu distinxerit, aut vtramque confuderit mutationē. Neque. n. quod cupiebat, alio modo potuit efficere apte, conuenienterq;: quāquā illas eadem lib. 1. de phys. auscult. recensuerit. Hic hac methodo colligendæ sunt. Eorum, qui de principijs rerū quæ secundū naturā generantur, tractauerūt, alij dixerunt, vñ duntaxat principū esse omniū earū, Parmenides inquit & Melissus. alij verō dixerunt plura esse principia. Horū alij, finita principia statuerunt: alij infinita. Empedocles finita fecit principia, quatuor inquam elemēta, & litem atque amicitia. Anaxagoras Democritus & Leucippus existimauerunt infinita esse principia: Anaxagoras quidē, infinitas partes similes carnis inquit, nerui, olis, & ceterorū: Democritus & Leucippus, in finitas atomos, idest infecabilia corpora, diuersa inter se situ, ordine, atq; figura: quemadmodum lib. 1. de anima Arist. docet. Inter sententiā Anaxagoræ, atq; Empedoclis illud interest, qd Anaxagoras existimat partes similes prius esse ceterarū rerum, etiā ipsorū quatuor elementorū, elemēta & principia: Empedocles verō putat ipsa elemēta priora esse quā partes similes: siquidē illas format, atq; trahit ex elemētis, elemēta verō nō facit ex partibus similibus. His sentētijs de numero elemētorū vtunq; numeratis, Arist. docet qui nā ex veteribus alterationē ab ortu discreuerint, & qui vtrāq; pmiscuerint, atq; confuderint. Nā alij (vt idē est author) existimauerunt generationem illā, quæ simplex vocatur, quia est substantiæ generatio (vt cap. 3. huius libri Arist. docet) conuenire cū alteratione: alij verō asseruerunt idem esse omnino vtranque mutationem.

Illi ergo qui rerū omniū vñ tantū principium posuerunt, necessariō coguntur cōfiteri generationem à cōmutatione seu alteratione nō esse diuersam: sed eandem potius esse. Ratio est, quia opinione Arist. lib. 5. de physica auscult. generatio est mutatio ab eo

quod non est, in id quod est: aut quæ sit manente subiecto: alteratio verō, mutatio est, ab eo quod est, in id quod est: aut quæ sit seruatō eodē subiecto. Illi verō qui cōcedebant vñ tantū principū, aiebant æternū esse, & semp esse actū: ergo nunquā est non ens, atq; ex consequenti neq; fit vnquā ori⁹ sed omnis trāsmutatio secūdum qualitates continget, & alteratio erit. Quare non possunt isti authores concedere simplicem generationem: sed eorum iudicio alteratio & generatio idem sunt.

Qui verō plura principia statuerunt, distinxerunt generationem ab alteratione, tametsi generatio quā inducunt ij philosophi non sit vera generatio, sed potius debeat segregatio nominari. Empedocles enim litē & amicitiam statuit, quorū munus atq; officiū est segregare ipsa elemēta inuicem. Anaxagoras verō posuit intellectum, segregantē omnia quæ antea latebant in miscella, & rudi atq; indigesta mole. Democritus præterea & Leucippus, qui infinita principia confessi sunt, nō propriē agnouerunt generationē, sed potius fortuitam quādā rerū constitutionē: cū atomos suas, veluti calu quodam inuicē coniungi, & res naturales efficere, asseruerint. Verū est igitur, nō agnouisse antiquos istos philosophos verā omnino generationē: sed potius cōgregationē quādam, ortū appellasse. Necessario autem cōfiteri debent, diuersam esse generationem à generatione: quoniā multa statuunt, quorum vñ ex altero effici natū est: & præterea secundum qualitates putant fieri trāsmutationem. Verū inter ceteros Anaxagoras magnopere increpandus est, quia cū diuersam esse dicat generationem ab alteratione, propriā vocem generationis ignorat: generatio nem siquidem nomine alterationis vocat: est enim apud eūdem, generatio partū similitū congregatio, at qui eandem ille vocat alterationem: & alterari ait, quod generatur.

Admonet tamen Arist. qd licet ex istorum philosophorum sententia necessariō colligatur, generationem diuersam mutationem esse ab alteratione: ex verbis eorū ē elicitur, quod ortus & cōmutatio omnino nō differant. Nā cū alteratio sit trāsmutatio quæ dā secundū qualitatem, & qualitates hi philosophi faciant formas elementorū (aiunt n. solē cādīdū, & calidū esse natura, aquā verō & frigidā & atrā) dubiū nō est quin trāsmutari elemēta nō possint secūdū qualitates, nisi substantia etiā eorūdem trāsmutetur.

Quare

Quare ex eorum verbis, eadē est generatio, atque alteratio. Errant tamen (inquit Arist.) quia licet vna communis materia sit quæ subijciatur omni trāsmutationi, & quæ diuersa sit ab ipsis elementis, illa quidē in omni trāsmutatione manere eadē debet, quam interdum permutatur solum secundum qualitatem: atque ea trāsmutatio, alteratio dicitur: interdum verò secundum substantiam, & est generatio, aut corruptio.

Postremò Empedoclem reprehendit tribus nominibus: primum quidem quia contraria asserit ijs quæ apparent: ait. n. q̄ elementa non possunt ex se inuicem generari, contrarium tamen apertè cernimus. Deinde secundum ipse pugnat: ille. n. ait, q̄ ex illo vno quod sit per congregationē elementorum, elementa per discordiam secernuntur: hoc verò fieri nullo pacto potest, nisi vnum elementum ex altero generetur: cum omnia sint adinuicem permixta. Tertiò reprehendit Empedoclem, quòd nō sit manifestum, vtrum illud vnum quod ex elementis cōgregatis efficitur, principium sit elementorum, an elementa ipsa principia sint illius vnius, hoc est eius chaos quod statuebat Empedocles: ad vtranq; n. partē rationes sunt.

Hæc sunt quæ Arist. presenti cap. scribit, quæ nos hac ratione explicare volumus, ne lectorem ad alia properantem in falsis philosophorum opinionibus numerandis, & refellendis plus iusto moraremur.

Quo loco Genesius legit, quorum cuiusque pars æquiuoca est, lege vniuoca, hoc est nomine & ratione conueniens cum toto, & cum reliquis partibus.

Cum Arist. inquit, cuiusque natura nihil est aliud quam mixtio, & mixtorum dispositio, præterea, solem album videre licet & calentem &c. Versus quosdam citat sumptos ex carminibus Empedoclis, quibus de mundi fabrica differuit in libro qui Cosmopeia inscriptus est ab eodem, tametsi modo nusquam extet, sed duntaxat fragmēta quædam eius libri habeamus veterum philosophorum scriptis inserta.

Argumentum. Cap. 2.

DE re eadem pergit Arist. referre, & confutare aliorum philosophorum sententias: vt ea ratione persuaheat hominibus necessarium omnino esse, vt reiectis vetustis opinionibus, ipse nobis exponat quid sit ortus simplex, & interitus: quid accretio & decretio sit: similiter etiam quid sit alteratio, &

quo modo inter se distinguantur id genus trāsmutationes.

Caput. 2.

Ortus igitur & interitus simplex dicendum est in vniuersum, sint nec ne, & quomodo sint. Idē de cæteris simplicibus motibus, vt de actione, & alteratione differendum est.

His verbis summam comprehendit eorum quæ dicturus est. Exordium autem sumit à sententia Platonis cum ait.

Itaque Plato de rerū ortu solū, & interitu quomodo reb⁹ ad sint differuit. nec vero de omnib⁹, sed de elementorū tantū generatione. At quomodo carnes, ossa, & cætera id genus gignantur reticuit. Iā alteratio & accretio quomodo rebus contingant, nihil docuit. Et vt semel dicā, excepto Democrito, qui nihil videtur neglexisse, nemo quidquā præter summam rerū perstrinxit. In reddēdo autē modo discrimē est. Nā de accretione, mea quidem sententia, nihil fere quisquā statuit egregie, vel quod nō esset cuius in pròptu dicere. Aiunt n. aliquo accedēte res augeri simili. Sed quomodo id fiat, nihil dicūt. Itē de mixtione, & cæteris nihil fere disputarūt, nō magis, quā de efficiēdo & patiēdo, quomodo faciat hoc, illud patiatur, in operib⁹ naturalib⁹.

Plato inquit Arist. prætermisit cæteros motus, accretionem videlicet, imminutionē, atque alterationem, solum autem de generatione differuit in timæo, neque de omni ortu differuit eo loco, sed solum de ortu elementorum, illa. n. ait gigni ex superficiebus triangularibus: verum qua ratione ossa, carnes, & similia gignantur nō docet. Sed quid opus est (inquit Arist.) persequi singulatim illorum philosophorum sententias, qui p̄peram id genus motus explicauerunt? Certē ex omni antiquitate solus Democritus extitit, cui omnia hæc motuum genera curæ fuerint: quamquam quo pacto hæc fiant, nō satis exposuit. Ceteri philosophi rem ipsam superficialiter tenuerunt, id est leuiter & p̄functoriē tantū,

COMMENTARIUS.

tractauerunt: atque ea solum dixerunt, quæ non modo philosophus, sed quivis etiã de plebe possit dicere. Rem exemplo probat: dixerunt. n. res augeri accessione rei similis: verũ quo pacto, tacuerũt. Insuper cõcesserunt actionem esse atque passionem: ceterum quo pacto vnum agat, alterũ patiat, aut quamobrem, silentio prætermiserunt.

Democritus aut & Leucippus, qui figuras faciunt, alterationẽ, & generationẽ efficiunt ex his. quippe discretione & concretione ortũ, & interitũ, ordine & positione alterationẽ. Idẽ in eo, quod res apparet, verũ consistere rati, cũ & pugnantia, & infinita apparerent, infinitas figuras confixerunt. Itaq; idẽ cõtrarium diuersis videri, ob cõpositi mutationes, & parui tẽperatura mutari, ac demum diuersum vno mutato videri. Nec id mirum esse debere, cum ex ijsdem literis Tragicæ fiat, & Comicæ. At quoniã cunctis fere generatio ab alteratione differre, resq; concretione gigni discretione aboleri, vicissitudine aut affectionũ alterari videntur, de his reb; differere sapiẽtiẽ studiosi partes sunt. Hæc. n. quæstio latissimẽ patet. Nã si cõcretio generatio sit, multa, quæ fieri nequeunt, eueniant. Cõtra vero diuersæ rationes vrgẽt, nec quas dissolvere facile queas. quasi fieri nequeat, nisi generatio concretio sit, quin generatio aut fundit; tollatur, aut hoc sit quod alteratio, vel si & hoc, difficile quidẽ est soluere, experiendũ est tamẽ. Ac primũ omnium differendũ, utrũ res sic gignũtur, alterantur, & augentur, & his opposita patiuntur, vt prima principia sint indiuidua magnitudines? an nulla est indiuidua magnitudo. refert. n. q̃. maximi. Iterum si magnitudines indiuiduæ habentur, corpora ne sint, vt Democritus, & Leucippus opinantur an plana. vt in Timæo scriptũ est. Hoc igitur, vt

docuimus alio in loco, procul est a ratione dissolvere vsq; ad plana. A deo, vt corpora indiuidua p̃babilĩ assentantur. quãquã ne hoc quidem est verisimile. Ceterũ his, vt supra dixi. alteratio, & generatio constare potest. si quis idẽ cõuersione, & diuerso tactu mutauerit. Itẽ figurarũ discriminib; quod Democrit; facit. Itaq; colorẽ esse negat, quippe cõuersione corpora dicit colorari. Ad plana se cãtib; nõ itẽ. planis. n. cõpositis in latitudinẽ, nihil efficitur præter solida. haud. n. ex ipsis valeat affectionẽ generare. Sed quo minus possent cõfessa, & cõsentanea p̃spicere, paucarũ rerũ vsus fuit in causa. Nam q̃ pl; opere, & studij in doctrinã naturalẽ cõtulere, ij magis quẽut ea principia ponere, quæ valeant magna ex parte colligere. Isti vero ex multis rationibus, rerũ inexperti, dũ pauca respiciunt facilius pronunciant.

Democriti & Leucippi sententiam narrat de ortu & ceteris transmutationibus, vt constare possit verũ esse quod dixerat, neminem antiquis temporib; existisse, qui vt patet est hæc genera transmutationũ fuerit persecutus. Cõponebat cũcta Democritus ex atomis, quas aiebat alio atq; alio ordine collocari posse. Ergo cõgregatis his corpusculis, ortum fieri censebat: disgregatis verò, interitũ: mutato ordine, & positione, alterationẽ. Ipsas verò res infinitis constare figuris existimabat, quoniã infinitas, asserebat atomos, quæ disponi infinitis modis poterant. Rẽ istã illo maximẽ argumento verã esse, p̃babat Democritus, q̃ ita nobis appareret: cernere. n. videmur infinitas figuras: res verò horũ iudicio, talis vnaquẽq; est, qualis videatur vnicuiq; ordine solũ mutato positio neq; Admonet tamẽ Ari. quod sententiã Democriti de ortu & interitu rerũ, p̃ cõgregationẽ & disgregationẽ, multa absurda atq; etiã impossibilia cõsequunt; tametsi illa ipsa sententiã rationes pro se quasdã habeat, quæ nõ facile solui possint: quas enitendũ est nobis (inquit) soluere, ne si easdem integras manere sinamus, quẽpiã Democrit; trahat in suã sententiã. Et est sanẽ perquã necessariũ (vt sciamus)

Cur debeamus soluerationes aduersariorum.

pe nu-

pe numero Arist. nos docet) soluere aduersa
riorum rationes, quoniam illarū solutio no
stra sententiæ præstātissima cōfirmatio est.

Ergo ut excutiat Arist. Democriti opinio
nē, illud accipitur in primis disputandum esse,
& constituendum, utrum ea quæ generatur,
crescunt, cōmutanturq; , fiant ex aliquibus
magnitudinibus indiuiduis, an potius nulla
possit existere indiuidua magnitudo: hoc. n.
plurimum conducit ad quæstionē ppositā.
Etenim si concedamus, indiuiduam aliquā
esse magnitudinē, omnia necessariō congre
gatione gignentur: si verō nulla similis mag
nitude reperiat, nō poterit Democriti ve
ra esse sententia: sed si concedamus aliquam
indiuiduā magnitudinē, quæstio statim exi
stet: utrum ea magnitudo corpus sit, an superfi
cies. Democritus. n. & Plato illo nomine cō
ueniunt inter se, quod uterq; statuit magnitu
dinē indiuiduā, unde res gignantur: ve iū Pla
to existimat, illā magnitudinem esse superfi
ciē: Democritus verō, corpus infestile, ato
mū ille vocat: & quidem cū uterq; & Plato
& Democritus magnitudinē statuāt indiui
duā, absurdū sententiā pulerunt: magis ta
mē absurdā censet Arist. Platonis opinionē,
quā Democriti. Primū quidē quoniam si diui
debat corpora in superficies, debuit etiā ip
sas superficies in lineas secare: & rursus li
neas in pūctat: eadē. n. ratio atq; pportio est
lineæ ad superficiē, & superficiē ad corpus.
Platonis verō opinionem, inquit, cōfutatā
esse alio loco, libro in quā. 3. de cē. 10. Hoc ta
mē nomine non rectē Platonē reprehendit
Arist. nā cū corpus natura sua trifariā diui
duū sit, superficies verō duobus tantū mo
dis: magis peccat q. corpus inquit diuidi nō
posse, quā qui planū, aut superficiē: sed Ari
st. nihil nō facit, ut quē maxime laudare debuit,
vituperet: tamen nō sine aliqua ratione id
faciat, quā attigimus lib. 1. de phys. auscult.
Deinde magis absurda est, inquit, Platonis
quā Democriti opinio: quia Democritus dū
atomos statuit, non solū ortus, & interitus,
sed etiā accretionis, & alterationis efficiēdæ
rationem docet: mutato. n. ordine atomorū,
positione atq; figura alterationem effici cen
sebat: Plato verō nullā rationē inuenit qua
alteratio efficeretur. Nam planis inter se
compositis, nihil prorsus alteratur: sed solū
corpus efficitur eisdem coniunctis, neque
enim vlla qualitas effici potest ex planis.

Ratio vero cur Timeus, Plato, atq; Platoni
ci, de his reb⁹ insufficiēter disputauerint, in
quit Arist. est, rerū in experientia naturalium: ra

tionem liquidē potissimū sequuntur, & re
bus naturæ exiguā, aut nullā potius impen
dūt curā: mathematicis verō disciplinis plus
iusto operā dederūt: sentumq; deseruerūt. De
mocritus vero quoniam vehemēti⁹ atq; diu
ti⁹ in harū rerū studiū incubuit, melius quā
Plato de his rebus pūciare potuit sententiā.

Quibus facile intelligas, quantum
interlit Physice, & Logice disputan
tibus. Hi enim de indiuiduis magni
tudinibus differentes fore aiunt, ut
separatus triangulus plura sit..

Fidē facit his verbis eius quod dixerat pau
lo superius, Platonicos inquam parū ver
satos esse in studio naturæ, & plurimū credi
dilationibus, quas domi excogitauerant
nulla prorsus habita sensum ratione, qui
plurimum emolumenti adferre solent ad na
turæ philosophiā: simulque causam paucis
attingit, qua Platonici persuasi existimaue
runt ex planis fieri omnia triangularibus.
Etenim res confici debent ex primis, cum au
tem trianguli Platonis opinione primæ fi
gurae sint, debent omnia necessariō ex trian
gulis generari, qui magnitudines sunt, at
que illæ sanē indiuiduæ. Hanc sententiā
hac ratione veram esse colligebat Plato iu
dicio Arist. Si omnis magnitudo diuidi po
test, ipsum triangulū, id est ideā trianguli di
uideretur, atque ita hēt ut aliqua sint priora
ipso triangulo, in quæ diuidatur triangulū:
sed nullo modo fieri potest, ut aliquid prius
sit quā ideā, ergo ipsum triangulum non
est diuiduum, atque ita aliqua est indiuidua
magnitudo. Hanc rationem quasi nihil con
tudentem relinquit Arist. qua putat psu
sum fuisse Platonem, atque deceptum: cum
non potuerit discernere, quæ rationes sint
efficaces, & ppræ, quæ nō. Philopponus in
quit, nullibi extare hanc rationē apud Plato
nem. Quod si triangulū facit Plato indiui
duum, fortasse ea ratione id facit, quia trian
gulū est prima omnium figurarum rectili
nearum, quæ in nullam resoluitur aliam, cū
ceteræ in ipsam resoluantur.

Democritus autē & proprias, & ex
natura ductas rationes secutus esse
videri potest, ut in pcessu declarabi
tur. Haud. n. cōtrouersia vacat, si qs
statuat esse corpus aliquod omni ex
parte diuiduum, & hoc fieri possit.
Nā quid erit, quod dissectionē effu
giat?

Cur Plato
putarit ex
triangulis
fieri omnia.

Ratio Pla
tonis

Philopponus
excusat
platonem.

Magis ab
surda Pla
tonis, quā
Democri
ti sententiā.

Plato excu
satur.

COMMENTARIUS.

giat? Quoniā si corpus est omni ex parte diuiduū, & hoc fieri potest, si fuerit omnino diuisum, nō facta simul diuisione, quin vel simul facta, nihil tamē erit impossibile. Ergo & p mediū similiter. Ad summā si omni ex parte natura diuiduum est, etiā si fuerit diuisum, tamē nihil factum fuerit impossibile. nā & si in decies millies decies millena fuerint diuisa, nihil erit impossibile. quāquā fortassis nemo valeat diuidere. Ergo quoniam corpus omni ex parte tale est, disseccetur, quæ tandē magnitudo supererit? Nempe nulla reliqua esse potest. tunc. n. aliquid esset indissectum, at erat omni ex parte diuiduū. Quod si nullū corpus est futurum, nec vlla magnitudo, & est futura diuisio, aut cōstabunt corpora ex punctis, expertiaq; erūt magnitudinis, ea ex quib⁹ cōstituūtur, aut nihil omnino. Quare siue fiat ex nihilo, siue sit cōpositū, omne nihil erit nisi apares. Pari ratione si ex punctis cōponeretur, non esset quantū. Nā cū in vna magnitudine tāgerent, & essent vna magnitudo, a omnia essent, tamē nihilo maius totū efficierēt. si. n. dissectū fuerit in duo, vel in plura, totū nihilo min⁹, aut mai⁹ erit, q̄ pri⁹. Quare & si oīa puncta cōponātur, nullā tamē efficiant magnitudinē.

Qua ratio
ne Demo-
critus ex a-
tomis Pu-
tari effici
omnia.

Syllo gis-
mus.

Democritū supra Platonē extollit: & rationem adducit, qua credidit corpora esse indiuidua: ea ducit aduersariū ad impossibile: quæ, cū plurimis verbis ab Arist. cōfecta sit, à nobis in cōpeditū redigi debet: illa sic habet. Si omnis magnitudo possit diuidi, sequitur magnitudinē ex punctis constare, aut ex nihilo, utrūq; autē est impossibile, ergo est aliqua magnitudo suapte natura indiuisibilis. Discursus legitimus est (ut planē cōstat) assumptū probat Democrit⁹: quoniā cum oīs magnitudo continuū sit, & continuū quoduis infinītē, atque omni ex parte secari possit, omnis magnitudo est omni ex parte diuidua. Si autem fieri possit ut

magnitudo omni ex parte possit diuidi, concedamus iam esse diuisam, quandoq; eadem si ponam⁹ iam esse, quod esse potest, ni hil cōsequit absurditat vero impossibile est, magnitudinem aliquam esse vndiquaque diuisam: ergo impossibile est esse vndiquaque diuisibilem, atque ex consequenti aliqua est magnitudo quæ naturā suā diuidi nō possit quod monstrare volebat Democritus. Verū q̄ fieri nō possit ut aliqua magnitudo sit diuisa omni ex parte, hinc constat: quia si omni ex parte facta sit diuisio, aut facta diuisione nihil superest, aut pūcta solū supersunt: Etenim si aliquid præter puncta superesset, non erat magnitudo vndiquaque diuisa: acceperamus magnitudinem omni ex parte esse diuisam: quare cū nihil, aut puncta tantum supersint, consequitur magnitudinem ex punctis esse cōpositam, vel ex nihilo. Nam cum vnumquodque ex his cōpositum sit in quæ soluitur, si in nihilum redigatur magnitudo, ex nihilo effecta erit: quare vniuersa nihil erunt omnino, sed duntaxat esse videbuntur. Si vero quispiam dicat, magnitudinem ex punctis constare, argumentatur Democritus: deducens eum ad hoc impossibile, q̄ magnitudo neque sit quantum quoddam, neque extensum: quia puncta ipsa etiam si mille millies addantur, nō faciūt quidpiam maius. quod patet ex diuisione lineæ in decem partes: in quibus partibus plura puncta existunt actione, quam in ipsa lineā: & tamen iunctæ partes non faciunt lineam maiorem quam esset, antea quam diuideretur: siquidem puncta, fines ac termini sunt rei diuisæ. Et hæc sanē est prima Democriti ratio: alteram adfert Arist. his verbis.

Cæterum si inter diuidendū aliqua velut scobs fiat corporis, & sic ex magnitudine corpus quoddā exeat, eadem sit ratio, quomodo illud diuiduū est. sin aut quod abscesserit, corpus nō est, sed species quædā separabilis, aut affectio, estq; magnitudo pūcta, aut sic affecti cōtact⁹, res mira est, ex nō magnitudinib⁹ cōstare magnitudinē. At vero pūcta vbi erūt siue immobilia sūt, siue mouent⁹? Cōtactus aut semp vnus est aliquorū duorum. ceu aliquid existat præter cōtactū, diuisionē, & punctum.

Quod-

Quodcunq; igitur, aut quaecunq; corpus omnino diuisum esse posueris, omnia hæc eueniunt. Præterea si lignū aut aliquid aliud, postquā diuiseris, rursus cōposueris, iterū par euadet atq; vnū. Ergo p̄inde se se res habeat, vel si p̄ omnē notā lignū se cueris. Cum ergo vndiq; diuisum sit potētia, quid diuisioni superest? Nū affectio quædā? at quomodo in hæc dissoluitur, & fit ex his, vel quomodo hæc separantur? Quā ob rē si fieri nō pōt, vt ex cōtactib⁹, aut pūctis magnitudines conslent, corpora indiuidua sint, & magnitudines, est necesse.

2. Ratio.
Quod sit
aliqua ma-
gnitudo in
diuidua o-
pinione
Democri-
ti.

PRObat Democritus adhuc, magnitudinem esse aliquā indiuiduā: quia si corpora diuidantur, vt lignū aliquod ferra, & partes se habeant velut ramenta cadentia, erūt illæ partes corpora infestilia: quare reperiatur magnitudo aliqua indiuidua. Si quis autem dicat illa ramenta puncta esse, aut affectiones quasdā, qualitates ve: ad idē absurdū deducetur, vt fateatur magnitudinem ex indiuisibilibus esse confectā, aut ex nō magnitudinibus. Præterea, quem motum, aut locū punctis illis, aut affectibus is possit assignare? Nā cū neque ignis, neque aer sint, sursum moueri non poterunt: neque deorsum, quia neque aqua neq; terra sunt: illa autem immobilia esse nō possunt, cū opinione Democriti ad ortū rerū efficiendū pertineat: quare neque puncta esse possunt, neque affectus vlli. Deinde etiā quia non se possunt mutuo tangere puncta: nā quæ se tangūt, à puncto, tactu & diuisione oportet esse diuersa: quæ idem sunt, & quæ se tangūt, extrema sui parte se tangant necesse est: punctū verò nullā partem habet, ergo neque tangit. Hæc itaque absurda consequuntur, si omnis magnitudo quauis parte diuidi possit.

Quamquam qui hæc statuere, ijs nihilo secius accidit impossibile. De quib⁹ rebus & alias est à nobis disputatū. Hæc tamē hoc in loco refutare est operæ pretium. quo circa questio rursus est à principio repetē

da. Esse igitur omne sensibile corp⁹, per quancunq; notam, diuiduum, & indiuiduū non est absurdum. Est. n. diuiduum potentia, actu vero indiuiduum. vt sit autē simul omni ex parte diuiduum in potentia, fieri posse videri potest: si. n. potest, si fiat, non vt simul vtrūque sit, actu indiuiduū & diuisum, sed diuisum per omnem notā, nihil reliquum sit, & corpus in incorporeum abeat, & rursus fiat ex punctis aut ex nihilo. At hoc qui fieri potest? Cæterum diuidi corpus in magnitudines separabiles, ac semper minores, & in semotas, discretasque perspicuum est. Non ergo particula tim diuidenti cōminutio eēt absque fine. nec valet simul per omnē notā diuisum esse, cū id fieri nequeat, sed quadam tenus. Necesse est ergo existant corpora indiuidua, quæ sub aspectum non cadant. Præsertim si cōcretionē futura est generatio, interitus discretione. Atque hæc quidē ratio est, quæ extorquere videtur confessionem corporum indiuiduorū. Sed quomodo Democritus circūueniat aperiamus, eiusque detegantur insidiæ, quia namque punctus pūctui non est contiguus, idcirco magnitudines quodammodo sunt omnino diuiduæ, alias secus. Videtur autē, cū hoc statuitur, vbiq; & passim punct⁹ existere. vt sit necesse in nihilū diuidi magnitudinē, cū vbiq; punctus sit, ac proinde ex contactibus, vel punctibus constet. Hoc est, magnitudo est omnino diuidua, quia vnus punctus est vbiuis, & omnes vt singuli. quia vero plures vno non sunt, cū non sunt contigui, idcirco non est omnino diuidua. Nam si per medium sit diuidua, per continuum quoq; punctum diuidua sit, nō enim signū signo, aut punctus punctui cōtinuus est.

Recia

COMMENTARIUS.

Recitauit haftenus opinionem Democriti, & rationes attulit quibus adductus magnitudinem concessit indiuiduam: docet iam, hanc ipsam opinionem absurdam esse, atque illam rejicit, ratio nes soluens Democriti: quod pollicitus fuerat paulò superius: paucis tamè repetit, quæ à Democrito dicta fuerant, vt accuratius re præstare possit. Aiebat Democritus, magnitudinem propterea esse indiuisibilem, quia si ponatur omni ex parte diuisibilis, sequitur quod poni poterit simul diuisa actione, omni ex parte: vnde colligitur diuisam esse in puncta, atque expunctis constare. Respondet Arist. distinctione adhibita, ea est: duplex est intellectus huius propositionis: omnis magnitudo est diuidua omni ex parte: vnus est, magnitudinè admittere posse quamuis diuisionem: & quemadmodum vna parte diuiditur, sic quauis parte sine vilo discrimine posse diuidi: & hic sensus verus est: non tamen licet inde colligere, aliquando esse diuisam magnitudinè omni ex parte. Secundo sensus est, simul, atque eodem tempore posse diuidi omni ex parte: qui sensus falsus cum sit, tamen vlturpatus est à Democrito: quemadmodum solemus dicere, hominem aliquem esse omnium disciplinarum capacem: non quod omnes disciplinas possit simul discere, sed quia quamlibet potest ediscere, & non aliquam diffinitè. Hallucinat deinde Democritus dicens, quod quia magnitudo in omni puncto simul diuidi non potest, cum puncta inuicem non cohereant, diuisio terminetur ad partes magnitudinis indiuisibiles: diuidi enim poterit in partes quæ rursus in alias diuidantur, atque id perpetuò: nihil enim prohibet infinitum aliquid esse ex diuisione, vt Arist. docet lib. 3. de physica auscult. Quare nullo modo concedendum est, lineam omni in puncto vel omni in parte esse diuisibilem, nisi velimus concedere ipsa puncta prius sibi inuicem cohaesisse, quod est maximè absurdum. Quare falsa est Democriti sententia atque eius ratio nihil concludit.

HOC autem est diuisio & compositio, ac proinde concretio, & discretio, at non indiuidua, aut ex indiuiduis (multa enim sequeretur absurda) nec sic, vt omnino fiat diuisio, quod tunc efficeretur, si punctus esset puncto contiguus, sed in parua & minora, & concretio ex minoribus.

EX superioribus colligit Arist. quod licet congregatione & disgregatione res fierent, & corrumpere, non tamen esset congregatio ex partibus indiuisibilibus, neque disgregatio in partes indiuisibiles: sed congregatio efficitur ex minoribus partibus, disgregatio verò fit in partes minores.

SED ne simplex quidè, & perfecta generatio concretione, & discretione definitur, vt quidam prodidere. qui & alterationem putauerunt esse mutationem in continuo: quod quidè velut caput est, & fons omnium errorum. Existit, n. generatio simplex, & interitus non in congregatione, & se iunctione, sed cum hoc in illud mutatur.

Secundò colligit, falsum esse quod aiebat Democritus, quod congregatio, generatio sit: disgregatio verò, corruptio. Ratio est, quia generatio est mutatio huius totius in hoc totum, similiter etiam corruptio: congregatio verò & disgregatio non sunt mutationes: possunt enim aliqua congregari absque vlla substantiæ mutatione.

ALII autem omnem huiusmodi mutationem alterationem esse arbitrantur. Cum tamen in hoc discrimen existat. Nam in subiecto hoc secundum rationem est, illud secundum materiam. Cum igitur in his fuerit mutatio, generatio erit, & interitus. cum vero in affectionibus, & ex accidenti, alteratio quamquam res pro vt concernuntur, aut è diuerso discernuntur, interitui opportuno res fiunt. Si. n. aqua in guttas diducatur, celerius aer generetur: eadem si cogatur, lentius. Sed hæc post magis aperiemus. nunc illud satis sit statuisse, fieri non posse, vt generatio sit concretio. vtique qualis a quibusdam traditur.

His verbis reprehendit illos philosophos qui assererent nullam esse simplicem generationem sed omnem mutationem esse alterationem, vt initio. c. i. explicatum est. Coniunguntur autem
ij phi

Soluit Arist.
flos democriti rationes,

Bisaria intelligit omne magnitudinè diuiduam esse omni ex parte,

Congregatio ad ortum pertinet. Disgregatio ad interitum.

ij philosophi, quia generatio mutatio est, quæ fit in substantia: alteratio vero est mutatio in accidenti, vel in aliquo eorū affectuū qui substantiæ insunt: quod in cap. 4. copiosius demonstrat Arist. Postremo colligit (atq; id facit in gratiā Democriti) quod licet congregatio generatio non sit, neque disgregatio corruptio: congregatio quidem ad ortū accedit, disgregatio ad interitum: nā congregatione res efficitur maior, res autem quod maior est, melius seruetur: siquidem virtus unita fortior est se ipsa dispersa, quare congregatio ad ortum pertinet. Disgregatione verò res minor efficitur, atque ideo corrumpitur facilius: quare disgregatio ad interitū refertur. Hæc igitur sunt quæ Arist. scribit secundo cap. accedamus iam ad tertium.

Argumentum. cap. 3.

Recensuit, & præterea confutauit Arist. opiniones veterum de ortū atque interitū, ceterisq; transmutationibus: nunc vero de eadem re disserere instituit ex propria sententia: sumit autem exordium ab ea quæstione cui princeps locus debetur iudicio Arist. utrū sit ortus aliquis simplex, qui substantiæ ortus nuncupatur: quam ut dissoluat quasdam alias quæstiones eidem copulat, atque cōnectit, ex quarum explicatione accipi debet propositæ dubitationis explanatio. Quæstiones autē illæ quatuor numero sunt, quemadmodū suis ego locis indicabo.

Cap. 3.

QUibus definitis sequitur inuestigare, nū simpliciter quidquā nascatur, deficiatq;? an nihil propriè? sed semper ex aliquo aliquid fiat? Verbi causa ex valēte ægrotus, ex ægroto valens, vel paruum ex magno & magnum ex paruo. & ad hunc modum cætera omnia.

Arist. more suo initio cap. proponit quæstionem quam est explicaturus: ea est, utrum sit aliquis ortus simpliciter, hoc est ortus substantiæ, an potius omnis ortus sit ex aliquo, vel secundum quid, ut passim appellat, is autem est ortus accidentiū. Etenim qui vult docere, quo pacto ortus atque interitus efficiantur, prius docere debet & constituere ortus ne sit an non. In explicanda verò quæstione proposita hūc seruat ordinem Aristor. primum omnium argumentis qui-

busdam tentat probare non esse ortum aliter quem simpliciter: soluens autem dubitationem incidit in alteram quæstionem de generatione: illam ut diluat, tertiam quæstionem adducit, cur (inquam) ortus nusquā deficiat, unde secundæ quæstionis solutionem accipit: sed priusquam quæstionem tractemus, explicandæ sunt nobis voces aliquot quibus frequenter in hac disputatione utrum est, ut expeditius oratio procedat. Generatio substantiæ, simplex generatio dicitur ab Arist. aut generatio simpliciter: quoniam est ortus eius quod simpliciter dicitur esse. & quia omnino fit quod nascitur secundū substantiam, dicitur etiam ortus omnino. Ortus accidentiū non dicitur simpliciter ortus, sed quidam ortus, aut ortus secundū quid: præterea vocatur ab Arist. ortus per partes, aut quodāmodo. Idem quoque censendum est de interitu substantiæ & accidentiū.

Quam rationem feruet Arist. in explicanda quæstione proposita.

Generatio substantiæ quibus nominibus appelleretur.

NAM si generatio simplex futura est, fiet simpliciter ex nō ente, ut verū dictū sit, nō ens quibusdā adesse. Aliqua. n. generatio est ex nō ente aliquo. ut ex non albo, vel non pulchro. generatio vero simplex ex nō ente simpliciter. Smpliciter autē significat vel primū per singula entis prædicamenta, vel vniuersum, & id cuius ambitu omnia cōtinētur. Si primū generatio substantiæ erit ex non substantia. At cui substantia, & hoc abest, huic haud dubie ne cæterorū quidē prædicamentorū vllū adest, verbi causa, nec quale, nec quantū, nec vbi. Alioquin substantiarū affectiones secerni possent, sin autē non ens prorsus significat, erit omnī rerū vniuersum negatio, ut sit necesse, quod gignitur, id ex nihilo efficiatur. de quibus rebus quāquā est alio in loco a nobis disputatū, & multis rationibus diffinitū, nūc tamē illud fuit paucis perstringendū, res quodāmodo ex nō ente simpliciter gigni, alias ex ente semper. Necesse est. n. quod potentia est ens, actu verò nō ens, id utroq; mō dictū præexistat.

Utum aliquid ortatur simpliciter.

COMMENTARIUS.

Quod nō
fit vllus
simplex or-
tus, vllor-
gissus.

Rationē his verbis adducit ad proban-
dum nullū esse ortum simpliciter: ea-
sic collig. ē. Si aliquis esset ortus sim-
pliciter, fieret ex nō ente simpliciter,
atq; ita non ens inesset ei quod generatur:
quemadmodū si fiat aliquid ex ligno, lignū
in. it. ei quod ex eo fit: hoc autem est absur-
dū, ergo nullus est ortus simpliciter. Discu-
sus est legitimus, & vtraque eius pars vera.
primum maiorem à simili veram esse confir-
mat Arist. quia quemadmodū ortus quidā,
aut secundum quid, fit ex non ente quodā,
aut ex non ente secundum quid, vt cum So-
crates non albus, fit albus, ita quoque ortus
simpliciter fit ex nō ente simpliciter. Vt
autem minoris propositionis fidem faciat,
accipit duos intellectus non entis: primum
quidem non ens dicitur, quod non est sub-
stantia. Secundo quod repugnat enti in vniuer-
sum, quale illud nō ens est, quod neque sub-
stantia est, neque quantitas, neque quid piā
aliud ex decē Cat. g. n. s. Constitutis igitur
duobus his significationibus non entis, pro-
bat minorem propositionem Arist. nullo in
quā pacto ortum simpliciter fieri ex non en-
te: quia neque ex non ente fit prima signifi-
catione, neque secunda. Principio non fit ex
non ente prima significatione, quia substan-
tia fieret ex nō substantia: quod maxime ab-
surdū videtur: & præterea si ex non substan-
tia fieret, ex nullo aliorum prædicamen-
torū efficeretur: cui enim substantia non in-
est, neque vllum aliorum prædicamentorū
inert, aut accedens erit sine subiecto, quod
pugnat cum natura accidentis, cuius esse est
in esse substantiæ. Deinde neq; fit ex nō ente
secundo intellectu: nā si quod oritur simpli-
citer, fieret ex non ente, quod neque substan-
tia sit, neque accedens: cū id non ens, nihil
sit, fieret aliquid ex nihilo: quo nihil potest
fingi absurdius in philosophia: sequitur er-
go nullū esse ortū simpliciter. Verū Arist.
questionē absoluit, & rationē simul diluit:
inquit enim esse generationē simplicē, atq;
substantiæ & illam fieri ex ente potestate, nō
ex ente actu: fit enim ex materia quæ est po-
testate omnia quæ ex illa effici nra sunt:
actu vero solū est materia: cætera nāque est
actu non ens. v. g. homo nascitur ex semine
quod est potestate homo, & est nō ens actu:
quoniā actione homo nō est. Hanc autē so-
lutionē tradit Arist. c. 8. lib. i. de phys. ausc.
& est à me locus explanatus cōmentario in
illud caput. Sed vide salū esse, quod Arist.
inquit, simplicē generationē fieri ex ente po-

Nō ens bi-
fariam di-
citur.

Absoluit
Arist. quæ-
stionē, &
simul diluit
rationē in
contrariū.

Obiectio

tentia, nō autē ex ente actione, fit. n. ex ente
actione. Nā homo simpliciter nascit ex em-
bryone, at embryo actu existit p. propriā for-
mā: fit ergo ortus simplex ex ente actione.
Solvitur dubitatio, si fateamur hominē fieri
ex embryone, qui sanē embryo est actu p. for-
mam, at non fit ex forma embryonis, neq; ex
embryone vt formam habet sed ex materia
embryonis: siquidē forma embryonis abole-
accedente hominis forma, & solū manet
embryonis materia, ex qua efficitur homo:
materia verō embryonis est potestate homo
& non homo actione. Etenim forma embrio-
nis. v. g. nihil conducit ad transmutationem
efficiendā, sed dūtaxat utilis est, ad materiā
seruandā, quæ sine forma esse nō potest. Nā
si ad transmutationē efficiendā conduceret,
maneret in re quæ efficitur, at nō manet.

Solvitur.

S E D quod his definitis mirabilem
præfert questionē, id rursus explica-
re oportet. Quo modo est simplex
generatio, cū sit ex ente potētia, siue
aliter vtcūque? Nā quærat aliquis,
nū sit generatio substantiæ, & huius,
& nō talis, aut tāti, aut vbi, & ad cū-
de modū de interitu ambigat. Quo-
niā si quid generat, nēpe aliqua sub-
stantia potētia erit, actu non erit, ex
qua substantia generatio futura sit, &
in quā quod interit, necessario tran-
seat. Vtrū ergo huic aderit aliorum
quidq; actu? id est vtrū erit quātū? aut
quale, aut ibi id quod potētia tātū est
hoc, & ens, simpliciter aut neq; hoc,
neq; ens? Si. n. nihil, sed oīa potētia,
nō modo separabile accidit, id quod
ad hūc modū est nō ens, sed etiā ex ni-
hilo præexistēte (quod antiqui philo-
sophi nimīū semp reformidarūt) ge-
neratio fit. Sin aut cū id ei nō suppe-
tat, vt sit hoc aliquid vel substantia, ad sit
tamē p. dictorū quidq;, possint, vt dixi-
m⁹, affectiones substantiarū separari

Ex superioris questionis solutione nascit 2 q. Qua-
secūda questio, quæ potest putari ratio cōtra le sit istud
sententiā, quæ defendit, esse aliquē ortū simpli-
citer. Cū. n. definitur Arist. ortū simplicē effi-
ci ex ente potētia, & nō ex ente actu, occurrit
statim dubitatio, vtrum istud ex quo fit sim-
plex

Ex superioris
questionis
solutione nascit
2 q. Qua-
secūda questio,
quæ potest
putari ratio
cōtra le sit
istud
sententiā,
quæ defendit,
esse aliquē
ortū simpli-
citer.

Ex superioris
questionis
solutione nascit
2 q. Qua-
secūda questio,
quæ potest
putari ratio
cōtra le sit
istud
sententiā,
quæ defendit,
esse aliquē
ortū simpli-
citer.

plex ortus, nempe substantia potestate, actu fit quatum, quale, aut quodpiam aliorum accidentium: hoc est actu habeat in se accidentia, an omnino accidentibus destituatur? Si dicas actione inesse accidentia huic, ex quo fit simplex ortus, erit accidens sine subiecto: nam subiectum accidentis est substantia actu composita ex materia, atque actu substantia non est. Si vero dicas nullum accidens inesse huic substantiae potestate, cum id ex quo fit ortus neque substantia sit actu, neque aliquod ex accidentibus, nihil omnino erit: atque ex consequenti fiet aliquid ex nihilo, quod fieri non potest. Hæc est secunda quaestio, quam adducit Arist. Hanc quaestionem ut soluat, infert tertiam quaestionem: unde accipit superioris quaestionis solutionem: illam affert his verbis.

DE his ergo, quo ad licet disputandum est, reddendaque causa, cur semper sit generatio, tum simplex, tum particularis. ET cum sit una causa, unde motus principium dicimus proficisci, altera materia, hæc posterior explicanda nobis est. Nam de prior iam differuimus, cum de motu ageremus. statuantes quoddam principium esse omni tempore immobile, alterum semper moueri. quorum immobilis principij consideratio ad priorem philosophiam pertinet, de illo vero quod continenter mouendo cetera mouet, postea disputabimus quid huiusmodi sit causa eorum, quæ singularia dicuntur. NVNC causam tractemus, quæ quasi in materie specie posita est, per quam interitus & generatio natura nunquam deficiunt. & simul fortassis proposita modo quaestio, quid de interitu simplici, & generatione sit statuendum, explanabit. NEC vero illa parua quaestio est, quæ nam causa statuenda sit generationis connectenda. Si quidem quod aboletur abit in non ens. Non ens autem nihil est. non aliquid, non quale, non quantum. non denique ubi. Nam si rebus semper aliquid, perit, cur vniuersum non est absumptum,

& ad inanitatem reductum? quando quidem finitum id est, ex quo res quæque generatur. Neque enim non deficit, quia id est infinitum, ex quo gignitur vnum quodque. cum hoc fieri non possit, actu enim nihil est infinitum. Potentia vero quo ad sectionem. ut oporteat hanc solam esse, quæ nunquam deficiat. quia semper aliquid minus fit. At nunc istud non cernimus? ERGO quia huius interitus, illius est ortus, & huius ortus illius interitus, idcirco irrequieta esse mutationem necesse est. quod quidem sufficiens causa putari debet ortus, & interitus pariter in singulis rebus.

3. quaestio.
QVæstio vero quam adducit tertio loco est, unde accidat, & quæ sit causa cur ortus, atque interitus perpetuus sit: semper enim aliquid oritur, atque occidit. Verum cum ortus atque interitus perpetui duplex causa sit, una efficiens, altera ut materia: cum in præsentia causam rogat Arist. cur sit ortus perpetuus, non inquit efficients causam, sed illam causam quæ ad materiam pertinet. Causa enim efficiens ortus perpetui duplex est: una prima, quæ (ut poeta dixit) immobilis manens dat cuncta moueri, nempe deus: altera secunda, quæ mouet agitata motu, cælum videlicet. Et primam quidem efficientem causam, explicat Arist. lib. 8. de physica auscult. Et lib. 12. de prima philosophia. Secundam vero causam efficientem per multum cap. lib. 2. de ortu & interitu explanat. Quamobrem recte inquit, inuestigare se in præsentia solum illam causam quæ ad materiam refertur: & causa est cur ortus rerum perpetuo efficiatur. Prius tamen quam doceat, quo pacto ex parte materie ortus rerum perpetuus sit, refellit quandam sententiam veterum de ea re: atque ita ait, ex parte materie non esse ortum rerum perpetuum, quod materia infinita sit, atque ideo possit ab ea semper detrahi aliquid, quod formam suscipiat, quemadmodum nonnulli falso crediderunt. Ratio est inquit, quia cum nihil sit in natura rerum actione infinitum, ut lib. 3. de physica auscult. & lib. 1. de cælo monstratum est: neque materia ipsa infinita erit actione: potestate vero nihil prohibet quidpiam esse infinitum: nam quævis magnitudo in infinitum secari potest. Unde sit, ut sola
diuisio

Duplex
causa efficiens: 1. 2.

Nō est ortus perpetuus quod sit materia infinita.

diuisio corporū videatur deficere non posse quia in ea inest infinitum, non actione quidē, sed facultate. Si verò quis dicat diuisionem materiæ causam esse perpetui ortus, errat sanè: quoniam si verum id esset, res quæ gignuntur semper minores efficerent. Semper enim cum materia actione finita sit secundum magnitudinem, detrachere necesse est minores partes materiæ, si perpetuò duratura diuisio est, hoc autē minime accidit. Imò vero plerumque fit, vt quod gignitur maius sit eo ex quo gignitur, vt filius patre. Quare materiæ diuisio, perpetuæ generationis causa non est. Quamquam autem difficile sit huius rei rationem reddere vt Arist. refert, illam tamen reddit: & ita explicatur.

D difficile potest reddi ratio.

Causa ortus perpetui.

Soluitur. questio.

Omne quod gignitur si ex habet formam, sed non vt habet formam.

Questio. qua ratione naturalis primam causam consideret.

Quod corrumpitur, non ita dissipatur, vt nihili amplius sit, sed interire dicitur quia priorem formam atque nomen amisit, quod à forma sumitur, vbi cōtingit, & aliam formam nomenq; aliud accipit aliud gigni dicitur. Quoniam in rebus omnibus, quæ generari, & corrumpi possunt, ita fit vt vnus rei interitus, sit alterius generatio, & mutata ratio ne. Hæc autem rerum permutatio, atque vicissitudo, nunquam cessat: vnde fit vt ortus atque interitus rerum perpetuus & sempiternus sit. Ipsa enim materia, quæ rebus caducis subiecta est, perse est æterna: sed modo hanc, modo illam formam accipit.

Hinc soluitur dubitatio adducta initio huius cap. de simplici ortu. Etenim si nihil est quod intereat, in id quod non est actu, neque generabitur, quidpiam ex eo quod actu non est. quare quod gignitur, ex eo nimirum gignitur quod actu est per formam.

Quod licet vetū sit, non efficitur ex eodem quatenus formam habet, & actione est, sed quatenus est facultate, v. g. pullus ex ovo gignitur, quod actu habet formam oui, at non quatenus formam habet: ex eo fit: sed quatenus facultate est pullus. hoc est, tam habet potentia, vt ex eo pullus gigni possit. Omnia n. simul habet actum & facultatem, vt quāuis sint vnū re ipsa, aliud esse possint. Nam cum omnia materia & forma consistēt, à forma habent, vt sint actu, a materia vero habent vt possint aliud esse quā quod sunt. Hæc igitur causa est, cur ortus rerum atque interitus sit sempiternus ex parte materiæ.

Antea tamen quam hinc discedam, scrupulus quidam eximendus mihi est, qui aliquo modo torquere possit: is est, qua ratione cōsideratio, atque etiam cognitio causæ efficientis, primæq; ad primū philosophū perti-

neat, si verum est, quod de eadem Arist. disputat lib. 8. de physica, auscult. Etenim ij libri partem quandam continent philosophiæ naturæ. Sed is scrupulus facile à nobis euelli potest. Prima etenim causa bifariam accipitur: vno modo secundum propriam naturā atque substantiā, quod sensu ad primū philosophū refertur, quoniam ea ratione materia vacat omnino: altero modo, vt mouet cætera, quo sensu pertinet ad philosophū naturalem, & explicat ab Arist. lib. 8. de physica audicione. Nā mouens atq; motū pertinent ad eandē disciplinā (Sunt n. opposita vt relata) oppositorū vero eadē est disciplina. Cum autē in lib. de physica auscult. Arist. inquit, quæ autē nō mota mouet: nō sunt amplius physiciæ considerationis, referenda sunt verba ad primum motorem secundum propriam substantiā atque naturam, non autem qua ratione mouet cætera.

Prima causa partim ad philosophū naturalem pertinet partim ad primū philosophum.

SE D cur interdum alia simpliciter gigni, & aboleri dicantur, alia non simpliciter, rursus est considerandū. Si idē est ortus huius, & illius interitus, & huius interitus, illiusque ortus. Hoc enim aliquam rationem poscit. Dicimus enim nunc simpliciter interit, & nō hoc tantum. Itē hæc est generatio simpliciter, & hic interitus. Rursus hoc aliquid fit, nō autē simpliciter fit. Nam qui discit, hunc doctū fieri dicimus, simpliciter fieri non dicimus.

Explicata superiore questione, aliam adducit Arist. ea est. Quamobrem quædam dicantur generari, & corrumpi simpliciter, alia vero non simpliciter, sed quadam ex parte: cum diffinitū sit à nobis hæc tenus vnus rei ortus esse alterius interitus, & mutata ratione: quare nō magis hoc quam illud, debet dici gigni simpliciter. Est autem questio hæc non sine ratione proposita: nam inquirenda est etiam causa, quamobrem dicimus vulgò aliquid corruptum esse simpliciter, aliquid verò non simpliciter: & genitum similiter aliquid esse omnino, aliquid verò non simpliciter. Rem probat exemplo accidentium: vt enim qui dat studijs literarum operam, doctum fieri dicimus, non simpliciter fieri: ita quoque querendum nobis est in su-

Soluitur.

Questio. Cur non nulla simpliciter dicantur generari, alia quadam ex parte tantū.

in substantia cur aliqua generatio simplex sit atq; omnino, alia simplex non sit, sed tantum quadam ex parte.

Ergo quia hæc, ut sepe definimus dicimusq; , hoc aliquid significant, illa vero secus, id circo quod quærimus vsuuenit. Interest. n. in quæ trā feat id quod mutatur. Exēpli gratia transitus fortasse in ignē est generatio quidē simplex. Interitus autē alius cuius ut terræ. Generatio vero terræ aliqua generatio est, generatio simpliciter nequaquā, interitus vero simpliciter ut ignis. Ut ait Parmenides. qui duo id est ens & nō ens, ignē & terrā esse dicit. nec interest hæc ponantur an alia huiusmodi, quādo quidē modū, nō subiectū inuestigamus. Trāsitus ergo in nō ens simpliciter simplex est interitus, ut in ens simpliciter, simplex generatio. Sed quibusq; definiatur siue ignis, & terra illa sint, si qua ve alia, horum alterū erit ens, alterū nō ens. Vno igitur modo hoc interest simplici tū generationi, tum interitui, & nō simplici.

Soluitur.

QUæ rationem absoluit Arist. potius ex aliorum opinione, quam ex propria sententia. Tres enim rationes numerat. cur ortus vnus simplex dicatur, alius quadam ex parte tantum, petitas ab alijs philosophis, quamuis ab eodem aliquot eam probentur, quod nos indicabimus suis locis. Primam rationem sumit à Parmenide & explicatur verbis superioribus. n. philosophus, quæ habet rationem materiæ nō dicebat propriē esse: quæ verò habent rationē formæ aiebat esse propriē, atq; simpliciter: & entia appellari volebat. Quare terrā, quia cæteris subest elementis, & eorum est quasi materia, vocabat non ens: ignē verò, q̄ superstaret omnibus alijs, maxime existimabat dignū esse nomine entis. Ergo si hæc opinionem Parmenidis sequi velimus, illam generationē simplicē dicemus, quæ eius rei est, quæ rationē formæ sortitur, quæ est simpliciter ens: illā autē quadā ex parte tantū, quæ cōparatur quod ad materiam accedit, quod nō est ens simpliciter, sed quodāmodo. Hinc fit, ut generatio ignis simplex generatio di-

catur, terræ verò generatio non simplex, sed quadā ex parte. Idē nobis de interitū sentiēdū est: ignis enim interitus simplex erit: terræ verò corruptio, quædā corruptio putabitur. Quod de elementis dicimus, accommodari etiā potest corporibus mixtis: vnde cū elementa ad cōposita cōparata vicē habeant materiæ, simpliciū generatio, quædā erit generatio: cōpositorum vero, simplex: ut hominis, & cæterorū quæ quatuor constant elementis. Nihil. n. refert Parmenidis opinione, ignē dicamus, & terrā, an quæuis alia: quoniā in præsentia de subiecto sermo non est, sed discrimen inter vtrūq; ortum, atq; interitū constituimus: erit ergo simplex generatio, via quadam qua cōtendimus ad id quod est ens simpliciter. Id est quod habet rationem formæ: quædā verò, quia contendimus ad id quod non est simpliciter ens, & habet rationem materiæ. Et hæc vna ratio est qua simplex ortus, atq; interitus à non simplici distinguuntur, quā Arist. probat.

Alias refert qualis materia sit. Nā cuius materiæ differentiæ hoc aliquid significāt, ea magis est substantia. cuius vero priuationē, ea est nō ens, verbi causa calidū est quoddā prædicamētū, & species. frigiditas priuatio. At terra ignisq; his quoq; differentijs, discrepant.

HIS verbis innuit secundā rationem, qua simplex ortus à non simplici distinguitur: illa sumitur ex distinctione potioris naturæ à deteriori. Potior etenim natura illa est, quæ mouendi, atq; efficiendi vim habet: deterior, quæ patiendi: ut calor frigore: ignis, aqua. Alterū etenim vim habet formæ, alterū priuationis. Illa igitur natura quæ præstantior est, magis substantia dicitur, quā quæ est deterior: quare ortus præstantioris substantiæ simplex ortus putabitur, ut ortus ignis; ortus verò deterioris, ortus quidā erit, non simplex ortus, ut aquæ. De interitu vero, contrario modo sentiendū est. Hanc etiā rationem, cur quarūdā substantiarū ortus simplex dicatur, Arist. probat: quæ non multum discrepat à superiore.

Secundā.

Potior natura quæ habet vim efficiendi.

Ratio prima ad quæstionē propositam.

Quæ nam proprie dicat esse Parmenides.

Quancquā vulgo sensibili, potius & insensibili differre videntur. Nā cū aliquid materiam sensibilem tranfit, id gigni dicunt, tunc vero deleri, cū ab it in materiā inaspectabile.

B/ Ens

COMMENTARIUS.

Ens. n. & non ens, quod sentitur, & non sentitur esse definiunt. ut scibile ens esse, nō scibile nōens: habet. n. sensus scientiæ facultatem. ut ergo isti viuere & esse sensu & facultate iudicant: sic item res ipsas. Quilicet ipsum verum non dicant, tamen verum quodammodo sequuntur. Aliter. n. opinione atq; re vera efficitur generatio simplex, & interitus. Nā spiritus & aer iudice sensu minus sunt. Quo fit, ut quę simpliciter intereunt ea quod in hac transeant, interire dicantur. Gigni vero cū in rem tractabilē terramq; mutantur. Ceterū reuera hæc, quā terra magis sunt hoc aliquid & species. Sed cur q̄ ali cuius est interitus, simplex sit generatio, & quæ alicuius generatio, simplex sit interitus, causa reddita est. scilicet ob discriminē materiæ: quod ea sit aut nō sit substantia, vel quod altera magis, altera secus, vel quod materia ex qua, vel in quā altera altera sensibilior existat. cur itē quēdā simpliciter fieri, quēdā aliquid tantū fieri dicantur, idq; non mutua generatione ut modo dicebam⁹. Nūc. n. hæcenus definiuimus. cur cum omnis generatio sit alterius interitus, & omnis interitus sit alterius generatio, non similiter generationē & interitum ijs tribuimus, quæ alterū in alterum mutantur. At posterior quæstio non hoc inquit. Sed cur discens, non simpliciter fieri sed doctus fieri, qui vero nascitur, hic fieri dicitur. Hæc autē prædicamentis definita sunt. Nā quædam hoc aliquid significant, alia quale, sunt quę quātum. ergo quę non significant substantiam, ea non simpliciter, sed aliquid fieri dicuntur. Cæterum in omnib⁹ pariter prædicamentis generatio dicitur secundum ea, quæ in altero ordine sunt. ut in substantia si ignis, non

si terra fiat. In quali si doctus, non si indoctus efficiatur.

Tertia ratio, tāgitur hoc loco: ea sumitur ex sensu: & est eorum solum hominum qui parum rationem ipsam, mentemq; sequuntur: solet. n. vulgus hominum eas vocare magis substantias, quę propius ad sensum accedūt, eas minus, quę a sensu longius recedunt. Vnde quia terra crassior est, & sensu percipi cōmodius quā aer potest, terram ferunt magis esse substantiam quam aerem: eiusq; ortum simplicem vocant: aeris vero, minime. Et vniuersē quidem ortum corporatæ substantiæ, & sensibus admodum coniunctæ, simplicem appellant: ortum verō substantiæ minus terrestris & crassæ, vocant ortum quendam, nō simplicem. Hæc autem ratio ab Arist. minime probatur tamen in categoria substantiæ, quod diximus eo loco, hanc rationē sequutus sit: obiter tamen eius sententiæ causam exponit, atque ait autores huius opinionis nō distinguere scientiā a sensu, sed putare idē esse omnino. Quare ea solū esse dicunt, quæ sensu percipi possunt: non esse autē, quæ vel penitus in sensum non cadūt, vel non facile. Istam opinionē hoc argumento probant a simili: sicut animal tunc esse dicimus, cū sentit, non esse, cū nō sentit: ita quoq; subiecta sensibus, cū sensu percipiūtur, sunt: cū autē non sentiūtur, non amplius sunt. Confutat tamen Arist. huiusmodi rationē, dicens, q̄ tamen hac ratione aliqua pars veritatis cōtineat, omnino decipiūtur, errantq; autores eius opinionis: est. n. aliquo pacto verū, quod aiunt, ea quæ sunt distinguī p̄ scientiā atq; ignorantiam, quia quod non est, sciri nullo modo potest: & quod neq; intelligi, neque sciri potest, omnino non potest esse. Apertē verō falsum est, quod aiunt, idem esse scientiam atq; sensum, quemadmodum lib. 3. de anima Arist. demonstrat. Diuersa igitur veritas est ab opinione vulgi. nā veritas poscit ut ea generari simpliciter dicantur quæ formæ rationē habēt: vulgus vero pessimus iudex eas, res simpliciter oriri existimat, quæ proximē accedunt ad materiā: quod ob crassitiē facile sensibus cōprehēdi possint: & quoniam spūs, atq; aer parū sentiūt, si cōferatur cū terra, aerē putāt deteriorē esse substantiā, & quæ in aerem vertuntur in nihilum redigi: quare si ex aqua fiat aer, dicunt, corruptam esse aquam, non autem aerem esse genitum: si cōtra cōtingat, aquā ferunt generari: quæ ratione terra dicitur omnium maximē substantia

Tertia ratio quę re sensu capi tur.

Causa. eue ita sentiāt autores huius opinio nis.

Refellitur ratio.

tancia

tantia: quoniam maximè insensum cadit, & causa est, cur cætera sensu percipi possint. Cæterum hoc falsum est, nam inter res naturales, quæ continent, præstantiores sunt, quæ quæ continentur, quia ad formam propriam accedunt, cuius proprium est continere, ut materię contineri. Aqua enim terre forma censetur: aer, aquæ: ignis, aeris. Epilogū statim facit Arist. dicens, redditam iam esse causam cur simplex ortus sit alicuius interitus, & simplex interitus, sit alicuius ortus. Hoc enim accidit, quia materia est diuersa: est autem diuersa, quia vna est actū substantia, alia, nō: vel quia vna est præstantior substantia quàm altera: vel quia substantia quæ gignitur, & in quam fit transmutatio, est magis subiecta sensui quàm altera.

Epilogus.

Cur igitur quædā simpliciter fiat, alia fecus, & omnino & in his prædicamentis satis arbitror explicatum, & cur ut cōtinēter generatio fiat subiectum est causa, ut materia. quippe quod mutatur in opposita. Est que in substantijs vnius generatio, alterius interitus, & vnius interitus alterius generatio.

Alium modū docet, cur simplex generatio differat a non simplici.

His verbis tangit alium modum quo simplex generatio distinguitur a non simplici: etenim cum sit substantiæ transmutatio, tūc dicitur aliquid generari simpliciter, ut cum ex aere fit aqua: aut contra. Verum cum transmutatio sit in cæteris categorijs quæ non sint substantiæ, non dicitur quidpiā fieri simpliciter, sed cum additione. Etenim si puer crescat, quia mutatio non fit in substantia, sed in quantitate, non dicitur, puer fieri simpliciter, sed fieri magnus, & in cæteris generibus simili modo. Hic autem modus maximè diuersus est ab eo quæ pauld ante exposuimus: prius enim quærebamus causam mutæ generationis in substantia, hoc autem loco rogamus, quamobrem quod aliquid percipit, atque discit. v.g. nō dicatur simpliciter fieri, sed dicatur fieri sciens, aut doctus, aut quidpiam simile, cum additione: quod autem generatur simpliciter, & sine vlla additione dicatur fieri. Illud tamen præstatius commune esse inquit Arist. omnibus rerum generibus ut id genus mutationis quo progredimur ad præstantiora, generatio vocetur, ea vero mutatio qua forma comparatur ignobilior, atque deterior, dicatur interi-

Omnismutatio in præstatius commune esse inquit Arist. omnibus rerum generibus ut id genus mutationis quo progredimur ad præstantiora, generatio vocetur, ea vero mutatio qua forma comparatur ignobilior, atque deterior, dicatur interi-

tus. v.g. in substantia si fiat ignis, generatio esse dicitur. Si terra, interitus: tamen si simpliciter generari terra dicatur, ut monstratum est. In qualitate: si quispiam sciens atque doctus efficiatur, generatio effici dicitur: si ignarus fiat, non amplius ortus erit, sed interitus: eodem modo in cæteris generibus dicendum nobis est. Atque id oportet maximè meminisse: quoniam sepe numero Arist. eo præcepto vtitur. Ait statim, hoc modo sit a nobis explicatum, cur aliqua dicantur, simpliciter generari, aliqua non: & quæ sit ratio eorum quæ generantur in substantia: deinde quo pacto materia, quæ rebus omnibus quæ generantur, & intereunt subiecta est, causa sit ortus perpetui: quæ sanè materia mutari in contrarias formas potest: insuper qua ratione vnius rei ortus, sit alterius rei interitus, & mutata ratione.

Neque vero ambigere oportet, cur generatio semper fiat, rebus pereuntibus. Nam ut interire rem aiunt, cū ad insensibile & non ens peruenit, sic ex non ente generari cum ab insensibili discedit. Ergo siue aliquid sit, quod subiicitur, siue non: certe ex nō ente generatur. Ita pari ratione efficitur ex nō ente, interit in nō ens. ut merito generatio nunquam deficiat, cum sit generatio interitus non entis, interitus vero non entis generatio.

His verbis dubitationem quandam soluit adductam aduersus eam sententiā quæ defendit generationem esse perpetuam. Possit enim existimare quispiam nullo modo generationem, perpetuam esse, cum per interitū, semper aliquid ita corrūpatur, ut eius nihil amplius maneat. Sed ea quæstio dissoluitur, quia qui sic existimāt, solum sequuntur iudicium sensus, nō rationis: aiunt enim eā re perijisse, quæ nō amplius sensu percipitur: eā vero generatā esse, quæ sensu agnoscitur. unde simplicem generationē appellāt eā mutationē quæ fit ex nō sensibili, in id quod sentitur: interitū autē eā mutationē quæ fit ex eo quod sentitur, in id quod sentiri nō potest. Verū hæc etiā ratione nostra opinio cōfirmatur inquit Arist. quod dicimur vnius rei ortū, alterius esse interitū, & cōtra: ut sit perpetua generatio. Nā si generatio est qua aliquid ex ente fit ens,

B 2 & inter

COMMENTARIUS.

& interitus quo aliquid ex ente fit nō ens, profectō nunquam deficiet generatio: siue concedamus aliquid subiectum ex quo res ipse fiant, siue nō: semper enim ortus atq; interitus sibi respondēt quadam vicissitudine: neque est aliqua causa cur debeat cessare vicissitudo, atque ex consequenti perpetua erit series generationis.

Sed quærat aliquis hoc nō ens simpliciter vtrum sit contrariorum alterum? vt terra verbi causa, graueq; sit non ens, ignis verò & leue ens, an non? Sed terra est ens, nō ens vero materia terræ perinde, atque ignis.

Vtrum quod vocatur simpliciter nō ens, si vñ ex elementis.

Soluit aliam quæstionem Arist. ea est, vtrū id quod vocatur non ens simpliciter vñ ex elementis. v.g. terra quæ est grauis dicatur non ens. Ignis verò qui est leuis dicatur ens, an potius terra etiam ipsa sit ens quemadmodum cetera omnia quæ propriam formam habent, atque nomen. Et dū taxat dicatur non ens, materia subiecta igni & terræ elementisq; reliquis. Respondet ita que philosophus ipsam materiam subiectā elementis nō ens vocari, quia actu nihil est, sed quicquid est, potentia est.

Obiectio quod nihil fiat ex materia.

Obijciat aliquis, nunquā perse inuenitur materia, sed perpetuū est cum aliqua forma coniuncta, ergo quæ fiunt, non efficiuntur ex non ente, sed ex ente. Dicendum est, formā dare materiæ nomen, & eam deducere in actum, neque posse vquam materiam sine forma existere, atque ex materia res quæque generari dicitur, atque ex non ente, quoniam ad id quod generatur nihil cōducit forma: neque enim terra, quatenus habet formam terræ, vertitur in ignē, quod in ceteris simili modo contingit: sed quatenus materiam habet capacem formæ ignis: vnde fit vt antea quā res gignatur, prior abijciat formā, & ex materia efficiantur cuncta quæ nunquā sanē interit, sed perpetuo manet.

Quin & illud potest in dubium venire, sit ne vtriusq; diuersa materia? an tūc nō fierēt alterū ex altero, neque ex cōtrarijs? Nā igni, terræ, & aque, opposita adsunt. An quodā modo materia eadem est, alias diuersa: Quidquid. n. subijcitur idē est. esse aut non est idē. Sed de his hactenus.

Tertiam quæstionem tangit hoc loco, ea est, vtrum eadem sit ignis, & terræ materia, cæterorū que elementorum, an diuersa potius. Respondet Aristot. eandem esse subiectam elementis omnibus primam materiam. Rationem illam reddit, quoniam alias non possent ex contrarijs cōtraria fieri. Atqui omnia ex contrarijs effici necesse est, vt lib. 1. de phys. auscult. monstrauit Arist. etenim omnibus elementis contraria permixta sunt. Verum vt rem explanet exactius, atque melius, inquit elementorum omnium partim esse materiam eandem, partim diuersam, aut enim consideratur in natura sua, hoc est vt prima est omnium, & hoc sensu eadem materia subijcitur non solum elementis, sed etiam rebus omnibus quæ generantur & corrumpuntur. Si verò consideretur, ratione formarum susceptarum, quæ sensu proxima rei materia dicitur, non prima, diuersa est sanē in omnibus elementis. Nam hoc modo differentias rerum continet. Et alia ratione suscipit formam ignis, alia aeris, alia denique formas cæterorū, quare si ita sumatur non potest eadem omnium materia censerī. Sed de his hactenus, vt Aristot. ait.

Respondet

Prima quæstio.

Vtrum vnus rei ortus sit interitus alterius.

Hactenus sententiā Arist. præsentī cap. interpretati sumus: nunc vero, vt cōsuetudinem nostrā sequamur, & plarīsq; geramus morē, nonnullas quæstiones exercebim⁹ quas Arist. attingit hoc loco. In quibus explicandis dabimus operam vt modum seruemus, qui est in quauis re optimus.

Principio vero illa existit quæstio, vtrum verum sit quod Arist. inquit, rationem reddens cur perpetua sit ex parte materiæ series generationis, vnus rei ortum, esse alterius interitum. Falsa etenim videtur esse hæc parte Arist. sententiā, quod ego multis argumentis conabor probare, quorum primum sic habet. Generatio non est corruptio, ergo neque vnus ortus est alterius rei interitus. Nota est consequētia: & antecedēs pbat̃ Arist. iudicio qui lib. 5. de phys. auscult. ortū atque interitū contrarias mutationes facit.

Prima rat.

Secūda ratio, dum cadauer gignitur nihil corrumpit.

corrumpitur, ergo non est perpetuò verum
quod vnus rei ortus, sit alterius interitus. Dis-
cursus legitimus est, & antecedens persuade-
tur inductione quia cadauer efficitur mor-
tuo homine, atqui cum moritur homo ni-
hil omnino corrumpitur, nam materia ma-
net: & forma hominis nempe anima còpos
rationis non dissipatur, sed manet superstes
atque aura finitur etiam iuxta Arist. senten-
tiam, ut est à me monstratum plurimis argu-
mentis in apologia Arist. de animòrum im-
mortalitate.

Tertia ra-
tio.

Tertia ratio, ut animal nutriatur necessa-
rium est cibum ex quo nutritio fit corrup-
pi, atqui nihil tunc temporis generatur, ut
planè constat, ergo vnus rei ortus non est
alterius interitus.

Quarta ra-
tio.

Quarta ratio, in aere fit lumē, nihil tamē
corrumpitur quā lumen generatur, siqui-
dem tenebræ quæ pelluntur lumine adue-
niente nihil omnino sunt, ergo &c.

Quinta ra-
tio.

Postremo, si vnus rei ortus alterius esset
interitus, aut in eodem subiecto simul erunt
duæ formæ, aut aliquo tempore erit materia
sine forma, atqui neutrum verum esse po-
test, ergo non est vnus rei ortus, alterius in-
teritus. Nota est còsequētia, simul cum mi-
nori propositione, maior vero probatur: nā
cū quidpiā generat, & corrumpitur aliud, co-
gitur vñ eodem instanti quo forma quæ ade-
rat, corrumpitur, suscipiatur altera, an po-
tius alio instanti: si eodem, duæ formæ simul
aderunt in materia eadē, si diuerso, erit ma-
teria sine forma aliquo tempore: nam inter-
quævis duo instantia medium est tempus
necessario. quare eo tempore nulla adest for-
ma, nam prior expulsa est, atque abiecta, po-
sterior vero, nondum est admissa.

His igitur rationibus & plerisque alijs id
genus quas prudens atque sciens missas fac-
cio, cōvinci videt, quod vnus rei ortus, nō
sit alterius interit⁹, nihilo minus tamē verā
ego existimo Arist. sententiam qui contra-
rium asserit cap. 3. quod est à nobis monstra-
tum, atq; ita statuo hanc assertionem, vnus
rei ortus, est alterius interitus. cuius sensus
est nō posse accidere, ut quidpiā gignatur ni-
si si aliquid corrumpatur, quare cū non signific-
mus generationē vnus rei esse eandē cū alte-
rius interitu, nullā prorsus vim habet ratio
primo loco adducta cōtra sententiā Ari. hāc
nostrā assertionē defendit Arist. hoc tertio
cap. & illa sanè primū experimento cōstat
earū rerū quæ secundum naturā oriūtur atq;
occidunt, deinde ratione, quia si cū quidpiā

Assertio.

Vnus rei
ortus, est
Alterius
interitus.

Probatur
assertio.

1.
Testimo-
nio Arist.

corrumpitur nō generaretur aliud, materia
existeret sine forma, ut patet, hoc autē fieri
nō potest, ut Arist. demonstrat lib. 1. de phys.
auscult. quo loco nos eam rē lōga oratione
tractauimus, quare vera est nostra assertio.

Secunda ratio est, quoniam hic est ordo à
natura institutus, ut incipiat ortus vbi desi-
nit interitus: cū interitus transmutatio quæ
dam sit qua contenditur ab ente ad nō ens,
ortus vero contrario modo peragitur, qua-
re vnus rei ortus alterius rei interitus erit,
& contraria ratione. Postremo constat, quia
natura non contendit corrumpere, sed genera-
re, corrumpit autem quia non potest aliter
formā efficere in materia: nisi inde priorem
pellat, quare vbi quidpiā natura corruptū
est, necessario aliud debet generari, alioqui
natura nō cōsequetur suū finē, atqui natura
nihil frustra agit, ut sepe numero inquit Ari.

Superest ut rationibus in contrariam par-
tem adductis satis faciamus: quod efficere,
difficile non est. Primæ vero rationi abūde sa-
tis factum esse puto paulo superius, ad secū-
dam rationem dicendum est, cum gignitur
cadauer aliquid corrumpi, hominem vide-
licet ipsum: anima rationis compote, à cor-
pore soluta, neque enim necessariū est sem-
per formā dissipari atq; aboleri. Nunquā n.
amplius homo manet effecto cadauere. Ter-
tia ratio dissoluitur, si dicamus cibo coriup-
to dū nutrimur, carnē p̄duci. Ad quartā ra-
tionem bifariam dici potest, primū dicemus
nostram assertionem, verā esse duntaxat in

ortu & interitu simplici, hoc est substantiæ,
in quo nunquam fallit in accidentibus ve-
ro fortasse vera perpetuò non est: quod si ad ac-
cidentia pertineat eaq; complectatur dun-
taxat comprehendit, ea accidentia quibus
insunt vera contraria. Nam cum duo cōtra-
ria simul esse non possint & magna ex par-
te duorum contrariorū alterum necesse sit
inesse subiecto: cū inquam contraria medio
vacant, vbi vnū corrumpitur, necesse est, effici
alterum. Si vero omnia accidentia compre-
hendamus proposita assertionem reperiemus
ita accidere cum lumen generatur: nam eo
tempore tenebræ corrumpuntur, quemadmo-
dum cum scientia gignitur in animo, igno-
rantia dissipatur. Postrema ratio dissoluitur
si dicamus eodem prorsus instanti pelli for-
mam antecedentem, & admitti alteram.

Sicut autem obijcias fieri iam ut simul in eo-
dem subiecto existant duæ formæ: negan-
dum est, si quidem illud instans est primum
non esse formæ prioris, & accideretis formæ

2.
Experimē-
to.

3.
Rationes

1.

2.

Soluuntur
rationes
adductæ in
contrariū:

1.

Diluta est
superius

2.

Soluitur:

3.

4.

An sit asser-
tio etiā ve-
ra in acci-
dentibus.

5.

Obiectio:

COMMENTARIUS.

primum esse. Nam forma substantialis incipit esse per primum sui esse. quare nihil consequitur absurdum: atque ex consequenti vera est nostra assertio.

Secunda quæstio.

Vtrum possit aliquid fieri ex nihilo.

HOc etiam loco paucis dicendum nobis est, quoniam eam quæstionem attingit in præsentia Arist. Vtrum fieri possit ut aliquid fiat ex nihilo, aut redigatur in nihilum? Videtur enim fieri posse ut fiat aliquid ex nihilo: nam forma substantialis efficitur, at non ex aliquo: siquidem nihil formæ exitit in materia anteaquam illa efficeretur, nisi velimus incidere in Anaxagore sententiam, quam Arist. confutat lib. 1. de physica auscul. Ut dubitationem diluamus, meminisse oportet, terminum generationis non esse materiam, quoniam illa perpetua est. neque formam, cum illa per se non fiat, sed totum compositum. Agens autem naturale virtute sua extrahit formam de potentia materie, atque efficit totum ex nihilo. Ergo cum dicimus ex nihilo nihil effici posse, sed quod vis fieri ex aliquo: significamus, nullam rem effici posse facultate agentis naturalis, extra subiectum, sed quidquid fit, in subiecto fieri: & quidquid corrumpitur, in subiecto, hoc est materiam corrupti si. n. (ut tho. ait) agens naturale re. p. duceret sine subiecto, faceret esse simpliciter: esset ergo causa sui ipsius. quoniam in esse simpliciter est omne esse: hoc autem fieri non potest, alioqui enim idem simul esset, & non esset. Virtute agentis naturalis dixi, quoniam diuina virtute ex nihilo potest aliquid fieri. Nullo siquidem subiecto opus est deo, qui vniuersitatem rerum ex nihilo condidit virtute, quam habet infinitam. Ratio est, quoniam virtute infinita opus est adficiendam rem sine subiecto, de cuius potentia extrahatur forma: similiter etiam ad redigendum rem quampiam in nihilum. His ita constitutis, dubitatio planè solui potest: fatemur enim libenter formam effici, cuius nulla pars extiterat prius in materia: non tamè inde efficitur, quod forma fiat ex nihilo, quando quidem ex subiecto fit, ex cuius potentia forma extrahitur: quoniam in materie potest extiterat prius ipsa forma: nata est. n. materia suapte natura formam succipere. Igitur quoniam omne quod fit ex aliquo subiecto fit, & similiter quod interit, in aliquid

interit, non in nihilum, & materia sine forma esse non potest: necessarium est, ut vnius rei ortus sit alterius interitus: & mutata ratione. Quare hoc modo adducta paulo superius quæstio longe melius atque exactius explicatur: iam ad reliqua contendamus.

Tertia Quæstio.

Vtrum accidentia sint in materia prima tãquam in subiecto, an potius in composito.

Consequitur altera quæstio, quam explicare in præsentia in animum induximus: ea est, vtrum accidentia sint in materia prima tãquam in subiecto, an potius in composito. Quæ ea causa tractare studeo, quoniam Arist. hoc tertio cap. postquàm dixit ortum simplicem ex materia fieri, quæ est ens potestate & actione non ens, inquit, vtrum istud non ens actione (materia inquam) habeat accidentia, an non. Neque hoc tantum loco, sed pluribus etiã alijs eodem ipso cap. quæstionem videtur Arist. attigisse. Quæstio ergo est, vtrum materia prima sit subiectum accidentium. Statuo igitur assertionem subiectum accidentium est compositum, non materia. Et hæc sanè est Arist. opinio. Huius assertionis ut plenam fidem faciamus, obseruandum nobis in primis est, subiectum esse duplex: vnum cui heret accidentia, quod vulgo inherens sionis vocant: alterum de quo accidentia prædicantur, hoc vocant prædicationis subiectum. Nostra verò assertio vtrumque genus subiecti complectitur. Deinde obseruandum est, nomine compositi significari in præsentia quod ex materia & forma constat ut os, tametsi ossis forma, vltima forma non sit: est, n. in star materie hominis. His ita constitutis, probatur Assertio primam Arist. testimonio plurimis locis, maximè verò hoc cap. 3. cum. n. dicat, ens potestate, materiam videlicet, non habere accidentia (aliàs essent accidentia si ne subiecto) testatur materiam non esse accidentium subiectum. Nam si in materia posita essent accidentia, pessime colligeret sine subiecto existere, cum ad sit materia, in qua in sint. Deinde cum in categoria substantiæ dicat Arist. destructis primis substantijs impossibile est aliquid aliorum remanere, eandem confirmat sententiam: nam si accidentia in materia inesset, maneret corruptis primis substantijs, cum maneat materia, est enim perpetua. Eodem præterea cap. idem asserit, cum ait, maximè

Terminus
ortus.

Nihil ex ni
hilo fit.

Soluitur
dubitatio.

Cur istam
quæstionem
exercea
mus.

Assertio.

Prima ob
seruatio.
Duplex
subiectum

2.

Composi
tum quod
nam dica
mus.

Conuinci
tura assertio
Testimo
nio Arist.

maximè proprium substantiæ esse, cum sit una atque eadem numero, esse susceptam contrariorum: compositum igitur facit subiectum accidentium: quandoquidem in eo inquit, esse contraria, quæ sunt, p. u. d. b. i. d. accidētia. In sup. c. 4. lib. 7. de 1. philosophia Arist. scribit accidentia per proprium subiectum cui insunt definiri: limitas. n. quæ accidit naso p. nasum definitur. Definiuntur autem per compositum non per materiam, ergo accidentia tanquam in subiecto existunt in composito, non in materia. Eadem sentētia corroboratur sumpto argumento à de

A definitio
ne acciden
tis.

finitione accidentis, quam Arist. assertit in antepredicamentis, definiens, id quod est in subiecto, & ca. 4. lib. 1. top. cum ait, in subiecto vero dico, quodcum in aliquo sit non sicut quædam pars, impossibile est esse sine eo in quo est: & accidēs est, quod adest, atque abest subiecto, extra subiecti interitum. Etenim si accidentia essent in materia tanquam in subiecto, forma substantialis accidentis esset: si qui dem potest adeste atque abesse a materia sine materia interitui: & est in materia, non sicut eius pars, neque potest forma existere sine materia: præsertim forma vegetatiua & sensitiua. Forma tamen substantialis accidentis non est, sed substantia: ergo accidentium subiectum non est materia, sed compositum.

Ad testimonia citata possumus exiguo negotio rationes aliquot adijcere, quibus eiusdem assertionis fidem faciamus. Prima ratio sumitur a sufficienti partium enumeratione, & ita colligitur, Subiectum accidentium, aut materia est, aut forma, aut ex materia atque forma compositum, nihil est. n. reliquū, quod subiectum appellemus: atqui materia non est, ut citatis Arist. testimoniis constat: neque præterea forma, quoniam plurima accidentia quantitate prædita sunt, vel quantitate opus habent, forma verò substantialis penitus destituitur natura sua quantitate: ergo non existunt in ea accidentia: sunt igitur tanquam in subiecto in re composita ex materia atque forma.

Secunda ratio.

Deinde si materia esset subiectum accidentium, multa accidentia quæ spontè sua corruptibilia sunt, essent perpetua, quo nihil potest esse magis absurdum, præsertim si accidentia contrarium habeant, a quo corrumpantur. Antecedens probō: quia cum materia aeris in igne maneat, cum ex aere sit ignis, si calor inesset in materia corrumpi sane nunquam posset, sed perpetuò maneret

in materia, cum fiat inuicè transmutatio eorum elementorum quæ eadem qualitate prædita sunt. Tribus autem modis (ut id obiter admoneam) accidentia corrumpuntur: per se inquam, cum a contrario corrumpuntur: cuiusmodi sunt ea quæ habent contrarium: deinde defectu conseruantis: ut calor corrumpitur, si sol desit qui illum conseruat. postremo corrupto subiecto. Hoc modo corrumpitur, calor in homine existens homine corrupto, etiam si nullum adsit contrarium. Nam ut motis nobis necesse est ea moueri quæ in nobis sunt, ita quoque nobis corruptis, corrumpi. capit. de substantia. Totidem etiam modis quidpiam generatur: nam quot modis dicitur vnum oppositorum totidem modis alterum dicitur.

Tribus
modis cor
rumpi pos
sunt acci
dentia &
totidē effi
ci.

Altera ratio est: si qualitates primæ & forma substantialis recipiuntur in materia, vel recipiuntur ordine quodam vel æque primò, atqui neutro modo recipi possunt in materia, ergo neque sunt in eadem tanquam in subiecto. Discursus legitimus est: maior est aperta: minorem probō. In primis non possunt simul recipi, atque æquè primò, cum forma substantialis substantia sit, & substantia sit prior accidentibus natura, dignitate, atque tempore. Quare prius est in materia quam qualitates, atque ex consequenti non æquè primò, ordine, igitur quodam: ordo autem est ut prius existat in materia forma substantialis, quam qualitates: sed quam primum forma adest in materia est compositum, quare dum accidentia accedunt, compositum effectum est in quo accidentia inerunt tanquam in subiecto.

Tertia ra
tio.

Postremò calefactio geniti atque corrupti eadem esset, atque continua: quandoquidem eadem caliditas quæ præfuit in aere, manet in igne qui gignitur ex aere, si accidentia insunt in materia tanquam in subiecto. Hoc autem planè falsum est, quia ut vnus sit motus, necesse est ut mobile vnum sit cap. 4. lib. 5. de phys. auscult. His & similibus alijs argumentis constat veram esse assertionem nostram, & Aristor. opinioni conformem. Superest ut rationes illas, quæ contrarium videntur persuadere, soluamus: ut omnibus numeris suscepta disputatio consistere possit. Singulas autem referemus rationes, atque easdem dissoluemus statim: quoniam ad breuitatē & orationis perspicuitatē ita fecisse plurimum refert. In primis videt dicere Arist. q. accidentia existant in materia,

Quarta ra
tio.

Quinta

Prima ra
tio. Contra
propositā
assertionē

tanquam in subiecto, non in composito. ait enim cap. 4. huius lib. eandem perspicuitatē manere in ea re, quæ fuerat prius in aqua. Quæ sententia si vera est, in materia existit perspicuitas, tanquam in subiecto: nam si in esset composito, cum illud corrumpatur quo tēpore transmutatio fit, perspicuitas etiam corrumpetur: est (enim accidens) at eadem in utroque manet elemento, ergo inerat materiæ quæ perperua est. Dicendum est ad hanc rationem, illis verbis non significari ab Aristot. quod in utroque elemento maneat eadem re ipsa perspicuitas, sed nomine eadem, quasi dicat in utroque adesse perspicuitatem. Hoc pacto rationem soluit Philoponus: & est sanè ea forma loquendi non infrequens apud Arist.

Soluitur.

2. Ratio.

Secunda ratio sumitur ex verbis Arist. cap. 4. lib. 2. de ortu & interitu. eo. n. loco inquit, facilius transmutari symbola elementa quam disymbola. Rationem reddit, quia cum disymbola transmutantur, duæ corrumpuntur qualitates: cum verò symbola, una duntaxat: facilius autem est vnum quam multa corrumpi: quare facilius etiam erit transmutari symbola quàm disymbola. Quod si Arist. inquit, cum transmutantur elementa symbola, solū corrumpi vnam qualitatem, procul dubio altera eadem manet in utroque elemento, atque ex consequenti materiæ inerat, quæ manet, non composito, quod abolutum est. Dicendū est, cū elementa transmutantur siue symbola, ea sint, siue disymbola vtrunque qualitatem corrumpit: verū in disymbois vtraque perse corrumpitur, quoniam à contrariis in symbolis verò altera tantum corrumpitur perse, quæ inquam contrarium habet: altera vero ex accidenti corrumpitur, corrupto videlicet subiecto, & ideo vna tantum qualitas corrumpi dicitur quia vna solum perse corrumpitur. Sed obijciat aliquis, si etiam in symbolis vtraque corrumpitur qualitas, licet altera perse altera ex accidenti, nō facilius transmutabuntur symbola quam disymbola. Primum quia à duobus duo corrumpuntur: deinde quoniam licet in symbolis vna tantum qualitas à contrario corrumpatur, duæ, in disymbois: tam facile est duo à duobus corrumpi, quam vnū ab vno: quare Arist. deceptus est. Dicendum est facilius transmutari symbola, in quibus vnū perse, alterum ex accidenti corrumpitur, quam disymbola, quia in symbolis melior dispositio est ex parte materiæ ad efficiendam transmutationem, quā in elementis disym-

Obiectio.

Soluitur.

bolis, atque ideo facilius illa transmutantur: quamquam, quod inquit Arist. eo loco facilius est vnum quam multa corrumpi, nō est sanè referendum ad qualitates, sed ad ipsa integra elementa. Ratio est quia elementorum symbolorum transmutatio fit sine medio aliquo, atque ita facillimè: elementorum vero disymbolorum transmutatio per mediū aliquod fit, vt lib. 2. de ortu Arist. docet. & ita omnia verba Arist. optimè consentiunt. Nam transmutantur symbola, facilius quàm disymbola, & facilius vnum corrumpitur, quam multa. Et hæc sanè respondendi ratio mihi probatur maximè. cæteræ enim multas habent difficultates: à quibus nō facile quis se possit expedire.

Tertia ratio sumitur ex diffinitione materiæ primæ: cū enim lib. 1. de phys. auscult. dicat Arist. materiam primam esse primum subiectum, dubitari non debet quin suorum sit etiam accidentium. Dicendum tamen est materiam ab Arist. vocari primum subiectum, non accidentiū, sed formæ substantialis. eo enim loco materiam definit Arist. habita formæ substantialis ratione.

Quarta ratio sic concluditur, in homine mortuo manet eadem cicatrix, eadem figura, idem color, qui fuerat in homine viuente, ergo hæc accidentia non existunt in composito, tanquam in subiecto: cum illud nō maneat, sed in materia, quæ nunquam aboletur. Et confirmatur hæc ratio: Occiso tauro, manet calor in eodē tēpore aliquo, & nō potest esse alius, quam is qui fuerat antea quā taurus interimeretur, alioqui à nullo produceretur, ergo erat calor in materia, tanquam in subiecto, nō autem in composito. Rursum confirmatur eadem ratio quia si in aere, & aqua non maneret idem humor sed corrumpere, cum ex aere fit aqua, nulla esset causa, quæ humorem corrumpere: manet igitur idem calor: atque ex consequenti existit in materia tanquam in subiecto, non in composito. Vt dubitationes istas diluamus reuocandum est in memoriam quod prope initium huius disputationis obseruandum esse diximus, trifariam videlicet rem quampiam corrumpi posse: à contrario, recedente causa cōseruante, atque etiam corrupto subiecto. Toridem etiam modis diximus quidpiam posse generari, à simili, vt ignem ab igne: deinde præsentia causa cōseruantis. potestremò ex accidenti genito inquam subiecto. Iam verò difficile non est adductas rationes soluere. Primum quidem fatemur manere

Quis sit sensus eius sententia Arist. facilius transmutatur symbola.

3. Ratio.

Soluitur.

4. Ratio.

Confirmatur.

1.

2.

Soluntur rationes. in ca

in cadauere colorē, figuram, & cicatricem: hæc verò eadem non sunt cum his quæ in homine viuente aderant, sed diuersa. Siquis autem obijciat, nullam esse causam à qua ortum habeat, cum neque gladius, neque laqueus; si vel laqueo, vel gladio quispiam sit interceptus, causa esse possit figuræ atque reliquorum. Dicendum est hæc ipsa licet alias causam habeant efficientem per se cum in cadauere efficiunt, non habere causam per se sed ex accidenti: consequuntur enim ipsam cadauer. Quod autem diuersa sint hæc accidentia in homine viuente & mortuo, illo argumentum probatur: quia partes etiam quibus insunt, in utroque diuē sūt: manus inquam pes, facies, atque reliquæ. Cum enim instrumenta desinantur virtute agendi, quæ illa virtute prædita non sunt, amplius censeri aut partes, aut instrumenta non debent: sed multipliciter ita vocantur vt Arist. scribit lib. 4. meteorolog. plurimisque alijs locis. Idem dicendum nobis est de aeris humore cum in aquam vertitur: ille enim non manet idem, sed corrumpitur prior ex accidenti: corrupto inquam subiecto. Ad secundam confirmationem bis iam iudicio meo dici potest: primum quod ex accidenti producit calor in tauro occiso: vel quoddam calor gignitur ab spiritibus conclusis intra venas, arterias: atque partes ipsius tauri: illi enim cum calidi sint natura, nihil mirum est: si calorem efficiant qui sane spiritus quoniam minimo negotio exhalantur, sit etiam vt calor genitus breui dissipetur. Postremo contra eandem sententiam sic obijcio: si ea esset vera, fieret, vt forma reciperetur, in materiam minimè aptam ad formam suscipiendam, vel accidentia essent sine subiecto: quorum utrumque planè absurdum est. Quod autem necessarium sit horum alterum accidere, si vera sit ea sententia, hac ratione probatur: vt materia formam suscipiat, proculdubio opus est dispositionibus quibusdam formam antecedentibus quas præuias appellant: tunc ego rogo, cum aduenit forma materię. v. g. forma ignis ligno, vel manent qualitates illæ quæ aptam redebant materiam ad formam ignis suscipiendam, aut non: si dicas non manere, sed aboleri aduentanti formæ, ergo forma introducit in materiam minimè aptam, atque dispositam: si verò illæ non corrumpuntur adueniēte formæ ignis, ergo manent sine subiecto, nam illæ inerant tanquam in subiecto in ipso ligno, atqui lignū corrumpitur cum fit ignis, quare non insunt in composito, ac-

cidentia sed in materia quæ semper manet. Ad hanc quæstionem dicendum est, formam indigere præuijs quibusdam dispositionibus, vt in materiam suscipiatur: illæ autem qualitates antea quam forma accedat, insunt in ligno. v. g. forma verò accedente, amplius non manent, sed corrumpuntur. Dicit quispiam, à quo corrumpuntur, cum contrariū non habeant, & accommodatæ sint formæ ignis qui gignitur? Dicendum est ex accidente corrumpi, hoc est subiecto corrupto, non per se. Obijcies rursum, forma igitur introducit in materiam nullis infectam qualitatibus, neque aptam vllō modo ad formam suscipiendam. Fallum id est: nam dispositiones illæ quæ præcesserunt, & quarū virtute forma ligni tanquam instrumentis, expulsa est, in causa fuerūt cum adessent in ligno, ne cuius materia aliam formam susciperet, quam formam ignis, ad quem pertinebant illæ qualitates, quas præuias dispositiones vocamus: & antecessisse qualitates memoratas, in causa est cur nulla alia forma admitti possit in materiam ligni, præter formam ignis: sunt enim illæ instar figilli materiam signantis, seruatisque ad formam ignis suscipiendam. Vltima verò dispositio ad formam suscipiendam fortasse manet simul cum ipsa forma ignis, & tanquam in subiecto est in ligno. Sed dicit quispiam illa est dispositio ad formam, ergo autecedit formam, ergo existit priusquam adsit forma, quare vel non manet, forma ignis accedente, vel si manet inerat tanquam in subiecto in materia ligni non in ligno: dicendum est manere vltimam dispositionem commutarique formam ignis, & cum sit dispositio ad formam antecedit formam naturam non tempore, quare necesse non est existere priusquam forma adsit, sed simul tempore est cum forma: adducit enim secum formam, & quam primū ipsa adest, forma etiā ignis adest. Quare rationes adductæ contra nostram sententiam efficaces non sunt: neque prætereantanti ponderis vt ipsarum momento ab eadem discedere debeamus: iam contendamus ad reliqua.

Argumentum.

Cap. 4.

Docuit Arist. hætenus, generationem; atque alterationem, mutationes esse diuersas: præsentī cap. demonstrat qua ratione diuersæ sint: vnde facile constare possit quid

B 5 sit or

Diuerſa accidentia in homine viuente & mortuo.

Obiectio.

Soluitur.

Quæſtio. i

Soluitur.

Quæſtio. 2

Soluitur.

Obiectio. i

Soluitur.

fit ortus quid alteratio, more autem suo initio capitis admonet quid nā illud sit quod tractari debeat ipso capite, dicens.

Cap. 4.

Iā generationi & alterationi quid intersit differamus. Has enim mutationes inter se differre certū habeo.

Ad assignandum autem discrimen inter utranque transmutationem duo accipit. Illa explicantur his verbis ab eodem.

Ergo quoniam est subiectū aliquid est item affectio diuersa, quæ de subiecto dici est apta & vtriusque mutationis existit.

1.
Plurimū dī
fferunt sub
stantia & acci
dens.

PRIMUM igitur accipit ab omnibus confectum, plurimum differre inter se, substantiam, atque accidens: substantia enim subiectū est, cuius accidentia hærent, accidens vero affectus quidam substantiæ est, qui citra eius iniuriam adesse potest, atque abesse.

2.
Vtrumque
generari &
corrumpi
potest.

Secundo accipit Arist. q̄ substantia, & accidens generari, atque corrumpi possunt. His duobus iactis fundamentis docet quando ortus atque interitus efficiantur: & similiter quando fiat alterationis inquit.

Alteratio est, cum subiectum sensibile permanens in suis affectionibus mutatur, oppositis, aut medijs, ut corpus beneualet, idemque manens rursus ægrotat. Et æs iam orbiculare, iam idem angulosum efficitur. Cum vero mutatur totū, nec manet quidquam sensibile, ut idem subiectū, sed fit, ut sanguis ex omni genita li semine, vel aer ex aqua, aqua vero ex toto aere, tūc id generatio vnius est, alterius interitus. Presertim si mutatio ex insensibili fiat, in id quod sub sensum cadit, vel tactu vel oēs sensus. ut cum aqua ex aere fit, aut in ipsum transit. Aer enim sine controuersia insensibile est.

Cum enim facilius sit docere quando alteratio efficiatur, quando generatio, quam quid sit horum vtrunq; potius explanat vtriusq; discrimen, quā

Cur disci
men asig
net.

adhibeat definitionem. ortus igitur à commutatione differt, q̄ cum natura rei manet integra, ita ut neque nomen, neque finitio nem amittat, sed accidentia solum quæ in ipsa sunt, mutantur in contraria accidentia, aut media, alteratio effici dicitur. Rē exē

Quando
fiat altera
tio.

plo duplici docet: cum ex sanitate inquit in morbum mutatur animal, quia animal ipsum integrum manet, & solum permutatur accidens, alterari animal dicitur: & ea mutatio fit ex contrario in contrarium: quoniam sanum, atque ægrum contraria sunt: similiter cum es ex longo sit angulatum, aut contra, alterari dicitur: quoniam idem manet es, & duntaxat fit permutatio secundum qualitatem. Cum autem tota res mutatur, & nihil permanet eorum quæ fuerant in ipsa re, tunc quod factum est per transmutationem

Quando
fiat gene
ratio.

generari dicitur: quod vero amittitur, corrumpi. Oportet autē ut nihil maneat, quod sentiri possit idem esse quod antea fuerat: aut quod eandem habere possit appellationem. hanc etiam sententiam duobus exemplis subiectis veram esse demonstrat. Cum enim in utero matris totum viri semen in sanguinem versum est, & aer densatus est in pluuiam, factus est interitus seminis aerisque, ortus vero sanguinis, atque pluuiæ.

Admonet tamē Arist. q̄ tūc maxime vult obseruari q̄ generatio fieri dicitur, cū quodpiā ab eo quod sentiri minime poterat, in illud commutatur, quod vel tactu, vel pluribus alijs sensibus percipitur: ut cum ex aere fit aqua. illud vulgus corrumpi putat, quod ab eo quod sentitur in id commutatur quod minime, aut non plurimum sentitur, ut cum ex aqua fit aer. Verū id ipsum explicatum est anobis cap. superiori.

Obserua
tio Arist.

IN his autē si qua oppositionis affectio eadem in nascenti, & interēpto maneat, ut cum ex aere fit aqua,ambo perlucida sunt, & frigida, nihil oportet, uti alterum in quod mutatio efficitur, huius affectio sit. Alioquin erit alteratio non secus, quam si pereat homo musicus, & immusicus oriatur, homo autē idē permaneat.

Diluit ob-
jectionem.

Hoc loco diluit Arist. quandā objectionem, possit quispiam obijcere, accidere interdum ut cum generatio efficitur, aliquid maneat quod sensu percipi possit: atque ita nō rectē sit assignatum discrimen inter alterationem, & generationem. Hoc aperte constat, cum ex aere sit aqua: manent enim in aqua perspicuitas, & frigus, quæ in aere qui commutatur præfuerant. Respondet Arist. nullo modo manere perfecta transmutatione eandem in genito qualitatem, quæ fuerat in corrupto. Si tamē eadem manere videatur, quod exempla posita probare videntur, sciendum est, qualitatem quæ manet in genito, non esse eandem cum ea quæ fuerat in corrupto, secundum rem, sed solum secundum nomen. Non est enim eadem perspicuitas in aqua & aere: neque frigus idem, sed diversum omnino secundum speciem: alioqui non generatio, sed alteratio effecta esset. Ut enim consensu omnium aeris calor diversus specie est à calore ignis, sic frigus aquæ, & aeris, & perspicuitas utriusque speciei differunt inter se. Quod autem de corporibus simplicibus dicimus atque elementis, accommodari potest etiam compositis. Siquidem calor vini longè diversus est à calore balsami. v.g. Quemadmodū ergo si fiat sanguis ex vino mutatur tota vini species, aliusque calor in sanguine procreatur: ita quoque cum aer in aquam vertitur, tota aeris substantia commutatur, & perspicuitas atque humor aeris corrumpitur, aliæque qualitates eiusdem nominis gignuntur in aqua. Hoc probat Arist. deductione ad absurdum. Etenim si hoc verū non sit, cum mutatur aer in aquā, nō efficitur generatio, sed alteratio: ut cum idem homo ex immusico musicus fit. Id autem absurdum esse maxime hinc constare possit: quoniam alteratio fit, cum manet idem subiectum, affectiones verò commutantur: at cum aer vertitur in aquam, non manet idē subiectum, quāvis maneat eadem perspicuitas: nam perspicuitas nō est subiectum aeris, sed affectio eius, quemadmodum calor in aere vel frigus in aqua, nō est affectio perspicuitatis, sed aeris, vel aquæ, vero non sit satis commutari quidpiam secundum quālibet qualitatem ut verè fiat alteratio docet Arist. his verbis.

SI ergo musica, & ei opposita privatio non esset huius affectio per se, nepe alterius esset ortus, alterius interi-

tus. Ergo & hominis affectiones sunt. Generatio autem & interitus hominis musici. Nunc autem hæc affectio manentis est. Et proinde alteratio talia sunt.

Atque ita ait, tunc solum fieri alterationem, cum eius rei quæ mutatur, propria variatur affectio. Nam si musica, & musica ignorantia non essent propriæ hominis affectiones, sed ipse homo simul cum his alterius esset affectio, sicut calidum & frigidum simul cum perspicuo sunt affectiones aeris atque aquæ, proculdubio illa mutatio quæ ex musico fit immusico, ortus esset, non commutatio. Nunc autem cum ex musico fit immusico alteratio efficitur: quoniam musica & ignorantia musicæ propriæ affectiones hominis sunt, quia manet idem subiectum, nempe homo. cum verò ex homine musico fit homo immusico generatio fit, nō simplex tamen, sed quædam, quæ est eadem cum alteratione: nam alteratio ut dictum est à nobis cap. 3. ex Arist. sententia, quædam generatio est, quæ per compositionem explicatur, cum dicimus ex homine musico fit homo immusico.

Quando ve-
re sit Al-
teratio.

Oppositionis igitur mutatio si fiat in quanto auctio, & imminutio dicitur. Si loco, latio, affectione, & quali, alteratio. Cum vero nihil manet, cuius alterum sit affectio, aut omnino accidens, partim ortus vocatur, partim interitus.

Hoc ubi dixit exponit Rudi & pingui minerva, quo pacto efficiatur mutatio singulari, unde etiam accipere licet earum finitiones. ergo cum mutatio fit in quantitate ex contrariis in contraria, accretio est, atque decretio: cum verò sit mutatio secundum locum, est latio. cum in qualitate, alteratio. at cum res ita mutatur ut nomen atque substantiam amittat: & nihil manet ex his quæ antea fuerant, mutatio eius quod fit, ortus vocatur. eius verò ex quo fit, interitus. Quoniam vero materia perpetuo manet in huiusmodi transmutationibus, quæ sit eius vis declarat Arist. cum ait.

Iam materia maxime, ac proprie, id subiectum est, quod generationis, & inte-

COMMENTARIVS.

& interitus est susceptiuum, ad quendam vero modum, id quoque, quod alijs mutationibus subiicitur. Nam omnia subiecta, quarumpiam oppositionum susceptiua sunt.

Duplex materia

DVplex inquit materia est, vna quæ est subiectum ortus atque interitus, & hæc propriè, ac per se materia dicitur, materia etiam vocatur quidquid alicui mutationi subiicitur. At non propriè materia dicitur hoc sensu res quæ permutatur secundum affectiones, seu qualitates, materia tamen earum affectionum vocatur. Sed prior materia, materia prima appellatur, altera vero secunda materia dicitur, & solum dici materia quia subiectum est, quemadmodum ipsa secundum qualitatem commutatio generatio quædam vocatur: epilogum statim facit, inquiring.

AC generatio quidem & interitus sint, non sint, & quomodo sint. Item & alteratio, hæcenus differuimus.

EX his quæ Arist. tractat præsentis cap. licet intelligere quid sit ortus & interitus, atque alteratio: similiter etiã quid inter id gen⁹ cum mutationes inter sit: his enim Arist. minime assignauit finitionem: sed quò pacto efficiantur exposuit, vnde non difficile accipi possit definitio, hoc pacto: alteratio, est permutatio qualitatis manente eodem subiecto sensibili. In qua quidem de finitione progenere ponitur permutatio, est enim amplius nomen quam alteratio, cætera differentiarum rationem habent: in primis qualitatis permutatio est, non quantitatis, aut loci, aut cuiuspiam alterius rei: quo nomine plurimum differt ab accretione quæ contingit secundum quantitatem, & à latione quæ fit secundum locum, atque etiam à cæteris mutationibus. Deinde cū dicimus fieri alterationem manente eodem subiecto: alterationem distinguimus ab ortu, in quo non manet idem subiectum sensibile: hoc est constitutum ex materia atque forma. Nā istud appellamus sensibile subiectum quod autem in qualitate tantum contingat alteratio Arist. scribit cap. de motu in categorijs. Item etiã lib. 5. de phys. auscult. cap. 2. interdum autem versatur alteratio in contrariis qualitatibus vt in ægro, & sano: musico atque inmusico

quod cap. 3. lib. 8. de phys. auscult. scribit Arist. his verbis, ea mutatio quæ ad contrariū transitio alteratio est, & cap. 7. lib. eiusdem aliquando vero in medijs qualitatibus versatur vt lib. 5. phys. scriptum est. Hoc refert Arist. cap. 5. lib. 2. de anima. & cap. 2. & 3. lib. 7. physicorum duplex tamen est alteratio, vt id etiam obiter ad moneam vna propria altera translatiua, & vniuersa quidem alteratio versatur in qualitate, cæterum propria alteratio solum contingit secundum qualitates quæ ad tertiam pertinent speciem quod genus sint passionibus & patibilibus qualitates, autor est Arist. cap. 2. & 3. lib. 7. de phys. auscult. & quæ huiusmodi est alteratio rem deducit ad interitum. Translatiua vero alteratio contingit secundum alia genera qualitatum, & rem minime deducit ad interitum. Sed perficit illam potius atque absoluit: talis est illuminatio & Arist. in præsentia priorem definit quod inde maximè constare possit, quia inquit, rem vnamquamquam tunc alterari, cū mutatur secundum suos affectus quæ alteratio in contrarijs versatur vt exemplis Arist. possit constare. Verum contra istam sententiam sic obijcio, sit alteratio de qua in præsentia loquimur in qualitatibus suis quæ non pertinent ad tertiam speciem: quare assertio falsa est: antequam probem illis exemplis quibus præsentis cap. Arist. utitur sanitate inquam & egritudine rurius musica & musica ignorantia, rotundo & angulari, quæ ad primam, aut quartam speciem qualitatis referunt, cum sint habitus quidam, aut figura: dicendum est alterationem veram primò, & per se versari in passionibus, & patibilibus qualitatibus, quæ pertinent ad tertiam speciem: siquidem terminus alterationis, atque etiam initium, qualitas est tertie speciei, ex accidenti vero versatur in qualitatibus cæteris quarum exemplo utitur Arist. præsentis loco. Nam qualitates primæ, aut quartæ speciei comparantur per medias qualitates illas quæ ad tertiam speciem pertinent atque ideo harum qualitatum exemplo vsus est Arist. & pro alijs alias vsurpat. Exemplo verò qualitatem tertie speciei nullo pacto utitur hoc loco: quoniam aperte constat secundum illas qualitates alterationem fieri. Secundum qualitates vero speciei secundæ, cuiusmodi sunt naturalis potentia vel impotentia nullo modo, neque per se neque per accidens fit transmutatio, eum insint nobis natura: & ob eam rem earum exemplo uti noluit Arist. sed solum illarum secundum quas non aperte constat

Duplex alteratio.

Propria alteratio.

Obiectio.

Soluitur.

Cur his exemplis vsus sit Arist.

contin-

Al teratio.

contingere alterationē, contingit tamen aliquo modo. Hæc de alteratione dixisse sufficiat: contendamus ad definitionem generationis.

Generatio
quid sit.

Generationis finitio hac ratione constitui potest, generatio est permutatio huius totius in totum nullo sensibili subiecto manente eodem. Quæ quidem ortus naturam explanat, atque eundem distinguit à cæteris mutationibus: ut rem contemplanti facile constare possit. Hinc licet colligere discrimen ortus & commutationis. Differunt pri-

Discrimen
ortus, & cō
mutatio-
nis.

mum omnium ex parte termini à quo: quoniam terminus à quo alteratio incipit est ens actiōe, subiectum inquam constitutum ex materia atque forma. Terminus vero à quo incipit ortus est ens potestate, nempe materia prima.

1. Quandoquidem nihil manet idē sub utroque termino generationis. Deinde differunt ratione termini ad quem est trans-

2. mutatio, quoniam terminus ad quem est alteratio qualitas est: & non quævis, ut diximus, sed quæ pertinet ad tertiam speciem qualitatis. Terminus verò ad quem est ortus substantia est, quæ per transmutationē effici-

3. tur. Postremo distinguuntur, quia omne ortum antecedit alteratio, nā disponit materiam ad suscipiendum formā, at vero non est necessarium ut ortus antecedit commutationem. Existit autē hoc loco quæstio quam-

1. Cur hoc lo-
co Arist.
faciat aerē
frigidum.

mobrem Arist. in præsentia aerem faciat frigidum, quæ calidū & humidum esse aperte demonstrat lib. 2. Dicendum est Arist. in præsentia sequutum fuisse vulgi sententiā.

Quoniam nondum ad eū locum peruenit, in quo exacte, & secundum normam veritatis rem definit. Vulgus enim hominum, & plerique medicorum existimant, aerem naturā frigidum esse, non calidum ut Arist. putat. verum eam rem suo loco idē lib. 2. plenius dicemus.

2. Cur dicat
maximē
sibile quod
percipitur
tactu.

Secunda quæstio est, cur Arist. asserat, maximē sensibile esse quod percipitur tactu, id genus est terra. Dicendum est magis sensibile vocari ab Arist. illud quod pluribus sensibus percipi potest, quod autem tactu percipitur pluribus alijs sensibus percipitur, atque ideo maximē sensibile dicitur. Deinde maximē sensibile dicitur quod sentitur sensu tactus, quoniam is sensus crassior est, cum constet temperamēto quatuor qualitatum primarum, quæ maximē sunt sensibiles.

1. ideo maximē sensibile dicitur. Deinde maximē sensibile dicitur quod sentitur sensu tactus, quoniam is sensus crassior est, cum constet temperamēto quatuor qualitatum primarum, quæ maximē sunt sensibiles.

2. tactus, quoniam is sensus crassior est, cum constet temperamēto quatuor qualitatum primarum, quæ maximē sunt sensibiles.

Quæstio.

Vtrum aliqua forma substantialis eadē maneat in re genita quæ fuerat prius in re illa quæ corrupta est.

Is, ut cunq; explanatis, super est quæstio explicanda nobis in præsentia, vtrum aliqua forma substantialis maneat eadē in re genita, & corrupta, vulgo autem inquiritur, vtrum in generatione fiat resolutio vsque ad materiā primā ex parte formarum substantialium. Ortum habet quæstio ex verbis Arist. asserentis, in generatione non manere aliquod subiectum sensibile idē, sed omnino permutari. Et quidem videtur quod peracta generatione maneat aliqua forma substantialis eadē, quæ aderat antea quam ortus efficeretur, atque id deductionē ad impossibile. Etenim si nulla maneret forma substantialis, materia prima aliquando omni forma esset destituta, quod est impossibile: esset enim, atque nō esset simul.

cum enim maneat est, & cum forma vacet quæ est eius actus, non est. Quod autem sequatur, hinc constat: nam neque formā habet rei genitæ, cum ea non dum genita sit, neque rei corruptæ, cum sit iam corrupta. Et efficitur generatio (ut diximus) ex ente potestate, non ex ente actiōe quare manet sub utroque extremo transmutationis aliqua forma substantialis eadē.

Secunda ratio homine mortuo manet eadē forma substantialis ossis, & reliquarū partium: ergo non fit resolutio vsque ad materiā primā.

Tertia ratio, in hominis formatione primū adest vegetatiua forma, deinde sensitiua, postremo rationalis: siquidem homo primū viuit vitam plantæ, deinde vitam animalis, postremo vitam hominis: ergo cum sit animal ex planta, & ex animali homo, seruantur cæterę formę: nihil est enim à quo corrupti possint, quare aliqua forma substantialis manet eadē ante generationem: atque etiam peracta generatione.

His tamen rationibus nō obstantibus iuxta sententiā Arist. statuo hanc assertiōem. Nulla forma substantialis manet eadē ante generationem, & eadē peracta. Primum probatur argumento sumpto ab ortus definitione. Cū enim ortus sit transmutatio totius in totū nullo sensibili, ut subiecto, manente eodem, dubitari non debet quin ab-

Assertio, quæ quæstioni pro te generationem, & eadē peracta. Primum probatur argumento sumpto ab ortus definitione. Cū enim ortus sit transmutatio totius in totū nullo sensibili, ut subiecto, manente eodem, dubitari non debet quin ab-

Assertio, quæ quæstioni pro te generationem, & eadē peracta. Primum probatur argumento sumpto ab ortus definitione. Cū enim ortus sit transmutatio totius in totū nullo sensibili, ut subiecto, manente eodem, dubitari non debet quin ab-

Primæ rationis ad assertiōem.

Quibus verbis quæstio adduci vulgo solet.

Vnde ortus habeat.

Primæ ratio.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

Assertio, quæ quæstioni pro te generationem, & eadē peracta. Primum probatur argumento sumpto ab ortus definitione. Cū enim ortus sit transmutatio totius in totū nullo sensibili, ut subiecto, manente eodem, dubitari non debet quin ab-

Primæ rationis ad assertiōem.

COMMENTARIUS.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

Forme elementorum non manent in re mixta iuxta istam sententiam.

Diluuntur rationes in contrariam partem.

I.

An forma partium diuersa sit a forma totius.

Prima opinio Auerrois.

Prima ratio.

leatur omnis forma substantialis, vbi quidpiam corrumpitur alias idem maneret subiectū sensibile sub utroque extremo transformationis. Deinde probatur à simili hoc modo: non manet eadem forma accidentaria, ergo neque substantialis: probo consequentiā, nam antecedens verum esse monstratū est à nobis prox. cap. quæstione secunda. Etenim si maneret forma eadem substantialis, maneret idem subiectum accidentium, quare eadem etiam accidentia, nam pleraque per accidens tantum corrumpuntur: corrupto inquam subiecto. Postremo si cum quidpiam generatur, maneret prior forma substantialis, ortus non efficeret ex ente potestate, nepe ex materia prima, sed potius ex ente actione, per formam substantialem: hoc autem pugnat aperte cum natura atque ingenio generationis, ergo nulla manet substantialis forma ante generationem, atque eadem perfecta, & iuxta istam sententiam defendi non potest, neque vera putari opinio eorum qui formas elementorum inquirunt, manere in re mixta.

Superest ut rationes in contrariam partem adductas diluamus, ita enim disputatio suscepta plenior atque perfectior erit. Primum omnium minime colligitur primo argumentō materiam existere sine forma, imo vero quāprimum materia priorem formam abiicit, alteram recipit, idem enim instans principium est accedentis formæ, & finis eius quæ recessit: quare nunquā materia existit sine forma. Ut secundam rationem diluamus, meminisse necesse est, varias esse philosophorum opiniones de eare, utrum forma partium diuersa sit à forma totius, an eadem potius. Nam medici putant diuersam esse formā v.g. ossis nerui, manus pedis, & denique partium cæterarum, à forma totius hominis, aut animalis totius. Eam inter cæteros amplexus est Auerroes cōment in lib. primum phys. & in 12. lib. de prima philosophia, quo loco quæstionem tractat copiose admodū Augustin⁹ nymphus, & conatur pro viribus ostendere veram esse sententiam Auerrois hac parte. Rationes vero quibus in eam sententiam adducuntur ij auctores paucis à me attingendæ sunt, & leuiter explicandæ: vna est, quoniā si abscindam⁹ à manu digitum, & rursus eundem manū iungamus, coalescit, & viuunt. Hoc verò nullo pacto contingere possit nisi digito insit peculiaris quædam forma diuersa à forma totius.

Secundatio, quæ differunt specie differunt forma substantiali: partes animalis, præsertim dissimilares specie differunt, ergo & forma substantiali, quare diuersam habent partes ipsæ formam à forma totius. Discursus legitimus est, ut plane constat & maior manifesta, cū species à forma sumatur: minore probo, quia partes dissimilares finitione differunt: habent enim definitionem diuersam, ergo & formam substantialem.

Tertia ratio, vbi sunt diuersa accidentia propria, sunt etiam diuersæ formæ substantiales, quia accidentia propria formam consequuntur propriam, partes vero dissimiles quæ in animali existunt natura sua accidentia exigunt diuersa, nam caro, humorem, os duritiem amat: ergo forma etiam distinguuntur.

Postrema ratio, vbi sunt contrariæ operationes constituendæ sunt formæ diuersæ: nam contrariæ operationes nullo pacto ab eadem forma proficiuntur, neque eadem est causa contrariorum, sed contrariæ sunt potius causæ, at partium animalis non solū sunt operationes diuersæ, sed etiam contrariæ, nam cerebrum humectat, cor exsiccatur: ergo diuersarum partium sunt formæ substantiales diuersæ: & non est eadem forma totius atque partium, quod probare cupiebamus. nihilominus tamē nostra sententia est, eandem esse formam substantialem totius, & partium omnium. v.g. quæ forma animal efficit, eadem os facit animalis, manū præterea, atque pedem. natura vero sua partes non distinguuntur forma aliqua substantiali, sed accidentaria duntaxat. Hæc ego existimo Arist. esse sententiam cap. 1. lib. 1. de historia animalium: quam diuus Thomas amplectitur. Hæc sententia persuadetur aliquot rationibus & argumentis, vnum est quia Arist. testatur partes hominis mortui & viuentis non esse easdem sed æquiuocè dici, ergo non habent peculiarem aliquam formam diuersam à forma totius, alias vniuocè diceretur: nā seruari ēt semp propriā formā Quod autē æquiuocè dicant docet Aristot. plurimis locis cap. enim. 5. lib. huius carnem, ait æquiuocè dici de carne mortui hominis, atque viuentis cap. 7. lib. 4. meteorol. inquit, æquiuocè manum dici, atque etiam tibiam de manu & tibia viuentis hominis, & vita functi: septimo lib. de prima philosophia digitus abscissus & manus coniunctus non eadem ratione digitus appellatur.

Deinderatione, etiam probatur sententia hoc

Secunda ratio.

3.

4.

Nostra de hac quæstione sententia.

I.

2.

tia hoc modo: forma perfectior virtute continet formam illam quæ minus perfecta est, & ea præsentia superuacaneæ sunt inferiores formæ: atque minus perfectæ. forma vero totius est perfectior forma partium singularum, sicut totum est præstantius quàm singulæ partes, ergo præsentia forma totius nõ oportet adesse peculiarem aliquam partium formam: quare neque adest.

3. Tertia deductione ad absurdum persuadetur opinio: quia forma totius substantiæ, nõ substantia, sed accidentis erit: nam aduenit rei habenti formam, partibus videlicet, quæ suas peculiaries que formas habent.

4. Quarta si singulæ partes propriam habent formam ex eisdem nulla ratione totum effici poterit: nam ex duobus existentibus actione nõ fit vnum perfectum: sed ex altero quod existat actione, altero vero potestate, lib. 7. de prima philosophia.

5. Postremo terminus mutationis anima est lib. 2. de anima, cap. 4. forma autem carnis est terminus mutationis, ergo anima est forma carnis, & non alia forma peculiaris. Quare partes non habent peculiarem formam, diuersam à forma totius, sed eandem potius: distinguuntur verò inter se penes diuersa temperamenta, quæ sunt partium ipsarum accidentia: his ita que argumentis vera esse videtur nostra assertio, nunc verò in contrariam partem adductas rationes soluamus.

Qua ratio
ne eundem
totius par
tes distin
guantur.

Soluantur
argumeta
in contrar
ium.

1. Primum cum de digito abscisso sermo est oportet distinctionem adhibere. Etenim si sit omnino diuulsi a cæteris partibus nulla ratione coalescere potest, quod argumento est non inesse digito suam propriamque animam. Verum cum nondum separatus digitus a manu est, coalescere rursus potest, quia nondum ab eo forma totius, id est anima discelsit.

2. Ad secundam rationem dicendum est, partibus singulis non diuersas finitiones adhiberi, sed descriptiones. Illæ vero nõ explicat formam substantialem rei, sed diuersum temperamentum aut finem diuersum, cuius gratia partes effectæ sint, sunt enim huiusmodi partes velut instrumenta.

3. Similiter ad tertiam rationem dicendum est, ipsa accidentia propria partium singularum non iudicare formas diuersas, sed temperaturas, a quibus orta sunt.

4. Postrema ratio soluitur, quia nihil prohibet idem esse causam contrariorum, diuersa ratione, & diuersis velut instrumentis, exemplo solis res constare possit, qui soluit ceram

cogit lutum, idem autem in quantum idem, atque eadem ratione omnino idem perpetuò natum est efficere cap. penultimo. lib. 2. de ortu.

Reliquum est iam ut tertiam rationem diluamus cuius mentionem fecimus initio huius disputationis. Sed quoniam illa nõ exacte solui potest nisi prius definiamus verum in eodem homine actu existant plures anime, operæpretium erit hoc loco questionem istam tractare.

Secunda quæstio.

Trum in eodem homine existant plures anime an potius vna duntaxat, rationalis videlicet, quæ vegetalis anime, atque sensitiue munere, & officio fungatur, quoniam enim in diuersis, diuersæ sint tres istæ anime dubium sanè non est: cum in plantis adsit vegetalis anima sine sensitiua, & rationali. In hac quæstione multæ atque variæ sententiæ fuerunt antiquis etiam temporibus: Etenim Plato ut refert Arist. lib. 1. de anima cap. ultimo. & 2. cap. 2. autor est, in homine tres animas adesse, vegetalem, sensitiuam & rationalem, substantias, loco, atque organis diuersas. Vegetalis in hepate collocatur sensitiua, quæ concupiscibilis vis appellatur, in corde constituitur. Intellectiua, quæ & ratio vocatur, tanquam regina in arce, in capite ponitur. Hanc tamen sententiã Arist. refellit loco citato, exemplo insectorum. Ut superuacaneum sit in præsentia rem eandem dicere, atque tractare.

In diuersis
proculdu
bio diuer
sæ sunt.

Platonis
sententiæ.

Refellitur
ab Aristote
le.

Arist. tamen sententiã in hac quæstione ca est, in homine solum adesse vnicam animam, quæ rationis compotè vocamus: quæ cum adest defungitur munere atque officio triplicis anime: vegetalis inquam sensitiue, & suo. Quam etiam sententiã enarratores Arist. greci inquam homines, defendunt, & nos eandem veram esse censemus. Hanc assertio nem multis argumentis possumus confirmare. Primum ita colligitur. Illæ formæ in eadem re simul esse non possunt, quarum vna virtute continet, alteram: nam redundant minus perfectæ anime, ubi perfecta suppetit. Anima verò rationalis virtute continet vegetalem, & sensitiuam animam: est enim principium omnium operationum quæ ab alijs duabus formis natura præsumuntur, medijs diuer

Opinione
Arist. in ho
mine solū
adest vni
ca anima.

sis im-

COMMENTARIUS.

lis instrumentis, & per potentias diuerfas, ergo in homine solum existit vnica anima, rationalis videlicet.

Secūda. Secundò idem probò deductione ad absurdum. Iam enim accidere posset vt mortuus homo viueret: si postquā discessit anima rationalis, restat anima vegetalis, atque sensitiua.

Tertia. Tertiò, iam homo nō esset vnum ens simpliciter atque perfecte si constaret triplici anima. Siquidem vnum quodq; a sua forma habet vt sit ens simpliciter, atq; ad hoc absurdū deducit Arist. lib. 1. de anima Platonē præceptorem suum, qui statuebat in homine tres partes animæ: nihil enim erit quod possit illas continere, atque vnum ex eisdem efficere. vt Themistius interpretatur. Hanc etiam sententiam, præter diuū Thomam, multis locis defendit diuū Augustinus lib. de quantitate animæ, & de ecclesiasticis dogmatib; animæ enim perinde inter se comparantur vt figure, ergo vt vna figura aliam continet quadrangulum in quā continet triangulum, sic posterius quæ accedit anima priorem in se continet. Et anima rationalis, vt diximus per facultates diuerfas, operationes diuerfas habet.

Satis fit. Satisfaciamus iā dubitationi initio propositæ aduersus istam sententiā. Videtur n. triplex inesse anima homini cum Arist. dicat hominem primum omnium viuere vitā plantę, deinde animalis, postremo hominis. nisi enim tres animas habeat non poterit facere triplicem vitam viuere, multa quidem dici solent vulgo: vt quæstioni huic satisfiat, sed omnia difficultati atq; obscuritatis plena esse videntur. Quare nobis ita placet, nūquam factum nuttiri, aut sentire, nisi cum adest anima rationalis. Vna ergo semper in est fœtui anima, rationalis videlicet: quæ interdum vegetalis creditur, quia opera tantum exercet animæ vegetalis, liquidem ea fœtus nutritur, interdum sensitiua, quia exercet operationes animæ sensilis. Vnde fit vt neque sit necessarium in homine constituere simul tres animas neq; etiā successione quadam, quæ dissipentur accedente meliori: hanc si seruemus formam respondendi compedio multa fugiemus incommoda, quāquam illa etiam ratione responderi quæstioni potest, initio re vera adesse animam vegetalem: illam vero cum accedit sensitiua, potentiā effici animæ sensilis, & non omnino corrumpi: idem accidit sensili animæ cum rationalis aduenit quare in homine ve-

getatiuū & sensitiuum potentię sunt animę compotis rationis, atque etiam hominis ipsius: non sunt autem eius animæ.

Verum contra sententiam istam sunt aliquot rationes. Vna est, anima sensilis corrumpi potest, rationalis vero nō potest corrumpi, ergo anima rationalis nō potest esse sensilis, neq; eius vlllo pacto defungi munere. Dices in homine anima vegetalis & sensilis quia re idem sunt cum anima rationali, tamen si ratione differant, corrumpi nequaquam possunt, sicut neq; rationalis. Sed obijcies rursum, corruptibile, atq; incorruptibile non solum genere differunt, sed etiā plusquam genere lib. 10. de prima philosophia, atque anima sensilis in leone corrumpi potest, in homine vero corrumpi non potest, ergo differunt plusquā genere. Hoc autem plane falsum est, nam quemadmodum homo & leo eodem genere animalis comprehenduntur, sic anima sensitiua quę in homine est, & quæ in leone ad idem genus referuntur, atque ex consequenti vtræque corrumpi potest. Dicendum est, animam sensilem vt sensilis est, nullo modo esse incorruptibilem sed potius corrumpi posse, et vero quare ratione eadem est cum intellectiua, aut rationali incorruptibilis esse dicitur.

Obijcies iterū, Socrates alio viuere vt plantā, alio vt animal, alio vt homo, principium autē vitæ animæ est, ergo homo triplici anima præditus est vegetali, sensili, atque rationali. Dicendum est non oportere vt alio homo viuatur, alio sentiat. eadem enim anima, diuersis facultatib; prædita hæc omnia munia obire potest.

Postremo si obijciat quispiā, infusio animę compotis rationis opus habet dispositione partium, vt organa efficiantur, cum sit actus corporis physici, atque organici, atque, vt id fiat necessaria est alia anima virtute cuius extendantur membra, liquidem organizationis, vt ita loquar, est diuersitas partium figura, atque situ diuersarum: quare nō existit in homine sola anima rationalis. Dicendū est ipsam dispositionem quodammodo priorem esse anima rationali, & quodammodo posteriorem. Est sanè prior, si genus causę materialis consideres, quia materia vt materia est prior est: forma vero ipsa simpliciter & secundum naturam. Alio tamen genere dispositionem & distensionem membrorum antecedit, neque oportet vt alia anima præcedat virtute cuius id fiat, sed satis est calor naturalis existens in semine vt membra di-

autores
huius
sententię.

Impugnatur opinio

Soluitur.

Dilutio

Vergetur.

Reicitur

Obiectio.

Soluitur

Nostra sententia argumentū soluitur.

Vna semper anima in homine.

Altera respondendi ratio.

bra distinguat, & accommodata reddat formam suscipiendæ. Hæc igitur dixisse sufficiat ut superiores duæ quæstiones explicentur, nunc contendamus ad explanationem cap. 5. quod multas sane atq; illas omnes admodum difficiles quæstiones habet.

Argumentum cap. 5.

Differuit hætenus Arist. de ortu, & alteratione, & quo pacto distinguantur inter se docuit, præsentem vero causam de accretione verba facit, atque demonstrat qua ratione illa efficiatur: in super illam ab ortu & ceteris mutationibus distinguit, ut de generatione suscepta disputatio omnibus suis numeris absoluta sit.

Cap. 5.

Supereft, ut de auctione disputemus, quid huic interfit, ac generationi, alterationi; & augescētū quod que quomodo augeatur, decrescētū imminuatur. Ac in primis illud dispicere est operæ pretium utrū ipsorum discrimen in eo tantum positum sit, circa quod versantur? ut sit verbi causa generatio, huius in illud mutatio, velut ex facultate substantia, in actu substantiā. Auctio autem & imminutio, quæ circa magnitudinem efficitur. Alteratio, quæ circa affectionem. Est autem utraque dictorum mutatio ex ijs, quæ facultate, sunt ad actum.

De accretione, & diminutione

Quas quæstiones excipiat Aristot.

More suo capituli initio ea commemorat de quibus disputaturus est præsentem cap. acturus est igitur post hæc de accretione & diminutione: quæ quidem mutationes in quantitate versantur de his vero mutationibus hæc quæstiones excipiendæ sunt, atq; tractandæ in præsentia. Primum quo pacto illæ ab ortu & alteratione differant: deinde qua ratione augeri soleant quæ augentur, & quæ imminuantur, imminui. Verū ut prioræ quæstionæ accuratius explanet, admonet nos, in primis considerare oportere, utrum accretio differat ab

ortu, & computatione vno tantum modo, an potius pluribus. Ut quæstionem propositam facilius intelligamus res aperiendā est artū exemplo: siquidē ars naturam imitatur quoad eius fieri potest: artium igitur quæ in faciundo occupantur, triplex est genus. Quædam sola materia differunt, forma conveniunt: ut ars fabrilis, & quæ ex auro rem facit. Utraq; enim ars annulos facit, armillas, atque id genus alia, sed fabrilis vel in ligno vel in ferro occupatur, altera vero ars in auro occupatur. Sunt aliæ quæ forma discrepant, materia conveniunt: ut ars conficiendinauem, & ars conficiendieffedum, aut currum: utraq; enim ars in eisdem rebus versatur, nēpe in lignis: verum res quas efficiunt formam diversam habent, alia est enim currus alia navis forma. Sunt deniq; artes aliæ quæ utroq; nomine discrepant, rebus in quibus subiectis, & formæ: ut medicina, & navicularia: quærimus igitur hoc loco utrū propositæ mutationes materia tantū differant, an forma tantū, an forma simul atq; materia.

Quæstionem absoluit Arist. atq; ita, commemorat: ut mutationū genera materia atq; forma differre: quod materia differant illo argumēto colligit, quod in diversis supremis generibus reperiuntur. Nā generatio in substantia est, accretio in quantitate: alteratio in qualitate. Et hoc quidē primū discrimen est. Deinde forma etiā discrepant quoniam generatio simpliciter substantiā: alteratio variat qualitatem partibilem, accretio maiorem ad sit quantitatem, latius mutat locū. Omnes tamen mutationes illud habent commune quod deducunt de potentia ad actum re illā quæ commutat: quod consideratū re ipsam vel leuiter, cōstare facile possit.

Quomodo ab ortu differat accretio & computatione

Triplex artium genus quæ occupatur in faciundo,

Hæc genera mutationum materialia, & formæ discrepant.

Quid habeant commune omnes istæ mutationes.

An in modo etiā mutationis discrimen existat? Nā quod alteratur, nō ex necessitate locū mutare videt. Sed ne id quidē, quod generat. At quod augescit, aut vicissim minuitur, id locū mutat, quanquā aliter atq; id, quod fertur. Nā quod fertur totū mutat locū: quod vero augescit, perinde mutat locū, atq; id quod dilatatur. Cuius partes ipso consistente, locum mutant, non tamen ut globi partes, quæ toto globo manente, in loco pari versantur. Cum augescētis partes in maiorem explicetur, decrescēt

Et ita in

COMMENTARIVS.

tis in angustiorē cōtrahatur. Ex quo intelligere licet generationis, alterationis, auctiorisq; mutationē nō ex eo tantū, in quo versantur. Sed ex ipso etiā modo discrimen sortiri.

Mo loco tertium discriminē reddit inter has mutationes: illud ex modo sumitur, quo illa efficiuntur. Etenim necessarium non est vt id quod alteratur, generatur, aut corrumpitur locū mutet: vt aperte constat. Certe rū quod accrescit, vel imminuitur necessario locū mutare debet: licet alio modo locum mutet, quā illū mutare solet, quod defertur: nā quod augetur, non omnino locū deserit, quem occupabat prius. Id exemplo plātārū constat cum augentur: quod vero defertur

Obiectio. mutat omnino locum: quare motus accretionis diuersus est à latione. Diluit tamē obiectio Arist.

mutat omnino locum: quare motus accretionis diuersus est à latione. Diluit tamē obiectio Arist. cuius partes ipso consistente locum mutant &c. Possit quispiam dicere accretionem non esse diuersam omnino à latione nā tamen si à motu recto diuersa sit, quo motu quod mouetur omnino loco abfoluē, illūq; deserit, certe à motu circulari, qualis est globi motus diuersa esse minime videt: cū id ipsū locū nō deserat vnquā vt exemplo motus celi licet deprehendere. Respondet Arist. etiam esse diuersam accretionem à motu circulari, quoniam quod augetur licet non deserat locum minus interdū spātū occupat. Quod imminuitur, min⁹ quā ante accretionē, aut imminutionem: ceterum quod in orbem agitur, perpetuo idē occupat spātū. Epilogū deinde facit Arist. eorum quæ dixerat (cum ait) ex quo intelligere licet, &c. Hoc tamen loco duæ existūt questionēs: vna est qua ratione verum sit quod Arist. inquit in præsentia, neque ad alterationem neque ad ortū, neq; similiter ad accretionē necessariū esse motū, secundū locū si verū est quod idē scribit Arist. 8. lib. de phys. caus. c. 7. motū locale esse primum omnium motū, atq; ideo ceteros omnes dignitate, natura, & tēpore antecedere. Dicendū est hæc duo loca Arist. minime pugnare secū. nā 8. lib. de phys. caus. nō ait Arist. qd nō possit ortus, aut alteratio, aut alius motus effici sine latione: sed qd is motus natura atq; tēpore sit prior reliquis motibus, ita vt nō possit generari. l. alterari. l. alio motu res quæpiā moueri nisi antecesserit motus, secundum locum. Hoc vero loco Arist. ait non oportere vt cum quidpiam alteratur

aut nascitur, moueatur loco.

Sed obiciet quispiam, istam sententiā ad huc esse falsam: nam necesse est aliquando mutare locum quod gignitur, quia si elementa gignantur extra suas sedes, necessario postquam genita fuerint, moueri debēt in sua loca: quoniam extra illa manere non possunt, nisi vi detineantur. Dicendum aliquando ita accidere, non esse tamen necessarium vt semper eo modo cōtingat, aut per se necessariū non esse, ex accidenti vero contingit interdū vt quod gignitur statim postquā genitum est transferatur loco, quod exemplo posito constat. Accidit. n. vt elementū efficeretur extra proprium locum quod natura sua in proprio loco gignitur. Per se vero necessariū nō est, alioqui omne quod generat deberet statim mutare locū. Quare vera est omnino, proposita hoc loco ab Arist. sententiā & recte assignatum discrimen est inter has ipsas transmutationes.

Instatur.

Soluitur.

De hoc vero in quo auctioris imminutionisq; mutatio versatur (Versari autē videtur in magnitudine) illud est cōsiderandū. Vtrum corpus, & magnitudo ex eo generetur, quod facultate est magnitudo, & corp⁹ actu, nec corpus, nec magnitudo. Et cum hoc dicatur duobus modis, vtro fiat accretio, ex materia ne ipsa, p ipsam separata, an ex eadem in alio existēte corpore. An neutro id modo fieri possit? Nam si fuerit separabilis, vel nullū occupabit locū: vel quasi pūctus, aut vacuū erit, aut certe corpus quod sensum effugiat. Sed horū alterū fieri nō potest, alterū vt in aliquo habeat, est necesse. Nā cū sit aliquo in loco futurū id, quod ex eo efficiē, ipsum quoq; in loco esse necesse est, vel p se, vel ex accidenti. Ceterū si in aliquo inesse debet, siquidē ita separatū sit, ne vel p se illius quidquā sit, vel ex accidenti, multa quæ fieri non possunt, euenient. vt si fiat exempli gratia aer ex aqua, nō fiet aqua trās mutata. Sed quia ipsius materia in aqua velut in vase continetur. Cum nihil obstat, quo minus materię sine

infini.

Prima obiectio aduersus Arist. stot.

Soluitur.

infinite, ac proinde actu efficiatur. Præterea nõ sic aer ex aqua fieri creditur, quasi manente aqua, ipse pgre diat. Itaq; satius est, materiã cunctis separatã efficere, vt eadẽ sit, & vna numero, ratione vero non vna. Sed nec puncta, nec lineas materiã corporis ponere cõuenit, ob easdẽ causas. Sed illud, cui⁹ hæc extrema sunt, materia est, quæ sine affectione esse nequit, nõ magis, quã sine forma.

Materiam accretionis inuestigat.

A Signato discrimine inter genera trãsmutationũ Arist. cupiens docere modũ, quo accretio efficitur, primũ omniũ de materia ex qua fit accretio diffinit, vt constituat, vtrũ eodẽ modo res se habeat in accretione, quo in generatione, & alijs mutationib⁹, vtrũ in qua ex potetia quãto, fiat accretio, vt generatio illo quod est tale potentia, atq; ita inquit, quid illud sit ex quo accretio efficitur. Quoniam verò planẽ constat magnitudinẽ esse quæ crescere solet, atq; minor, dubiũ esse non potest quin magnitudo ipsa materia sit, atq; subiectũ augmẽtationis.

Magnitudo est materia augmentatio.

Statim vero alia questio existit, ea est, vtrũ id ex quo fit accretio sit potentia corpus, & magnitudo: actione vero, magnitudine corporeq; vacet: an potius actu magnitudo sit, atque corpus. Post longam vero orationem statuit Arist. hanc assertionẽ: id ex quo fit auctio non est solum potentia corpus, sed actione potius corp⁹ est, & magnitudo. Assertionem probat Arist. hæc ratione: quoniam si dicamus id ex quo fit accretio potetia tantum esse magnitudinẽ, non actione, necesse est dicamus, id ipsum perse existere, & naturam habere ab alijs separabilem, aut esse in alio corpore: atqui neutrum horum fieri potest: nã si perse existat, & actu sit separatũ, aut punctũ erit, aut inane, aut corpus, quod sensu percipi nõ possit, sed intellectu duntaxat percipiat: nihil. n. est reliquũ, atqui nihil horum esse potest: in primis inane non est: quoniam nihil est in natura rerũ inane, vt lib. 4. de phys. ausc. monstratum est lō go sermone: neq; punctũ: quia punctũ perse non existit, sed est semp coniunctũ cũ corpore: est. n. aliquid corporis, vt ex eius finitione colligitur, nam punctũ est cuius pars nõ est, semper tamẽ habet positionẽ in cõtinuo. Et licet punctũ perse cohereret, nihil pertinet ad augendã magnitudinem, quia cũ

non occupet locũ, non reddit molem maiorem: etiã si infinita puncta simul constituantur: neq; tandem fieri potest vt materia accretionis, sit corpus potentia, quod sensum effugiat, et sola intelligentia percipiat. Nã cum illud quod augetur, necessario sit in loco, necesse est etiã vt id, ex quo augetur, existat in loco: vel perse vel ex accidenti: atqui hoc accidere impossibile est: nam si habeat locũ perse, erit corpus actione, & sub sensum cadet, quoniã in loco nihil est perse nisi quod corpus sensibile est: si vero per accidens locum habeat huiusmodi corpus ex quo accretio efficitur, erit materia vacas forma: illa etenim dicitur per accidens esse in loco, quia est in loco ratione alterius: nẽpe corporis ratione in quo ipsa materia existit: at vero informis materia subiectum est ortus, nõ accretionis. Si dicat quispiam, materiam accretionis esse quidem corpus potetia: non autem actione: sed in alio esse corpore, ita vt ipsius corporis nihil sit, neq; perse, neque per accidens: hanc ipsam sententiam nulla absurda cõsequuntur, vt si cũ ex aqua fit aer non transmutatur ipsa aqua, sed materia aeris, quæ cõtinetur in aqua tanquã in vase ad actũ deducitur: hac. n. ratione accidere posset vt essent infinite materiae in corporibus aliquibus quæ aliquãdo ad actũ possent deduci, vnde fieret aliquando, vt essent actione corpora infinita, quo nihil potest fingi magis absurdũ: vt. 3. lib. de phys. auscult. & lib. 1. de cælo monstratum est ab Arist. imo verò cum aer fit ex aqua tota aquæ natura corrumpitur, & accipitur noua aeris species, & non seceratur aer ex aqua: quare nemo dixerit, materiã aeris contineri ab aqua, sed aquã esse materiã aeris. Similiter sentiendũ nobis est de materia augmentationis, illa. n. ab aqua nõ cõtinetur, si plãte crescant aqua sumpta, sed potius ipsa aqua est materia qua plantæ crescunt: aqua enim materia plantarum dicitur, qua ratione plantas alit, atque easdem in ampliorem deducit molem. Quare ex his omnibus colligitur materiam auctiois non esse aliquã rem quæ non possit perse existere: aut quæ dimensione destituatur, vt punctũ, aut lineæ: nam sicut punctum non potest corporis alicuius esse materia, sic neque lineæ, neque superficies quæ perse non valent coherere, neque occupant locum. Ex his colligitur falsum esse illo-

Non corpore potestate.

Non materia inferiori.

Id ex quo fit auctio est actione corporis nõ potentia.

Non augeatur res inani. Neque puncto.

Corpora philosophorum opinionem, qui existimant, corpora generari ex corporis extremis, vt ex planis, aut superficiebus, Quod est nobis minus.

COMMENTARIUS.

à nobis monstratum. Secundo cap. huius lib. & lib. 3. de celo, alijs tamen argumentis. Pūta enim lineæ, atque superficies non sunt materia ex qua corpora efficiantur, sed extrema potius materiæ. Materia vero earum rerum quæ generantur atque accrescunt, neque villo modo sine forma est, neque sine affectionibus, aut qualitatibus re vera, tamen si cogitatione, atque animæ vi materiā à forma distinguamus. Quæquidē sententia si vera est, vera est autē ut monstrauius, efficiē ut accretionis materia sit actu magnitudo, atque corpus.

Simpliciter ergo (ut alias est à nobis disputatū) alterū ex altero generatur, idque ab aliquo eiusdem speciei vel generis: ut ignis ab igne, vel ab homine homo, aut certe ab actu. Nā durū à non duro efficitur.

Quæ sit
causa ac-
cretionis
efficiē.

Nondum plenè absoluta quæstione aliā interferit Arist. ea est, quæ sit causa efficiē accretionis: nā sicuti omne quod fit ex aliquo fit, tanquā ex materia, ita quoque ab aliquo efficitur tanquā ab efficiēti causa. Hæc ergo quæstionem attingit superioribus verbis, quam facile quidē absoluit, dicēs fieri ab aliquo quod sit idem genere vel specie, aut saltē actu existat. Probat hanc sententiam huiusmodi syllogismo. Omne quod fit, ab aliquo fit quod sit idem specie, aut genere, aut existat actione: ergo & accretio eodē modo fit. Nota est cōsequentia, ut cōstat. Antecedens vero per suadet exemplis subiectis. Homo etenim ab homine efficitur, qui sit cū altero specie idem: & ignis ab igni: cū vero durū à frigido efficiē, quod cōtingit sæpe numero, & gelu exēplo cōstare possit, quod coit frigore, sit durū ab eodem, secundū genus: quia frigidū atque durū sub eodem genere ponuntur, nempe sub qualitate: arbores vero sponte natæ efficiuntur ab aliquo actu existente, & vermes qui ex putrefactione gignuntur, virtute in quā caloris solis, quæquidem virtus neque specie, neque genere conuenit cū rebus effectis: actu tamen existit: semper. n. quod efficiē, actu existit, cū efficiē. Hoc autē loco oportet meminisse: primū quod Arist. in præsentia nō explicat specialem causam quæ accretionem efficiat, illa. n. dicenda est paulo inferius, sed causam exponit generalem, atque cōmunem: nempe simile secundū speciem aut genus.

A quo fiat
omne
quod fit

Non expli-
catur spe-
cialis cau-
sa accretio-
nis hoc lo-
co.

Deinde hinc licet colligere commune il-
lud philosophorum dogma, omne quod fit, quod fit, a simili efficitur: quo vero pacto simile esse oporteat exposuit Arist. Ea vero sententia nō simpliciter accipienda est, sed temperamentis aliquot eget. Primum temperamentū est cum causa efficiens est causa per se, nam cū quidpiam ex accidenti sit, non est necessarium ut efficiens, & quod fit specie, genere ve conueniant: ut cum dicimus musicus de albat parietem, musica. n. & de albatio neque specie eandem habent, neque genus. atqui ex accidenti musicus de albat: per se vero de albatior aut artifex. Secundū temperamentū est cum de causa præcipua loquimur. Ratio est quia causam instrumentariā, ut ferram aut dolabram, non oportet eandem esse specie, aut genere cum domo, aut mensa quæ efficiuntur, habenda tantum, ratio est artis qua domus fit, quæ specie ab ea re nō discrepat quæ arte effecta est, ut est ab arte facta. Tertium temperamentum est, cum de proxima causa loquimur. Nam cum duæ causæ rem efficiunt eandem. v. g. sol atque homo, non est necessarium ut causa remota nempe sol, specie, vel genere cum homine qui effectus est conueniat, sed satis est, ut proxima causa, nempe homo qui hominem facit specie eadem sit cum re effecta.

Explicatio
eius axio-
matis, om-
ne quod fit
ex simili fit

Sed quoniam materia est substantiæ corporeæ, ac proinde talis corporis (nullū est. n. corp^o cōmune) eadem est magnitudinis, atque affectionis materia, quæ ratione separari potest, loco nō pōt. Nisi & affectiones separabiles sunt. Ex qua quæstione satis intelligit, accretionē nō ē mutationem ex eo, quod facultate magnitudo est, actu nullam obtinet magnitudinē. Alioquin cōmune separari valeat: quod fieri nō posse, supra declarauimus. Iā huiusmodi mutatio nō esset auctiois propria, sed omnino generationis. Est. n. auctio, præsentis magnitudinis incrementū, diminutio vero decrementū. Ita quod augetur aliquā magnitudinē habeat oportet: ac p. inde nihil est necesse, ut accretio ex incorporea magnitudi-
ne sit

ne sit, in magnitudinis actū. quod generatio potius esset corporis, quam accretio.

Respondet
Arist. obiectioni,

Respondet tacite obiectioni hoc loco cum enim constituerit accretionē fieri ex eo quod est actū corpus, possit quispiā putare istud corpus ex quo fit accretio idem esse cum materia prima, ex qua simplex ortus efficitur. Respondet philosophus non esse idem istud corpus & primam materiam: quoniam corpus ex quo accretio efficitur materia constat prima: constitutum enim est ex materia & forma: non quod aliquod corpus sit omnibus commune, quod prima atque informi materia constet (omne. n. corp⁹ est singulare) sed corpus dicitur ipsa materia formis infecta. Materia. n. qua ratione vacat forma vna atque eadē est in substantia, qualitate, quantitate, & reliquis generibus entis: diuersa est tamē ratione ut formā habet, & qualitatibus quibusdam constat: quare secundum rem eadem est materia magnitudinis, & qualitatis, ratione verō diuersa est. Loco autem vtriusque materia non discrepat: alias accidentia sine subiecto existerēt, si alio loco esset materia auctoris nepe magnitudo, alio materia ortus. Hinc colligit Arist. idē quod dixerat prius: non posse inquam fieri ut accretio fiat ex magnitudine potestate. Primum quia accideret ut materia cōmunis esset separabilis ab omnibus alijs rebus: quod (ut monstrauimus) contingere nō potest. Deinde illa mutatio non accretio esset, sed generatio: nam ortus quidē ex eo fit quod actū quidpiam est: aliud verō potentia. Cū. n. aer fit ex aqua, non fit ex materia aeris quæ in aqua continetur, sed ex materia illa quæ prius habuit aquæ formā & quæ deinde accipit formam aeris. Augmentatio verō nihil est aliud quam existentis quantitatis incrementum: imminutio verō existentis quantitatis decrementū. Quare ipsa materia ex qua accretio efficitur corpus actione est: & magnitudinē actū habet: & quod augefcit, necesse est habeat actionē magnitudinem: cum illa maior efficienda sit auctione.

Non fit accretio ex magnitudine potestate.

Accretio.

Nobis ergo quæstionē ab initio velut perstringētibus, dispiciendū magis est, cuius tādē sit augefcere & de crescere, quorū causas indagamus.

Eandē rursus quæstionē tractat Arist. quē admodū ipse nos admonet, ut cōstare pos-

sit, quid sit illud quod augefc, atq; imminuitur: & præterea quo pacto accretio atq; decretio efficiatur: adducit autē initio quaidā quæstiones quas paulō inferius soluit, verū ut dubitationes inducat, aliquod accipit hypotheses, quarū vna his verbis cōtinetur.

Eius ergo quod augefcit, pars quæque aucta fuisse videtur, quod minuitur, pari ratione minor fuisse facta.

Illa est quod augetur secundum oēs partes augetur, & quod minuitur, secundum oēs partes minuitur. Exemplo res constat: nam cū planta augetur quæuis eius pars augetur trūcus inquam, rami, partes quæ reliquæ: & cū animal augetur eius partes oēs augentur facies, manus, pedes, atq; ceteræ. Ratio est quia ut author est Arist. cap. i. lib. 5. de phys. auscult. Illud interest inter ea quæ simpliciter atq; perse mouētur, & quæ secundū partē: quæ simpliciter mouētur secundū oēs partes mouētur: alia verō minime: sed quæ augentur mouentur simpliciter, atque omnino, ergo augefcunt secundum oēs partes. Quæ minuuntur, similiter minuuntur secundū oēs partes: eadem prorsus ratione inductione etiā manifestum est: si quidem cū homo, senio conficitur, proportionē quadam eius partes omnes imminuuntur. Secunda suppositio adfertur his verbis.

Prima hy. Quod augefcitur, secundū oēs partes augetur.

Quæ minuitur, secundū oēs partes minuitur.

Ad hæc aliquo accedente, crescere, & recedēte, cōminui.

EA est: accretio fit aliquo extrinsecus accedente, ut cibo accedēte. Imminutio vero fit recedente aliquo. Hæc autem suppositio tam aperta est ut neque ratione aliqua, neque vlla alia probatione indigeat. Tertiam suppositionē statuit Paulo inferius, ea est: quod augefcit manet idē ante auctione, & pacto augmentatione. Quod autē tres Arist. statuat hypotheses ex verbis eiusdem planē colligitur: sic. n. ait, postquā recensuit cōmunes istas sentētiās: quæ quidem tria sunt: vnū est ut augefcientis magnitudinis quæque pars maior efficiat. Verbi causa carnis pars, si caro forte augeatur. Alterum est, ut quidpiam accedat: tertium ut quod augefcit id cōseruetur atq; persistat. Postrema quidē hypothesis accipi potest ex cap. 4. lib. 5. de phys. auscult. Etenim cum sit accretio motus vnus atque cōtinuus, necesse est ut idem numero maneat, quod augetur.

Accretio fit, aliquo extrinsecus accedente. Imminutio, recedente. Quod augefcit, manet idē ante & post.

Est ergo necesse incorporeo res augefcit,

COMMENTARIUS.

gescat, aut corpore. quod si incorporeo, népe separabile fuerit cōmune. At supra dictū est, magnitudinis materiā separari nō posse. Sin aut corpore, duo corpora in eodē erūt loco idest augescens, & augens. quod perinde fieri nequit. Sed nec illud verū est dictū, accretionē perinde fieri, vt cum ex aqua efficitur aer. quia tunc maior moles euadit. Hoc. n. nō erit auctio, sed eius in quod fit mutatio ortus oppositi huius interitus. Auctio vero neutrius. Immo vero vel nullius erit vel certe eius, siquid verbi causa corp⁹, vtriusq; hoc est nascēti, & intereunti cōmune adest. Nā neq; aqua neq; aer augescit. Sed altera perit, alter genitus est, corpus augescit, siquid augescit, quāquāne hoc quidē fieri potest. Quia ratione oportet ea conseruare quę augescēti, & decrescēti adfunt. quę quidem tria sunt. Vnū, vt augescētis magnitudinis pars quęq; maior efficiatur. verbi causa. Carnis pars, si caro forte augeatur. Alterū vt quidpiā accedat. tertiū vt quod augescit, id cōseruetur, atq; p̄sistat. Nā cū simpliciter quidpiā vel nascitur, vel interit, id non p̄sistit. at in alteratione, auctione, vel imminutione, quod augescit, vel alteratur, idē manet. Sed illic affectio, hic magnitudo non eadē manet. Nā si mutatio prēdicta esset auctio, licet nihilo nec accedente, nec permanēte augeri, aut abscedēte cōminui. & quod augescet permanere. At hoc saluum esse oportuit. Positū est. n. tale quidpiā esse auctiōnem.

Ex aliorū
sentētia arguit.

Syllogismus.

Constitutis tribus superioribus suppositionibus adducit Arist. rationem ad probandum non posse accretionē fieri: pręter illas quas hactenus exposuimus. ea est, quoniam nihil est omnino ex quo augmentatio effici possit. Ratio sic cōcluditur. Si esset accretio, aut ex corpore efficeretur, aut ex incorporeo, atqui neutro

modo effici potest: ergo accretio non est. **Discursus** legitimus est: & assumptum planē verum, subsumptum probatur. In primis non potest esse incorporeum id quo accedēte fit accretio, & quo recedente, imminutio: primum quia iam aliquid esset inane in natura rerum. Deinde aliqua materia esset separata à magnitudine: quorum vtrumq; falsum esse monstrauius paulo superius. Licet enim ratione differāt magnitudo & materia, neutrum sine altero esse potest. At si materia sit cōiuncta magnitudo, corp⁹ id erit, non incorporeum. Quare non fit accretio accedente incorporea, neque rursus accedente corpore: alias duo corpora simul erūt in eodē loco, illud inquam quod augeatur, & quo res augeat. Deinde cū eius corporis quod augeat quęuis pars augeat, illud corpus quod augeat penetrabit omnes partes corporis aucti: corpora verò nō possunt penetrare se, ergo neque potest quidpiā augeri corpore accedente. Respondet deinde obiectioni, aut potius confutat quandam inep tam rationem respondendi: possit quispiam dicere, accretionem, neque fieri accedente incorporeo, neque corpore aliquo: sed perinde accidere, atque accidit, cum aqua in aerem cōuertitur. Quam primum enim aqua conuertitur in aerem maior moles apparet. Respondet ergo Arist. q. cum sit maior moles aqua conuersa in aerem non fit augmentatio, sed ort⁹: hoc probat: nā nihil est quod dicere possimus auctum esse: cum enim vera sit tertia suppositio, quod augeatur debet idem p̄sistere, aer vero ante illam mutationem non erat: neque manet aqua peracta mutatione: quare neque aer, neque aqua augeatur: sed generatur aer, corrūpitur aqua. Dicit fortasse aliquis, neque aerem auctum esse, neque aquam, sed commune aliquod corpus aeri, atque aquę. Respondet Arist. hoc accidere non posse, cum nihil aquę maneat: sed sit vniuersa corrupta: eius vero quod augeatur partes omnes manere necesse est: deinde cū solū genereat, atq; etiā augeat quod est singulare, corp⁹ verò illud ambob⁹ commune genus aliquod sit, quod neq; generari per se, neq; corrūpi potest, neq; etiam existere nisi animi cogitatione: absurdū est putare, quod maneat cōmune aliquod corpus aeri, atque aquę. Postremo si aquę in aerem mutatio esset accretio, nulla re accedente auctio fieret, & diminutio nulla re discedente, & quod augeatur nō permaneret: quorū vtrūque planē falsum est, & cōtra ea quę

Respondet
obiectioni.

Occurrit
responsioni.

ea quæ accepimus paulo superius, nam in alteratione, accretione, vel imminutione, quod augefcit, vel alteratur, idē manet: differt tamē quia in alteratione variatur qualitas, in accretione verò magnitudo. At quod simpliciter & omnino oritur, aut occidit non manet idem: hæc est ratio quam Arist. adducit vt probet nō esse quidpiā ex quo accretio fieri possit, verū istā atq; alias superiores rationes ferre ad calcem huius capituli soluit Arist.

Vtrū fiat
semper ac-
cretio ac-
cedēte ali-
quo extrin-
secus.

Sed antequam hinc discedamus quæ-
stionem dissoluamus oportet, videtur enim
falsum esse quod Arist. scribit in præsentia
fieri perpetuò auetionem aliquo acceden-
te extrinsecus, & contra sententiam eiusdē
cap. 9. lib. 4. de phys. auscult. eo. n. loco sic
ait, quemadmodum quod album est, effici-
tur magis album nullo extrinsecus acceden-
te candore, ita quoque quod magnum est
maius efficitur, non accedente extrinsecus
aliquo: quod aperte cōtingit, cum quidpiā
rarum fit. soluitur quæstio si dicamus, dupli-
cem esse accretionem: vnā propriam, alte-
ram translatitiā, atque impropriā: pro-
pria autē omnis cuius mentionē facit Arist.
in præsentia, accedente extrinsecus aliquo
efficitur, nempe cibo, qui in naturam verti-
tur eius rei quæ augefcit. Altera verò effici-
tur positis rebus, quibusdam, aut dilatata re
quapiam: quod accidit in rarefactione: de
qua loquitur Arist. lib. 4. phys. sed ea ad præ-
sentē locū minime pertinet, cū vera atq; germa-
na accretio non sit, quæ rebus anima prædi-
tis conuenit.

Soluitur
quæstio.

Duplex ac-
cretio.

Sed quærat aliquis quid sit, quod
augefcit. Vtrum id cui fit accessio,
vt tibia, si augefcit, ipsa maior effi-
ciatur: cibus, quo augefcit, nō item.
Nā cur non ambo fuerint adaucta?
cū & quod, & quo, maius efficiatur.
Vt cū aqua vinū tēperatur. Vtrūq;
n. similiter amplius fit. An quia substā-
tia manet alterius, id est cibi nō ma-
net? Nā & in mistione quod euincit,
id demū tēperari dicitur. vt vinum.
Nēpe quia totum tēperamentum vi-
ni, non aquæ fungitur munere.

Verrit in dubium Arist. hoc loco, cum ad
accretionem duo pertineant, quod appo-
nitur, & id cui apponitur, vtrum augeatur
quod additur, an potius id cui fit additio, v. g.

si crus augeatur crus ipsum tantum maius
fiat, an nutrimentum solum, an vtrunque:
crus in quā & nutrimentum. Quod autem
vtrumq; maius effici videatur argumento
probat à simili. Si quidē cū vino aqua ad-
ditur non vinum tantum, neq; aqua dunta-
taxat, sed vinum atque aqua augeri videntur:
quia vtrūque mole fit maius. Respondet
Arist. illud tantum propriè augeri cui fit ad-
ditio. Hæc sententia sic probatur: illud au-
geri dicitur quod perstat: sed substātia eius
cui nutrimentum apponitur permanet inte-
gra, nutrimentum autem ipsum non perma-
net, ergo quod aderat, augetur: non augetur
autem quod accedit, at nutrimentum ipsum
quod apponitur non dicitur augeri, nā per
actā accretionem non amplius manet. Quo-
niam vero eius quod miscetur exēplo vñus
fuerat Arist. eius exempli vim aperit, atq;
ait, etiam in ipsa rerum mistione illud quo-
dam modo augeri censendum esse quod ma-
net. v. g. si paulum à quæ vino infundamus
ipsum vinū augeri quodāmodo dicit aqua
vero cum parum vini plurimæ copię addi-
tur: cum verò contingit vt paria sint quæ
miscentur, vtrūque ratione quodam augeri
dicitur: quoniam vtrūque seruetur, & mo-
le maius redditur. Dixit quodāmodo auge-
ri quæ miscentur: quoniam mistio vera au-
ctio non est, sed potius vñus ortus, alte-
rius interitus: aut vtriusq; interitus, quæ per
miscetur si sint æqualia, quia neutrum eorū
quæ miscentur cōseruat vires suas, efficitur
autem mediū quoddā, tēperamēto vtriusq;
constans. Permistio enim ab accretione di-
uersa est, quoniam in mistione non manet ea-
dem forma integra omnino, atque sincera,
neq; quæuis pars eius quod miscetur reddi-
tur maior, sed totū ipsum appositione fit
maius. Hinc colligo quod cum aer aeri,
aut aqua aquæ additur, non fit accretio, etiā
si maiora hæc efficiantur, secundū molē: ra-
tio est quia appositione duntaxat efficiuntur
maiora. Deinde colligo quod capilli, vn-
gues, saxa, etiā si maiora fiāt, minime augefc-
cunt propria accretione: quoniam similiter
redduntur maiora appositione rei similis: pu-
ta excrementi aut luti.

Eadē est alterationis ratio. Si caro
maneatur, & substantia, adsitq; aliqua
perse affectio, quæ prius nō aderat,
caro alteratur. Nā quo alteratur, id
quandoq; nihil patitur, quādoq; ip-
sum quoque afficitur.

Quid illud
sit quod
augefcit.

Respondet
Arist.

Syllogis-
mus.

Nutrimen-
tum non
augetur.

Quodam
modo au-
getur quæ
miscetur

Mistio dif-
fert ab ac-
cretionē.

Corollæ-
rium.

COMMENTARIUS.

Solū subie-
ctū cuius
qualitas cō-
mutatur
alterari di-
citur.

Quod au-
get, nun-
quā in au-
gendo au-
getur.

Per se quo-
sensu acci-
piatur hoc
loco.

Vis augen-
di in quo
insit.

Vod dixerat de accretione Paulō antē alterationi accommodat Arist. Etenim ut in accretione sunt duo, quod auget, & quod augetur, sic in alteratione est quod alterat, & quod alteratur. Quamobrem sicut in augmentatione subiectum solum augetur, nutrimentū verò quod accedit, non augetur sed auget potius, sic in alteratione, solum subiectum cuius qualitas permutatur dicitur alterari: quia illud manet ante alterationem, & ea perfecta. Qualitas nō alteratur, quoniam quæ aderat prius dissipatur, & altera aduenit: atque, jī nomini bus alteratio, & accretio conveniunt: differunt tamen quoniam quod alterat, interdū cum alterat non alteratur, interdum vero si mul alteratur cum alterat. v.g. igne quidem calefiunt corpora nostra, ignis vero ipse nihil patitur à corporibus nostris: in balneis verò aer qui nos alterat, à nobis etiam alteratur, vel frigore si frigidi sumus, vel calore. At verò quod auget nunquam in augendo augetur: ratio est quia id augetur quod manet idem ante auctiōem, atque ea perfecta, ut ostēsum est. Sed quod auget, ut cibus cor rumpitur, quare non manet idem, neque augetur yllō modo. Memineris vocabulum illud per se, cum exponit Arist. exemplo alterationem, his verbis: si caro maneat, & substantia, addit que aliqua per se affectio quæ prius non aderat, caro alteratur, non usurpari ut in lib. de post. analysi: sed per se est simpliciter, absolutē, & sine respectu villo: ea enim accidentia quæ secundum respectum rei insunt, cum accedunt rei, non alterant eandem. ut dextrum atque sinistrum, sed necesse est, ut fiat alteratio, quæ mutetur qualitas quæ absolutē inest rei: & ea nō quævis, sed quæ ad tertiā speciē qualitatis refertur, ut exposuimus cap. superiori.

Alterator vero & motus principium in augescēte inest, & eo quod alteratur, quippe in quibus motor habetur.

Praeter id quod auget & augetur, alterat atque alteratur, est ad accretionē & alterationem efficiendam necessaria vis quædam, atque facultas efficiendi motum. Quoniam vero non satis apertum est in quo ea vis, atque principium insit, in augescēte, an in aucto, in alterante, an in eo quod

alteratur, re explicat hoc loco Arist. & quæstionem soluit, dicens, istam augendi, atque alterandi vim, & potentiam in eo esse quod augetur, & alteratur: non in eo quod auget aut alterat: soluit tamē obiectionem cum ait.

Nam & ingressus cibus & corpus eo fruens maius effici posset. ut si cibus spiritus efficeretur, sed hoc passum attollitur, nec motor in hoc inest.

Videtur enim quodd id quod auget, augetur: & similiter quod augendi facultas atque principium in eo sit, quod auget, non in eo quod augetur: siquidem interdum accidit ut cibus coniectus in stomachum convertatur in spiritum quandam, & maior mole euadat: quod non continget nisi cibus crescat. Respondet philosophus quod cum cibus versus in spiritum maior euadit, nō id accidit, quod auctus sit cibus, sed potius quod sit corruptus: cum enim nutrimenti substantia non maneat, cibus ipse nullo pacto augeri dicendus est, sed corrupti.

Obiectio adhuc tamen falsa videtur esse Aristot. sententia, cum ait, principium efficiendi alterationem non esse in re quæ alterat, sed in eo quod alteratur, siquidem omne quod alteratur ab extrinseco videtur alterari. Diuus Thomas ait duplicem esse alterationem, vnam simplicem, ut cum homo calefit, alteram cum respectu, quæ pertinet ad accretionem & quidem in posteriori genere alterationis principium esse intra re quæ alteratur ut in homine ad alterandum cibum, quo ali debet, in priori vero non ita contingit, at Arist. de post. loquitur in præsentia: dicere etiam licet efficientem causam alterationis duplicem esse, vnam externam, aut extra rem ipsam quæ alteratur. Alteram in re quæ alteratur: hoc maxime licet deprehendere in ea alteratione quæ vel à cibo fit, vel à medicamentis: atqui Arist. meminit hoc loco posterioris. v.g. piper habet vim alterandi, & similiter homo ipse quo editur: calor etenim naturalis piper alterat cum facit actu calidum, & piper similiter alterat hominem. Eodem pacto contingit in cæteris alimentis, atque etiam medicamentis: neque mirari quispiam debet, quod piper postquam calore naturali ad actum perductum est, visque adeo vehementer adurat, etiam si calor quæ accipit ab stomacho, aut ab ore admodum exiguus

Videtur quod facultas augendi in eo sit quod auget.

Respondet.

Diuus Thomas solutio.

Duplex causa efficiens alterationis.

Occurrit obiectioni.

guus sit: & nihil sit, quod possit agere quidpiam præter proprias vires: quod vulgo dicitur ultra gradum suum perfectionis: ratio est, quod nisi tamen calor acceptus exiguus sit, usque adeo dispositum est piper natura sua ad concipiendum calorem, ut nullo negotio multum adurat. quemadmodum exigua scintilla, si stupam corripit, ingentem solet ignem excitare. Verum de hac re accuratius multo disputant medici, quorum scripta, qui velit propositam questionem adamussim intelligere, euoluat necesse est, nam nos ad alia nostro proposito convenientiora properamus.

Medicorum
scripta.

Cæterum quia de his iam satis disputauimus, questionis solutio nobis est inuestiganda, sed ita inuestiganda, ut auctiorem saluo augescere, & aliquo accedente, ac vicissim imminutionem, aliquo abscedente fieri tueamur. Ad hæc signum quodque sensibile maius minus ve fuisse factum. nec esse corpus inane, nec rursus duas magnitudines in eodem excipilo. Denique non augescere incorporeo.

Multa hæcenus dixit Arist. quæ proculdubio pertinent ad explicationem propositæ questionis, de ratione efficiendi accretionem: nunquam tamen initio adductam questionem soluit: at hoc loco pollicetur se eam explanaturum, atque etiam difficultates illas soluturum, quarum Paulo superius mentionem intulerat: quis autem modus in eiusdem questionis explicatione tenendus sit, ipse nos docet, in quiens, ea ratione explanandam esse, ut feruentur omnes proprietates quas in omni accretione seruandas esse dixerat, cum primum de hac re sermonem instituit: quas numerat in præsentia: una est, ut permaneat substantia eius rei quæ augetur: altera est, ut auctio fiat aliqua re accedente, imminutio verò de cedente aliquo. Tertia ut nulla sit rei pars etiam tenuissima, modo sensu percipi possit quæ non fiat maior accretione, decrectione, vero minor: rursus tanquam manifesta illa nobis accipienda sunt. Primum non esse corpus aliquod inane, deinde fieri nulla ratione posse ut in eodem simul sint duæ magnitudines: ostendit autem Arist. accretionem fieri accedente re aliqua corporea: neque si id cõ-

Quis mo-
dus tenen-
dus in que-
stione ex-
plicanda.

Accipit
quædam A-
rist. ad re.

cedamus, accidere, ut sit quidpiam in natura rerum inane. neque existere simul in eodem corpore duas magnitudines: quæ sanè absurda Paulo superius inferri videbantur si re corporea quidpiam accresceret: atque hæc sunt rationes quas inquit Arist. simul cum principe ipsa questione soluendas esse: soluentur autem facile si diligenter explicetur causa accretionis.

Cuius causa sic est accipienda, ut statuamus primum partes dissimilares idcirco augescere, quoniam similes augescunt. Ex his enim illarum quæque consistit. deinde, carnem, os, & similibus partium quancunque duplicem esse, ut cæteras singulas, quæ specie habent in materia. Nam materia, & species caro dicitur & os.

Ut natura accretionis accuratius explanari possit, duo esse declaranda prius Arist. admonet: unum est quod cum duo sint partium genera, aliarum enim partes similes sunt, quæ idem habent nomen, & finitionem cum toto atque inter se: ut caro, nervus, cartilago. Aliarum dissimiles, quarum partes differant nomine & ratione à toto, atque inter se, ut manus facies, similesque partes. Ergo partes illas quas dissimilares vocamus non augentur primo, sed quia augentur partes similes: manus enim v.g. non augetur quia illi additur manus. neque caput additione capitis, atque in cæteris simili modo, sed quoniam ex partibus similibus constant auctis partibus quibus constant, augentur ipsa dissimilares: ut aucto sanguine carne, esse, & reliquis, manus augeri dicitur, quæ his partibus effecta est, atque constat. Quare non primo augentur partes dissimilares.

Duo partium genera.

Partes dissimilares quæ ratione augentur.

Alterum est: omnes res naturales, ut os, caro, nervus, atque similes cum duobus principijs effectæ sint, atque consent, materia inquam & forma, duobus modis considerari à nobis possunt, vel qua ratione materiam habent, vel ut habent formam.

Res naturalis constant bifariam consideratur.

Ergo aliquo accedente, ut qualibet pars secundum speciem augeat, fieri potest, secundum materiam non potest. Intelligendum est. enim quemadmodum si qua mensura metia-

COMMENTARIUS.

ris aquam, hæc semper alia efficiatur, & alia, sic carnis quoque materiam augeri. nec effici cuique parti additionem, sed aliam effluere aliã aduenire. Figurę autẽ, & speciei cuique particulæ fieri accessione. Quã quã hoc. i. proportionaliter augescere in dissimilaribus, exempli gratia in manu, magis deprehenditur. quippe in quibus materia ab specie differre magis perspicitur, quam in carne, atque similibus: quare post mortem caro & os persistere magis videtur quã aut manus, aut brachium. quo fit, vt carnis pars quęque quodammodo augescat, alias secus. Nam secundum speciem cuique fit accessio secundum materiam non item.

Verum secundum formam an materiam aut utrumque fiat accretio.

Materia per se non augetur. Syllogismus.

Hoc loco incipit explanare questionem propositam Arist. quid inquam illud sit quod accrescit. nam cum res omnes naturales materia atque forma consent, dubitatio existit vtrum illæ secundum formam augeant, an secundum materiam, an potius secundum utrumque, formam videlicet atque materiam. Respondet Arist. materia quidẽ per se non augetur. Hanc suam sententiam veram esse demonstrat sumpto argumento à proprietatibus, & conditionibus accretionis, hoc pacto. Quod augetur permanet idẽ, at materia in accretione non eadem permanet, ergo non augetur materia. Discursus est legitimus, & maior aperta, vt constat, minor probatur: quoniam materia est in perpetuo fluxu. Secundo eius quod augetur quælibet pars augetur, at materiæ non potest augeri quæuis pars, cum non maneat eadem materia, sed diffusetur perpetuo, ergo ipsa materia per se non augetur. Tercio probatur eadem sententia, quoniã si per se materia augetur, quæuis eius pars incrementum suscipiet, ergo nutrimentum quo illa augetur permeabit per materiam vniuersam: hoc autẽ fieri nõ potest, quoniam vel erit in corporibus quæ augentur pars aliqua inanis per quã defertur alimentũ, vel si nulla pars vacua fuerit, simul in eodẽ corpore duẽ magnitudines: ea videlicet quæ aderat prius, & quæ nunc primum admittitur. quæ duo sane absurda sunt, si absurda (inquit Arist.) appellare licet quæ sunt impossibilia. materia igitur non augetur, saltem per se.

ria igitur non augetur, saltem per se.

Neque rursum per se augetur totum ipsum, quod est ex materia atque forma compositum: iam enim materia ipsa quæ per se compositi pars est, simul cum ipso composito augetur: quod euenire nullo modo potest: restat ergo vt dicamus, formam solum augeri per se. quæ species appellatur ab Arist. quoniam ab ea res habet speciem. Hoc aperte constat, primum quia sola forma est quæ manet, hoc est quæ non diffuit, sed persistat eadem ante accretionem, eadẽque perfecta. Deinde quoniam quæuis pars rei quæ augetur, secundum speciem, atque formam augetur. hæc est de eo quod augetur Arist. sententia. vt autẽ planius intelligamus formam esse quæ augetur, non materiam, neque compositum accommodatissimo vtitur exemplo Arist. cum ait: intelligendum est enim quemadmodum si qua mensura &c. Vnde constare possit solam formam permanere, atque ex consequenti illam augeri tantum fingamus inquit, eadem mensura vt amphora multum aquæ nos metiri, non dubium est quin alia temper atque alia sit aqua quã metimur, cum eadem semper mensura sit, qua humorem metimur, forma igitur rei tantum quã mensura est. illa vero permanet, tamen si materia fluat. Deinde si intelligamus extendi mensuram illam, maiorem aquæ copiam capiet: si contrahatur, minorem: aqua tamẽ ipsa non dicetur maior minor ve fuisse effecta, sed solum mensura: ita quoque forma ipsa cum extenditur plus materiæ complectitur, cum contrahitur, minus, nunquam tamẽ materia augeri, aut minui dicitur: sed solum forma. Verũ est igitur quod Arist. asserit formam tantum esse quæ augetur, materiam vero, atque compositum augeri minime. Illud tamen Arist. monet, quod tam in partibus dissimilaribus, quam etiam in similibus ita contingit vt quæuis pars formæ augeatur, tamet si id longe melius, atque apertius deprehenditur in accretione partium dissimilium quam similium. Ratio illa est, quoniã partes dissimiles, vt caput, manus, facies, apertiores, magis quæ manifestam habent differentiam materiæ, atque formæ quã partes similes, os, caro, nervus, atque aliæ id genus. Huius rei ea est causa, quoniam partes dissimiles in suis formis clariores habent actiones. Manus enim cum augetur aucto corpore, aperte constat auctam esse eius formam, quoniã in manu manifestũ est discerni materiæ atque formæ: non ita contin-

Non augetur per se totum ipsum.

Forma per se augetur

exemplo rem explant accommodatissimo.

Quæuis pars formæ augetur tam in partibus dissimilaribus quã dissimilaribus.

git

git in partibus similibus: in his enim non est admodum aperta materiae atque formae distinctio: sed obscura potius. Hoc ipsum exemplo corporum mortuorum probat: nemo enim, ait Arist. dixerit in cadauere manum adesse, aut oculum: quae sunt partes dissimiles, nisi improprie, quoniam cum cadauer neque oculo cernat, neque manu comprehendat, partes illae manus aut oculi naturam atque de finitione non habent. Similitudine vero oculi & manus adesse dicuntur in cadauere. Quemadmodum in statua partes illas in esse dicere solemus, dicimus tamen in cadauere os, & carnem adesse, & eadem quae in uiuente ob eam igitur rem manifestius deprehenditur quod partes dissimiles, secundum formam augeantur, quam partes similes. Rursum apertius videtur, quod quauis particula partis dissimilari augeatur, quam similari. Hae sunt quae ad explicandam sententiam Arist. de eo quod augetur dicenda videbantur.

Quaestio.

Vtrum augmentatio fiat secundum formam an vero secundum materiam.

Atis esse potuerunt quae Arist. nos docuit de ea quaestione, vtrum forma sit quae augeatur, an materia, an potius compositum: praefertim illis adiectis quae in enerratione eius sententiae a nobis adducta sunt: sed quoniam video passim quaestionem istam agitari sole re coniectis in contrariam partem argumentis, neque satis rationes contrarias solui vulgo solere, visum est mihi eandem per se tractare: ob eam maxime rem, ut rationes quae in contrarium adduci consueuerunt, aperte dissoluam. & ambiguitatem, si qua inest in ea re, prorsus adimam. Hoc efficiemus si non omnia sed praeter ceteris difficilia, atque obscura explanauerimus.

Cur quaestione exerceamus

Assertio augmentatio non fit secundum materiam, sed secundum formam.

Nos igitur initio disputationis hanc assertionem statuimus: augmentatio non fit secundum materiam, sed secundum formam. Quod est dicere, in accretione, forma rei est quae augetur per se, & primo, non materia: neque similiter compositum ex materia, atque forma. Vulgus philosophorum non hac forma loquendi de proposita quaestione utitur, sed ait: accretionem fieri secundum par-

tes formales, non secundum materiales: atque ita magnopere digladiantur, ut exponant, quae nam sint formales partes, quae materiales. Quam omnem controuersiam componere facile potuissent, si more Arist. atque eius grauissimorum enarratorum Philopponi, Themistij, atque aliorum similium vterentur. Habet nostra assertio tres partes. Prima est, non augetur per se materia. Hanc tribus argumentis veram esse conuicimus paulo superius, cum Arist. sententiam interpretaremur, quae nullo negotio quiuisset ex eo loco petere: altera est: neque compositum ex materia atque forma per se augetur. Quam etiam partem assertionis loco citato ratione veram esse monstrauimus. Postrema vero pars est, forma solū per se augetur: haec pars primum probatur a sufficienti partium enumeratione. Aut enim augetur materia, aut forma, aut compositum: at non materia, neque compositum, ut monstratum est superius, ergo forma tantum augetur. Deinde quoniam quae insunt accretioni omnia plane conueniunt formae. Eadem enim semper manet, & quauis parte augetur: hoc probat Arist. exemplo vasculi quo humorem metimur, atque humoris ipsius, est enim vasculum formae instar: quod cum suscipiat subinde alium atque alium humorem, vnum tamen perpetuū manet. Si autem aut dilatetur, aut comprimatur, minime necesse est humorem comprimari, aut dilatari. His igitur argumentis quae sunt a me vberius explicata superius, Arist. conuincit, formam per se augeri, materiam vero, aut compositum, minime.

Non augetur per se materia.

Neque compositum.

Solum forma per se augetur.

Exemplo vasculi recte docet Arist.

Sed contra hanc sententiam sunt aliquot rationes, quae illam leuiter inspectantibus labefactare, & conuellere videantur. In primis sic obijcio, materia est quae augetur, non forma, ergo accretio secundum materiam fit. Nota est consequentia, antecedens probat: illa augetur quod fit maius: materia, maior fit in accretione, ergo materia augetur. Discursus legitimus est, & utraque pars antecedentis manifesta, si quidem de ratione eius quod augetur est, ut maius fiat, neque dubitari potest quin procedente tempore materia manus, carnis, & partium ceterarum maior effecta sit, quare augeatur materia. Haec obiectio facile soluitur, fatemur enim libenter materiam decursu temporis maiorem fieri: falsum est tamen quod augeatur. Ratio est, quoniam ut quidpiam augeatur, necessarium est ut idem maneat ante accretionem, & postea accretione. Hoc non contingit in materia, siquidem

Prima ratio. Contra tu periorum opinionem.

Soluitur.

COMMENTARIUS.

dem illa semp dilabatur, neq; perstat eadē p
petuō. Quōd si materia carnis, vel cuiusvis
alterius partis sit maior, non accretione ma
ior sit, sed appositione vel additione.

Virgeo.

Soluo.

Obijciēt rursū quispiam manere pro
culdubio eandem materiam: alias Socrates
iuuenis, & senex non essent idem numero.
Nam eadē numero illa dicuntur quę con
stant materia eadem. Dicēdum est q; tamet
si materia Socratis v. g. dilabatur, & diffuāt
nihil prohibet quominus Socrates iuuenis
& senex dicantur esse vnum atque idem nu
mero: quoniam quōd sint idem numero, ha
bent à parte præcipua, hoc est ab animat:
qui anima Socratis eadem est dum viuit So
crates etiam si materia sensim dissipetur, &
noua suscipiatur. Vnde fit vt Iuuenis, & Se
nex numero sit idē Socrates. Obijciēt dein
de aliquis, si diffuit materia, atque dilabi
tur, erit aliquādo forma sine materia: quod
fieri non potest, quare non diffuit, sed per
petuo manet eadē, atq; ex cōsequēti auget
materia. Dicēdum est, quōd tamet si vniuer
sa materia quę fuerat initio aliquando fue
rit dissipata, & absumpta, non efficitur vt
existat forma sine materia: quoniam semper
alia atque alia prioris loco succedit, quę rei
formā foueat velut in suo sinu. Vnde fit vt
materia nullo modo augeri possē videatur.

Virgeo.

Obijciō.

Rursū obijciēs, saltem sequitur quōd for
ma mutet subiectū, & quę modo est in hac
materia paulo post alterā ornet: nam vel
forma corrūpitur rei quę augetur peracta
accretionē, vel non: dici autem non potest
quōd ea ipsa forma corrumpatur, quoniam
cernimus manere rem eandem ante accre
tionem, & ea confecta: & si hoc verum sit,
non erit idem numero Socrates iuuenis, &
senex, vt obijciebamus: manet igitur forma
atque non in eadem materia, cum illa dila
batur sensim, ergo sub diuersa, mutat igitur
subiectum. Dicendum est manere eadē
formam, neq; transferri eandem ab vno sub
iecto in aliud. Ratio est quoniam non om
nino mutatur materia, sed semper manet a
liquid materię præcedētis, cui additio fit, &
quod formam priorē retinet.

Obijciō.

Soluitur

Ad huc obijciēs, si materia nunquam om
nino dissipatur, sit vt indiuiduum humanę
naturę nunquam corrumpi possit, quod est
impossibile. Quod autem id verum sit ita
suadeo, quoniam vel gratia formę corrup
pi indiuiduum debet, vel materię, at neutrū
horum corrumpitur omnino. Dicēdum est,
id genus indiuiduum non corrumpi, quōd

eius aut forma aut materia corrūpatur, sed
quoniam separatur forma à materia dissolu
to concentu, aut temperamento quatuor
principum qualitarum, quō forma in mate
ria retinetur. Ex quibus omnibus cōstat ma
teriam perse minime augeri, sed solam for
mam.

Verum aduersus secundam istam partem Nō potest
asserionis propositę sic obijcio, non potest
vlla ratione augeri forma, ergo sentētia pro
posita falsa est. Nota est consequentia, pro
bō antecedens. Illud tantum augetur perse
quod quantitate aut magnitudine natura
præditum est, siquidem incrementum, atq;
diminutio perse versantur in quantitate, at
forma quantitatē non habet perse, præfer
tim vero humana, ergo forma perse accres
cere nō potest. Vt quæstionē diluamus scien
dum est, formam ipsam bifariam accipi posse
aut enim consideratur secundum substan
tiam atque naturam, aut secundum quanti
tatem, quę formam positam in materia ne
cessario consequitur: si priori ratione suma
tur forma, augeri minime potest, ipsa enim
formę natura, atque substantia non muta
tur, eius vero quantitas mutat, quia maior
aut minor fit, siue sit quantitas quę totam
formam consequitur, siue quantitas partiū
singularum, vt faciei, manus, pedis, ossis, car
nis, denique partium cæterarum.

Antea tamen quam hinc discedam ope
re pretium me facturum puto, si quædam
animaduertero quibus errores publicos in
hac quæstione conuellam. Scio enim variē
varios de re proposita sentire, & loqui. In
primis meminisse necesse est Arist. non dice
re, in accretione quasdam esse partes for
males, quę augetur, alias vero quę non
possint augeri: & similiter contingere in par
tibus quas vulgo materiales nominant. Ra
tio est, quoniam vt materia vniuersa non
crescit, sic neque vlla eius pars. Fit autem ac
cretio secundum omnes formales partes,
quoniam vniuersa forma crescit, atque im
minuitur, alioqui falsa erit illa hypothesis
Arist. quęuis pars aucti, augetur: atque illa
vera proculdubio est.

Deinde memineris, quōd cum dicimus
augeri formam, aut secundū formales par
tes fieri accretionem, non est id accipiendū
eo sensu, quōd forma rei causa sit cur con
tingat augmentatio. Ratio est quoniam nō
inquirimus hoc loco principium efficiendī
accretionem. Id enim proculdubio anima
est, quę tanquam instrumēto vtitur nativo
calo.

Nō potest
forma au
geri.

Bifariam for
ma accipi
tur

Publici et
tores de
hac quæ
stione con
uelluntur

calore, ut dicemus paulo inferius, sed re que-
rimus quæ incrementum suscipit, aut immi-
nutionem: atque eam esse dicemus formam
rei quæ augetur, nam illa maior minorque
redditur non secundum substantiâ suam atq;
naturam, sed secundum magnitudinem quâ
natura sua sortita est. Hoc si ita intelligam⁹
errorem vitabimus publicum: qui ab Aue-
roe ortû habuit. Tertio, nomine partiû for-
malium intelligi non possunt partes dissimi-
lares, quas augeri dicamus: neque nomi-
ne partium materialium, similes, quas pu-
temus non augeri aut minui. Ratio est quo-
niam tametsi similes materia sint dissimi-
lium, cum illas efficiant, constant etiam ip-
se forma sua secundum quam crescunt: ut
Aristot. testatus est paulo superius, atque ut
idē est author, dissimiles partes augētur, au-
ctis partibus similibus. Crescente enim car-
ne, osse, neruo, cartilagine, crescunt manus,
facies. Cetera quæ de quæstione proposita
dici cōsueuerūt mea sentētia prætermitti fa-
cile possunt, hæc enim satis esse putamus: re-
feramus iam orationem ad alia.

Cæterum grandescit totum acce-
dente quidem aliquo, qui cibus ap-
pellatur, & contrarium. Sed in ean-
dem speciem transeunte, ut si humi-
dum accedat sicco, idem cū accesserit,
mutetur, & siccescat. Nam simili
le quodammodo augefcit simili, alias
dissimili.

Exposuit hætenus Arist. quæstionem il-
lam quid sit quod augefcit: nunc verò
examinat alteram proposito etiam ap-
tam accommodatamque: ea est quale
nā illud sit quod auget. Quam initio huius
cap. attingerat, cum argumentis studeret effi-
cere, neque corporeo rem augeri, neque in-
corporeo. Illam ut explanet, accipit, q̃ cum
tota res composita maior efficiatur, necesse
est ut eadem augeatur aliquo accedente. Id
vero quo accedente res maior sit nutrimen-
tum est, aut cibus. Dubium tamen existit,
vtrum id quo quidpiam augetur sit simile
rei quæ augetur, an potius dissimile, atq; cō-
trariū. Quæstionē in cōtrariâ partē exercet
atq; tractat Arist. Cū enim addita carne caro
fiat amplior, & addito osse, os fiat maius: vi-
derur proculdubio dicendum, nutrimentū,
quo accretio efficitur, oportere esse simile
rei quæ augetur. Contra vero reputando, vi-

detur oportere esse dissimile: cū nam nutrimen-
tum quo res augetur, antequam accretio
fiat, immutatur necessario ab ipso principio
augendi, vel a calore naturali, ut cōuertatur
in naturam res quæ augetur: ergo oportet
esse dissimile rei auctæ: probo consequen-
tiam, quoniam passio sit propter dissimilitu-
dinem: & à contrario. Quare quæstio ambi-
gua est cum in contrariam partem habeat
rationes. Illam verò diluit Arist. cū inquit.

Sed querat aliquis, id quo res au-
getur, quale tandem sit? Ergo intelli-
gendum est, hoc facultate illud esse
quod augetur (ut si quod est faculta-
te caro, carnem adaugeat) ac proin-
de actu diuersum. Hoc autem inter-
cidens caro efficitur.

Respondet itaque Arist. ad pro-
positam quæstionem, nutrimen-
tum quo accretio sit par-
tim esse simile, partim dissimi-
le atque cōtrarium. Est quidē
dissimile initio, simile vero in

fine: cum inquam efficitur accretio. Nutri-
mentū enim bifariam à nobis accipi potest,
vel quatenus potentia auget, vel quatenus
actione: si quatenus actione auget nutrimē-
tum consideres, simile est rei quæ eo auge-
tur, nam cum rei viuēti apponitur nutri-
mentum, similitudo quæ erat in potentia ad
actum perducitur, mutatur enim nutrimen-
tum ab ipso viuente: & cū simile fuerit effe-
ctum auget, antea tamen quam transmu-
tetur contrarium est viuēti: alioqui non
transmutaretur, quoniam nihil potest pati
à simili, sed à contrario patiuntur omnia.
Rem exemplo demonstro. Etenim si frigidū
nutrimentū adhibeatur rei calidæ, priusquā
illā nutriet, calidum fieri debet: & quod os
nutrit, potentia quidem est os, diuersum au-
tem est re ipsa, atque actione. Hanc eandem
quæstionē tractat Arist. cap. 4. lib. 2. de ani-
ma differens de nutritione: atq; inquirens,
vtrū simili, an dissimili nutriamur, quo lo-
co inquit, nos partim nutriri simili, partim
dissimili, quod de accretione testatur in præ-
sentia, eo. n. loco duas diuersas de hac re sen-
tentias, illo nomine componit, quod nutri-
mentum, neq; omnino simile esse debeat rei
quæ nutritur, neque omnino dissimile.

Itaque non ipsum separatim effici

Adquæstio-
nē respon-
det Arist.

Nutrimen-
tum bifa-
riam sumi-
tur.

Quo loco
quæstionē
tractet Ari-
stot.

Quid illud
sit quod
auget.

Verum res
simili au-
geatur an
dissimili.

COMMENTARIUS.

tur, tunc enim generatio foret, non auctio. Sed id efficitur, quod augefcit. Quid igitur ab hoc paffum eft, vt augefceret? an miftum fuit? vt liquis vino aquam infundat, idēq; valeat, id quod miftum fuerit, vinū efficare, & vt ignis, qui combuftibile pertingit, fic augēdi virtus in exiftens, quod accēfit facultate carnis actu carnē effecit. idque dum fimul exifteret. Nam fi fieret feperatim, generatio efferet. Cū liceat ignem efficere prēfenti lignis iniectis, & ad hunc modum exiftat auctio. generatio vero, cum ligna ipfa incēdūtur.

Diluit obiectionem

Diluit Arist. hoc loco obiectionē quādam. Posset ex dictis quispiam existimare accretionem non esse diuersam ab ortu, sed eandem potius esse mutationem: quoniam vt fiat accretio, dixeramus, necessarium esse vt nutrimentum corrumptur, & conuertatur in naturam eius rei quæ augetur, quare generabitur quidpiam cibo corrupto, & nō solum accrescere, quia generatio vnius est alterius rei ortus, vt cap. 3. monstratum est, quæstionem soluit & dubitationem prorsus animis eximit, docens modū quo accretio efficitur. Itaque ait, qd vbi transmutatur nutrimentū, ipsum per se, & seorsum ab eo quod nutritur, vel augetur, non mutatur, nam si ita mutaretur illa sane mutatio, non esset accretio putanda, sed ortus: quin imo ipsum nutrimentū prius permiscetur omnino cū eo quod nutritur, vel augetur, deinde permutatur & trāsit in naturam eius quod nutritur. Quare cū non mutetur seorsum cibus nō induit aliam formā, sed ab eo quod crescit ita corripitur, vt eius materia efficiatur: postquā verō ita fuerit nutrimentum permutatum vt conuersum sit in eam rem quæ eodem alimento nutritur, forma prior ampliatur acque redditur maior. Obiter etiam Arist. modum atque rationem docet efficiendi accretionem, dum propositā paulo superius dubitationem diluit. Hunc modum nos pluribus verbis explicabimus. Quoniam non satis constat qua ratione accretio efficiatur, & diuersa sit ab ortu. Hinc etiam licebit intelligere accretionis vim atque naturam

Modus efficiendi accretionem

Primum quidem si est efficiēda accretio,

necessarium est vt alimentum & res quæ augenda est omnino misceantur. Deinde naturalis vis atque facultas rei quæ appetit alimentum arripit nutrimentum, neque cessat vnquam donec illud in suam substantiam vertat: & res maior fiat. Rē demonstrō eisdē exemplis quibus Arist. vtitur in præsencia. Concedamus in primis vino inesse facultatem, vt nutriatur, cū est in dolio, & aquā conuertat in suam naturam. Hoc enim non omnino verum est: quia vinum re vera non nutritur, nutriti tamē atque augeri videtur, manifestum est quod si aqua in dolium conijciatur quod vinum continet, primum omnium vino permiscetur. deinde transmutatur ab ea facultate, quam diximus vino inditam esse, in vini naturā: atque substantiā, & amplior sit copia. Vini autem transmutatio non est sanē generatio, sed augmentatio tantum quoniam non seorsum aqua corrumpitur. Rem probat altero inducto exemplo Arist. Etenim vt ignis cum apponitur rei quæ possit comburi illam mutat in suā naturam: ita quod augeri potest cū accipit nutrimentum, quod naturæ suæ aptum sit, illud vertit in suam naturam. non seorsum, sed simul cum carne cui adhibetur, aut osse aut quauis alia parte. Nam si perse fieret mutatio alimenti, non accretio efferet, sed ortus: vt cum igni accēso ligna opponūtur, crescit ignis præcedens, non gignitur alius, cum verō seorsum incenditur lignum, non accretio ignis fit sed ortus.

Rē exemplis docet Arist.

Neque verō quantum vniuersale generatur. Non magis quam vniuersale animal, quod non sit homo, aliquod ve singulare. Cæterum vt hic vniuersale, sic quantum illic. Caro igitur, & os manus ve, aut nerui, & horū similes partes aliquo quanto non quanta carne accedente augefcunt.

His verbis quandam aliam dubitationem soluit Arist. quæ cōcluditur hoc pacto: omnia contraria sunt ex contrariis: vt caro ex non carne: os, ex nō osse, ergo quantitas quæ accretione comparatur fiet ex non quantitate: hoc autem nō potest accidere, ergo neq; est vllus modus efficiendi augmentationē. Respondet Arist. qd nunquam contingit vt generetur vniuersale

Quod nō possit effici accretio

fale

Quicquid
fit singula
re est.

file. Sed quicquid fit singulare est, atque indiuiduū. Omnes enim actiones vt Arist. inquit cap. 5. lib. 1. de prima philosophia versantur circa res singulas: nā vniuersale animal (atque etiam cetera vniuersalia) aut nihil est, aut posterius est. cap. 1. lib. 1. de anima. Ex accidenti enim vniuersalia efficiuntur, hoc est in rebus singulis: nō per se. Que ita modo ergo per se aliquod animal sit ex aliquo animali, & aliquis homo ex homine aliquo, ita quoque aliqua quantitas efficitur ex quantitate aliqua, quare ex sanguine qui natura sua aliquam habet quantitatem caro fit, quare aliqua quantitate prædita est: est enim quantitas rebus omnibus communis quare generantur, atque intereunt, quare quantitas vt genus est quoddam, mutari nō potest, mutatur tamen simul cum materia atque forma cui hæret, corpus etiam vt corpus est nō mutatur, sed vt aer est, vel ignis, vel quoduis aliud speciale corpus. Itaque quare crescunt maiora fiunt, non quidem per se, accedente quantitate: sed potius re aliqua adueniente quare quantitatem secum adferat, neque quantum efficitur ex non quāto, sed aliquod quantum ex aliquo non habente eandem quantitatem.

Ergo qua est facultate vtrūque. i. & quāta, & caro, hætenus adaugetur. Nam & quāta fiat oportet, & caro, qua verò caro tantum hac nutrit. Hætenus enim nutritio, auctioque ratione differunt. Itaque nutritur, quatenus quod deficit, conseruatur. non tamen semper augefcit. Nutritio enim idem est, atque accretio, sed esse diuersum est. Nam qua est, quod accedit facultate caro quanta, hac vim habet carnis augendę. nutriendę vero, qua est facultate caro tantum. Hęc autem species absque materia verbi causa tibia, facultas quædam in materia est, quod si qua materia, quæ tibia facultate sit, quæque facultate quantum habeat, accesserit, hęc maiores erunt tibię.

Nutriti ali
& viuere,
idem sunt.

Assignat discrimen Arist. hoc loco inter nutritionem & accretionem: quod vt commodius explicemus primum meminisse necesse est, quod nutriti, ali, &

viuere idem sunt prorsus: & ad animam vegetalem primò referuntur cuius illæ sunt facultates, aut potius vna tantū facultas est quæ tribus his nominibus appellatur.

Accretio,
& nutritio
ex eodem
fiunt.

Augmentatio vero, atque nutritio inter se illo nomine conueniunt, quod vtraque; efficitur ex eadem re, nempe ex eodem alimento, aut ex eodem sanguine: quare re ipsa conueniunt, idem. n. sunt secundū rem: ratione verò differunt, hoc Arist. aperte testatur illis verbis, nutritio idem est atque accretio, sed esse diuersum est. Distinguitur autem multis modis. Primum quidem quoniam tametsi nutriamur, atque augeamur, eadē re, diuersa quidem ratione ea ipsa re nutrimur. Nam vt est potentia similis rei qua alitur cibus, nutriamur eodem: vt autem quantitate præditus est cibus, eodem augeamur. Panis enim v.g. & quoduis aliud alimentū quamuis re ipsa panis sit, est caro cui apponitur, facultate, & quantitate similiter constat, vt ergo panis est potentia caro, carnem nutrit: vt autem quantitate præditus est, carnem augeat. Hoc idem scribit Arist. lib. 2. de anima ca. 4 & in libello de longi. & breui. vitæ: quo loco ait quod etiam si eodem nutrimento alimur, augeamur & generemur nō tamen eadē ratione: quoniam nutrimentū quæ ratione substantia est similis secundum facultatem illi rei quæ nutrirī debet, nutrit, vt quantum augeat vt redundans aut superfluum, pertinet ad generationem.

Qua ratio
ne distin-
guantur.

Secundum discrimen inter nutritionem augmentationem illud est, quod nutritio toto vitæ tempore durat, accretio verò vsque ad quoddam tempus definitum: augeamur enim quandiu calor naturalis vim eam retinet vt alimentū immutare facile possit: quoties verò nutrimentum non quatenus habet quantitatem, sed quatenus potentia est, cui apponitur ad actum ex ea potentia deuenit, nutrit quidem non autem augebit, nam animal quidem dum viuit semper nutritur. Non potest enim viuere nisi alimentum sumat, quo reparatur quod calore naturali absumptum est, atque de pastum, huius discriminis primum illa ratio reddi potest: quia cum ratione caloris insiti, natiuique augeamur procedente tempore calor deficit, neque satis recte potest cibum conuertere in naturam eius rei quæ augeatur. Humor etiam natiuus impurus redditur ætate atque tempore. Deinde id accidit ratione forme substantialis quæ cum definitam certamque virtutem habeat, magnitudinem definitam requirit.

Nutritio
durat totū
vitæ tempus.

COMMENTARIUS.

requirit, atque ob eam rem definitus est terminus augmēti atq; decrementi rei cuiusq; viuentis, tempus præterea definitum, quo vnum quodque viuens possit augeri.

Quæ rē Hoc loco possit aliquis querere, quousq; daret accretio, & vtrum ad eam rem diffinitum sit tempus singulis viuentibus secundū naturam. De hac tamen questione diuersæ sunt veterum philosophorum sententiæ: ait

Arist. opinio.

Galenus.

Arist. sectione vigesima problemate. 17. hominem augeri vsque ad annum trigessimū, ferunt alij non porrigi vltra vigesimum quatuor annu Galenus verò cuius ego sententiam hac parte veriores puto, huiusmodi sententia tuendi ex si nat, non posse: certum tempus accretioni assignari, sed habendam esse rationem vitæ, morum, & continentie laborum

Finis nutritionis.
Finis accretionis.

Tertium discrimen accretionis & nutritionis sumitur ex fine. Etenim finis nutritionis est formā retinere, utque seruare in materia: finis vero accretionis est magnitudinē extendere atque dilatare, quæ formam consequitur postquam in materia, nutritur enim quod viuere refertur Arist. quatenus quod defecit, conseruitur.

Superiori questionis respondemus.

Corporea augemur.

Ex superioribus soluitur questio propofita: ea est, vtrum augeamur re aliqua corporea, an potius in corporea: etenim corporeo augeamur, quandoquidem ali mento aut nutrimento augemur quatenus quantitate præditum est, ut enim in differit Arist. nam quæ est, quod accedit facultate caro quæta, hac vim habet carnis augēte. Item caro igitur, & os, manusue, & neui, & horum similes partes aliquo quanto augefcunt: hinc autem non sequitur quod duo corpora se penetrant: quod augē inquam, & quo fit accretio, neque quod sit in natura rerum inanē aliquid ratio est quoniam additur alimentum rei quæ augeatur: atque in eius virtutem, & naturam.

Non se penetrant quo augeatur quidam rei quæ augeatur: atque in eius virtutem, & naturam.

Accretionis finitio.

Colligimus ex illis discriminibus quæ existunt inter nutritionem & accretionem, quid sit accretio & similiter nutritio. Accretio igitur est extensio formæ viuentis ab extrinseco, pro genere. Ponitur extensio: quæ eadem voce redditur discrimen inter accretionem & nutritionem: siquidem cum nutritur non extenditur quantitas, sed conseruatur, quæ prius aderat additur, viuētis ut veram & germanam accretionem distinguamus ab impropria. Etenim res animata vacantes, montes in quâ & saxa crescunt, augemur tamē nō dicunt, quoniā viuētia nō sunt.

Ab extrinseco rursus adiectum est, quo Nutritio fieri nulla ratione potest ut proprie quidpiam præditum vita, crescat, nisi extrinseco aliquid rei augendæ apponatur, alimentum videlicet: fieri enim recte potest ut nutritur nullo extrinseco adhibito nutrimento: nempe internis colliquamentis, & crassioribus quibusdam humoribus existentibus intra corpus, quomodo Simon Portius in libello de puella germanica refert, vixisse apud germanos puellam quandam viginti annos integros nullo cibo sumpto: crescere tamen nisi alimentum adhibeas minimè potest, quod viuere.

Nutritio verò, quantum licet ex Arist. conijcere, est formæ conseruatio: huc enim refertur, pertinetque nutritio ut forma conseruetur in materia.

Nutritio quid sit.

Cum vero haud amplius efficere potest, sed ut aqua, quæ copiosior subinde vino mista, tandem a quo sum efficit, & item aqua, tunc diminutio nem quanti facit, specie tamen manente.

EXposuit hætenus Arist. quid sit accretio, & quo pacto fiat, dixit enim alimentum inesse duas potentias: vnam ut efficiatur idem cum eo cui apponitur, nempe tibia, si tibiæ apponatur, quæ pars est corporis animalis præfenti loco, non autem instrumentum sonandi, ut quidam interpretatur, satis ut sibi quidē videretur dextere atque ingeniose: alteram, ut quantitatem conferat nam ipsum alimentum substantia est, & natura sua quantitatem habet: cum ergo potentia illa quæ inest in alimento ad conseruandam tibiæ formam sine materia, hoc est nulla habita ratione quantitatis quæ ad formam ipsam refertur, ad actum deducitur, nutritur tibia, cum verò altera potentia ad actum perducitur, & quantitas vna efficitur ex antecedenti quantitate, atque ea quæ accedit, sit accretio. Oportet iam ut minutionem explicemus, quæ accretioni contraria est: ad eandem enim disciplinam pertinet contrariorum explicatio: prius tamen docet Arist. modum quo efficitur diminutio: vnde facile licet colligere eius finitionem. Ergo cum viuens non habet tantam vim, ut alimentum commutet, quod accidit his hominibus qui non bene concoquunt, vel ægritudine quapiam vel quia calor naturalis imbecillus, atque impurus

Tibia quid sit hoc loco.

Quo modo immutatio efficitur.

impurus redditus est, tunc temporis plus infumitur materię præcedentis, quàm apponatur: unde fit vt membra minus capiant alimenti, quàm prius, atque ita imminuantur: exemplo rem docet philosophus quemadmodum, inquit, vinum infusa aqua imminui solet, ita quoque imminuitur vis & facultas animantis, quę transmutat alimentum in naturam eius rei quę alitur: etenim si quispiam in dolium vini paulatim infundat aquam: primum vinum augetur quia facultas vini aquam superat, deinde vero quāto plus aquę infunditur, tantò vis vini fit deterior, donec tandem vinum totum vsque adeò sit dilutum, vt aqua esse videatur.

Quatenus
seruat exē
plū rei pro
positę ex
plicandę.

Memineris tamen lector, quòd appositum exemplum non omnino congruit proposito, sed quadam ex parte. Ostenditur enim hoc eodem exemplo quòd potētia & facultas augēdi imminuitur, quātitas vero minime. Imo aqua iniecta, crescit. Atqui in viuētibz procedente ætate non modo facultas immutādi alimētum minuitur, sed etiam magnitudo rei quę augetur.

diminutio
quid sit.

Hinc accipi potest finitio diminutionis: ea est: diminutio est contractio formę viuētis: cū enim diminutio atque accretio contraria sint, per contraria definiātur oportet. 3. Huiusmodi suat extētio, & contractio formę viuētis. Ex his quę diximus planē constat Arist. sentētia toto hoc cap. de accretione.

Quæstio.

Vtrum facultas nutriendi diuersa sit a facultate augendi.

Vt diximus cum Arist. sententiam exponeremus, ad explanandam vniuersam naturam accretionis, nutritionis, & diminutionis satis esse poterant, sed quoniam hoc loco videmus tractari ab interpretibus quæstiones alias, visum est etiam nobis anteaquam hinc progredieremur, de eisdem non nihil dicere, vt cōsuetudini satisficeremus, & quę fortasse leuiter attingimus, cum Arist. sentētiā interpretaremur, plenius cōstare possint. In primis quæstio existit, vtrum eadē prorsus facultas sit nutriendi atque augendi: scio enim quosdam esse & maxime vallesium medicū qui existiment, atque id editis in publicum libris testentur, facultatem augendi, & alēdi nulla ratione diuersas esse, sed easdē omnino. In hanc opinionem adducuntur his rationibus, prima, diuersarum facultatum necesse est operationes esse diuersas, augentis & nutrientis facultatis non est diuersa operatio, sed potius eadem, ergo facultas nutriendi atque augēdi diuersę non sunt. Discursus est legitimus: maior aperta, minor probatur: quoniam cum tantum reparatur alimenti confecti quantū amittitur, corpus nutritur. Cū verò plus reparatur, augetur: reparari autem plus minusve, non variat speciem actionis: ergo neque virtus est diuersa. Et confirmatur, quoniam reparari plus aut minus aut tantundem, hoc accidit non ex virtute diuersa, sed robore maiore, aut minori, aut pari eiusdem virtutis, aut ex dispositione eius alimēti quòd commutatur: atqui neque robur, aut debilitas causę efficientis, neq; dispositio rei quę commutatur, mutat speciem virtutis, etiā si modum actionis vaciet: ergo eadem est facultas nutriens, atque augens. Et rursus confirmatur, quoniam cū facultas est imbecillis corpus minuitur, ergo cū fortis est augetur: cōtrariorum enim contrarię sunt causę. Postremò eadem sententia probari videtur, quoniam eisdem vtuntur facultatibus ministrantibus omnes istę potētię, non sunt ergo diuersę. Nota est consequētia, vt apparet, antecedens verò probatur. Nam vtuntur facultate trahente, retinēte, alterante, expellente. Sunt enim necessarię huiusmodi facultates ad nutriendum, atque augēdum. His argumentis dant operā huius sentētię autores vt persuadeant facultatem nutriendi, atque augēdi eadē esse. Nobis verò ea sentētia minime probatur. Atque ita statuimus hanc assertionem, superiori contrariam: facultas alēdi atque augēdi licet re & subiecto sint eadē: ratione distinguuntur. Habet hæc cōclusio duas partes: altera est quòd duę istę facultates sunt eadē subiecto, atq; re ipsa. De subiecto eadem illa dicuntur, quę in eodem subiecto existunt: quemadmodum eadem secundum rem quę non sunt res duę, sed vna duntaxat. Subiecto ergo duę istę facultates, vnum sunt, quoniam in vno eodemque subiecto existunt, nempe in anima

Quidā, sē-
runt eadē
esse vtrāq;
facultatē.
Ratio.

cōfirmatio

2.

2. Ratio.

Nostra sen-
tētia diuer-
sę sunt fa-
cultates.

Subiecto
eadē.

D vege

COMMENTARIUS.

vegetali, cuius illæ sunt propriæ facultates, atque eodem vtiuntur instrumēto, nativo. scilicet calore, atque humore insito ab ipsa natura.

Ratione
differunt
duæ istæ
facultates.

Tex. Arist.

Galenus.

Ratio.

Altera pars eiusdem assertionis est quod duæ istæ facultates ratione distinguuntur. 1. alia est ratio nutrientis facultatis, alia augentis. Hæc sententia probatur primū Arist. testimonio cap. proxime a nobis explanato. Sic enim ait, ad calcem. Hasten' enim nutritio auctiorque ratione differunt. Et paulo inferius: nutritio enim idem est atque accretio sed esse diuersum est. Eadem est Galeni sententia li. 1. de facultatibus naturalibus cap. 7. his verbis. Augens quædam est facultas a generante & nutriente diuersa.

Ratione præterea persuadetur opinio, quæ sic colligitur. Facultates illæ quarum sunt obiecta diuersa, necesse est esse diuersas, nutrientis, & augentis facultatis obiecta diuersa sunt, ergo ipsæ etiam facultates sunt diuersæ. Discursus est legitimus, maior quoque manifesta: quoniam omnium iudicio facultates operationibus distinguuntur. Operationes verò penes obiecta. Quare facultates obiectis differunt: minor probatur, quoniam obiectum facultatis nutrientis est alimentum qua ratione potentia est substantia illa cui apponitur: facultatis verò augentis subiectum est idem alimentum, Vt est quantitate præditum. Et potentia quantum, illud cui additur. Hoc refert Arist. eodem ipso cap. his verbis: loquitur autem de nutrimento. Ergo quæ est facultate vtriusque, quantum inquam & caro, adauget: quæ vero solum est facultate caro solum nutrit.

Obiectio.

Sed ob sciet aliquis hinc minime colligi diuersas esse duas istas facultates: quando quidem obiectum, vtriusque idem est, nempe alimentum. Eodem enim nutrimento alimur atque augemur. Dicendum est procul dubio obiectum vtriusque facultatis secundum materiam vnum esse, atque idem: hoc ratione conuincitur atque experimento: at diuersum est secundum rationem. Nam alia est nutrimenti ratio quatenus nutrit, est enim facultate substantia caro, videlicet aut os, aut quoduis aliud quod nutritur alia quatenus auget: si quidem facultate est quantum illud quod augendum est, atqui distinctio sumenda est non ex ipsa nuda atque simpliciter materia, sed ex diuersa ratione materie. Etenim nihil prohibet artes diuersas eandem tractare, modò id fiat ratione diuersa.

Unde sume
dū fideri
debet.

Secunda ratio ad eandem sententiam sumitur ex fine: & ita colligitur. Quam facultatem diuersus est finis, eas oportet esse diuersas, nam vnius facultatis non potest esse duplex finis. Huiusmodi autem sunt nutriens, & augens quædoquid finis nutriens est seruare substantiam, finis verò augentis facultatis est augere formam. Ergo diuersæ sunt istæ facultates, nutriens atque augens. Minore probat Arist. longa oratione hoc eodem cap.

2. Ratio.

Tertio probatur a definitione sumpto argumento: diuersa est vtriusque definitio, ergo facultates ratione sunt diuersæ, quando quidem ratio vnius cuiusque rei est eius definitio. Diuersas autem esse definitiones hinc constar, nam ut ex Arist. collegimus, commentariis in hoc cap. nutritio, est facultas conseruandi formam: augens verò, facultas est formam, aut formæ magnitudinem extendendi.

3. Ratio.

Postremo sumo argumentum hoc modo, virtus alendi, ministrat virtuti & facultati augendi, ergo diuersæ sunt facultates. Nota est consequentia, quoniam fieri nullo modo potest, ut idem eadem prorsus ratione imperet, atque seruiat: præsertim sibi ipsi: quæ autem vis alendi facultati augendi seruiat, testatur Galenus loco citato, cui ait, a tempore ortus usque ad consistentiam dñatur augens, atque huic nutriens facultas ministrat: his omnibus testimoniis atque argumentis possit quispiam qui non contemnat cum ipsa veritate odio pertinaci conuinci, ratione procul dubio diuersam esse vtranquam facultatem.

4. Ratio.

Nunc vero ut perfectior nostræ sententiæ fides habeatur diluenda a nobis sunt rationes in contrariam partem inductæ. In primis verò principis eius rationis, qua autor contrariæ sententiæ effici putat, eandem esse vtranque facultatem assumptum falsum est: illud videlicet, facultatis nutrientis atque augentis operationem esse eandem: huius autem rei fides facienda est non ex eo quod reparatur vtraque operatione, sed potius ex vtriusque operationis obiecto, quandoquidem (ut diximus) operationes ex obiectis distinguuntur, quemadmodum facultates ex operationibus: atqui obiectum vtriusque operationis procul dubio ratione diuersum est. Nam alterius obiectum est alimentum quod facultate est substantia illa cui apponi debet. Alterius verò idem alimentum, ve quantitate præditum est, ille vero putat operationes

Soluantur
rationes in
contrarium
1.

perationes distinguendas esse maiori aut minori quantitate comparata; aut deniq; pari, illi, quæ absumpta est virtute caloris naturalis: quæ ob rem ea ratione nihil prorsus efficitur.

2. Ad confirmationem dicendum est, quod reparari plus minusue quantitatis, prouenit ex dispositione rei quæ commutatur virtute caloris naturalis, atque ex robore virtutis interne: nihilominus tamen hinc non rectè colligitur quod nutriens atque augens facultates diuersæ non sint, quoniam etiam si diuersæ sint ratione inter se, & daretur utraque facultas toto vitæ tempore, neque enim putandum est augmentem facultatem dissipari cum non defungitur suo munere, hoc est, cum quantitatem non extendit, indigeat instrumentis quibusdam ad agendum, quorum culpa ætate procedente efficitur, ne ipsa facultas suo munere eo tempore defungatur. Huiusmodi instrumentum est calor naturalis qui imbecillus atque impurus redditur. Item etiam humor narius quem radicalem vocant: quare hac ratione minime efficitur, eandem esse utranque facultatem.

3. Postrema etiam ratio nullam vim habet. Neque enim quod eisdem ministrantibus facultatibus utantur vis augens & nutriens necessario sit ut eadem sint. Quid enim prohibet pluribus esse eosdem seruos communes præsertim cum constet easdem ipsas ministras facultates proxime seruire nutritiōi: deinde vero accretioni. Quam ob rem propter has rationes non oportet sententiam Arist. aliorumque grauissimorum hominum deferere, præsertim cum intelligamus eandem cum ratione admodum esse coniunctam, quod superioribus argumentis: atque rationibus videor demonstrasse. Sed quidam vsque a deo sibi fauent, & suo ingenio blandiuntur, ut pluris faciant sophisticam rationem excogitam a se, quæ efficaces multas, quas inveniunt alij: & se tanto ingeniosiores arbitrantur, quanto vehementius veritati resistunt.

Quæstio.

Vtrum accretio sit motus continuus & per se.

Hanc etiam quæstionem video a plerisque quæstionariis qui se Arist. interpretes appellari volunt, tractari hoc loco, quibus ut morè geramus paucis

mis verbis eadem absoluemus: hoc ob eam rem maximè præstabo quod videam quosdam esse qui Arist. philosopho in principis opinionem hac parte falsam esse credant: quæ quæ nunc non erat his locus: primū videtur quod accretio non omnino sit motus continuus, quia Arist. assignans discrimen inter nutritionem, & accretionem cap. proxime a nobis explicato, ait, nutritione continuè durare vsque, ad vitæ finem: accretionem verò non esse continuam vsque, ad exitum vitæ. Deinde non est motus, ergo neque continuus motus, nota est consequentia, antecedens probō quoniam motus omnis est inter contraria, lib. 5. de phys. auscult. à termino inquam contrario ad terminum contrarium. Accretio vero non est id genus: nam in quantitate versatur cui nihil est contrarium cap. de quantitate. Tertiò diminutio non est continuus motus, ergo neque accretio: probō consequentiam, quoniam cum sint oppositæ mutationes si una est continens alteram oportet esse continuam. Antecedens probō, quia si ab aliquo fieret maximè a calore naturali: nihil est enim aliud à quo effici posse videatur. At calor non potest causa esse immutatiois. Primū quia est causa accretionis & non est eadem causa contrario. Deinde idem se ipsum corrumpere, nam facta diminutio, viventis calor etiam intus immutatur: ac non ab alio quàm a se ipso: postremo, quod magnitudo, aut quantitas per se non comparatur motu probatur sumpto argumento a ratione qua efficitur accretio: cum enim corpus viventis crescit solū hæc ad sunt: partes dilatantur: alimentum poros intrat. Et mutatur in rem quæ alitur. Hæc si efficiatur, necessario res est facta maior, & quantitas comparata est: ergo non est per se motus ad ipsam quantitatem, sed ex accidenti eadem comparatur. Vnde fit ut non sit accretio motus continuus, atque per se: nam nullus horum motuum quos adesse cernimus est per se ad quantitatem, sed duo priores, rationes sunt, commutatio vero cibi aut conuersio eiusdem in naturam rei viventis, interitus est ipsius cibi, & substantię ortus. His rationibus atque alijs id genus partim videtur probari quod accretio motus continuus non sit, partim etiam quod non sit ad quantitatem, quæ accretione comparatur, per se motus. Nobis tamē ea sententia nulla ratione probari potest, sed potest contraria: quæ ut explicemus commodius, atque per se in aprius, & corroborare ratione, statuenda nobis sunt aliquot assertiones: nam hac via

Vallesius reprehendit.

Videtur quod accretio non sit motus continuus.

2.

3.

4.

motus est in vivo motu non accretio est motus continuus.

Ferrat qui sequitur, accretionem non esse motum continuum, & contraria: quæ ut explicemus commodius, atque per se in aprius, & corroborare ratione, statuenda nobis sunt aliquot assertiones: nam hac via

COMMENTARIUS.

existimo me rem vniuersam apertius dictu
 ru. Sit igitur prima assertio: accretio motus
 continuus est in re uiuente atque integra usque
 ad definitum quoddam vitæ tempus: in primis
 accretio est motus iuxta Arist. opinionem cap. proxime a nobis explicato. Et lib. 5.
 de phys. auscult. atque etiam in categoriis cap. de motu. & probatur a definitione motus
 Motus est actus mobilis, ut est mobile. Accretio vero est actus eius quod augeri potest,
 quatenus potest augeri, ut Ari. demonstrat lib. 3. de phys. auscult. exponens exemplis motus
 limitationem, ergo accretio est motus: quod si motus est, est etiam vnus motus quoniam idem
 est motus atque vnus motus, sicut homo atque vnus homo: est vnus motus ergo est
 etiam continuus. Nam ut lib. 5. physicorum Ari. scribit. Ut motus vnus sit, necesse est ut tempus
 continuu sit, neque vnquam interrompatur. Dixi etiam in re uiuente hoc est cum
 quidpiam proprie augetur qua ratione solū crescunt uiuentia. Nam cetera appositio
 ne efficiuntur maiora: quæ cum extrinsecus accedat, non oportet ut aliquo tempore con
 tinua existat. Huiusmodi accretione montes, saxa, atque alia id genus multa crescunt.
 Rursum dixi, cum integra est valetudo, nam si uiuens ægritudine laboret non est neces
 sariu, ut augeatur usque ad aliquod vitæ tempus definitu & certu. Ipsa enim ægritudo
 impedimento est quo minus continuu uiuens augeatur. Si vero uiuens sit, & prospera
 valetudine utatur, eius accretio continua durat usque ad aliquod vitæ tempus in quo
 uiuens. Quicquid non omnibus uiuentibus idem tempus concessu sit crescendi, alia
 enim plus temporis augentur, alia minus: iuxta periodu quam habent indiuidua sub
 quauis forma, aut specie comprehensa: adde etiam quod in eadem specie interdū con
 tingit propter præstantiorem vitæ rationem ut aliquod indiuidu diutius augeat alio:
 quod aut sit spatiu singulis formis concessu ab ipsa natura ad crescendū, non est præsen
 tis loci dicere: diximus nonnihil cum Ari. sententia explicaremus, hoc eodē cap. Quod
 aut si hæc omnia ad sint & præterea alimentum suppetat: necesse sit accretionem toto eo te
 pote continuam esse hac ratione communi probatur, ubi ad sunt causæ naturales suffi
 cientes per se ad quidpiam efficiendū, neces
 se est effectū adesse, sed causæ continētis aug
 mentationis usque ad definitu a natura tempus, atque etiam naturales & sufficiens per se,

ad sunt, si ea ad sint quæ diximus in conclu
 sione, ergo augmentatio continua efficitur.
 Probo consequentiā, quoniam si hæc omnia suppetat, nihil est prorsus quod veret accretionem
 esse continuam. Est enim corpus integrum calor naturalis vehemens, fortisque, rursum
 etiam accommodatum nutrimentum: his ita constitutis facile solui poterunt illæ ratio
 nes quas initio huius questionis in contra
 riam partem adduxeramus.

Ad primum dicendum quod cum Arist. assignat diferimen inter accretionem & nu
 tritionem non ait, accretionem continuam non esse, sed non durare tandiu, quandiu
 durat nutritio. Sic enim inquit nutritur, qua
 tenus quod deficit conseruatur. Non tamē
 semper augebit, quod procul dubio sic est: ad secundam rationem dicendum est, quod
 accretio motus est, etiam si non sit interve
 ra contraria. Satis est enim ut extrema accre
 tionis pugnet, inter se simul esse non possint
 quod perpetuo contingit in augmentatione, cuius termini sunt quantitates, diuersæ in. Mi
 nor inquam atque minor quantitas. Tertia ratio soluitur si dicamus diminutionem
 esse continuam. Non quidem ab initio vitæ ad exitum usque sed ab eo potius tempo
 re quo uiuens natura sua desinit crescere usque ad extremu vitæ, ab eo enim tempore calor
 naturalis debilitari incipit, & præcedere tempore perpetuo prius habet. Itaque defectu cal
 oris insiti fit diminutio: neque mirum est eundem calorem contrariorum esse causam
 accretionis inquam atque diminutionis: contrariorum causa.
 cum id non contingat eadem ratione, sed diuersa. Eadem autem causa diuersa ratione
 sumpta potest efficere contraria: quod de hauta Arist. refert lib. 2. de phys. auscult. quod præ
 sens causa est cur nauis salua sit, absens vero causa cur pereat: neque quippiā prohibet
 cur ex accidenti idem se ipsum corumpat, quod idem ex acci
 dentipote de calore insito atque natiuo argumentabamur paulo superius: per se verò, fieri nullo
 modo potest. ipsum corumpere.

Questionis propositæ alteri pars est, utrum accretio sit motus per se, an potius ex
 accidenti. Nos missis verborum ambagibus motus per
 statuimus secundam assertionem, ea est, accretio est motus per se: hæc nostra sententia pri
 mum probatur Arist. testimonio li. 5. de phys. auscult. cap. 2. quo loco ait, lationem, com
 mutationem & accretionem esse motus per se: quoniam ad qualitatem quantitatem & locu
 est motus per se eodem enim autore quali
 tas, lo

Accretio est motus continuus.

Accretio est motus.

Est ita vnus motus.

Non est omnibus uiuentibus concessum idem crescendi tempus.

Ratio efficiens ad persuadendum accretionem esse continuam.

Quæstio utrum accretio sit motus per se an ex accidenti.

assertio nostra contra quosdam. Præsertim quod uallesium.

Ratio. tas, locus & magnitudo per se comparant, & non ex accidente: eam tñ rem lib. 5. phys. accuratius persecuti sumus, quoniam ille locus huic quæstioni explicandæ accommodatissimus est. Interim hac ratione probatur assertio: ad illud est motus per se, cui aliquo modo contrariū inest: quandoquidē verus motus est a contrario in contrariū, vt Ari. refert loco proxime a nobis citato, quātita ti vero aliquid inest cōtrariū, tamen nō propriē: minus siquidem, & minus cōtraria quodāmodo sunt, & in quātitate reperiūtur quare per se est motus ad quātitatē. Et confirmatur ad eam rem est motus per se quæ cōparatur motu per se, hoc est quæ est terminus motus. Quantitas autē est, id genus, ergo ad eam est per se motus. Discursus legitimus est, & maior manifesta, minor probatur, quoniam cum viuens augetur, per se cōparatur formę magnitudo. Crescit em illa appposito alimento, atq; conuerso in naturam rei quæ augetur. Et cōfirmatur, quoniam in alimento quod apponitur viuenti duo insunt, est enim substantia, & præterea præditū quantitate. Accretio autē nō fit ex alimento, vt substantia est, quæ sit eadē secundū potentiam cū ea substantia cui apponitur, sed ex eodē vt quantitatē habet similem secundū potentia quantitati præexistenti, quæ cōmutato alimento priorem formæ in materia positæ magnitudinē auget: his rudi minerua explicatis, exactior enim huius rei consideratio ad librū quintum pertinet de phys. ausc. quemadmodum diximus, facile solui poterit ea ratio quæ paulo superius vñ sumus ad probandum accretionem non esse motū per se. Fatemur libenter in accretione vera, atque germana partes dilatarī, & alimentū subire poros, atque mutari in rem quæ augetur, falsum in est, quod contrariæ sententiæ autor inquit, cōmutationem nutrimenti in rem quæ augetur, ortū esse. Quod Arist. probat hoc eodem cap. Exēplo lignorū, quæ adduntur igni. Cū enim simul incenduntur, mistio sit, non ortus. Cū terminus huius transmutationis non sit indiuiduū aliquod substantiæ existens per se: deinde, præter hæc tria est etiam aliud in accretione, nēpē maior quantitas, aut magnitudo formæ quæ per se efficitur motu: cuius extremū a quo, est magnitudo insita alimento. Sed ad eam comparandam omnia quæ numerat necessaria sunt. Et hæc sit satis hoc loco dixisse de

Confirmatio. 1.

2.

Solutio ratio in cōtrarium.

præsentī quæstione: properem* ad alia. Nā cætera quæ ab alijs tractari in præsentia cōsueuerūt, iudicio meo vel sunt alterius artificis, medici in quā, vel non sunt huius loci propria.

Argumentum. cap. 6.

Hactenus Arist. generalem sermonem habuit de ortu, atq; interitu: docuit enim quo pacto ortus differat ab alteratione, atq; motu secundū locū. Deinde quid sit augmentatio, qua ratione accretio efficiatur, & quomodo diuersa sit a nutritione: nunc verò ipsa disputationis ratio postulare videbatur, vt de singularum rerum ortu differeretur, sed quoniam fieri non potest vt rerum singularum ortus explicetur, ignorata ipsarum rerum materia proxima, de eadem statim Arist. insinuat disputationē. At quia proxima materia sunt quatuor elementa corporum, opinione omnium qui rectē & secundum rationem philosophantur, de eisdem habiturus est orationem: atq; illas tractaturus quæstiones, vtrū principia sint, eorum quæ oriuntur atq; occidunt, an non. Deinde vtrum æterna sint, an quodāmodo transmutari possint. Quod si transmutari possint, vtrum sine discrimine a quo quoduis ex alio fiat: an sit aliquod primum atque intransmutabile, ex quo efficiantur cætera: quemadmodum crediderūt Thales milesius, Anaximenes, Heraclitus, quod explicuimus lib. 1. de phys. auscul. & cap. 1 & 2 huius libri. Sed quoniam hæc quæstiones quæ ad explicandam elementorum naturam pertinent, explanari non possunt, nisi quædam alia prius tractem*, de illis est ante cō. differendum. Ea sunt, quid mistio sit, quid actio, & passio. Quid tactus: hoc tamen cap. 6. Arist. de tactu disputat, qui primum omnium necessarius est ad efficiendā transmutationem elementorum, necesse est enim se tangant, quæ se transmutare debent.

Quæstiones explicandę de clemetio

Cap. 6.

Sed quoniam de materia, de quæ vocatis elementis primum dicere oportet, sint, non sint, & vtrum ea singula sempiterna sint, an fiant aliquo modo, & si fiunt, vtrum alterū

COMMENTARIUS.

ex altero vicissim cuncta eodē modo fiant, an ipsorum vnum aliquod primum sit, idcirco necesse est, pri^o de ijs dicamus, quæ nondum definita sunt.

P Rincipio igitur proponitea de quib^{us} differendum est. Antequā de rerū singularū ortu disputetur, oportet inq^{ue}, agere de materia: secunda inquā & quæ proxima vocatur, rerum omnium quæ oriuntur atque occidunt. Huiusmodi vero materia sunt quatuor vocata elementa corporū, ignis, aer, aqua, terra. de elementis vero quæ stiones istæ examinandæ sunt, vtrum ipsa sint principia corporum, necne. Si sint principia, vtrum transmutari possint, an nō. Si sint transmutabilia, vtrum omnia inuicem transmutentur, an sit aliquod primum in quod mutantur cætera: & quod transmutari in alia non possit. Has verō quæstiones omnes agit Arist. lib. 2.

Oēs enim tum qui elementa, tum etiam qui ex elementis constituta gignunt, discretione & concretione, præterea efficientia & perpeffione vtuntur. Est autē concretio mistio. Sed quomodo miftionem fieri putemus, non plane definitum est. At nullo efficiente, neque patiente, nec alteratio, nec discretio, cōcretio ve fieri potest. Nam qui plura faciunt elementa ij mutua ipsorum efficiētia & perpeffione gignūt, & qui ex vno generant ij quoque efficiētiā fateri conuincuntur.

Arist. His verbis nos docet necessarium esse, vt de miftione, actione, & passiōe, tractemus, priusquā superiores explicētur quæstiones. Hoc probat, more suo, argumento videlicet sumpto ab autoritate, & testimonio antiquorū philosophorū. Oēs siquidē veteres philosophi siue qui vnū solū aiunt esse elementū, siue qui plura, quod facile eorū verbis constare possit, existimant ad efficiendū rerū singularū ortū necessariam esse actionem, & passionem. Quod in hūc

modū persuadetur, nam qui secretionē putant fieri rerū ortū, non possunt ita exiit. mare nisi concedant esse aliquid quod agat, & similiter aliquid quod patiat^{ur}: qd^{am} segreget inquā & quod segregetur: cōgregatio præterea elementorū qua illi vtūt^{ur}, nihil est aliud quā miftio quæ dā: quare de actione, passiōe, & miftione agere in primis oportet. Ob eam rem maximē, q^{uod} neq^{ue} a nobis hæctenus, neq^{ue} etiam a quopiam antiquorū philosophorū exactē, & perspicuē dictum est qua ratione miftio efficiatur: quāquā illud aperte constat, nihil posse alterari, segregari, aut congregari, nisi aliqd sit quod agat et aliquid quod patiat^{ur}: quod spectātes qui plura statuunt elementa corporū, libet^{er} ferūt, ortū effici per actionē atq^{ue} passionem: at vero qui vnū tantum principium esse aiunt, vel coacti ipsa veritate fateri debent actionem esse & passionem.

Et quidem illud recte asserit Diogenes, nisi ex vno cuncta essent, inter se vicissim facere, ac pati nō posse. ybi causa nec calidū frigesce^{re}, nec hoc rursus affici calore. Aut em̄ calor in frigus trāsīt, aut in calorem. Sed subiectum varie proculdubio afficitur. quamobrem quæ faciunt, & patiuntur, horum vt sit vna subiecta natura, necesse est. Non igitur omnia, sed ea talia esse verū est dictu, in quibus inest huiusmodi vicissitudo. Ceterum si de faciēdo & patiēdo, deque miftione disputandū est, de tactu quoq^{ue}, differamus oportebit. Nam quæ inter se pertingere nequeunt, ea ne facere quidē, nec pati p^{ro}prie valēt. Nec nisi quodāmodo tangētia misceri primū possunt. De his ergo trib^{us} differēdū est, qd^{am} est tactus, qd^{am} miftio, qd^{am} denique facere.

Obiter laudat Diogenē hoc loco Arist. quoniam sententiam quandam protulit, cur Arist. qua eius opinio cōfirmatur. Ait enim Dio^{genes} laudet. genes q^{uod} nisi omnibus quæ transmutantur subiecta esset vna & communis materia nihil omnino vicissim agere, aut pati posset: quoniam

quoniam omnia quæ inuicem agunt, atque patiuntur necesse est habeant aliquod commune subiectum quod vnum sit: etenim quod calidum est, fieri frigidum non potest, & rursum calefieri nisi calido & frigido sit aliquod vnum subiectum commune secundum quod fiat transmutatio: & quod modo calorem suscipiat, modo frigus. Cum calor frigoris materia non sit, neque frigus caloris. Quam rem commentarijs ad librum primum de physica auscult, accuratius explanauimus: admonet tamen Arist. cum ait, non igitur omnia sed ea scilicet, quod etiam si omnibus quæ inuicem agunt, atque patiuntur sit aliqua vna communis materia quæ sit subiectum transmutationis, non est necessarium vt omnia quæ agunt aliquid in aliud similem habeant materiam. Nam corpus celeste perpetuo agit, atque influit in hæc inferiora, atque diuersam habet materiam a materia rerum generabilium & corruptibilium, quemadmodum commentarijs ad librum primum de physica auscult. dictum a nobis est, & dicemus vberius. Statim subiungit Arist. non solum agendum esse nobis de actione passionis, & missione, sed etiam de tactu: ratio nem primum illam reddit, quoniam solum ea quæ se vicissim tangunt proprie agere, aut pati possunt. Deinde quia illa quæ permiscetur, necessario se tangant, oportet. Igitur hæc nobis explicari debent, missio, actio, passio, & tactus: alioqui non satis assequi poterimus ea quæ ad explicandam elementorum naturam pertinent.

Hinc autem ordiamur, siquidē necesse est, quæ miscentur, ea se mutuo contingant, ac per inde ea, quorum alterum efficit, alterum patitur proprie. quamobrem de tactu primum disputare commodissimum erit.

Quid horum primum explanandum sit docet Arist. inquit: hinc, id est a tactu, cuius proxime fecerat mentionem, exordium esse sumendum: ratio est quia tactus missio nem antecedit. Similiter etiam actionem, atque passionem. Solum enim miscentur quæ facultate prædita sunt tangendi se, agunt etiam atque patiuntur omnia per contactum.

Vt igitur cætera fere singula nomina multifariam dicuntur, hæc æqui uoce, illa diuersa ab alijs prioribusque, sic item tactus multifariam dicitur. proprie tamē dict⁹ ijs adest, quæ situm obtinent. Situs vero ijs tandem, qui locum sortiuntur. Nā mathematicis similiter tactum & locum reddere conuenit. Siue illorum quodque separatim est, si quo uo alio modo se se habet. Ergo si contingit (vt supra statuimus) vltima simul habere, illa demum inter se contingunt, quæ cū discretas magnitudines, & simul obtineant, extrema simul habent. Sed quoniam situs ijs adest, quib⁹ & locus, estque loci prima differentia supra & infra, & talia de numero oppositorum sunt, nempe omnia, quæ contingunt inter se, grauitatem habent, aut leuitatem, vtramque vel alteram. Porro quæ talia existunt, ea passiuæ & effectiuæ sunt. Ex quo intelligitur ea inter se contingere apta esse, quorum magnitudinum disiunctarum extrema simul sunt, apta inter se moueri, ac vicissim mouere.

Dixit in primis agendum esse sibi de tactu: sed quoniam ex nominibus, alia multis modis dicuntur, alia vero vno dumtaxat modo, querit initio Arist. Vtrum tactus sit nomen multiplex, quod æqui uocū vulgò appellant, an potius vniuocum, atque simplex. Respondet quod tactus sine dubio ex eorum numero est quæ multipliciter dicuntur. verum cum nomen multiplex duplici genere contineatur, aliud enim est quod multa diuersa æqualiter significat, aliud vero licet multa significet, non significat eadem æqualiter, sed hoc primum, illud per respectum ad id quod primum est, de quibus nos multa diximus commentarijs ad Aristot. categorias, sanè tactus in posteriori genere æqui uocorum reponitur. Habet enim duplicem intellectum, vñ propriū, alterum impropriū: quorum vtrumque

Vtrum tactus sit nomen multiplex.

COMMENTARIUS.

Tactus qui
bus in re-
bus inest.

in praesentia Aristot. explanat: tactus igitur proprie in his rebus reperitur, quæ sunt alicubi posita & materia coniuncta, atque in loco sunt. Id genus sunt res naturales: quæ verò separata sunt a materia, ut mathematicæ magnitudines tangunt se, at improprie, sicut improprie existunt in loco. Hinc colligit quod si tangere se ea dicuntur in commune quorum extrema sunt simul, qua definitione usus est Aristot. libr. 5. de phys. auscult. illa se tangunt omnia quæ habent magnitudines definitas: & situm habent, atque locum. Sed quoniam nos de rebus agimus naturalibus quæ vicissim generantur, & corrumpuntur, ea se tangunt dumtaxat, quæ positionem habent, & in loco sunt, & mutuò agunt, atque patiuntur: hinc colligo quatuor esse necessaria ut res aliqua naturales se tangant. Primum ut sint duæ res inuicem differetæ, & separatæ, quo nomine partes eiusdem continui non se tangunt, differetæ enim non sunt. Secundo necessarium est ut habeant positionem. Verum tamen cum positio duobus modis usurpetur, primum enim positio dicitur habitudinem partium intente, atque in ordine ad locum. Secundo habitudinem partium inter se sine respectu ad locum; cum dicimus quæ se tangunt positionem habere, sumimus positionem prioris intelligentiæ: hinc fit ut magnitudines de quibus agunt mathematici proprie se non tangant, quia non dicunt respectum ad locum: sed inter se dumtaxat. Illæ enim non sunt in loco per se, sed ratione corporis, in quo sunt, tanquam in subiecto. Tercio oportet ut vltima simul sint eorum quæ se tangunt, id est, quod inter ea corpora non sit interiectum aliquod aliud corpus diuersi generis. Postremo ut sint agentia, atque patientia. Sic ut vnum agat, aliud patiatur. Ea verò quibus insunt omnia quæ numerata sunt, proprie se tangunt: & naturali contactu. Ea verò quibus quidpiam deest, eorum quæ diximus, improprie se tangunt. & quidem siue hæc proprie se tangant, siue improprie, definiunt ab Aristot. libr. 5. de phys. auscult. quorum magnitudines coniunctæ sunt. Quod autem ea quæ proprie se tangunt, necessario aliquid agant, & patientur, syllogismo probat Aristot. (cætera enim manifesta sunt,) is hoc modo colligitur. Quæ se tangunt proprie, & secundum naturam in loco esse

Quæ sint
necessaria
ut aliqua se
tangant pro-
prio.

Positio bi-
fariam dici-
tur.

et mutuo
omni cor-
porum non
est.

Syllogis-
mus.

oportet, ergo vel sursum, vel deorsum: probo consequentiam quia sursum, atque deorsum primæ sunt loci differentia, ergo grauitatem habent aut leuitatem, aut vtrumque simul: ignis enim leuitatem tantum habet, quia sursum est simpliciter, aer & aqua partim grauius sunt, partim leuia, atque ideo medium occupant locum. Sed quæ grauius aut leuia sunt, qualitates habent alias contrarias, nempe primas: quæ qualitatibus contrarijs constant, vim habent agendi, atque patiendi: ergo illa se tangunt proprie quæ discretas habent magnitudines, sed partes extremas ita coniunctas habent, ut se mutuò mouere atque moueri possint.

Sed quoniam motor non similiter mouet rem motam. Sed hic dum mouet, ut idem moueatur, ille immobilis maneat necesse est, profecto de faciente eodem modo nobis est dicendum. Nam qui mouet, hunc aliquid facere aiunt. & qui facit, is quoque mouere dicitur. Cæterum discrimine existit, & definitione opus est. Neque enim fieri potest, ut oë mouens efficiat, siquidem efficiens patienti opponitur. hoc vero quibus motus est affectio, est autem affectio quatenus modo alteratur. ut album vel calidum. At mouere latius patet, quam efficere.

Quemadmodum ostendit paulo superius esse aliqua quæ se proprie tangant, ea videlicet quæ mutuò sunt motiua, atque mobilia, aut quæ agunt simul & patiuntur ab eo in quod agunt, sic probat esse aliqua quæ improprie se tangant. Ea inquam quæ non sunt inuicem actiua, & passiua. Ad eam rem efficiendam duo accipit, vnum est, quod ut est duplex mouens, vnum quod cum moueat, mouetur: cuiusmodi est cælum: alterum quod immotum manens dat cuncta moueri, ut deus opt. max. ita quoque agens est duplex, vnum quod cum agit, patitur ab eo in quod agit: ut ignis: cuius vires dum aquam lambit ac dissipat ab aqua hebetantur, & retunduntur. aliud vero quod non potest ab eo quidpiam pati, in quod agit: prior pars demonstrata est ab Aristot. libr. 5. de phy

Quæ non
se tangant
proprie.

Duplex
mouens.

Duplex
agens.

Aliud est
mouere,
quā agere.

de phys. auscult. Posterior probatur ab eodem, quorūdam philosophorum antiquorum testimonio, qui existimabant idem omnino esse mouere, atque agere, moueri. & pati, quāuis hanc sententiam non putat veram esse, aut cum ratione coniunctā: alterum quod accipit est diuersum esse mouere atque agere: moueri, atque pati: nam mouere latius patet, & generalius est, quā agere: hanc sententiam confirmat Aristot. huiusmodi syllogismo, pati solum illarum res dicuntur quæ permutantur secundum qualitatem quæ ad tertiam pertinet qualitatis speciem, & patibilis qualitas nuncupatur, ut cum quidpiam ex calido sit frigidum, aut ex candido, nigrum, ergo agere est alterare, & permutare qualitatem: probo consequentiam: quia agere atque pati contraria sunt: contrariorum vero consequentia sunt contraria. At proculdubio sunt nonnulla quæ mouent, & non permutant rem secundum qualitatem, ut quæ mouent ad locum: etenim cælestis corpus ab aliqua virtute mouetur secundum locum, ab ipsi inquam intelligentia, at non alteratur: neque enim abiicit, aut suscipit qualitatem atque earum quæ patibiles vocantur. Cum sit cælum cap. 3. lib. 1. de cælo prorsus alienum ab omni alteratione: ut eo loco dictum est a nobis, atque monstratum copiosius. Quare diuersa sunt mouere, & agere. Moueri & pati. unde fit ut recte dictum sit mouere esse generalius: quam agere & moueri quam pati: & sanè Arist. vnā tantum hypothesem accipit cuius posteriora verba pertineant ad explanationem partis prioris. Ut ex verbis eiusdem constare nullo negotio possit: sed nos ut sententiam verbis superioribus comprehensam planius intelligeremus, atque eandem interpretaremur alijs, duas partes eiusdem facere in animum induximus: hac hypothesi accepta quaestio stem absoluit Arist. ea est, utrum omne quod mouet, rem tangat, quam mouet. Quod facit hoc loco, atque his verbis,

Illud igitur certum est, a mouentibus quodammodo mobilia cōtingi, alias secus, at in vniuersum contingere eorum esse definitur, quæ cū sitū habeant, alterū mouere, alterū moueri apta sunt. Mutua vero mo-

uēdi vicissitudo ijs adest, quibus facere & pati. Tangēs ergo quodammodo magna ex parte tāgit id, a quo tāgitur. fere nāq; oīa sensui nostro familiaria ita mouēt, ut ipsa quoque moueantur. In quibus necesse est, & sic apparet, ut quod tāgit, idem a tacto contingatur. Quodammodo vero interdum quod mouetur tantū a mouente tangi dicimus, non etiā tāgens a tacto cōtingi. Sed quæ eiusdem generis sunt dum mouent ipsa quoque mouentur, necessum esse videtur, ut quod cōtingit, ipsum vicissim contingatur. Quare siquid mouet, cū ipsum immobile sit, ab hoc mobile tāgetur, ipsum vero a nullo. Interdū nāq; qui nos mœrore afficit, ab eo tāgi dicimur, ille a nobis non itē. Ac de tactu quidem, qui ad res naturales pertinet, ad hunc modum definitum sit.

Respondet itaque propositæ quaestioni, dicens, eorum quæ mouent, quædam tangūt ea quæ mouent, alia, minime. Illa cū mouētia quæ cū mouent, agunt in ea quæ ab eis mouentur, propriè se tangunt. Quādoquidē, ut diximus paulo superius, ut aliqua se tāgant, necesse est, ut mutuo sint actiua, atque passiuā: illa verò mouentia quæ cū alia moueant, non agunt in eadem, transmutando secundum qualitatem patibilem, non dicuntur propriè se tangere. Quare cælum etiam si moueat mixta oīa, atque etiam quatuor vocata elementa corporum non tangit elementa, aut mixta corpora: quia nō agit in eadem. Hinc colligimus Arist. opinione, quod tactus bifariam usurpatur: primum enim habet generalem quandam significationē, secundum quam dicimus tangere se omnia quæ sunt in loco posita, & extrema coniuncta habent: siue agant inuicem, & patiantur. Siue nō. Quo sensu dicuntur se mutuo tāgere mathematica, & cælestia corpora. Dein de tactu cōtrahitur, & ea solū amplectitur quæ mutuo agunt atque patiuntur. hoc accidit, ut mutua fiat actio atque passio. Magna vero ex parte, inquit Arist. ita contingit, ut quod tangit etiam tangatur ab eare quam

D 5 tangit

tangit, quoniam ferè omnia quæ sub cælo sunt, quæ & oriuntur & intereunt, simul agunt, atque patiuntur ab eo in quod agunt. Nam nisi tangendo se vicissim agerent, & paterentur non possent inuicem transmutari. Etenim si vnum elementum. v.g. aqua, aerè tangat, necessarium est vt ab eo etiam tangatur quia generantur & corrumpuntur per contactum mutuum: cum aut accidit, vt quod mouet nihil patiatur ab eo quod mouet, id tangit aliud. At non tangitur. Dicimus enim nos tangit mœrore, & ab eo etiã tangi qui nos tristitia affecit. Nos vero ipsum nō tangimus, qui mœroris causa fuit. Sed is non est verus atque germanus contactus. Statim epilogum facit, dicens, satis esse disputatum hæcenus de tactu qui pertinet ad res naturales, quoniam is est quæ rōto isto capite inquit Arist. atque hunc ab alijs dirimit.

Quæstio.

Vtrum omne quod agit in aliud agat tangendo seu per contactum, vt vulgò quæstio in medium adduci solet.

Cur quæstione tractemus.

SI diligenter verba Arist. & quæ nos vt eadem explicamus, suis locis diximus, expendantur. neque studio pugnandi incumbere velimus, nō dubiū est quin lector aut auditor paulo curiosior, facile possit quæstionibus de re proposita satisfacere: & rationes omnes quotquot in contrariam partem induci solent, confutare, atque refellere: sed quoniam video hac via & ratione a plerisq; veritatem in profundo positam acutius cerni, premam aliorum vestigia, atq; eorum consuetudini morem geram. Rem tamen quā paucissimis possim exercebo. Est igitur quæstio sumpta ex Arist. verbis superiori cap. cum ait, non igitur omnia sed talia esse verū est dictū in quibus inest huiusmodi vicissitudo: videt autē qd nō oē quod agit in aliud, tangat illud. Primū cælū agit in hæc inferiora illa vero non tangit, vt cōstat. Secundo simulacrum rei sensibilis, vulgo sensibilis rei speciem vocant, agit in sensum, nā

Videtur quod non oē quod agit in aliud, tangat illud

1.

2.

facit vt sensus sit actio, at non tangit sensum. Tertio graua se mouent, agunt igitur at non tangunt, quandoquidē quæ se tangūt discretas & separatas magnitudines habere oportet. quarto magnes agit in ferrū, nam illud trahit ad se, non tangit tñ ferrum. Si quod agit in aliud, necessariō debet illud tangere aliquid esset quod fortius ageret in distans, quam in id quod proximum est: sol enim fortius ageret in ea quæ existunt in infima aeris regione, quam quæ sunt in media: quia melius hæc sua virtute tangere videtur. Atqui hoc plane falsum est. Ergo non est necessarium vt quod agit tangat id, in quod agit. Rursum quia iam agens solum ageret in aliud secundum superficiem, qua illud tangit, quod est absurdum: his atque alijs similibus argumentis falsa esse videtur Aristot. sententia, cum inquit. omne quod agit tangendo agere: verum eisdem non obstantibus statuo duas assertiones. Prior quod aliquo modo agit in aliud aliquo etiam modo tangit id in quod agit.

Secunda assertio: quod propriè agit in aliud verè atque propriè illud tangit. Vtraque assertio est Aristot. cap. superiore: & minime obscura est. Præsertim si nonnulla in memoriam reuocemus quæ dicta a nobis sunt cum Aristot. sententiam eodem ipso cap. nostris commentarijs illustratimus: vnum est quod mouere latius patet quam agere: mouent enim nonnulla quæ non agunt: alterum est, quod agere est rem aliquam permutare secundum qualitatem, non quancumque tamen, & sine discrimine, sed secundum passionem, aut patibilem qualitatem, atque hoc ipsum propriè, & germane agere dicitur. Tertiū est, tangere, vt Aristot. nos docuit superiori proximo cap. bifariam vsurpatur, latissime enim patet, cum ad eas refertur magnitudines quæ discretæ sunt, & habent vltima coniuncta, etiam si nihil aliud addit, propriè verò tangere se dicuntur quæ præter ea quæ diximus illud habent, vt alterum habeat vim agendi, alterum patiendi: & prior quidem contactus Mathematicus appellatur, posterior naturalis. Nam in priori nulla ratio habetur facultatis agendi. In posteriori verò eius rationem habemus: his vt cumque positis, Nam plura de eisdem dicta sunt

3.

4.

5.

6.

1. Assertio:

2.

Accipimus aliquot.

sunt a nobis loco citato, assertio vtraque non est obscura: etenim quæ agunt, tangunt necessario ea in quæ agunt. Et quæ tangunt aliæ, agunt in eadē: ut ex vtriusque vocis explicatione constat, ergo si propriè tangunt, propriè agunt, & si quouis modo tangunt, quouis modo agunt: secundo, quæ propriè tangunt cuiusmodi sunt res constitutæ quatuor elementis contraria sunt. Contraria verò inuicem agunt, ergo quæ propriè tangunt propriè etiam agunt: postremo quæ propriè tangunt præter hoc quod contraria sunt communem habet materiam, quæ vero sunt id genus inuicem possunt transmutari, ergo quæ propriè se tangunt propriè agunt.

Rationes in
contrarium
soluuntur.

Iā non est difficile rationes soluere, quas in contrariam partem initio huius questionis adduximus: adhibita inquam distinctione superiore: cælum igitur agit in hæc inferiora lumine, atque influentia, & eisdem tangit hæc inferiora, licet proximè non tangat eadem secundum corporaturam. Deinde simulachra rerum sensilium & agunt in sensus & tangunt eosdem. Sed vtrūque impropria ratione fit, non propriè atque germane. Grauius vero & leuius non mouent se, sed mouentur potius a generante ut est a me explicatum longiori oratione commentarijs in lib. 2. de phys. auscult. Quare non oportet ut se tangant, sed satis est ut virtute generantis attingantur; magnes etiam cum ferrum trahit in ferrum agit, non propriè tamē cum illud minimè permutet secundum qualitatem aliquam quæ passio sit vel qualitas patibilis, & ferrum quodammodo tangit, non quidem corporatura ipsa & magnitudine sed virtute. Utrum autem fieri possit, ut quidpiam fortius agat in distans quam in id quod proximum est, dicemus proximo cap. quo loco etiā dissoluemus postremā dubitationem. Etenim si cætera paria sint prius agit quod agit in cōiunctum, quam in id quod distat: si vero cætera paria non sint nihil prohibet non obseruari istam agendi, aut mouendi rationem.

Argumentum cap. 7.

Proxima disputatio, & superiori coniuncta, est de actione, & passione. Quæ est, ut diximus, necessaria ad missionem efficiendam: quæ ut elementa in-

uicem transmutentur, antecedere debet: de actione igitur ac passione disputare incipit cap. præsentis Arist. quam disputationem tribus capitibus absoluit. Pro consuetudine vero sua primum narrat sententias aliorum philosophorum: quas excutit, atque examinat: & qua parte probabiles videntur esse, eas probat: improbat autem qua parte sunt improbabiles. Hoc præstat septimo, atque octauo ca. Deinde quid ipse sentiat de re eadem, nos docet.

Cap. 7.

Proximum est, ut de faciēdo, & patiēdo differamus. quibus de rebus suboppositas sententias a maioribus accepimus. Nā plurimorum est consensus, simile a simili nihil aptū esse pati. cum alterū altero nihilo magis vel effectiuum, vel passiuum sit. oīa enim similiter eadem vtriusque adesse, dissimiliavero, & diuersa inter se viciissimè efficere, & pati apta esse.

Pincipio de ingenio atque natura actiuorum & passiuorum disputat Arist. atque inquit qualia esse oporteat quæ agere & pati debent: similia ne, an dissimilia. ait itaque de questione proposita duas fuisse ab antiquis traditas sententias, atque illas inter se diuersas, quas suboppositas vocat: prior igitur opinio, cuius nam sit ex veteribus non satis constat. Nisi quod, ut ego mihi persuadeo vulgata illa erat, atque ob eam causam Arist. autoris eiusdem non fecit mentionem: inditium est quod Aristot. scribit his verbis: nam plurimorum est consensus. Quicumque igitur autor fuerit, aiebat agens & patiens contraria esse oportere, aut dissimilia. Neque fieri posse ut simile agat in sibi simile: aut ab eo patiat. Adducitur in hanc sententiam argumētis duobus, quorum prius ab Aristot. traditur his verbis, cum alterum altero nihilo magis vel effectiuum, vel passiuum sit. Illud sic colligitur, si similitudo esset agendi causa, nulla esset ratio, cur potius vnum in alterum ageret, quam

Qualia esse
oporteat,
quæ agere
& pati de-
bent.

1. Sententia.
Cur autem
huius
sententia
Arist.

1. Ratio.
Ad hanc
sententiam.

COMMENTARIUS.

2.

quā mutata ratione. Cum in utroque sit agendi causa: nempe similitudo. Quare similitudo non est agendi principium. Secunda ratio est: si simile a simili patitur, eadem res a se ipsa pati poterit, nihil est enim tam alteri simile quā idem sibi ipsi. Hoc autē fieri nō potest, quando quidem vnumquodque expetit se ipsum conseruare, naturæ appetitu, & declinat ea quæ nocitura sunt: diluunt tamen huius sententiæ autores rationem quandam qua effici videtur, quod simile a simili patiatur: hanc tangit Arist. cum ait.

Quod si minor ignis a maiore interceptitur, contrarietate esse in causa. Multum enim paruo contrarium esse.

Cōtra hanc
sententiā.
Ratio.

Responde-
tur.

Cur maior
ignis maio-
rem ablu-
mat.

Videmus minorem ignem a maiori intercepti, atque corrumpi, similis autem est maior ignis minori, cum sit uterque ignis, ergo a simili potest pati quidpiam. Et non semper a dissimili. Respondet qui in ea sunt opinione, ignem minorem pati quidem a maiore, at non patitur ab eo ut similis est, hoc est ut est ignis, sed ut est dissimilis secundum quantitatem. Alter enim maior est. Minor alter, hoc loco meminisse oportet ex aliorum sententia dilutam esse obiectio- nem, & causam redditam cur minor ignis, exigua inquam fax in rogi coniecta dissipatur a maiore igni. Nam Arist. aliam rationem reddit cur ita contingat longè diuersam. lib. de longitudine & breuitate. Rursum. lib. de iuuentute, & senectute testatur, quod maior flamma ex accidenti maiorem corrumpit, non per se: quoniam maior dissipatur, & absumit pabulum flammæ minoris: atque ita fit ut ea consumatur.

Democritus vñ peculiarē præ ceteris induit persuasionē. Ait. n. idē, ac simile esse quod facit, & quod patitur. Nā diuersa differētiaque fieri non posse, ut alterū ab altero patiatur. Quod si quæ diuersa sunt, ea quod quam inter se vicissim efficiūt, non qua diuersa sunt, sed qua idem quid quā adest, hoc eis vñ venire. Quæ igitur a maioribus dicta sunt, ad hunc modum se se habent.

His verbis etiam constat vulgarem esse, & omnium fermē philosophorum, explicatam a nobis hactenus sententiā. Cum dicat vñ Democritum contrarium asseruisse: refert igitur in præsentia de natura agentis, & patientis democriti opinionē: is arbitrabatur pati simile a simili, non autem a contrario, aut dissimili. Quare omnia quæ agunt mutuo, atque patiuntur, similia esse oportet. Hinc fit, ait ille, ut candidum non agat in dulce, quoniam hæc ipsa similia non sunt: sed prorsus dissimilia. Si quis autem obieciat accidere aliquando ut dissimilia, & contraria inuicem agant, & patiantur: ut calidum & frigidum. Humidum & siccū. Respondet Democritus ea ipsa non agere inuicem ut contraria sunt, sed potius ut similia. Omnia enim contraria, eo nomine sunt similia quod comprehendantur eodem genere, ut ex contrariorum finitione deprehendi potest, in categorijs.

Democriti
opinio de
natura agē-
tis, & patien-
tis.

Obiectio-
ni respon-
det Demo-
critus.

Cæterum ad hunc modū differētes subopposita dicere videtur. cuius contradictionis causa est, quia cū aliquid totū considerādū esset, quandā partē utriusque dicunt. Nā quod simile est, ac omni prorsus discrimine vacat, hoc ne a simile patiatur, ratio est. Cur enim hoc, quam illud potius erit efficiēs? Iam si a simili quidquā pati potest, idē quoque a se ipso patiatur licebit. quod si hæc ad hunc modum se se habeant, nihil esse possit interitus, ac motus immune. Nā si simile in eo quod est simile, efficiens est, vniuersum se ipsum mouebit. Si milis est eius ratio, quod est omnino diuersum, & nequaquam idem. Nam neque albedo a linea quidquā pati valeat, nec linea ab albedine, nisi forte ex accidenti. Si verbi causa vsuueniret, ut linea esset vel alba, vel nigra. Haud enim ex natura excluditur alterum ab altero, quæ neque opposita sunt, neque ex oppositis constat.

Nume-

Dirimit Ari contro uerſiam. Numerauit vtranz; ſententiã, & rationes attrulit quibus in eã veteres ſunt addu- cti. Nũc verò Ari. tanquã iudex honorarius controuerſiã dirimit; ait itaq; neutros rectè dixiſſe, in cauſa eſt inquit Ariſt. quia nõ di-

Agendi ra tio non eſt ſimilitudo

ligenter inſpexerũt vim vniuerſam, atq; na- turã, eorũ quæ inuicem agũt, & patiuntur: ſed partem tantũ attigerunt. Fieri enim ne- quit vt quod eſt omnino ſimile a ſimili pa- tiatur. Alioqui non hoc magis quã illud a- gere, aut pati diceretur: & idẽ a ſe ipſo patie- tur, cũ ſit ibi maximè ſimile: atq; hinc fiet vt nihil æternũ eſſe poſſit, ſed omnia ſint corruptibilia. Quia cũ a ſimili patiantur, ſi non ſuppetat aliud a quo pati poſſint patie- tur omnia a ſeipſis, quo nihil pòt eſſe ma- gis abſurdũ. Quemadmodũ lib. 8. de phyſ. auſcult. & lib. 1. de celo, & multis locis pri- mẽ philoſophiæ præſertim lib. 12. monſtra- tũ eſt. Non ergo agendi ratio, eſt ipſa ſimi- tudo, ſimiliter inquit Ariſt. non eſt coniu- ctũ cũ ratione vt penitus diſſimilia, atq; di- uerſa, mutuo agant, & patiantur. Linea em̃ a candore pati non poteſt, quoniam vtrũq; eſt præſus diſſimile. Si quis autẽ dicat lineã pati ab ipſo candore, cũ ex nigra cãdida ef- ficitur, reſpondet Ariſt. hoc non contingere per ſe, ſed ex accidenti. Querimus autẽ cauſam cur vnũ ab altero patiatur per ſe: candor enim adueniens lineæ eius naturã non immutat quoniã non eſt lineæ contra- rius: ſolũ enim ea per ſe naturã aliorum im- mutant, quæ vel contraria ſunt. Vel orta ex contrarijs.

Sed quoniã nõ quoduis ad patie- dũ, ac viciffim efficiendũ eſt aptũ, ſed quæ cõtraria ſunt, aut cõtrarie- tatẽ habet, idcirco necelle eſt, vt ef- ficiẽs genere quidẽ ſimile, idẽq; ſit, atque patiens, ſpecie vero diſſimile & oppoſitũ. Corpus enim a corpo- re, ſapor, à ſapore, a colore color, in ſumma a cognato cognatũ, vt pa- riatur aptum eſt. Cuius cauſa intel- ligitur, quia cõtraria quæque in eo dẽ genere ſũt. Porro cõtraria inter ſe faciũt, & viciffim patiũtur. Qua re efficiẽs & patiens quodã modo eadẽ, alias diuerſa inter ſe, ac diſſi- milia ſint, necelle eſt.

Vbi oſtendit Ariſt. neutrã ſententiã ha- æten? explicatã probari poſſe, quid ipſe de natura agẽtis & patiẽtis ſentiat paucis nos docet. Atq; iſta ſtatuit hæc aſſertionẽ: quæ viciffim agũt, & patiuntur, neque omnino ſimilia eſſe oportet, neque diſſimilia præſus ſed necelle eſt partim ſimilia eſſe, partim diſ- ſimilia, ſunt enim genere ſimilia, quoniam ſub eodem genere cõprehendũtur diſſimi- lia verò ſecundum ſpeciem. v.g. cãdidũ, & atrũ, calidũ & frigidũ, quia inuicem agunt & patiuntur genus habent cõmune, ſi qui- dẽ candidũ & atrũ ſub colore exiſtunt, ſpe- tie vero diuerſa ſunt, quoniã alia eſt cando- ris ſpecies, alia nigroris. Similiter calidũ & frigidũ ſimilia ſunt genere, cũ exiſtãt ſub paſſione, aut patibili qualitate, ſpecie verò diſcrepãt quia alia eſt forma atque ſpecies caloris, alia frigoris. Ratiõẽ vero probatur aſſertio quæ ſic colligitur. Contraria par- tim ſimilia ſunt, partim diſſimilia: quæ viciffim agunt & patiũtur, contraria eſſe necel- ſe eſt, ergo quæ viciffim agũt & patiuntur partim ſimilia ſunt partim diſſimilia. Dif- curſus eſt legitimus. Maior etiam eſt mani- feſta, cũ agens & patiens ſecundũ qualita- tes cõtraria ſint: atq; id experimẽto depre- hendi facile poteſt. Minor probatur: nam contraria omnia ſimilia ſunt genere, ſpecie vero diſſimilia, hoc licet ex definitione in- telligere: nã quia contraria ſunt poſita ſub eodem genere conueniũt genere, & quia maxime diſtant, & mutuo ſe expellunt, pro- culdubio diuerſa eſſe oportet ſecundũ ſpe- tiem. Ita ſit vt agens atque patiens materia conueniant, forma vero diſcrepent: nã ge- nus materiæ rationẽ habet. Quare quæ gũ re conueniũt ſimilẽ habent materiã: ſpe- ties autẽ a forma ſumitur: quare formã di- uerſam habent, quæ agunt & patiuntur. Ex his quæ diximus duo colligit Ariſt. conſe- ctaria: alterum his verbis.

Sed qm̃ patiens & efficiẽs, genere eadẽ, et ſimilia, ſpecie diſſimilia ſũt, & cõtraria talia exiſtũt, haud dubie contraria & media paſſiua inter ſe ſe atque effectiua ſunt. Nam omni- no interitus, & generatio in his ſi- ta ſunt. Cum ſit conſentaneum, vt ignis calore, frigidum frigore af- ficiat.

Illud

COMMENTARIUS.

1. Cōfecta
tium. Illud est. Contraria & media inuicē sunt
actiua & passiua. Hoc probatur: quoniam
actio est inter contraria vel media, lib. 1. de
phys. auscult. generatio autē & corruptio
quādam actiones sunt, ergo generatio &
corruptio sunt inter contraria. Vnde fit vt
agens atque patiens sint contraria.

Breuitē vt efficiēs simile sibi red
dat patiens. efficiēs enim & patiens
contraria sunt. Fitq; generatio in
contrarium. vt si necesse, patiens in
id transeat, quod facit. sic futura in
contrarium generatione.

2. Cōfecta
tū. Illud est. Agens cupit sibi simile efficere
id in quo agit. Rem probat, quoniam, vt di
ctum est, actio inter contraria existit, atque
efficitur. v.g. quod candidū erat, nigrū fit,
ab eo quod est actū nigrū, transmutādo cā
dorem & atterem efficiendo. Deinde ex si
ne constat: si quidem cum agens simile pro
duxit, vt ignis ignem, cessat actio, ergo age
bat agens vt simile efficeret.

Itaque secundum rationem licet
ij non eadem dicant, vtrique tū na
turam attingūt. Interdū nāque sub
iectū pati dicimus, verbi causa ho
minem sanari, calefcere, aut refrige
rari, & cetera ad eundem modum,
quandoq; frigidum calefcere, agrū
sanari, & vtraq; vera sunt. Eadē est
efficiētis ratio. Iā. n. hominē, iam ca
lidum calefcere dicim⁹. Quodā. n.
modo materia, alias contrariū pa
titur. Qui ergo ad illud spectabāt,
aliquid idem efficiēti, & patienti
adesse oportere putabant, qui ad a
lia, contrarium.

Cōponit
diuersitas de
hac re phi
losophorū
veterū seu
sentias. Hoc loco varias atque pugnātes senten
tias antiquorū philosophorum componit
Arist. inter se, atq; eisdem excusat ex loquē
di consuetudine. Nam cū actionem & pas
sionem tribuamus tam rei subiectæ, quam
formis, & qualitibus, tam enim dicimus,
v.g. hominem sanari, quā agrū: & hominē
frigidum fieri, atque quod est calidum, in

frigidari: cursum etiam dicimus calidū, ca
lescere & similiter hominē calefcere con
tracto iam calore. Si quidē quodāmodo pa
titur subiectū, atq; agit quodāmodo for
ma ipsa: & contrarium, si subiectam mate
riam contemplerur, quæ agunt & patiun
tur similia sunt: conueniunt enim materia
subiecta. Et hinc vera est democriti senten
tia. Si verò consideremus formas, & qualia
tates, quia illæ dissimiles sunt, atque cōtra
riæ, vera erit illorum hominū opinio qui
dixerunt, dissimile pati a dissimili. Atque
huc sanē spectasse credendum est veteres
philosophos, cum illam sententiam protu
lerunt.

Quæstio.

Vtrum idem in seipsum possit
agere.

Vmpta occasione ex verbis
Aristor. quo loco sententiam
democriti confutat vertitur
in quæstionem, vtrum fieri
possit, vt idē agat in seipsum
quam ego facile absoluā, vt ad alia contēde
re possim: missis igitur ambagibus statuo
hanc assertionem: fieri non potest vt idem
agit in seipsum, aut a se ipso patiatur: hāc
assertionē his argumentis veram esse con
vincam. Primum est: si idem ageret in se ip
sum idem moueret & moueretur, siqui
dem omne agens, mouet, & quod patitur
mouetur, vt dictum est a nobis superius:
at non potest idem omnino mouere, &
moueri, esset enim simul actiōne, & pote
stas: aut potius esset simul, & non esset:
cum id quod potestate tantum est, omni
no non sit. Et quod est actiōne, simpliciter
sit. Ergo non potest idem omnino agere in
seipsum. Secunda ratio sumitur a minori:
hoc pacto Non potest simile agere in sibi
omnino simile, cum agens agat, vt sibi simi
le efficiat, quod demonstratū est paulo supe
rius, ergo neq; agat idē in seipsū. Probo cō
sequentiā, quia nihil est tam simile alteri,
quā idem sibi ipsi. Tertia ratio, si idem age
ret in seipsum, idem se ipsum corrumpe
ret: quod est maximē absurdum: si qui
dem illud est vnicuique rei a natura tri
burum vt se tueatur, atque declinet,
quæ

Vnde onē
habeat quæ
stio.

Assertio.
Nō potest
agere idem
in seipsum
neq; a seip
so pati.

1. Ratio.

2. Ratio.

3. Ratio.

quæ videantur esse nocitura. Quod autem hoc consequatur probo. Nam agere, est rem permutare secundum naturalem qualitatem, hæc autem rem conseruat: quare si quidpiam potest se ipsum exturbare a naturali qualitate, se ipsum etiâ corrumpet. Postremo, nihil omnino in natura rerum perpetuum esset. Quamuis enim contrarium non habeat aquo corrumpi possit idē se ipsum corrumpet. Hoc autem plane falsum est, etiam Arist. testimonio locis superius a me citatis.

Verum aduersus istam sententiā tot, ac tam validis argumentis a me corroboratā sunt aliquot rationes quæ eādē videantur labefactare atque euertere: quas opere pretium fuerit dissoluere. Primum quidem ea sententiā falsa esse videtur, quia intelligere, & velle actiones sunt, atqui idem homo se intelligit, atque vult. Ergo in se ipsum agit. Dicendum est nihil omnino colligi contra nos huiusmodi argumēto, quoniam niam intelligere, atque velle veræ actiones non sunt: quia hominem non exturbant a naturali aliqua qualitate: nos autē de vera actione loquimur.

Secunda ratio, idē mouet se ipsum, ergo agit etiā idem in seipsum. Si quidem ratio cur nitbamur persuadere non posse idem agere in seipsum, ea fuit, ne idem seipsum moueat: antecedens probo, quia homo se ipsum mouet. Dicendum est, quod nō omnino idem mouet se, neque secundum partem eandē, sed cum id quod se mouet duabus cōstet partibus vt homo, anima & corpore, similiter etiam quoduis animal, atq; plāta, altera parte mouet, altera mouetur. Homo enim secundum animam per se mouet, secundum corpus autem mouetur per se: quare idem omnino nō potest mouere, atque moueri. Sed dicit aliquis nonne eadem anima se ipsam mouet, dicendum est quod se mouet ex accidenti. Mouet enim corpus per se illo moto, anima mouetur. Quia in corpore existit tanquam in materia. Tercio, aquæ puteales hieme calidæ efficiuntur, at non est quidpiam aquo calefiant præter se, ergo illæ se calefaciunt, atq; ex consequenti agunt in se: dicendum est, quod illæ non calefaciunt se, sed ex accidenti calidæ redduntur, videlicet per antiperistasis. Propellitur enim bieme calor vniuersus ad terræ viscera ne a frigore circumstante dissipetur, atq; hinc fit vt calidæ aquæ

puteales reddantur hieme: postremo aqua quæ igne incaluit, si ignem adimas, frigida redditur: patitur ergo frigus, atqui nihil est aquo patiatur, hoc est effici. Frigida præter se ipsam, ergo idem omnino in se ipsum agit. Dicendum est quod cum aqua ex calida frigida redditur, non omnino a se ipsa frigida fit, sed medio frigore, tãquam instrumento: atque id frigus non modò externum est, aeris inquam ambientis, sed etiam internum. Nam aqua nunquam omnino destituitur humore & frigore, quibus constat, licet interdum frigus minime sentiamus. Quare efficitur frigida a propria forma medio frigore. Adhuc permanente, tanquam instrumento: quare vera est sententiā nostra initio proposita, quod nō potest idem omnino agere in se ipsum, vera propriaque actione: quæ rem exturbat a naturali qualitate.

Sit secūda assertio. Idem potest agere in se ipsum actione ea qua ad perfectionē cōtendit. Hæc assertio manifesta est, primū quia nullum sequitur incommodum, eorū quæ contra primam assertionem colliguntur. Deinde quia vt natura cuiq; datum est se ipsum conseruare, ita quoque eidem concessum est, parare quæ ad perfectionē propriam spectant. Postremo experimento cōprobatur, intellectus & voluntatis, quæ actum efficiunt intelligendi, & volendi, quare cum huiusmodi assertio plana atq; aperta sit pluribus rationibus minime indiget.

Ex superioribus colligitur quid sit agere, atque pati: agere enim est sibi simile efficere, id in quod quidpiam agit. Quare cū simile aut dissimile dici contingat secundū qualitatem, est enim maximè propriū qualitatis quod secundum eam aliquid dicatur simile vel dissimile Arist. autore in categoriis, reddere simile aliud, est illud permutare secundum naturalem qualitatem. Pati vero est simile reddi, ei aquo quidpiā patitur.

Quæstio.

Vtrum simile possit agere in sibi simile.

Existit deinde quæstio altera quam nos quam breuissime possimus absoluemus: ea est, vtrum fieri alio quo modo possit, vt simile agat in simile

Ratio.

Soluntur rationes in contrariū.

1.

2.

Obiectio.

3.

z Assertio.

Idē aliquo modo intē agere pōt.

1

2

3

Agere quid sit.

Pati.

COMMENTARIUS.

Vnde orta disputatio in simile: quæ quidem quæstio ex ea disputatione ortum habet, quam cum antiquis philosophis habuit Arist. paulo superius de natura agentis atque patientis. Ergo ut expediamus quæstionem propositam duo nobis initio sumenda sunt, quæ nemo bene institutus negare possit: vnum est: fieri potest ut duo, quorum alterum habet vim agendi, patiendi alterum, ita inter se affecta sint, ut in qualitate tantum similia sint, vel qualitate, atque gradu. V. G. Si statuamus: duo calida, quorum vnū habet tres gradus caloris, alterum quatuor: vel quorum vtrūque tribus gradibus caloris præditum sit, atque constet: quæ verò qualitate sunt similia, aut oēs qualitates similes habet, ut duo ignes numero solum diuersi, aut vna tantum qualitate conueniunt, differunt altera: ut ignis atque aer: quibus calor communis est, cum discrepent altera qualitate.

2. Secunda hypothesis actio est duplex, vna recta, ut quæ ignis aerem calidum reddit, ut manū cuiuspiam. Altera inflexa per similes motui pilæ cum in parietem impigit. His vtrumque explanatis, nam probatione non indigent, aliquot statuo assertiones, quarum prima est.

1. Assertio: Fieri potest ut simile agit in sibi simile secundum vnā qualitatem, modo diuersum sit secundum alteram. Res exēplo ignis constat, qui cum communem habeat calorem cum aere, aerem immutat, dum illum in se conuertit, neque in ea re vlla existit dubitatio: neque hanc assertionem illum consequitur incommodum, sed seruat optimè ratio agendi atque patiendi.

2. Assertio: Secunda assertio. Simile secundum qualitatem potest agere in id quod secundum gradus eius qualitatis est dissimile: ut ignis in aquam non omnino calidam, aut in lignum, non omnino calidum: tamen si calore aliquo infectum sit. Neque id modo verum est, sed præterea simile agit in sibi omnino simile inflexa actione: aut ex accidenti. Neque solum simile, sed idem etiam in modo in se se ipsum: ut cum præsentē contrariū quid agere possit: piā ad se se recipit, & calidius aut frigidius efficitur antiperistasi. & sanè hoc non pugnat cum Arist. sententia. Nam ille negat per se, & recta actione quidpiam agere in se ipsum: aut in omnino simile. Præterea ille loquitur de vera actione quæ re exturbat a naturali qualitate, nostra vero sententia non pertinet ad huiusmodi actionem, sed

ad eam potius qua quidpiam contendit, ad suam perfectionem: cuius comparandæ insitus est rebus singulis natura appetitus: quemadmodum se tuendi, et conseruandi. Postrema assertio est quam nobis Arist. tradidit superius: simile non posse agere actione recta per se, veraque actione in omnino simile. Potissima ratio huius sententiæ ea est, quia præsentē fine ad quem contendit actio, cessat actio, agit enim quoduis propter finem: finis vero cuiusvis agentis naturalis est facere simile, ergo si sit iam effectū, nihil agit. Hæc si nos alta mente reponamus facile dissoluemus rationes omnes quibus quæstionarij contendunt probare, simile agere in sibi simile aduersus nostram sententiam. Properemus iam ad alia.

De facere autem, & pati eadem est intelligenda ratio, ac de moueri & mouere. Mouens enim bifariam dicitur. Nam & id, in quo principium motus inest, mouere videtur. (Est enim principium causarū prima) & rursus extremum quod mobile spectat, & generationem. similis est efficientis ratio. Nam & medicum, & vinū sanare dicimus. Primum ergo motorem nihil prohibet in motu manere immobilem, atque adeo in quibusdam necessarium est, vltimus autem semper, dum mouet, ipse moueatur oportet. Item in efficiendo primus effector est impatiibilis, vltimus ipse quoque patitur. Nam quorum non est eadem materia, ea dum efficiunt, non patiuntur, ut medendi ars, quæ cum sanitate efficit, à cōualescente nihil patitur. At cibus dum efficit, ipse quoque aliquid patitur, aut enim calefcit, aut frigescit, aut aliud quidquam patitur, dum efficit. Est autem medendi ars, ut principium, cibus, vltimum & tangens.

Efficientium igitur, quæ non habent formam in materia pati non possunt,

possunt, quæ habent possunt. Materiam enim similiter fere, eandem esse dicimus utriusque; oppositorum perinde quasi genus sit. quod autem cale re potest, adsit modo quod vim habet calefaciendi, & admoueat, necessario calefcit. Ergo efficientium, quædam, ut diximus, impatibilia sunt, alia pati possunt. Ac ut in motu, sic res se se habet in efficientibus. Illic enim quod primum mouet ipsum est immobile in efficientibus primum efficiens impatibile.

Haecenus Aristotellam exposuit questionem quæ est de natura agentis & patientis: atque statuit agens & patiens oportere quodammodo esse similia, & quodammodo dissimilia. Similia quidem secundum materiam quæ communis atque eadem est agentibus inuicem, atque patientibus. Dissimilia vero secundum formas contrarias. nunc vero illam tractat questionem, an necesse sit ut quicquid agit etiam mutuo patiatur. hanc

Eadem est ratio in eo quod agit & patitur, & in eo quod mouet ac mouetur.

ut planiorem reddat accipit Arist. quod eadem est ratio in eo quod agit & patitur. atque in eo quod mouet & mouetur: non quod omnino eadem sint, mouere enim & moueri latius patent quam agere & pati. nam agere est veluti species quædam mouere: licet non omnino species sit: quoniam, ut demonstrauius in categoriis motus generis non est: sed quoniam latius patet mouere quam agere, eius genus videtur esse: sed similia esse dicuntur, quia quemadmodum in his quæ mouent, est aliquod primum mouens, in quo inest principium mouendi cætera, cuiusmodi est prima causa: & est aliud mouens, quod mobile spectat, & generationem: hoc est proximum est, atque coniunctum rei quæ mouetur, itaque quoque contingit in facientibus: ut aliud sit

Primum faciens, aliud proximum rei quæ alteratur, aut patitur. v. g. medicus atque vinum sanitatem efficiunt, at vinum proxime facit, medicus vero, ut primum faciens consideratur: rursum quemadmodum primum mouens non necesse est ut moueatur. imo vero immobile permanet, ne procedamus in infinitum in mouentibus: prima enim causa quam primum mouens

appellat Arist. 8. lib. de phys. ausc. in mobilis manens dat cuncta moueri. quod idem Arist. demonstrat loco citato: & lib. 12. de prima philosophia. & lib. de communi animalium motu. atque in super lib. de mundo ad Alexandrum: sic etiam quod primum facit atque abiunctum est ab ipso patienti, non est necessarium ut cum agit, patiatur: quod exemplo medici constat. Medicus enim quamuis alteret ægrotum, adhibitis medicamentis, non oportet ut alteretur: quoniam non est proximum agens, & coniunctum patienti. Vir etiam peritus mouet animum eius quem instituit, at ipse minime mouetur dum docet. Constituit ergo Arist. hanc assertionem parum obscuram: Assertio sicut mouens proximum rei quæ mouetur Aristot. mouere nullo modo potest nisi moueatur, itaque agens coniunctum patienti, cum agit, necessario patitur. rem exemplis probat: ut enim si manus baculum moueat, necesse est prius ipsa manus moueatur, quod familiaribus experimentisprehenditur, itaque quoque si medicus sanat ægrotum porrectis medicamentis, necesse est ut cibus ipse, aut medicamentum quod agit in corpus ægroti, ab eodem patiatur. cum enim vel cibus nutrire incipit, vel medicamentum alterare, tunc calefit vel frigesit, vel quouis alio modo variatur, ipsa autem medicina, aut medicus nihil omnino patitur. & medicina quidem est veluti primum agens cibus vero, aut medicamentum agens proximum, & coniunctum patienti. Appertius autem rem definit his verbis, quæcumque vel non sunt in subiecto, vel in subiecto existunt materię experte, hæc licet agant, nihil omnino pati possunt, ab eo in quod agunt. Ut medicina, & doctrina. Quæ quauis agant in aliud, quia sunt in anima quæ est materię experte, cum agunt in aliud, non possunt vicissim ab eo pati. in causa est vacuitas materię, vel penitus diuersa materia, hæc enim ratio patiendi est. Illa vero, quæ in materia existunt necessario patiuntur, cum agunt. Nomine vero materię significat Aristot. id quod contrariis omnibus subiectum est: & quasi genus. vocatur autem ab Aristot. materia quasi genus, primum quia ut omnia contraria habent idem genus, quod ex definitione constat contrariorum, itaque quoque materiam habent eandem. rursum quemadmodum contraria non differunt ratione generis, ita neque res habent

Materię nomine quid Arist. hoc loco significet.

Cur materia genus appelletur ab Aristot.

E tcs

COMMENTARIUS.

res materiam differunt ratione materiae. Huius rei illam rationem reddit Aristot. quia si eandem habent materiam, eandem quoque potentiam habent suscipiendi contraria. Quare si proximè accedant, vnum ager in aliud. Habet enim facultatem suscipiendi qualitatē illam qua alterū agit. & vicissim ab eodem patietur. Quoniam quod agit etiam habet patiendi facultatem.

Est autem efficiēs causa, quasi vnde principium motus proficiscitur, id vero cuius gratia, nō est efficiēs, itaque sanitas non est efficiens, nisi per translationem. Patiēs enim dū efficiens adest aliquid eius fit. Presentibus autem habitibus nō fit, sed iam est. Species porro, & fines habitus quidam sunt.

Adiunt dubitationē Arist.

Finis quo pacto moueat.

Finemque vocet hoc loco,

Habitus vid.

Remouet his verbis Arist. dubitationē quandā: posset. n. quispiam dubitare verū si nis ipse efficiat, qui est princeps causarum oīū, lib. 2. de phys. auct. & præterea incitit ipsum agens ad agendū. Respondet Arist. si nis non dicitur propriè agere, sed abusiue, aut per translationē. Videlicet quia est con-
 tēplationis principium. mouet. n. agens ad agendū, at non immutat ipsum subiectū, neque formā confert rei: cuiusmodi est sanitas: cuius gratia medicus agit. suā sententiā accuratissima ista ratione demonstrat: cū adest efficiens semper fit, & transmutat aliquid ei rei quæ cōtendit ad formā, quæcūque illa forma sit. nā interim dum agens agit, nō omnino, atque perfectè formam accipit, id quod fit. cū aut finis præsens est, ad quē pertinebat actio, res non amplius mutat, ergo finis non est efficiens causa. discursus est legitimus: & maior aperta, minor inductione constat, nā cum adest quantitas quæ accretione parari debuit agens non agit & dum adest calor, quē præstare calidū studebat, cessat eius actio. atque in cæteris simili modo, quare finis non potest verè, proprièq; efficiens putari, nisi per translationem, vt dixi.

Finis appellatione hoc loco Arist. significat formā rei, aut habitum: nam omnis actio pertinet ad formā, vel habitum comparandum: & horum gratia fit, quicquid fit. vocat autem habitum non quidē qualitatē

quæ difficile possit a subiecto diuelli, nam eo præsentē agens multo melius solet agere. sed quoddam genus formarum quæ mutatione comparantur.

Materia vero, qua materia passiuum est. Ignis ergo calorem habet materia. Nam si quod calidum se iunctum sit, hoc neutiquam patitur. Hoc igitur vt se iunctū sit, forsitan fieri non potest, at si qua talia essent quod dicimus, verū esset in eis. Ac facere quidē, & pati quid sit, & quibus datum, & cur & quomodo, habetatenus.

Docuit finē non posse esse causam efficientē. Neque præterea formam, quæ cum fine, re idē est, diuersa tñ secundum rationē. nūc ait, neque etiā ipsam materiā habere vim efficiendi: vt cōstare possit, ex quatuor causarum generibus, quas lib. 2. de phys. auct. explicuit, solam illam causam habere vim agendi quæ efficiens sit & qua ratione efficiens sit. quando quidem neque forma, neque finis, neque materia eā vim habēt. rem probat hoc modo: eidem non potest duorum oppositorum ratio conuenire; atqui materia quatenus materia est, habet vim accipiendi formam, atque patiēdi, ergo nō habet vim agendi: nota est consequētia, quia agere, & pati prorsus diuersa sunt. & primò quidē diuersa. cum constituāt duas categorias. antec. probat inductione. Etenim si ignis patitur, solum patitur quia formā suā, nempe calorem habet in materia; nā si calor esset a materia separatus nihil omnino pati posset; hoc inde constat, quia quæ materia prorsus destituunt, atq; vacāt, nihil a quo pati possūt, cuiusmodi est de^o opt. max. fortasse vero inq̃t Ari. nullo modo fieri potest vt calor existat separatus a materia, at si ita accidat, nihil prorsus patiet, quia in materia non est cui accipiendi vis, atque principium natura concessum est.

Animaduertat aut lector opinione Ari. accidere non posse vt calor, simileq; qualitates a materia abiungantur, sed consequi necessario materiam.

Deinde epilogum facite eorū quæ dixerat, inquiring, cōstat, quid agere sit. est. n. agere, vt diximus, reddere simile quod patitur ei quod agit: pati vero est, Reddi simile id quod

Materia non habet vim efficiēdi.

calor a materia separatus omnino pati non potest

Agere;

Pati.

quod patitur, agenti. Vel formam induc-
tam ab agente recipere. Perspicuum est et-
iam quibus in rebus actio & passio repe-
riantur. Nam in contrarijs: & quam obré
in his. Nam quia communem habent ma-
teriã, quæ possit contraria suscipere. & quo
tandem modo actio, & passio peragantur.
nimirum coniungendo agens patienti.

Quæstio.

Vtrum omne agens mutuò patiatur
ab eo in quod agit. quod vul-
gò quæritur, vtrum omne
agens in agendo re
patiatur.

Hanc quæstionem, quemadmo-
dum facile constare possit ex
superioribus, Arist. tractauit
admodum diligenter: ac nisi
intelligeremus esse quosdam
nimium morosos qui similes quæstiones
seorsum tractari volunt, coniectis in con-
trariam partem rationibus & argumentis,
proculdubio illis contenti esse poteramus,
quæ diximus, cum Arist. sententiam expli-
caremus. nunc verò ut his hominibus mo-
rem geramus, atque adiciamus nonnulla
quæ pertinent ad eandem quæstionem, il-
la quæta maxima fieri possit breuitate per-
stringemus: quam rem ut aptius doceam?
initio sciendum est, non simpliciter omne
quod agit in aliud, ab eo pati quidpiam in
quod agit, sed seruari oportere leges quas-
dam: una lex est, ut quod agit materiam ha-
beat: quare neque deus opt. max neq; etiã
intelligentiã, cum agunt in res cæteras in
fluendo, & gubernando, ab eisdem patiun-
tur: quoniam materia prorsus destituuntur,
quæ ut dixit Arist. ad calcé cap. pro-
ximè a nobis enarrati, principium accipien-
di seu patiendi est. Secunda lex est, ut ha-
beant communem materiam, aut vnã, &
eandem. est autem eadem illa materia quæ
contrarijs subiecta est. nam cum agens &
patients, quemadmodum paulo superius di-
ctum est, contraria sint, & cõtrarijs eadem
sit subiecta materia, in qua, veluti in cõmu-
ni campo decertent, ut exposuimus commẽ-
iario in lib. 1. de phys. auscult. agens atq; pa-

nō simpli-
citer omne
quod agit,
ab eo pati-
tur i quod
agit.

1.

2.

tiens vnã atque eandem materiam habere
debent: ut agens patiatur, cum agit. hinc fit
ut cælum, tamen agat motu, & lumine, at
que influentia in res cõstãres quatuor ele-
mētis, ab eisdem nihil omnino pati possit.
Nam licet materiam habeat, est enim cor-
pus naturale, constitutum ex materia atq;
forma, cæli materia diuersa est a materia
rerum quæ generantur, & corrumpuntur,
non potest enim contraria suscipere quia
transmutationi subiecta nō est, at res quæ
generantur & corrumpuntur materiam ha-
bent contrarijs subiectam, quoniam trans-
mutantur, & formam abijciunt. Tertia lex
est, ut agens atque patients contraria sint:
quod etiam testatus est cap. superiore Ari.
Quarta lex est, ut agēs, & patiens intra sphe-
ram actiuitatis sint. ut vulgo dicitur, id est,
vires vnus possit aliud tangere, & muta-
ta ratione. Adhuc autem hæc oīa si agens
atque patients verè contraria sint, & debite
collocata. Nam quæ contraria sunt (ut di-
ximus) materiam habent, atq; illam eandẽ,
seu cõmunẽ. His ita explanatis statuo hanc
assertionem: si seruentur omnes illæ leges
quas exposui, agens necessario patietur ab
eo in quod agit. Hæc assertio experimentis
plurimis constat. Nā elementū non pōt age-
re in corpus, nisi patiatur prius, in caleſcat,
inquā vel frigus contrahat, vel quidpiā si-
mile patiatur. aqua etiam ignē extinguit
non valet nisi ipsa aliquid patiatur ab igni,
quē extinguit. Et ferrū candēs in aquā cōie-
ctū simul calidam reddit aquā, & eius ca-
lor heberatur aliquantulum. & cum manu
calida alteram manum frigidam contingi-
mus, calidæ manus calor retunditur & fri-
gida calorē suscipit. Huius rei inditiū est,
quod vtraque manu voluptatem capimus,
cessat autem sensus cõparata similitudine.
Nam voluptas lib. 9. eth. fit ex commuta-
tione sensus a dispositione præter naturam,
versus naturalem dispositionem. Dubitari
ergo nullo modo potest quomodo contingat,
quod agit similiter pati ab eo in quod agit.
Accedit ad hoc Aristot. testimonium cap. 3. lib. 4. de
proximè explanato, & quo loco de mi-
stione disserit. nam si simul & agerent &
paterentur miscibilia nullo modo mistio
effici posset. Item etiam cap. 3. lib. 4. de
generatione animalium his verbis, om-
ne agens patitur, etiam a patiente: agens
autem hoc loco vocat quod verè & pro-
priè agit, quod patienti contrarium est.

3.

4.

Assertio
nostra.

Experimē-
to proba-
tur.

Cur volup-
tatem sen-
tiamus cū
manum fri-
gidam ca-
lidæ admo-
uemus.

Arist.

E 3 Exem-

COMMENTARIUS.

Exemplis rem illustrat, dicens, ut quod secatur habetur ab eo quod secatur. & quod calefacit, refrigeratur a calefacti. Denique quodcumque mouet (excepto primo) mouetur aliquo motu. v. g. quod pellit, pellitur quodam modo. quod praeinit, praeinitur interdum. Concludit, ita sit ut quod agit magis patiatur quam agat. Eandem sententiam Galenus usurpat, atque eisdem omnino exemplis cap. 2. lib. 3. de causis vitur. postremo illa ratione conuincitur sententia cuius autor est Aristot. proximo cap. cum agens & patiens communem materiam habeant nata sunt contraria suscipere, ergo cum proximè accedunt, vtrumque agit & patitur vtrumque nihil est enim: quod impedimento esse possit. Verum tamen ut istam sententiam planiorem reddamus aduersus eandem aliquot dubitationes adferemus. In primis videtur falsum esse quod diximus, quæ habent communem materiam inuicem agere atque pati. nam vel oportet habere materiam proximam eandem, quam ultimam vocamus, vel primam: atqui neutrum verum est. Primum non oportet proximam materiam communem habere: quoniam candidum atque atrum quæ contraria sunt, inuicem & agunt & patiuntur. Nam in contraria mutantur. Candidum videlicet, in nigrum, & nigrum in candidum, proxima vero materia vtriusque diuersa est. Nam alio modo temperatum est necessario corpus quod subijcitur albo colori, aliter vero quod nigro: atqui temperamentum ipsum proxima albi, & nigri materia est, ergo non oportet ut eadem sit materia proxima. Neque satis est ut eadem sit prima materia. Nam quoduis ageret in quoduis: & aquouis pateretur. Quare iam candor ageret in dulcedinem, & in odorem si horum omnium prima materia communis sit. Dicendum est ad huiusmodi dubitationem, primum, quod ut aliqua inuicem agant, & patiantur non satis est quod communem habeant primam materiam, nisi ipsorum formæ sint contrariæ. Quare licet candoris, & dulcoris, & odoris materia eadem sit, hæc non agunt mutuo: quia non habent formas contrarias. Vna enim ex legibus necessarijs est ut agens atque patiens sint contraria. Deinde postquam fuerint contraria agens & patiens, necessarium est ut materiam habeant commu-

nem: non quidem proximam, neque etiam primam, sed mediam quandam: in eadem siquidem re multiplicem contingit ad esse materiam. Media vero hæc materia est latitudo quædam temperamenti, quæ qualitatibus constat quibusdam certa ratione temperatis. & hæc est materia contrarium. Ita soluit questionem philoponus commentarijs in hunc locum.

Secunda ratio aduersus eandem sententiam sic accipitur, si quod agit, pateretur ab eo in quod agit, seruatis superioribus legibus, accideret ut actio nunquam intermitteretur, aut cessaret, sed perpetua esset. quod nihil potest esse absurdius: siquidem agens agit propter finem, quem, si nunquam cessaret actio, allequi non posset, & frustra ageret.

Quæstio tamen hæc minimo negotio solui potest. etenim cessabit actio, cum alterum vincat, & consumat aduersarium: vinet autem quod robustius est, & vires habet maiores: quamquam ex ea pugna & contentione discedit victor debilitatus aliquomodo, ex incommodo inquam quod ab hoste accepit: quemadmodum contingit in bello, aut militum duorum concertatione.

Tertia ratio aduersus eandem assertionem illa est, quia si cum agit quidpiam ab eo patitur in quod ageret, nunquam agens posset producere sibi omnino simile: quod falsum esse videtur, & contra propositum cuiusvis agentis naturalis. Nam si calidum, v. g. ut quatuor agat in aqua, & illa vincat, non poterit in eadem materia producere quatuor gradus caloris: siquidem in ea dimicatione iacturam fecit vnus fortasse gradus, dum patitur ab eo in quod agit. quare solum producet tres gradus caloris: atque ex consequenti nunquam efficiet sibi simile. Dicendum tamen est, quod non est necessarium ut agens illud, quod cum agit, patitur, producat tot gradus, quot habet antequam contedere incipiat: sed satis est si dederit quod habet. & simile facit secundum qualitatem, tamen non secundum gradum. Quanquam perfecta contentione nihil prohibet viribus redintegratis rursus accipere quatuor gradus caloris, v. g. quibus constabat ante pugnam, atque hos ipsos dabit materiam in qua forma corrupta posita erat.

Quarta ratio. Si quod agit agendo patitur, fieret actio apporitione minoris inequalitatis: contra sententiam Ari. c. 5. l. 7. de ph. aus. & similiter repugnante ratione, probat sententiam, quoniam

Ratio.

1. obiectio.

2. obiectio

Soluitur.

3. obiectio

Soluitur.

4. obiectio

quoniam si quod habet quatuor gradus caloris ageret in id quod constat tribus gradibus frigoris, & rursus ab eodem patitur, accideret ut actio procedat a proportionem minoris inaequalitatis: hæc ipsa ratio ut que a deo difficilis est, atque impedita, ut non exiguum negotiū exhibuerit illis philosophis, atque medicis qui quæstionem positam suis scriptis attigerunt. nos tamen paulo longiori oratione, quoniam ita respondere videtur, eandem persequemur, atque indicabimus quid in ea quæstione probabilius credamus. & quoniam totavis huius rationis in eo est posita ut definiamus utrum reciproca actio, quam vulgus appellat reactionem contingat secundum unam atque eandem qualitatem, an potius secundum diuersam, ut a me in primis dicendum. duæ igitur sunt sententiæ variae atque diuersæ de hac re, altera est eorum qui ferunt non contingere actionem, & passionem secundum unam atque eandem qualitatem, sed potius secundum diuersam. v. g. ignis calore agit in frigus aquæ: sic citate verò patitur ab aquæ humore: atque ita fit actio a proportionem maioris inaequalitatis. quoniam ut calor ignis vincit frigus aquæ, itaqueque humor aquæ siccitatem ignis superat. hæc tamen sententia probari omnino non potest: primum quia videmus non nulla pati non solum secundum unam qualitatem, sed secundum utramque. ut cum lignum addens in aquam conicitur: patitur secundum calorem & siccitatem: deinde nulla ratione efficeretur reciproca actio inter elementa symbola, ut inter aerem, & ignem: quoniam non habent duas contrarias qualitates, quarum altera agant: altera vero patiantur. Quare non potest hæc sententia probabilis vlio pacto putari.

Opinio. Altera opinio est eorum philosophorum qui asserunt secundum unam, atque eandem qualitatem fieri mutuam actionem: ita ut ea ipsa qualitate qua agit quidpiam, ab eo patiatur in quod agit. hanc sententiam ut planior efficiamus meminisse necesse est, duos esse genera qualitatum: quædam enim qualitates principes sunt, quas primas vulgo vocant. alie secundæ: atque ex his ortæ. principes, aut primariæ sunt, calor, frigus, humor, siccitas, quas ita vocamus, quod ceteras omnes antecedant: hæc vero ita inter se affectæ sunt iudicio Aristot. cap. 1. lib. 4. meteorologicorum, ut calor & frigus, a-

ctius censentur, quia maximam vim habent agendi. humor & siccitas sunt passivæ: quoniam earum actio minus patet. ille rursus quas actiuas dicimus a subiecto minori negotio diuelluntur, ceteræ difficile, & magno negotio separantur a subiecto: quod familiaribus experimentis facile qui vis possit deprehendere: & est hoc ipsum medicis maximè compertum. Verum calori primus locus conceditur in agendo: siccitas, frigori, tertius, humori, postremus, in agendo. Contraria ratio, iudicio istorum philosophorum, seruatur in resistendo. Ea enim qualitas quæ maximam vim habet agendi, omnium minimè resistit: quæ vero minime omnium agit, maximè resistit. facile enim calor atque frigus corrumpuntur, ubi vinci cæperunt: contra vero contingit in qualitatibus passivis. His ita explanatis aperte constare possit illa sententia: oportet enim inquirunt, semper comparare vim agendi vnius qualitatis, facultati quam altera habet ad resistendum. atque huius potentiam ad agendum, cum facultate resistendi prioris: & si inter se conferantur vires agendi cum viribus resistendi, actionem comperiemus, inquirunt, semper procedere a proportionem maioris inaequalitatis. Quoniam id cui est maior vis agendi, minus resistit. & sane hæc opinio mihi probatur maximè. Illud addamus quod resistere nihil potest, nisi agat in illud aquo patitur. Nam quod nihil agit, repugnare cum altero censendum non est, sed alteri cedere. exemplo res constare possit duorum hominum qui lucta decertant, quorum qui debilior est, resistit alteri repugnando, atque etiam vim inferendo, ita ut superior in eo certamine discedat incommode aliquo accepto. Sic etiam accidit in naturali quacumque contentione, atque pugna: ut quicquid resistit alteri, in illud agat, eidemque vim aliquam inferat: omnia igitur quæ vim habent agendi finitam agunt cum resistentia patientis: atque ob eam causam mutuo patiuntur ab his in quæ agunt. Quod vero infinite excedit, cum agit in aliud nullum incommode ex ea contentione refert: cum autem agere istud, resistendo contrariis pot agitur. Non autem corrumperedo, atque producendo simile non simpliciter agere est: neque præstantiæ agentis ac dignitatis argumētum: neque huiusmo-

Calori primus locus in agendo.

COMMENTARIUS.

Obiectio. di sententiam, sic explicatam quidpiam cōsequitur absurdi. Obijciat fortasse quispiā. parem vim agendi, & resistendi in esse qui busuis qualitatibus: atque in hunc modum ratio colligitur, vt quodq; habet vim agendi, ita potest seipsum conseruare, & vt potest se seruare, ita resistit contrario, ergo tātam habet vim agendi, quantam resistendi: sublato igitur fundamento huius opinionis, funditus corruit opinio. **Solutur.** Dicendum tamen est, falsum esse quod sumimus: illud inquam, vt quodque habet vim agendi, ita seipsum conseruare: ratio est quia vis agendi non pertinet ad conseruationem indiuidui, sed speciei. vt inquam simile producat. vis autem resistendi nascitur ex ratione atque appetitu conseruandi seipsum.

Obiectio. Postrema ratio, si agēs cum agit, pateret, idem moueretur contrarijs moribus: quod est impossibile. probo ita accidere: etenim si constituamus, ignem in aquam agere, & rursum pati ab ipsa aqua, medio aere, proculdubio aer ipse medijs qualitatibus contrarijs afficeretur simul, calore inquam ignis & frigore aquæ: nam fieri non potest vt agat quidpiam in id quod distat, nisi prius alteret, quod proximum est, modo capax sit eius qualitatis: ita vt alterari possit. vt dubitationem propositam diluamus accipiendum est, quod cum pugnant medio aere, aqua & ignis, aer est qui frigidum facit ignem, & calidam aquam proximē, & nullo medio interiecto: tamen si ignis calefacere aquam dicatur, & frigidum reddere ignem, sed id fit quoniam aeri tribuunt frigus, & calorem, quo hæc efficiuntur. frigit ergo & calefit aer. **Solutur.** Dicet aliquis verum id est: at non simul vtrumq; fit, sed vicissim: aut media quædam qualitas inter frigus, & calorem in aere fit, quæ si ad ignē referatur, frigida censetur: si ad aquam, calida: quare nihil mirum est si ab eadem duobus illa officia præstentur. Hæc nos de questione proposita dicere in animum induximus: quoniam ad eam explanandam magnopere videntur pertinere: cætera quæ multa sanè dici consueuerunt, consulo missa facimus.

Vigce. tur. frigit ergo & calefit aer. Dicet aliquis verum id est: at non simul vtrumq; fit, sed vicissim: aut media quædam qualitas inter frigus, & calorem in aere fit, quæ si ad ignē referatur, frigida censetur: si ad aquam, calida: quare nihil mirum est si ab eadem duobus illa officia præstentur. Hæc nos de questione proposita dicere in animum induximus: quoniam ad eam explanandam magnopere videntur pertinere: cætera quæ multa sanè dici consueuerunt, consulo missa facimus.

Argumentum cap. 8.

Institutum Arist. explanata iam natura agentium & patientium, illud est, docere

modum quo actio contingat. Prius tamen de ea re antiquorum philosophorum opinioniones numerat, atque refellit. quod facit præsentī cap. nam proximo quid ipse sentiat, apperit. hanc esse eius sententiam constat initio eiusdem cap. cum ait.

Cap. 8.

Sed rursum quomodo hoc valeat accidere differamus.

Idest qua ratione actio efficiatur, rursum dicamus. Rursum autem inquit, quoniam cap. superiori eam rem etiam trigerat: le iterum amen.

Sunt igitur, quibus subeunte per quosdam meatus efficiente ultimo, & propriissimo, pati quodque videatur. Et adhuc modum videndi audiendique, & omnium cæterorum sensuum nobis munus obiri. Cerni præterea res per aerem, & aquam, & corpora perlucida, quod ea meatus habeant, inaspectabiles illos quidē ob exiguitatem, frequētes tñ, & dispositos, qui perlucidis præcipue dati sunt. Atque hi quidem in quibusdā ad hunc modū statuerunt, vt Empedocles. nec solum in facientibus & patientibus, sed & ea misceri aiunt, quorum meatus inter se sunt commensurabiles.

Iam primam sententiam de modo quo actio efficitur narrat Aristot. ea Empedocli tribuitur. Is aiebat in omnibus corporibus quæ gignuntur esse vias quadam tenues, atque angustas, per quas ingreditur quod proximē, propriēque agit, atq; ita corpora pati censebat: & hac eadem ratione putabat nos videre atque audire, cæterorumque sensuum ministerio vti: fit enim visus in nobis, horum philosophorum iudicio, quoniam aer, & aqua, cætera etiam corpora perspicua in oculos immitunt qualitates quasdam suas quæ aspici possunt, per illos meatus qui in oculis insunt. Huiusmodi vero meatus aiebat conspici nō posse, ob re-

Prima sententia de modo quo efficitur actio.

Visus quo modo fiat Empedoclis opinio.

ob tenuitatem. Sunt tamen frequentes, & ordine quodam dispositi, corporibus per Lucidis maxime concessi. addebat Empedocles huiusmodi meatus ad missionem efficiendam esse etiam necessarios: nam illa solum dicebat misceri posse, atque confundi inter se, quæ meatus illos habent comparabiles inter se, & eadem mensura perforatos.

Leucippus autem & Democritus maxime, via vnaque ratione de cunctis statuerunt principio iacto, quod ut est, sic esse ad naturam statuebāt. Antiquorum enim quibusdam ens necessario vnum esse, & immobile visum est. Neque enim inane ens esse sed plenum duxat esse ens. idque moueri non posse, cum non sit inane separatū. Nec rursus multa esse, cum non sit quod disjungat. Nec referre vniuersum continuū esse, sed diuisim contingi putetur, an plura non vnum, & inane esse dicatur. Nam si penitus diuiduū sit, nihil esse vnum ac proinde ne multa quidem, sed totum esse inane. Sin autem quadam tenus diuiduum, quadam indiuiduū figmento ad simillimum esse. Quatenus enim & quare hæc pars totius ita se habeat, & sit plena, illa diuisa? Ad hæc motum non esse, similiter affirmare, necessarium esse. Quibus ducti rationibus nonnulli spreto cōtentoque sensu, ceu rationi sit obsequendū, vniuersum vnum esse affirmant idēque immobile. quidam vero & infinitum, finem namque in vacuū desinere? Sic ergo isti, & ob has causas de veritate respondebant. Præterea in rationibus hæc vsu venire videtur, at in rebus, sic opinari furori proximū est. Nemo enim eo furoris est actus, ut ignē & glaciē vnum esse putaret. Sed hætenus modo quidam insanire, ut inter honesta, & quæ speciem habent honesti ob cō-

suetudinē nullū delectū facerent.

Secunda sententia est Democriti & Leucippi. ij vnica ratione, atque illa facili admodum explicuerunt opinionem suam de rebus omnibus: atque ideo maiori eos laude dignos putat Arist. quā Empedocle, aut Parmenidem, multosque alios antiquos: quoniam excogitauerunt principia quæ sufficerent ad explicandas res omnes, quæ natura contingunt. Nam Parmenides cū ita tenuit occulta quædam principia, destruit manifestata: cum enim probare vellet omnia esse vnum, atque id immobile, neque esse in natura rerum multitudinem, aut motum, quod sensui repugnat, sumit tantumquam per se notum nihil esse inane, aut vacuum, sed omnia esse plena: quod dubium est. Atque ideo hoc ille demonstrare tenebatur. eo autem accepto, colligit non esse motum, quoniam quod mouetur, per inane moueri debet. at non est inane. & cum inane esse non possit, colligit etiam non esse multa: quoniam si multa sint, necessarium diuisio erit, at diuisio solū fit per inane. atque vacuum: non est autem inane, quoniam verò posset quispiam obijcere Parmenidi, etiam si vacuum non sit fieri recte posse, ut sint multa quæ non diuidantur vacuo interstitio, sed se tangant, ita ut nihil loci inane relinquatur, quo res illæ distingantur, respondet Parmenides quod idem est ita dicere, atque inane statuere. Hoc probat, nam vel ipsum ens diuiduum est omni ex parte, aut non. Si sit omni ex parte diuiduum, non solum quæ sunt, multa non sunt, sed ne vnum quidem: quia si ens diuidatur omni ex parte nihil omnino remanebit, præter vacuum. Neque dici potest ipsum ens non posse diuidi omni ex parte: primum quia figmento est simile dicere, potius admittere ipsum ens diuisionem ex vna parte, quā ex altera: aut reddatur causa cur ita fiat. Quod si non omni ex parte diuisio fieri potest quousque tandem procedet? Deinde etiam si cōcedam, inquirunt, res esse multas. cum vacuum esse non possit, neque motus vllō pacto erit, quoniam non potest freri por plenū, sed solum per inane. est igitur inquit Parmenides, vnum tantum id quod est, atque id immobile: similiter infinitum. Quod ita persuadere volunt, quoniam si finitum esset,

E 4 eius.

C O M M E N T A R I V S .

eius extrema ad inane finirentur : cū nihil sit aliud ad quod delinant : his rationibus Parmenides, atque eius studiosi crediderūt suam sententiam veram esse, cum aiunt, omnia esse vnum, immobile, atque infinitū : quas nos commentarijs in caput secundū lib. 1. de phys. auscult. exposuimus. & diligenter iuxta Aristot. sententiam confutauimus. Causa vero, cur tam absurdam sententiam ij philosophi protulerunt, ea est, vt inquit in præsentia Arist. quoniam sentium contempserunt, & nulla eius cura atq; ratione habita, rationes a sensu quidem abhorrentes sunt secuti: ita tamen existimare, quemadmodū illi existimauerunt, non procul ab est, inquit philosophus, ab insania. stultum enim admodum est de his rebus quæ sensu percipi possunt, maiorem fidem habere rationi, quā sensibus: nemo est enim tam inops iudicij, tam alienus a communi sensu hominum qui glaciem, atque ignem idem esse dicat. Dicit aliquis ob eam causam deferendos esse sensus, & sequendam rationem dumtaxat, quoniam sæpe numero sensus nos fallunt: respondet Aristot. ita sane contingere interdum vt nobis sensus imponat, verum id non fit in rebus tam apparentis, quam est apertum glaciem, & ignē esse diuersa: sed in his quæ bona sunt, aut mala: vtilia, aut inutilia. Decipimur enim nō nunquam recti, atque boni specie: fit enim interdum vt consuetudine, aut morbo, rebus credamus quæ praua sunt: aut inutilia, quæ utilitatem coniunctam habent.

Cur peccarint isti philosophi

De rebus sensibus non magis ratio quā sensui credendū est.

Leucippus autem sensui doctrinam suam consentire putauit. nec ortum interitum ve, aut motū, nec denique rerum multitudinem demoli. At cum hæc apparētibus assentiat, illud assentientibus vnum, nō posse absque inani motum esse, inane ait esse nō ens, ac entis nihil esse non ens. Illud enim proprie esse ens, quod plenum est. sed tale non vnum, sed infinita numero esse, & quæ ob exiguitatem molis visum fallant eademque per inane ferri, esse enim inane. Erea constituta generationem, dissoluta interitū asser-

re. Efficere autem & pati, qua pertingunt, hætenus enim nō esse vnū constituta vero & cohærentia gignere. Illud quoque asseuerabat, ex eo, quod vere vnum esset, multa, non gigni, nec rursus vnum ex ijs, quæ vere multa. quin potius hoc fieri posse negabat.

Parmenidis opinionem de rebus omnibus falsam esse docuit Arist. vel illo nomine quod sensus desereret, & rationem tantum, quam ipse domi excogitauit, sequeretur. Nunc Leucippi sententiam aperit: quā ab opinione Parmenidis diuersam esse in primis ait, quoniam excogitauit rationes, quæ cum sensibus conuenirent: & quæ neque ortum aut interitum de medio tollerent, neque motum, aut rerum multitudinem: ea etiam concedit Leucippus quæ aliquo modo videantur esse veri similia. ait enim motum fieri per vacuum: & præterea vacuū quodam modo nihil esse: nā tamen vacuū sit, non proprie ens est: quia proprium ens plenum est, quamuis autē proprie ens plenum sit, leucippi iudicio, non est quidem vnum dumtaxat in natura rerum, sed potius infinita secundum multitudinem. infinitæ videlicet atomi, quæ quoniam exiguae admodum sent, aciem oculorum effugiunt. hæ infinitæ atomi, per inane feruntur, vt Leucippus vult: & vbi congregantur, ortum rerum efficiunt, corruptionem verò vbi dissociantur. agunt autē & patiuntur, cū se tangunt mutuo: eo modo, quo possunt se tangere: non enim eo pacto se tangunt, quo superficies, quoniam atomi indiuidue sunt. Sed tunc se tangere dicuntur, cū accedunt proximè: complicatæ vero & compositæ inter se affectiones, seu qualitates efficiunt. addebat insuper Leucippus, neque ex eo quod verè est, vnū multa effici posse. Neque ex verè multis, vnum. Ratio est quoniam inter hæc corpora indiuidua semper interiacet vacuum: quod prohibet ex multis vnum fieri.

Leucippus

Cæterum vt Empedocles, & alij quidam naturæ interpretes per meatus res effici aiunt, sic Leucippus omnem alterationem, omnemque affectionem

fectionem fieri ait, dum per inane dissolutio, ac interitus fit similiter & incrementum aliis subeuntibus. Nam & Empedocles cogitur pene fateri, quæ Leucippus tradit. Nempe quædam esse solida eademque indiuidua, si non ubique meatus habentur. quod certe fieri non potest, nihilo aliquin alio præter meatus futuro solido. Sed inani omni. Vt sit necesse tangētia indiuidua sint, quæ vero his intercipiuntur, inania. Quos ille meatus appellat. Ac Leucippus quidem de agendo, & patiēdo sic disserit, & modi quibus hæc efficiant, illa patiantur, hi fere produntur.

Comparatur
sententia
Leucippi
cum opi-
nione Em-
pedoclis.

Comparat Leucippi sententiam cum sententia Empedoclis atque ita ait Leucippum sentire cum Empedocle, quia putat non alio modo posse fieri actionem, atque passionem, quam per meatus quosdam, qui sunt in ipsis corporibus constituti: ortum etiam & interitum fieri per inane: accretionem deinde effici corporibus alijs, atque alijs per eos meatus subingredientibus: etenim Empedocles necessario fateri debet cum Leucippo, esse quædam corpuscula solida, quæ nullo modo possint diuidi: ratio est, quia cum ipse asserat res agere, atque pati vicissim per quosdam meatus, tueri suam sententiam minime poterit, nisi concedat ea corpora quæ subingreduntur, pati non posse. Nam si possint pati, debent in eisdem constitui meatus per quos patiantur: illa etiam corpora, quibus patiuntur, alios meatus habebunt, si patibilia sunt. Vnde fiet ut in natura rerum nullum corpus sit solidum, sed cum omnia in meatus dissoluantur solum erit in ipsa vniuersitate quædam inanitas. Hoc non concedet Empedocles ergo necessario constabitur esse in natura rerum corpora aliqua solida quæ agendi vim habeant, pati vero minime possint, similia his quæ Democritus & Leucippus in naturam rerum introduxerunt: & præterea quædam spatia intermedia quæ inania sint, hæc spatia, meatus vocat Empedocles. Epilogum deinde facit eorum quæ dixerat, inquiens, ij

sunt modi quibus hæc res agere: illæ vero pati dicuntur.

Sed de his, & quomodo præcipiant non dubitatur. Quorum positionibus rerum usus fore consentire videtur. alijs vero longe minus. Empedocle dico. cui quomodo futurus sit interitus & alteratio non satis liquet. Ceteris enim corporum prima indiuidua sunt, quæ figura tantum differunt, & sunt prima ex quibus corpora constituuntur, & vltima in quæ dissoluuntur. At Empedocli cetera quidem generationem haud dubie, ac interitum habent vsque ad elementa, ipsorum tamen elementorum congesta magnitudo, quomodo generetur, & intereat, non satis intelligitur. Sed ne reddi quidem ratio ab ipso potest, qui ignis elementum esse negat. Simili omnium aliorum ratione. ut in Timæo Plato scriptum reliquit. Cuius doctrina hoc tantum differt a dogmate Leucippi, quod indiuidua alter solida, alter plana esse prodit, & quod hic indiuiduorum solidorum quodque innumeris figuris terminari constituit. Ille finitis. vterque enim indiuidua terminataque figuris asserit. Et ex his generationes, & interitus constare. Leucippus dupliciter per vacuum, & tactum, quæ singula secari posse dicebat, Plato per tactum dumtaxat. Nam vacuum esse negat. Sed de indiuiduis planis diximus in superioribus questionibus. De solidorum vero indiuiduorum consuetibus longiore nunc sermone refecato ceu a narratione digressi pauca perstringamus.

Modos exposuit quibus antiqui philosophi putauerunt, res inter se, agere atque pati: nunc pergit istas sententias excutere at-

COMMENTARIUS.

*Cōfert su-
periores o-
piniones.* que examinare. Et in primis cōfert opinio-
nem Democriti & Leucippi, cum opinio-
ne Empedoclis: atq; ita ait, inter antiquos,
solos Democritum, atque Leucippum dis-
cere ea quæ omni ex parte cohæreant: & ri-
ra enim cum posterioribus conueniunt, &
nihil asserūt, quod sensui repugnet: at Em-
pedocles pugnantia loqui videtur, & nō sa-
tis rectè, atque apertè explicat quo pacto
ortus rerū, aut alteratio efficiatur: Demo-
critus præterea indiuidua facit illa corpo-
rat atomos inquam, ex quibus, tanquā ex
primis principijs omnia conficit: & in quæ
vltimo resoluit omnia. Nam etiam elemen-
ta corporum, ignem, aerem, aquam, terrā,
ex his constare credit, atque in ea dissolui:
cæterum Empedocles existimat, mixta cor-
pora in elementa dissolui, & rursus ex eis-
dem generari: at vero apud eundem modus
constare non potest, quo ipsa cōposita cor-
pora generentur, aut corrumpantur: neque
modus intelligi potest. Neque ipse ratio-
nem possit reddere: nisi concedat esse ali-
quod elementum ipsius ignis, & omnium
similiter elementorum, quod ille aperte ne-
gat: hoc si dicat similis erit platonī, qui in
dialogo quī Tymæus inscribitur statuit qua-
tuor elementorum principia alia, nempe si-
guras planas & superficies. Platonis verò
sententia a Leucippi opinione differt, quo-
niam Leucippus prima rerum initia facit
corpora indiuidua, atomos inquam. Plato
verò non corpora, sed superficies etiam in-
diuiduas: rursus Leucippus, ait, hæc ipsa
corpora indiuidua, cum sint infnita, con-
stare infinitis figuris, quorum cuiusque sit
sua propriaque. Plato finitas statuit superfi-
cies: & ipsarum figuras etiam finitas: itaq;
conueniunt, primum, quia rerum prima i-
nitia indiuidua putant. Deinde quia singu-
lis concedunt suam, atque propriam figu-
ram. Postremo quia ex his res cunctas pro-
creari credunt. sed Leucippus duos statuit
modos, quibus generatio efficiatur: per va-
cuum videlicet atque etiam per contactū.
Plato vnum duntaxat: nempe tactū; quo-
niam negat esse quidpiam in natura rerum
inane. Sed quoniam quæ Plato scribit de pla-
nis, ex quibus generat omnia, tractata sunt
ab Arist. longiore oratione, atque etiā cō-
futat cap. 2. huius lib. & lib. 3. de cælo, de
ea re nihil dicit in præsentia: solū excutit
opinionem Leucippi de corporibus infeca-
bilibus, quibus ait, oīa effici: atq; constare.

Enim vero corporum indiuiduo-
rum quodq; ad paciendum esse ine-
ptum fateri necesse est. Cum pati ni-
si per vacuum non possit, idemque
nullius affectionis effectum. Quan-
do nec siccū esse valet, nec frigidū.
At illud quam habet cum vero simi-
litudinem, solū circulari figuræ ca-
lidum referre? cū sit necesse contra-
rium frigidumque alicui figuræ cō-
ueniant, quod si hæc affuerint calor
inquam & frigus, non ne absurdum
est, grauitatem & leuitatem, duriciē
& molitudinem abesse.

Quamquā Democritus indiuiduo-
rum quodque per excessum grauius
esse cōfirmat, ac proinde absque du-
bio calidius. At quæ talia sunt, fieri
non potest ne alterum a baltero pa-
tiantur. Verbi causa. leniter calidū
ab eo, quod multo calore excellit.
Porro si durū est, sequitur, vt sit etiā
molle. At molle dicitur, quoniam
aliquid patitur, nā quod cedere ap-
tum est, id molle nuncupatur. Sed
& illud est absurdum, præter figu-
ram nihil adesse. & si adest, vnum tā-
tum adesse. vt verbi causa hoc siccū
sit, illud calidum. neque enim eorū
vna posset esse natura. Sed perinde
fieri nequit, vt adsint vni plura.
Nam cum sit indiuiduum, affe-
ctiones ibidem haberet. Quare si
patiat, verbi causa, si frigore af-
ficiatur, eadem parte aliud quidpiā
efficiet. vel patietur quæ ratio eadē
in cæteris affectionibus intelli-
gitur. Hoc enim ad eundem modum
vtrisque quique solida, quique pla-
na indiuidua faciunt, vsu venit ne-
que enim fieri possunt aut rariora,
aut frequentiora nisi habeatur in in-
diuiduis inane. Sed nec illud est pro-
babile, parua indiuidua esse, mag-
na nō itē. Nunc enim merito maio-

ra, quam parua comminutioni opportunitiora sunt, quia facilius magna resoluuntur, quippe quæ pluribus incurfant. At prorsus indiuidua cur magis de paruorum, quam de magnorum numero sunt? Age vero vtrum est illorum solidorum omnium vna natura? an alia ab alijs diuersa sunt? vt hæc ignea mole, illa terrena sint. Nam si vna est cunctorum natura, quo tandem discernuntur? aut cur tangendo non fiunt vnum? vt cum humor humorem tangit. Neque enim posterius a priore diuersum est. sin autem inter se differunt, qualia hæc sunt? Nempe dubitari non potest, quin his potius, quam figuris principia & causæ accidentium assignari debeant. Præterea quæ sunt natura diuersa, ea si contingant inter se, efficiant vtique, & patiantur. Adhæc mouens quid est? si enim diuersum est, passiva sunt, sin quodlibet seipsum mouet, vel diuiduum erit, quippe alia parte mouebit, alia mouebitur vel in eadem parte inerit opposita. Quin & materia non numero tantum, sed etiam virtute vna fuerit. Ergo qui per foraminum motum affectiones aiunt accidere, his plane meatus, si quidem ipsis plenis res afficitur, superuacanei sunt. Nam si omne efficitur hac ratione, nempe adhuc modum pati queat, vel si meatus non habeat, sed ipsum sit continuū. Iam visio ad istorum doctrinā effici, qui potest? haud enim iuxta principia licet per translucida commeare. Sed ne per ipsos quidem meatus, si plenus est quisque. Nam quid interest, nulli ne, an pleni sint meatus. omni perinde futuro pleno. Quin si meatus ipsi inanes sunt, estque necesse corpora in se contineant, idem rursus

consequatur. Nam si tantuli, vt nullius corporis sint capaces, res digna est risu, putare paruum inane esse, magnum non item, nec quantumcunque, vel inane aliud esse, quam corporis locum. Vt intelligatur omni corpori par magnitudine futurum inane. Ad summam meatus facere superuacaneū est. Si enim per tactum nihil efficit, ne per meatus quidem commeans efficiet. Sin autem tangendo demptis etiam meatibus, quædam eorum, quæ talem inter se sortiuntur aptitudinem, efficiet, alia vicissim patientur. Ac meatus quidem ad quorundam opinionem, vel perperam, vel nequid quam asseri, satis his arbitror explicatum. Nam si quis cum corpora sint omnino diuidua, meatus constringat, nonne is risum captare videatur? cum valeant, qua sunt diuidua separari.

Quemadmodum ostendimus, Democritus & Leucippus ex atomis, aut insecabilibus corporibus, non solum actionē & passionem fieri aiebant, sed præterea cæteras omnes naturales mutationes. Verum cum Arist. cap. 2. huius libri generalem disputationem habuerit de hac re: & demonstraerit huiusmodi corpuscula minime esse posse: nunc tantum sermonem habet de eisdē specialem: nam solū illud tractat quod pertinet ad præsentem disputationem de actione & passione. Probatque corpora hæc indiuidua causam non esse cur vnum agat, aliud patiatur. In primis verò pro comperito accipit, si sint hæc corpora indiuidua, im patibilia esse: ratio est, quoniam opinione Democriti nihil patitur nisi per inane. Sed in his indiuiduis corporibus nihil existit inane, ergo corpora hæc indiuidua, si qua sint, nihil omnino pati possunt: si autē pati non possunt, neque agere quidpiam valent: ratio est, quia in naturalibus quicquid agit, necesse est etiam vt patiatur. quā obrem neque quidpiam molle, ex duro efficietur: aut contrarium aliud ex contrario: quod

quod maximè videtur absurdum esse. & præterea contrarium, horum philosophorum rationi. Nam cum dicant illi atomos rotundas, & circulares, natura sua calidas esse, necessario fateri debent, esse alias naturas frigidas: quæ sint alterius figuræ. Quoniam absurdum est dicere alterum tantum contrariorum in natura rerum existere: cum ea sit contrariorum natura ut vno posito, alterum ponatur. Quare si calor est, frigus erit: & si calor & frigus sint, quæ sunt qualitates primæ, atque vnde cætera oriuntur, erunt etiam secundæ qualitates. molle, durum: graue, leue. eorum igitur verba non satis coherent, neque illi sibi in explicanda sententia satis constant: cum negent contraria esse: & deinde illa concedant.

Quo patet verum sit, esse alterum contrariorum oportere, si alterum sit. Cum inquit Arist. si sit vnum contrarium, oportere alterum esse. v. accipit contraria, ut contraria, quo sensu ad alterum sunt, & simul natura, ut ex categoria relatorum colligitur: est enim contrarium contrario contrarium, ut Arist. refert cap. de oppositis. vel id intelligendum est secundum naturam. Vno enim contrario posito eorum quæ pertinent ad naturæ perfectionem, necesse est statim ut alterum ponatur. Quemadmodum docet Arist. cap. 3. lib. 2. de celo. quo loco est ante explicatum diligentius.

Quamquam democritus, & cæt.

1. Deducit hoc loco eosdè autores, democritum videlicet atque Leucippum ad alia absurda, ad id maximè ut concedant, velint, nolint, hæc corpora indiuidua pari posse, quod illi planè negant: hoc ita deducitur, Democritus ait, maiores atomos grauioribus esse, si vero sint reotudè & maiores, erunt calidiores atque grauioribus. Si quidem atomi rotundæ calidæ sunt. & maiores, grauioribus: quare atomi illæ agent atque patiuntur. id verò quod maximè calet, vim habet agendi in id quod exiguum habet calorem: quare istæ atomi agent in alias minus calidas, atque etiam patiuntur, cum omne quod natura agit in aliud, modò communem habeat materiam, vicissim ab eodè patitur.
2. Deinde si inest in his atomis durum, inerit molle, cum sint contraria: ergo mutuo agent, atque patientur. Siquidem ea est contrariorum natura, atque ingenium. Tercio: absurdum est dicere in atomis nihil aliud esse præter figuram: quare inest aliud: nem

pe affectio aliqua, quæ contrarium habeat: inerunt ergo atomis duo contraria, siquidem absurdum est etiam putare non reperiri in eisdem ea quæ contrariam habent naturam: hoc si concedant, quod necessario videtur esse concedendum, fiet, ut quod diuidi non potest, partes habeat, atque ita possit diuidi in ea partes. Aliqua enim pars atomi aget, & alia patietur. Aut eadem parte aget atomus, & patietur, quod longè magis absurdum est. Quare atomi, neque vnâ neque plures affectiones habere poterunt, quod non minus absurdum est, cum sit corpus naturale. Plana etiam illa quæ. Plato facit rerum omnium principia nullam affectionem, aut qualitatem habere possint. Quarto. iuxta sententiam Democriti nihil potest aut rarius esse, aut densius: ratio est, quia illa rariora vocat corpora quæ plus habent inanis: densiora, quæ minus. Atomus verò ex quibus res cunctas facit, nihil habet inane: sed solidæ sunt. Ergo neque rariora corpora esse possunt: neque densiora, iuxta hanc opinionem. Quinto, non possunt isti philosophi rationem reddere cur atomi exiguæ admodum sint, non item magnæ: quando quidem aiunt, effecta esse corpora hæc ab ipsa natura. Atqui natura potuit magnas etiam atomos producere: siquidem illa consuevit, in eadem specie, quæ est cum materia coniuncta, magna atque parua procreare, ut exemplo constare possit speciei hominum, canum, leonum, & cæterorum: si vero dicant hijs autores esse aliqua corpora indiuidua, quoniam ob exiguitatem non facile possunt diuidi, ferri aliquo modo poterunt. Nam re vera maiora molle aptius diuiduntur. Licet etiam quæ sunt exigua, modo quantitate aliqua prædita sint, infinitè scari possint, quemadmodum magna.

Age vero vtrum, & cæt.

Adhuc perseverat in eiusdem sententiæ confirmatione: rogat enim vtrum omnes atomi sint eiusdem naturæ, an diuersæ. Et cum nihil horum verum esse possit, colligit non esse statuendas atomos. In primis non possunt putari vnus, atque eiusdem naturæ: quoniam cum se tangunt inuicem, simul coalescerent: atque vnum efficerentur, sicut partes aquæ coniuictæ vnum fiunt. Similiter etiam partes aeris si vero dicant esse diuersæ naturæ omnes atomos, necesse est dicant quæ, & quales sint ipsarum atomorum differentie,

4.

5.

differentiæ, & proprietates: quâdoquidem singulas formas, atque species naturales necessario consequuntur differentiæ quædâ, & proprietates: hoc si verum est iam nō figuræ atomorum, vt illi volebant, sed affectiones illę erunt principia rerum. sunt em̃ affectiones illę contrarię, qualia oportet esse principia. Rursum si diuersę sint secundum naturam mutuo quidem agent atque patientur.

Adhęc mouens, &cæt.

Illo etiam nomine eosdē refellit, quod dicant atomos istas moueri: nam si mouentur quid illud sit a quo mouentur explicare debuerunt, quod illi minime faciunt. q̃ si dicant vnā moueri ab altera, iam patibiles erunt atomi: quod illi negant. si autē eadem atomus se ipsam moueat, aut vna parte mouet & altera mouetur, & sic atomus indiuidua nō erit, cum partes habeat. aut tota atomus se totam mouet, & sic contraria simul erunt in eodem: mouere, inquam & moueri: hæc enim contraria sunt. sicut agere & pati. Hoc autem impossibile est, & alterum aperte pugnat cum istorum philosophorum opinione. Rursum sententia hæc falsa est, quia si sit vera omnium rerum materia non solum erit vna numero, sed etiam vna secundum potentiam. atqui materia, non est vnum, sed plura facultates: vt ostensum est lib. 1. de phys. auscult.

Ergo qui per foraminum, &cæt.

Hoc loco transfert orationem Arist. ad eos philosophos qui aiebant corpora pati per quosdam meatus: atque eorum sententiam falsam esse demonstrat: probat autem in primis superuacaneos esse huiusmodi meatus, vt corpora patiantur. Possunt enim nihilominus pati corpora, etiam si nulli sint: nam istos meatus plenos esse, aiunt, spiritibus quibusdam, vel tenui quodam aere. quare cum pleni sint, non inanes, superuacanei erunt ad patiendum. & sine eisdem passio poterit contingere: etiam si id quod patitur, omnino continuum sit. Confirmatur autem hæc ratio, quoniam si vera sit istorum sententia, visio effici minime poterit admissis rerum simulachris intra videndi sensus, quomodo hij philosophi aiunt, fieri visum. Nam neque potest simulachrum rei sensibilis transire per corpora ipsa lucida, neque per meatus oculo-

rum, cum sint pleni. Quod si nihil obstat, quo minus visus fiat, sed cernimus nihilominus, meatus superuacanei sunt ad videndum, atq; ex consequenti ad patiendum. possit quispiam dicere exigua quædam esse vacua intermedia, & tam exigua vt nullum possint corpus recipere: at ea defensio inanis erit. Nulla enim ratio est, cur paruum vacuum esse possit, magnum non possit. Nam eum vacuum sit locus vacans corpore, cuius est capax, erit vacuum æquale secundum magnitudinem omni corpori.

Ad summā meatus facere, &cæt.

Postrema iam vititur ratione ad confutandum meatus constitutos in corpore, per quos passio fiat: nam si quod commear per illos meatus nihil agit contactu, neque agit quidpiam per meatus: si vero quod agit non potest transire sine cōtactu, etiam si meatus non sint, aliud ager, aliud parietur, modō eam habeant naturam, vt agere & pati mutuo possint. Quare superuacaneum est constituere in corporibus meatus quosdam separatos ad agendum & patiendum: præsertim cum magnitudines diuidi possint omni ex parte.

Argumentum cap. 9.

Rasenti cap. Aristor. ex propria sententia superiorem quæstionem tractat, de modo quo actio, atque passio fiunt, confutatis antiquorum philosophorum opinionibus.

Cap. 9.

Iam sumpto principio sapius a nobis repetito, rerum gignendi efficiendi, patiendique modum explicemus. Nam si hoc facultate, illud actu est huiusmodi, nec parte hac, vt patiatur est aptum, illa nō item, sed omnino quatenus est huiusmodi, & plus minusque, prout plus minusque tale est, qua ratione meat⁹ causatius quispiam asserere ret, vt in

COMMENTARIUS.

metalli fodinis passim continētes
venæ discurrunt.

Vmmam totius cap. comple-
ctitur, more suo, cum ait, ef-
ficiendi, patiēdiq.ue modum
explicemus: sumit autem ini-
tio id quod proposito maxi-
mē conuenit & pluribus locis traditur ab
eodem. quoniam ad explanādas plurimas
quæstiones summopere necessarium est: il-
lud autem est: actus, & potentia oppositæ
sunt differentiæ. Deinde, alia quidem talia
sunt actione, alia verò non actione, sed po-
testate talia sunt. v.g. ignis actu calidus est,
quoniam calorem in se actu habet. qua ve-
ro est potestate calida, quoniam calida red-
di potest calore in se suscepto. Illa igitur vi-
cissim in se agere, & pati possunt quorum
vnum actu est tale, alterum verò potesta-
te tale est. vt aqua quæ potestate calida est,
actu calida redditur, ab igni qui est actio-
ne calidus. Siquidem omne quod est tale
potestate, sit tale actione ab eo quod est ac-
tione tale: hæc autem sententia inde maxi-
mē constare possit, quia vel vtrumq., quod
agit, inquam, & patitur actu tale oportet
esse, aut potestate tale, aut alterum actione
tale, alterum potestate: actione tale vtrum-
que esse non potest: quia ignis non agit in
ignem. Neq. idē in seipsum, aut simile in
sibi omnino simile, quemadmodū a nobis
monstratum est: & præterea probatur, quia
agit vnum in alterum vt simile efficiat, at
cum est vtrumque actione tale, simile vtrū-
que vtrique est, ergo vnum non agit, & al-
terum patitur. neque vtrumque potest esse
tale potestate. quoniam actio, per formam
est. Est enim illa principium agendi. At for-
ma actus est, imo verò vnum quodque est
tale per formā. Ergo si vtrūque tale sit po-
testate, non cōtinget actio. consequit̃ ergo
necessarium esse, vt alterum sit actione ta-
le, alterū potestate, vt ab eo quod est actu
tale, quod est facultate tale, actione tale
efficiatur.

Agit autem vnum quodque præpa-
rando, & disponendo, rem, quæ pote-
state est, atque patitur, vt actu formam
suscipiat, ad quam recipiendam facta esse
videbatur. hinc fit vt quanto quæque res
magis est talis potestate, tātō aptior sit ad
patiendum: ita tamen vt non patiat̃ secū-

dum vnam partem tantum, sed omnino, id
est, secundum partes omnes. aliquando ta-
men magis patitur: aliquando minus. hoc
est non equaliter secundum omnes partes,
sed magis secundum vnam partem, quam
secundum aliam, prout affecta est natura
cuius quod patitur. nam quod potentia cali-
dus est, ab eo qd̃ est actu calidum, magis in-
calescit, quam quod nō est ita calidū potē-
tia. & fieri sanē potest vt in toto aliquo cor-
pore partes sint aliquæ quæ magis patian-
tur, aliæ, quæ minus, quia facultate magis,
minusue ad naturam agentis accedunt: do-
cet autem Arist. quæ nam causa esse potuit
Cur meatus induci sint meatus a quibusdam in i-
p̃s corporibus: ea enim hui⁹ rei causa est, ^{Cur meatus in cor-}
quia videbant partes aliquas pati facilius, ^{poribus ex-}
quam alias. quare meatus quosdā illis par- ^{cogitati.}
tibus inesse aiebant, quæ facilius pateren-
tur: vt plane constare possit, cum metalla
effodiuntur. In illis enim partes debiliores,
& quæ facilius patiuntur, venas quasdā per-
petuas habent, quas meatus, si velis possis
appellare.

Fodina, locus est vnde quidpiam effodi-
tur, siue lapides, siue metalla, siue quidpiā
aliud: adiuncto vero nomine altero ambi-
guitas adimitur: vt si argenti, aut auri fo-
dinam dicas.

Nempe quod est coniunctum, at
que vnum, id vt patiat̃ aptum nō
est.

Recenset conditiones aliquot necessa-
rias, vt aliud agat, aliud patiat̃. prima cō-
ditio explicatur his verbis, quæ vicissim a-
gunt & patiuntur, neque vnum esse oportet,
neque continuū: ita vt quod agit & pa-
tatur vnum sit, atque continuū: & patia-
tur continuū a suspartibus. Ratio est quia
iam idem in seipsum ageret: nam quod con-
tinuum est, vnum atque idem omnino est.
altera explicat̃ his verbis.

Sicut ne effectiua quidem & pas-
sua, nisi vel se mutuo, vel alia per-
tingant. Haud enim pertingens tā-
tum calefacit ignis, sed etiam cum
longius recessit. Ignis enim aerem
calefacit. aer, qui efficere & pati a-
ptus est, corpus afficit calore.

ca est.

1. Hip.
Actus, &
potentia
sunt diffe-
rentiæ op-
positæ.

2.
Aliud pōa
tale est, a-
liud actio-
ne
Quæ pos-
sunt inuicē
agere & pa-
ti.

Vnde per-
sua deatur,
sententia.

Res nō pa-
tatur & qua-
liter secun-
dum par-
tes omnes.

Cur meatus in cor-
poribus ex-
cogitati.

Fodina.

Quæ nam
oportet
in esse his
quæ vicif-
sim agunt,
& patiunt̃.

2 ea est, corpora remota & separata, sunt autem huiusmodi, quæ neque se mutuo tangunt, neque medium habent aliquid, quod agere & pati possit, non possunt inuicem agere & pati. necessarium enim est ut vel se vicissim tangant, vel medium habeant ali- quid, quod agere & pati possit. v. g. ignis dicitur nos calefacere, etiam si non tangat per se corpus nostrum, quoniam medius aer est, qui pati ab igne possit, calorem suscipiendo, & agere in nos, transfundendo calore. Hinc autem facile quivis possit discernere, quo pacto per medium aerē patiamur: non enim eo modo id contingit, quo aplerisque putatum est. Sed eo potius quē Arist. exponit in præsentia. Ex his omnibus quæ hactenus dixit Arist. aperte constare possit quo modo fiat actio, & passio. Fit enim cū id quod actu est tale, agit: & id quod facultate est tale, patitur. Atque id secundum omnem partem. Ita tamen ut vel sine medio: servata debita distātia & proportionē.

Qua ratio
ne spatia-
mur per
mediū ac-
tū.

In examinatione autem eorū sententiæ, qui putant corpora parte sui pati, parte secus, quod principio diximus, repetendū est, nisi enim magnitudo omni ex parte secari valeat sed sit corpus, vel latitudo indiuidua, nihil omni ex parte passium, sed ne continuū quidem existat. At si hoc falsum est, & omne corpus est diuiduum, nihil interest, sit ne diuisum quidem, pertingens tamen, an diuiduum. Si enim per tactus, ut qui- dam aiunt, discerni potest, etiam si nondū fuerit diuisum, erit diuisum. Potest enim esse diuisum. quando quidē nihil sit, quod fieri nequeat.

Vt reprehendat Platonis, atque Democriti sententiam reuocat in memoriā Arist. verum esse quod dixerat paulo superius, necesse inquam esse, ut quod patitur omni ex parte patiarur, si ipsa magnitudo omni ex parte possit diuidi. at verō si essent indiuidua corpora, qualia concedebat Democritus, aut superficies indiuiduæ quas statuit Plato, non est necessarium putare id quod patitur omni ex parte pati posse. iam enim

essent superficies, & corpora imcompatibilia. Cum autem nulla sit magnitudo quæ non possit omni ex parte diuidi, neque erit quidpiam, quod non omni ex parte pati possit. tantundem est enim dicere, corpus quod pati potest, diuisum esse, & partes se tangere. aut dicere, posse diuidi. Ratio est quia si per contactum segregari potest, ut quidam existimant, licet actu diuisum nō sit, quia diuidi per contactum potest, non abs- re diuisum esse dicemus: nā quod fieri potest, si ad actum perducatur nihil sequitur impossibile.

Sed omnino ad hunc modū fieri, fisis corporibus, nō est verisimile. Tollit enim ratio hæc alterationē. Nam videre licet corpus idem cum sit continuum, iam humidum, iam frigore concretum, quod ei nō diuisione, & compositione vlu venit, nō item conuersione, & diuerso tactu, ut tradit Democritus. nec. n. transpo- situm, aut mutata natura ex humi- do sit concretum. Nec nunc sicca & cōcreta adsunt molibus indiuidua. Sed pariter omne iam humidū est, iam siccum & concretum.

Confutat adhuc etiam sententiam Plato- nis, quam, inquit vacare ratione. ait enim actionem & passionem in rebus fieri, diui- sis corporibus, per contactum: quod autem absurda sententia ista sit, probat Arist. pri- mum quidem quoniam tollit de medio al- terationem. Nam proculdubio corpora vi- demus alterari nulla facta diuisione, aut cō- positione, aut conuersione: dum alteratur. Idem enim corpus continuum manens mo- do efficitur humidum, modo congelatur. Etenim si aqua frigore, & glacie cōcrescat, nihil in ea transpositum est, nihil diuisum, nihil versum aliter, at illa nihil aliud tagit, Quemadmodum aiebat Democritus: sed tantum humor ille aqueus induruit, & par- tes omnes congelatas habet aqua: neque vllæ in ea manent solidæ partes, quæ mol- lem habeant: licet indiuiduam, ut volebat Democritus: sed totum quod erat prius hu- midum, postea effectum est durum, atq; cō- cretum per alterationem.

Adde

COMMENTARIUS.

Adde quod nec accretio constare potest, nec imminutio, cum non sit pars quæq; futura maior. Erit enim accessio, nec omne vel aliquo admissio, vel perse mutabitur. Ac gignere quidē res, & efficere, ac vicissim gigni, & pati, vtque fieri possit, & quomodo falso quidam putauerint, hætenus fuerit definitum.

Non solum tollunt alterationem qui sic existimant, sed etiam accretionem, atque imminutionem: nam si accretio sit appositio aliqua re vel immetibus, vel in vacuo, vel in contactu, sicut isti autores putant, perspicuum est, quod ita augetur, non augeri omni ex parte, neque quod minuit. minui omni ex parte, atqui vt ostensum est cap. 3. qd' augetur omni ex parte augetur: & quod minuitur, omni ex parte minuitur. Quod autem ita sit exemplo constat aquæ immisæ in vas, quod aquam etiam habet. Tunc enim non dicitur tota aqua augeri, sed per misceri tantum. at verò cum tota aqua perse transmutatur, atque in aerem conuertitur omnis pars aquæ maior efficitur. Quam hæc non est accretio, sed potius ortus: vt loco citato monstratum est a nobis. Deinde epilogum facit eorum quæ dixerat, in quiens, hætenus definitum esse, quid sit agere, & pati: generare & gigni. & quo pacto actio atque passio efficiantur: similiter ostensum est qua ratione falsæ sint de ea re aliorum philosophorum sententiæ, vt nostram melius apperiremus.

Argumentum cap. 10.

PXposuit Aristot. superioribus capitibus, quæ ad tactum actionem & passionem pertinent. hoc cap. de mitione disputatione instituit. De qua tertio loco differendū esse dixerat: hoc nos docet initio cap. more suo: simulque illas quæstiones numerat, quas de mitione tractare debet.

Cap. 10.

Superest vt de mitione eadem

ratione ac via differamus.

EAdem inquam via, qua de tactu, actione, atque passione differuit. rationem verò, cur de mitione agere iā debeat reddit, cum inquit.

Nam ex his, quæ initio proposuimus hoc erat tertium.

Deinde quas sit de mitione quæstiones explicaturus, Arist. nos docet cum ait.

Quo in loco hæc erunt consideranda, quid est mistio, quid miscibile, & quibus rebus misceri datum est, & quomodo. Præterea mistio sit ne, an falso fingatur.

Sunt autem quæstiones numero quinque, videlicet. quid sit mistio, quid illud sit quod misceri potest, quibus in rebus mistio reperitur: quomodo efficiatur mistio. Postremo vtrum in rerum natura mistio sit an non: & quidem licet vltimo loco Arist. posuerit quæstionem illam an sit permistio, primo illa loco tractanda est, quoniam ordine naturæ illa est omnium prima quæstio. Nisi enim constituamus esse mitionem, laborabimus in explicandis cæteris omnibus quæstionibus. Atque ideo hæc primum omnium quæstionem exercet, cum inquit.

Quidam nanque fieri posse negant, vt aliquid diuersum, cum diuerso misceatur. Nam cum sint quæ mista fuerunt, nec alterata, nihilo magis tunc mista esse, quam prius. Sed perinde se se habere. quod si alterutrum interierit, non fuisse mista. Sed hoc esse, illud non esse. At mitionem eorum esse, quæ similiter se se habent ad eundem modum statuunt. Si mistorum vtrumq; in confusione perierit, neque enim mista esse, quæ ne existunt quidē omnino.

Antea tamen quam de ea quæstione quid m fto bi-
piam dicamus, meminisse necesse est, m fto fariā dici-
nem bifariam tur.

Prima sen.
eorum qui
dixerūt nō
esse mistio
nem.
syllogis-
mus.

nem bifariam vseruari. misceri enim dicuntur quæ quæcumque modo confusa sunt, atque permista. Deinde quæ temperantur, hoc autem loco accipit Arist. misionem secundam significatione, ut idem sit quod temperamentum: quæstionem verò sic tractat Ar. ut in contrariis partem rationes cōiiciat, quarum alijs videatur effici, non esse mistionem, alijs verò probetur misionem esse, ut deinde ipse, tanquam iudex honorarius cōtrouersiam dirimat, & quæstionem absoluat: quidam ergo ex veteribus philosophis crediderunt nullam esse in natura rerum permissionem: in eam verò sententiam adduci potuerunt hoc argumento, quæ permiscerentur, ut minimum, duo esse necesse est: nam idem sibi ipsi misceri non valet: ergo in permissione vel ambo illa quæ permiscerentur, conseruantur, vel corrumpuntur ambo, vel alterum conseruatur, alterum corrumpitur, at verò nihil horum verum esse potest, ergo nulla est permissio. Discursus legitimus est, & maior aperta: siquidem nullo alio modo constare possunt ea quæ permiscerentur nisi vno ex tribus superioribus. minor verò probatur. Primum non sit permissio vtriusque conseruatis, & formam suam retinentibus, cum enim non aliter modo se habeant, quā antea, si prius mista non erāt, neque modo mista esse dicent. Erūt fortasse uiciniora, atque propiora effecta, at mista non erunt: si autem ea quæ misceri debent, corrumpantur ambo proculdubio permissio non erunt: nam quod corruptum est, non manet, atque miscerentur, manent aliquo modo, ergo si vtrumque corrumpatur, non efficietur mistio: idem quoque censendum est si alteram corrumpatur, & seruetur alteram. Illud enim quod corruptum est non potest vlla ratione mistum esse, censeri, cum eo quod manet: quare cum nullus modus, nulla etiam via maneat efficiendi permissio nem, credendum est, nullam misionem esse posse.

Hæc igitur quæstio inuestigare videtur, mistio quo differat a generatione, & interitu. & quod misceri aptum est ab eo, quod generari, & interire. differant enim oportet, si quidem sunt. quibus expofitis, quæ querimus explicabuntur. Ceterum neque materiam cum igni mistam

esse dicimus, neque dum comburitur, misceri. non ipsam secum partibus non item cum igni. Sed ignem fieri, materiam interire. sicut nec cibum cum corpore misceri, nec cum cera figuram, cum molibus imprimitur. Iam nec cum corpore album, nec ut semel dicam, affectiones, & habitus cum rebus misceri valent. Salua enim conspiciuntur. Sed nec album & doctrina confundi valent. nec aliud quidquam ex his, quæ separari nequeunt.

Vt quæstionem propositam dissoluat, ad monet Aristot. quod ratio proposita postulat ut doceamus quid intersit inter misionem, & ortum atque interitum. Nam si permissio reperitur necesse est ut differat ab ortu, atque interitu: quod si discrimen inuenerimus inter hæc ipsa, atque illud exposuerimus facilis erit solutio propositæ dubitationis. Virtute igitur hanc statuit assertionem Arist. generatio diuersa est prorsus a misione. Hoc probat, quoniam cum quidpiam generatur, ut in ligno ignis, nemo dicit ipsam materiam, hoc est ligna, quæ comburuntur misceri igni, sed sit tunc temporis interitus lignorum, & ortus ignis. Nam neque dum lignum comburitur igni permisceri dicitur, neque eius partes, ignis partibus. Itaque permissio a generatione distinguitur, quia in generatione aliquid corrumpitur simpliciter, atque omnino, & similiter aliquid efficitur. In permissione nequaquam ita fit. Neque solum

*Assertio.
Arist.
Generatio
diuersa est
omnino a
misione.*

*Differet mistio
ab accretione.*

Nemo enim inquit, ait Aristot. alimentum cum corpore misceri: sed ipsum corpus nutrirī, atque augeri alimento. Distinguit deinde illam ab alteratione, atque ita ait, quod neque dicuntur permisceri cum suis subiectis quæ semper sunt in aliquo subiecto: nemo enim dixit figuram esse permistam ceræ, aut candorem corpori: causa verò eorum hæc misceri non dicantur neque affectiones vllæ, aut habitus aut quæuis accidentia cum subiectis in quibus insunt, ea est, quia vtraque omnino conseruantur: accidens

Ab alteratione.

F. inquit

COMMENTARIUS.

aquam & subiectum. in permissione vero non omnino eadem seruant, quæ permiscetur. Addit in super, neque vnum accidens cum altero posse permisceri, si cōtingat vt duo diuersa accidētia simul in eodem subiecto existant: etenim si candor, & sciētia in eodem in sint homine, nunquam candor cum scientiā misceri dicitur. Ratio est quoniam aquæ non possunt a subiecto separari, atq; esse per se, permisceri nō possūt. Hinc colligit Arist. confectarium, cū ait.

Quamquam hoc aiunt, sed falso, qui omnia quandoque simul esse, & misceri dicunt. Neque enim cū quæque res quæq; misceri valet. Sed necesse est, vt confusorum vtrūque se iungi possit. At qui affectionū nulla separari potest.

Confectarium.

Illud autē est: minime sentire rectē, sed decipi potius qui censuerunt quondā fuisse permiscēta omnia, aut qui putant omnia posse permisceri. fieri enim nullo modo potest, vt quæuis res cuius rei permisceant. quā imo necessarium est, inter cætera, vt vtrumque eorum quæ permiscētur separari ab altero possit vt a subiecto, atque esse per se. Quare neque accidentia inuicē, neque cum subiecto permisceri possunt.

Sed quā res partim facultate, partim actu existunt, fieri potest, vt mixta sint quodam modo, & non sint. Nam quod ex confusione euadit, actu quidem diuersum est ab ijs, ex quibus temperatur, facultate vero aliquid vtriusque eorum, quæ fuerant, antequam confunderetur. nec esse deleta. hoc enim est quod prius querebamus. quæ vero miscētur, ea ex seiunctis coire, & posse item se iungi videntur. actu igitur non permanent, vt corpus & album. Rursus nec interit, nec alterum, nec vtrūq; quippe quorū virtus incolumis seruetur. de his igitur hætenus.

His explanatis quæstionem propositam dissoluit philosophus: quod vt efficiat me-

lius, reuocat in memoriam diuisionem illā cuius sæpe numero mentionē facere solet: ea est: quæ sunt, partim sunt actione, partim potestate: quæ igitur miscētur partim manēt eadem, partim non manent: etenim in permissione, quod effectum ex vtriusque est quæ permiscetur, id solum actu esse dicitur: quæ vero permiscētur peracta mitione non amplius manent actu, sed tantū potestate: quare neque ambo corrumpunt, neque ambo manent, neque alterū corrumpitur, alterum manet, sed actū tantū existēdi amiserunt: & potentiam retinuerunt: cum aut inquit Arist. ea quæ mixta sunt, cū existunt in mitione solū retinere potentiam, non significat, materiā tantum ipsorū manere, & dissipatam esse formam. nā non solum in mitione materia manet eorū quæ permiscētur, sed formæ etiā manent: non in tegra tamē: ita vt res tales efficere possint, sed reuolūtā quodammodo, atque refractas: quod si quidpiā esset ea vi præditū vt posset formas extrahere ex illa mitione, per ipsas formas nō extaret: quia si corpus mixtū in elementa dissoluatur, illæ formæ elementorū quæ potētia prius in mixto inesse dicebatur, ad actū perducētur, atq; integre sine dubio manebunt. Quam ob rē inquit Arist. non est dicendū in mitione vtrūque manere actu, vt manent corpus, atq; in corpore albor. neque corrumpi vtrūq; neq; alterū. Quando quidē vtrūq; formā virtute retinet, atq; seruat in mitione, hoc si dicam⁹ nulla, de rē, pposita dubitatio manebit sed quæstio omnino soluta erit.

Sed iam proximā his quæstionē differamus, vtrū mictio ad sensum aliquid sit? Idest cū ea quæ confunduntur tā minutim secantur, & sic inter se ponuntur, vt sensum lateat, an sint, tunc demū vtrū miscētur? an non?

Quæstionē illam vtrū permissio sit paulo superius Arist. absoluit atq; docuit esse permissionem: iam ad reliquas quæstiones orationem transfert, atque inquit, quid ipsa permissio sit. Hanc rem vt exponat accuratius, atque melius modos duos narrat quibus aliqui potuerunt existimare fieri mitionem: atque vtrumq; refellit: proprium deinde statuit. Vnde planē colligitur quid

Solutæ quæstionē propositæ Arist.

Quæsentia potētia manent ea quæ miscētur.

Quo modo fiat permissio.

quid sit permissio. Primum autem modum efficiendi permissionem interrogatione effert. Arist. cum ait, utrum mistio ad sensum aliquid sit? quasi dicat primum modum efficiendi permissionem a quibusdam putari, cum res ita minute congregantur, atque inter se confunduntur ut propter exiguitatem partium singularum, minime possint discerni sensu videndi, sed unum atque idem credantur, ut si quis farinam tritici cum hordei farina, aut puluerem cum harena, ita confundat ut acie oculorum alterum ab altero discerni minime possit. & hic primus est modus efficiendi permissionem. In quo formae eorum quae miscentur integre servantur, non possunt tamen discerni, quoniam sunt admodum exiguae: alter modus efficiendi permissionem est eorum philosophorum qui atomos statuunt, omnium rerum prima initia, atque principia. Aiant enim his autores fieri permissionem cum in corpora in ea dissoluantur, ex quibus constât, nepe in atomos. Deinde atomi, in quas corpora sunt dissoluta coniunguntur. Quoadmodum hordei grana cum granis frumenti permista esse dicuntur: quoniam prope sunt collocata.

Sed mistorum quaelibet pars, cui libet apponitur? Illud enim perinde est, ac si dicas ordeï grana cum tritici granis temperari. Cum eorum cuique apponitur aliquod.

Improbat
duos mo-
dos supe-
riores effi-
ciendi mi-
stionem A-
ristoteli.
1. Ratio.

Ex eodem
loquedi
visu temp-
tis argum-
tum.

Improbat Arist. utrumque; superiorem modum efficiendi permissionem, primum quoniam diuersa esse compositio a permissione. at verò qui priorem modum sequuntur, eandem utramque faciunt. Modus igitur ille probari non potest, nota est consequentia, & utraque pars antecedentis persuaderetur. In primis vero maior propositio. Vinum enim aqua temperatum mixtum est: compositum vero minime. Domus ex lapidibus & lignis composita esse dicitur, mixta nequaquam. Ergo non est eadem compositio cum mistione. Minor etiam constat: quoniam cum res minutae congregantur, ita ut acie effugiant oculorum compositae esse dicuntur, non temperatae, aut mixtae. Ergo non ita fit permissio quoadmodum autores huiusmodi volebant. Animaduertet tamen quod Arist. hoc argumentum solum sumit ex communi loquendi consuetudine: omnes enim ita sentiunt, atque loquuntur. Ex vera autem ratione efficiendi mistionem

non sumit argumentum: quia nondum ab eodem modus constitutus est, mistionis efficiendae.

Sin autem omne corpus est diuiduum, & corpus cum corpore misceri potest partium similitudine, necesse erit, quanlibet partem cuiuslibet apponi. Sed quoniam secari ad minima non licet, neque est idem compositio & mistio, sed diuersum, profecto non est dicendum, quae temperantur, ea per incolumes particulas mista esse. Alioquin congestio esset, non temperamentum, aut mistio. Nec pars eandem atque totum rationem fortiretur. At si quid temperatum est, hoc similibus partibus constare putatur. & ut pars aquae aqua est, sic & misti. At si mistio esset, per exigua compositio, horum nihil eueneret. Sed ad sensum mista essent, & quod parum perspicaci, mistum esset, hoc lynei non item, neque diuisione. nec quaelibet pars cuiuslibet est appositio. Cum ad hunc modum secari non liceat. Aut ergo mistio non est, aut quod fieri possit, rursus est disputandum.

His verbis tangit secundam rationem aduersus autores superiorum modorum efficiendi permissionem, ea est, in permissione omnes partes consimiles esse necesse est, ita ut quaeuis pars mixti mixta sit, alioquin non esset unum corpus continuum illud quod efficitur ex permissione: sed diuersum potius. at vero si eo modo, quem recensuimus, per mistio efficiatur non potest quaeuis pars mixti esse mixta, quando quidem non omnes partes eandem habent cum toto rationem, neque inter se. Ergo neutro illorum modorum permissio efficitur: & cum multis argumentis monstrauerimus nihil esse in natura rerum minimum secundum quantitatem & quod diuidi non possit, credendum non est positum iuxta se minimis corporibus permissionem fieri. nos autem inquit Arist. ea solum permista esse dicimus quorum partes eandem habent rationem cum toto: ut sicut quaeuis pars aquae, aqua est: sic quaeuis pars mixti, & temperati mixta sit, atque temperata, si autem permi-

2. Ratio
Contra eos
dem.

COMMENTARIUS.

Linx.

Ratio esset congregatio partium exiguarum nulla esset vera, & naturalis permissio, sed quæ appareat sensui. Insuper accideret res quædam admodum absurda ea nempe, ut quod mihi permissio est, qui acie oculorum parum valeo, alteri qui cernit accurius, permissio non sit. est autem linx animal visus accuratissimi. ut est Plinio atque Aristoteli. constat: & nomen ad eos transferri solet qui acie valent oculorum. Eodem modo falsum est, quod Democritus, atque eius sequaces aiebant, permissionem fieri per dissolutionem corporum mixtorum, & atomorum, quæ ex illis corporibus prodierunt, congregationem. Quam quidem nullum individuum est: sed quodvis natura sua infinite secari potest. & quidem, cum ostensum sit alijs locis nullas esse atomos, nulla corpora insectilia non efficietur ex atomis permissio: hinc colligit Aristoteles aut nullam omnino esse permissionem, aut præter duos superiores modos, alium esse quædam efficiendi eandem. qui si sit, inquirendus nobis est: atque etiam explicandus.

Res igitur partim effectivæ sunt, partim ab his pati possunt, sed in quibusdam reciprocatio est, & inter se efficiunt, patiunturque vicissim. nempe quarum materia eadem est. aliæ vero efficiunt, non etiam patiuntur. quarum videlicet materia non est eadem. Hæc igitur in permissionem coire nequeunt. Neque enim medendi ars mixta cum corporibus sanitatem efficit, neque sanitas cum corporibus temperatur.

Porro quæ efficere, & pati idonea, divisioni sunt opportuna ea si multa paucis, aut magna parvis committantur, permissionem non efficiant, incrementum efficiant eius, quod victor evaserit. In victorem transeunte altero. Verbi causa gutta vini numerosis aquæ amphoris non miscetur, cum solvatur species & in omnem aquam mutetur. At cum viribus paria quodam modo sunt, tunc vero utrumque è sua natura transit

quidem in victorem. non tamen alterum efficitur. Sed medium & commune. ut intelligatur efficientium ea demum misceri apta esse, quæ contrarietatem habent. Hæc enim vicissim inter se pati possunt.

Dixit oportere inquirere atque etiam explicare modum alium efficiendi permissionem, si quispiam sit, hunc docere nos cupit Aristoteles. ex propria sententia. Ad eam rem commodius efficiendam reuocat in memoriam quod definitum est ab eodem cap. 7. illud autem est, quædam res sunt quæ habent vim efficiendi, quas effectivas appellat: aliæ vim habent accipiendi & patiendi: secundo accipit, quod est etiam dictum loco eodem: quod eorum quæ habent vim agendi atque patiendi quædam sic affecta sunt, ut inter ea sit actio reciproca, ita ut eadem agant, simul & patientur: sunt autem id genus quæcumque habent materiam eandem, atque potentiam. Aliæ vero licet agant, non patiuntur necessario ab his in quæ agunt, ea sunt quorum materia non est eadem, sed diuersa. Quemadmodum longiori oratione tractata a nobis res est loco citato: & præterea in questione quam seorsum de eadem re habuimus. His ita constitutis admonet nos Aristoteles. quæ nam ea sint quæ permisceri possint: atque ait, illa solum permisceri posse quæ eandem habent materiam: quoniam hæc vicissim agunt atque patiuntur. Quæ vero non habent materiam eandem permisceri non valent: quoniam non possunt vicissim agere atque pati. Rem probat exemplo, ars enim medica humanis corporibus non dicitur permisceri, ut sanitatem efficiat: neque etiam sanitas miscetur corpori, ut sanum efficiatur. Neque demum effectiones villæ habitusue, cum subiecto in quo insunt: ratio est quoniam non habent communem materiam: neque inuicem agere & pati possint: etenim ars medendi nihil ab ipso corpore patitur. Deinde numerat Aristoteles quædam alia quæ sunt necessaria ut res permisceantur. Vnum est: non omnia quorum materia eadem est permisceri possunt: nam lignum non permiscetur ligno, neque lapidi, sed præterea necessarium est, ut quæ debent permisceri facile possint diuidi, & terminum suscipere.

Hypotes.

Quæ nam possint permisceri.

Quæ non permisceantur.

re: id genus sunt omnia humida: quæ Ari. lib. 4. Meteorologia testatur facile posse admittere alienum terminum. Itaque humida sint oportet quæ miscetur. Veruntamen non quicquid humidum est, alteri humido appositum, atque coniunctum mixturem facit. Nam si guttam vini in centum amphoras aquæ conijcias. v.g. non efficies permixtionem, licet humori humor appositus sit. Quare cum multa paucis, aut exigua, maximis coniunguntur, mixtio non fit, quin potius id quod præualet, atque vincit, quadam tenus augetur: quod verò vincitur, & superatur, corrumpitur. atque transfit in naturam potentioris: euanesce enim modicum illud vinum quod diximus addi multæ copię aquæ, aut in naturam aquæ transmutatur. Quare hæc permutatio, per mixtionem vocanda non est: sed potius generatio atque corruptio. Necesse igitur est, inquit Arist. ut quæ permisceri debent, vim & facultatem ferè æqualem habeant. vel si inæqualia sint, non multum, vnum ab altero superetur. æquata enim vi, & facultate vtriusque, non omnino, sed quodammodo vtrumque transmutatur, quoniam aliquo pacto vtrumque vtrique dominatur, sed non ita ut vnum efficiatur alterum. Atque hoc modo fit quoddam tertium commune vtriusque, & intermedium: quod sit potentia & facultate vtrumque quod miscetur, neutrum verò actione. ex his quæ diximus, manifestum euadit, quæ nam ea sint quæ possunt permisceri: ea sunt quæ habent contrariam naturam, & vicissim agere & pati possunt. talia sunt quæ humida sunt: illa quodam modo equalia cum fuerint secundum potentiam mutuo transmutantur, & commune quoddam efficiunt consors vtriusque naturæ.

Parua item paruis apposita magis miscentur, quippe quæ facilius, citiusque inter se mutantur. Multum vero a multo sero mutatur.

Docet quæ maxime misceri possint, me atque ita ait, exigua exiguis melius commiscetur. Ratio est quia hæc citius atque celerius permutantur. Permixtio verò sine permutatione non peragitur: quæ vero magna sunt non tam celeriter, aut facile permiscuntur: quoniam non tam facile

permutantur. Contrariorum enim contrariæ sunt causæ.

Quare diuiduorum, & passiuorum terminatu facilia ad miscendum sunt apta. quia facile in parua secantur. hoc enim est esse facile terminabile. Verbi causa corporum humida misceri aptissima sunt, quia diuiduorum humidum facillime terminatur. nisi si viscosum est. Hæc enim maiorem & ampliorem molem efficiunt.

Addit aliud genus eorum quæ facile misceri valent, atque inquit, ea apta esse maxime ut miscantur quæ postquam diuisa fuerint facile terminari, atque definiti possunt. Ratio est quoniam in minimas partes rediguntur. quod est necessarium ad mixturem efficiendam: quam obrem inquit, corpora humida maxime apta sunt ad efficiendam mixturem. quoniam facile omnium terminantur & definiuntur. Siquidem facillime omnium diuiduntur, & in partes admodum exiguas secantur. quod est esse facili terminabile: excipit tamen quædam corpora humida quæ non facile permisceri possunt, cum, ait, nisi si viscosum est. Corpora enim viscosa, atque tenacia cuiusmodi sunt oleum, sæbum, adeps, & viscum, non facile possunt misceri, impedimento est lentor. Nam propter lentorem partes difficile separantur inuicem: & quæ infunduntur, ob eandem causam, penetrare intus non possunt: sed elabuntur quam facillime. atque ita fit, ut lenta, viscosa, & tenacia, minime miscantur. sed apposita & iuncta simul molem reddunt ampliorem.

Exceptio.

Viscosa difficile permiscuntur.

Cum vero alterum modo passiuum est, aut cum alterum vehementer alterum leniter pati aptum est, quod ex eis conflatur, aut nihilo, aut paulo plus est. quod in stano & cre usu venit.

Quædam enim ancipitis inter se, ac dubiæ nature sunt. Videntur enim quodam modo leniter miscibilia, & tanquam alterum susceptivum,

F 3 alterum

COMMENTARIUS.

alterum species. quod in his contingit. Stanum enim ceu sit affectio æris absque materia, paulo minus evanescit, & cum mistum est, petit. profugumque colore tantum inficit. quod ipsum in alijs quoque rebus accidit.

Quoniam dixit viscosa iuncta simul, licet non efficiant mistionē, magnitudinem maiorem reddere, arrepta hinc occasione docet, esse quādam in naturā rerū, quæ licet apponatur, & transmutentur, paulo maiorem molē efficiant, ea sunt quæ ita inter se affecta sunt, ut alterū modo, hoc est tantū modo, passivū sit, pari in quā possit. Vel naturā habeat maximē patibile, alterū vero, aut nihil pati possit, aut parū. rē probat exēplo æris & stagni, quæ si coniungantur, transmutata, aut non efficiunt magnitudinē maiorem, aut paulo maiorem reddunt: quoniam quod si facile pati potest. stagnum, facile. quæ verò huiusmodi sunt inquit Arist. non omnino dicuntur permisceri, sed sunt potius naturæ cuiusdam dubiæ atque ancipitis: quæ ob eam causam balbutire dicuntur. Ut enim balbutientes, qui non rectē voces reddunt, quodāmodo loqui dicuntur. Et quodāmodo, non ita hæc quæ mediā habent naturā, quodāmodo multa perari possunt, quodāmodo non possunt. quorū alterū tanquam subiectū esse videtur, atque materiā: alterū vero tanquam species, atque forma. Stagnū enim velut forma est atque affectio æris, quod, ubi miscere volumus cū ipso ære per totum evanescit, atque in vapore abit, & solū relinquit æris colorē idem quoque contingit incinere & aqua: atque id est quod Aristot. significat, cum ait, quod ipsum in alijs quoque rebus accidit: aqua enim solum accipit a cinere colorem. Quemadmodum ergo diximus superius iuxta sententiam Aristot. affectiones subiectis non permisceri, sic neque æs stagnū, neque cinis aquæ miscentur omnino. Alterum enim est velut subiectum, alterum velut affectio subiecti. aliquo autem modo permisceri videntur, quoniam molē hæc reddunt aliquantulo maiorem. quod non fit, cum affectio aduenit subiecto: atque ideo quædam sunt, ut diximus, quæ naturam mediam, atque ancipitem, dubiamque habeant.

Esse igitur mistionem, & quid, & quamobrem sit, & quæ res misceri valeant, ex dictis satis declaratur. Sunt enim talia quædam, qualia quæ inter se vicissim pati, & facile tum terminari, tum diuidi apta sunt. Hæc enim cum miscentur, nec ut eadem simpliciter sint nec ut pereant est necesse, nec ut eadem simpliciter sint nec ut horum mistio sit compositio, nec ad sensum. Sed miscibile est. quod facile terminatum, passivum est, & effectivum, & tali misceri potest. Miscibile namque ad equiuocum dicitur. Mistio vero est miscibilium alteratorum unio.

Epilogū facit hoc loco Arist. eorū quæ **Epilogus.** dixerat: inquiens ex his quæ sunt a nobis commemorata, manifestū esse, quod sit rerū per de causā fieri solet: & qualia ea sint quæ permistio, & quæ sit mistionis natura, & quæ misceri possint, & certis finibus facile contineri, & facile diuidi. Quæ verò miscentur cū permista sunt, neque simpliciter dissipantur atque abolentur, neque simpliciter atque omnino dicuntur manere: sed formas ita habent domitas, ut nihil sint actū, sed nomen habeant corporis permisti. Hæc verò permutatio eorū quæ miscentur neque compositio, sed sensus fide comprobatur, ita ut sensui videndi solū mistio esse dicatur. hinc colligit Arist. finitionem miscibilis, hoc est, **Miscibilis.** eius quod misceri apte potest. ea est, miscibile est, quod facile terminatum passivum est, & effectivum, & talī misceri potest. Id est quod eam habet naturam ut facile diuidatur, & terminum suscipiat, & quod habet in se vim agendi atque patiendi. & continuari alteri potest. Hinc colliguntur omnes illæ conditiones quas nos superius ex Aristot. opinione necessarias esse diximus, ut res misceantur. At miscibile ad alterum dicitur. Nam miscibile miscibili est miscibile. Quare refertur ad id quod tecum habeat nomen commune: inquit autem Aristot. miscibile dici ad equiuocum: quoniam ad illud refertur. quod ut minimum idem habet cum illo nomen,

Miscibile ad alterum dicitur.

Mistionis
initio.

nomen, nam miscibile refertur ad miscibile. Postremo mistionem definit hoc modo, mistio est, miscibilium alteratorum unio. Hoc est earum rerum quae permisceri possunt in unam naturam coitio facta per alterationem. Ea vero diffinitione materia comprehenditur, cum inquit, miscibilium. Forma vero cum unione esse ait. Praeterea exprimitur modus efficiendae mistionis, cum dicat Arist. mistionem unione esse miscibilium, sed alteratorum. haec sunt quae ad explanationem sententiae Arist. pertinere videbantur, ex quibus omnibus illae quaestiones numeratae initio huius capitis solutae sunt. sed nos, ut haec aperta sint quaestiones alias tractemus, quae obiter insinuantur eodem cap.

Quaestio.

Vtrum per acta mistione formae elementorum maneant in mixto: vulgo quaeritur, vtrum elementa maneant formae liter in mixto.

Tres sententiae de quaestione propositae.
1. Opinio
Ratio.

E hac quaestione apud antiquos variae fuerunt sententiae. Omnes tamen ad tres potissimum referri possunt: una est stoicorum: atque etiam Aeneas, qui hac parte stoicos philosophos sequutus est: is ferunt, formas elementorum sinceras omnino, atque integras manere in mixto: illa ratione persuasi maxime, quoniam cum lignum coburnitur conspiciamus ex eodem prodire quatuor elementa integra: nam prodit aqua: ignis in eo fit, cinis qui naturam habet terrae. Fumus praeterea qui aerem refert, ergo erant prius haec ipsa elementa in re mixta: nam unum quodque in ea resoluitur, ex quibus est constitutum. horum tamen philosophorum sententia vera esse non potest, illa ratione, quoniam si vera sit, non seruantur leges mistionis: nam vel quavis pars mixti mixta non est, vel conceditur penetratio dimensionum: erunt enim iam duo corpora in eodem loco. aut enim formae omnes elementorum existunt in eodem loco, atque eadem parte corporis mixti. vel non, si concedamus non existere in quavis parte, sed locis diversis iam nulla pars mixti mixta erit: quoniam in nulla parte effecti corporis simul

existunt omnes formae elementorum. Si vero dicamus esse omnes formas in eadem parte, corpora se penetrabunt: nam quicquid forma elementorum, si integra sit, natura sua quandam habet magnitudinem. magnitudines igitur diversarum formarum simul existet in eadem effecti corporis parte: atque ita fiet ut corpora se penetrarent. vtrumque vero absurdum est, si absurdum appellare licet quod est impossibile, ut Arist. loquitur primo physicorum: ergo stoicorum opinio probabilis non est.

Altera sententia est Auerrois, quem commentatorem vulgo nominant sine ratione. Is inquit, manere in mixto formas elementorum, at non integras, & sinceras, sed remissas potius. Quam sententiam non solum ille probat, sed praeterea inquit, ab eodem Aristotele principem philosophorum non abhorre. hoc persuadere cupit, atque studet diligenter citatis aliquot eiusdem philosophi testimoniis, petitis ex cap. superiori primum, cum dicat Arist. hoc eodem cap. formas miscilium in re mixta partim manere, partim non manere, proculdubio existimat, inquit Auerrois non manere integras formas ipsorum, manere tamen retusas, atque remissas: deinde ex definitione mistionis sumit argumentum, cum enim mistio sit miscilium alteratorum unio, necessarium est dicere formas manere eorum quae miscentur. Alias quo pacto eorum quae miscentur unio efficietur. cum autem perfectae manere non possint, manebunt necessario restructae, atque remissae: tertio si non mancant formae miscilium in mixto, sed absumantur, nullum discrimen reddi atque assignari recte potest inter mixtionem: & interitum atque ortum. Nam utrobique nihil manet eorum ex quibus ortus effectus est, atque mistio: postremo non poterit verum esse quod Arist. inquit praesenti cap. formas miscilium ab ipsa mistione abstrahi posse natura sua. quod sane efficietur si vis aliqua adsit quae formas separaret. Etenim si nullo pacto formae maneant, neque poterunt villo pacto abstrahi, & separari ab ipso mixto. Nam quod nullo modo est, neque separari potest, cum autem nullus alius modus sit, quo manere formae possint in mixto nisi retusae, & remissae, existimare par est hac ratione manere. his argumentis adductus Auerrois credit manere formas miscilium in ipsa mistione.

2. Opinio

Testimonium
nia Arist.
in ista sententia

COMMENTARIUS.

Non sentit
Arist. idem
cum Auer-
ro.

Potētia ait
Aristot. for-
mas mane-
re in mixto

2.

3.

Refellitur
in contra-
rium addu-
ctæ ratio-
nes.

hæc tamē Auerrois opinio diuersa esse cre-
ditur ab opinione Arist. de hac re. Nā Ari-
stot. inquit miscibilia manere in mixto,
non actione quidem sed potentia, atq; vir-
tute: hoc aperte refert præsentī cap. cū ait,
partim manere miscibilia, partim non ma-
nere. non manent inquit actione, sed potē-
tia tantum atque virtute. Item neque inte-
rit alterum, neque virumque: subiungit,
quippe quorum virtus incolumis serua-
tur. itaque virtutes ipsorum miscilium ma-
nere inquit, in mixto. quam rem appertius
dicit cap. 1. lib. 2. de partibus, quo loco cum
dixisset primam compositionem esse ex vo-
catis elementis, rem exponēs, addit, sed me-
lius fortasse dici possit ex virtutibus con-
fici elemētorum. Eadem est Galeni senten-
tia li. de natura humana, & de placitis hyp-
pocratis atque Platonis, eandem amplecti-
tur diuus Thomas: quod credat ita Aristot.
sentire. Eadem quoque probatur primum
hac ratione, aut in mixtione manent virtutes
eorum quæ miscentur, aut ipsa miscilia:
nihil est tertium, est ergo necessarium alter-
um manere: at formæ non manent, nā vel
integræ, vel remissæ, integras manere non
posse, docuimus paulo superius. cū dis-
putaremus aduersus stoicos. neque manere
possunt formæ remissæ, vt inquit Auer-
rois, quoniam, vt monstrabimus paulo in-
ferius, formæ elementorum neque intendi,
neque remitti possunt, ergo necessario ma-
nent in mixto virtutes miscilium. Deinde
si formæ aliquo pacto manerent, mix-
tio, compositio esset ex pluribus illis for-
mis: vt domus ex lapidibus & lignis, at Ari-
stot. diuersim esse inquit a compositione, ergo
formæ miscilium non manent in mixtione: ac
cedit ad hoc quod si formæ manerent, neces-
sario debēt cum illis manere naturales qua-
litates, quæ formas ipsas consequuntur. Pe-
terea etiam quantitas aliqua adesse debet si-
mul cum ipsa forma, cum sit illa forma na-
turalis in materia posita, quare erunt simul
quatuor quātitates, quæ debētur quatuor
formis elementorum, & similiter erūt qua-
tuor materiæ diuersæ, quia singulæ formæ
suam habent materiam, his rationibus qui-
dam asserunt huiusmodi sententiam veram
esse, & conformem Arist. quam si verā esse
credamus necessarium fuerit rationibus sa-
tisfacere quæ aduersus eadē adductæ sunt:
in primis vero testimonium illud Arist. cū
inquit, formas miscibilium partim mane-

re, partim non manere, non est ad formas
referendum, ita vt aliquo modo formæ ma-
neant, sed dicuntur miscibilia quodam mo-
do manere, quia eorum virtutes & faculta-
tes manent, sic enim ait Arist. non manēt
quidem actione, sed virtute. Definitio ve-
ro mixtionis iuxta hanc sententiam sic intel-
ligenda est, mixtio est vario virtutum alte-
rationum, eorum quæ miscentur. Ad tertiū
dicendum est quod tamē formæ non ma-
neant in mixto proculdubio mixtio diuer-
sa est ab ortu & interitu. Nam cū quid-
piam corrumpitur nihil per se manet præ-
ter materiā, cum verō mixtio efficitur præ-
ter materiā miscibilium omnium quæ-
vis ex omnibus efficitur, & formam susci-
pit mixti, manent etiam virtutes ipsorum
miscibilium. ab ortu deinde mixtio differt
quia terminus ortus substantia est, termi-
nus vero mixtionis est vno virtutum, terū
eorum quæ miscentur. Postrema ratio sol-
uitur, quia quāuis dicat Ari. quæ miscent
abstrahi posse, & separari ab ipsa mixtione,
Postquam mixtio effecta est, non est neces-
sarium vt formæ miscibilium adint actio-
ne in mixto, sed satis est quod sint potesta-
te, quæ alienā vi ad actum extrahuntur. vt
cum lignum comburitur virtute dissoluen-
tis lignum, quatuor elementa, quæ virtute
solum & potestate aderāt in ligno ad actio-
nem pertrahuntur. Verum manet adhuc quæ-
dam difficultas, quæ non sinit conque-
scere autorem huius sententiæ, videtur enim
quod in ipso mixto non possint manere so-
lum virtutes & facultates elementorum ni-
si etiam maneat eorum formæ nam virtu-
tes elementorum qualitates sunt quædam,
atque accidentia: atqui accidentia sine sub-
iecto existerē non possunt, ergo vel manēt
ipsa elementa in quibus qualitates eorum
dem seruentur, vel si formæ miscibilium
non manent, neque vlla ipsorum qualitas
manebit: nam iuxta Aristot. sententiam,
quod est ante monstratum superius, accidē-
tia non existunt in materia tanquam in sub-
iecto, sed in composito: dicendum est ratio-
nem nihil concludere: quoniam non manēt
eadem virtutes numero, sed specie: sed vr-
gebis iam hinc effici eandem esse omnino
mixtionem cum interitu. nam quemadmo-
dum cum quidpiam corrumpitur, nihil ma-
net præter materiā, ita quoque eorū quæ
miscentur, re vera sola materia manet nam
accidentia eadem numero, quæ prius ade-

Obiectio.

Soluitur.

V. geo.

Soluitur.

ran.

rant minime conseruantur, sed eadem specie. Dicendum est hoc esse satis ad discrimē alignandum inter vtrunque transmutationem, nam in interitu neque forma, neque virtus manet eadem numero, vel specie. At in mixtione virtutes & facultates manent eorum quæ miscentur, specie eadem, licet numero minime. Sed quoniam hæc vna sententia maximè probabilis videtur, & Ari-

Quid sit
lemēra ma-
nere in
mixto.

conceditur, ne quispiam scrupulus manere possit, sciendum est nihil esse aliud elementa manere in mixto virtute, aut in quavis alia mixtione manere miscilia, quæ corruptis formis eorum quæ miscentur, qualitates eorumdem superstities manere. Nam qualitates miscilium ipsorum sunt virtutes & facultates. Hanc sententiam explanat Arist. lib. 2. de partibus animalium cap. 1. his verbis, cum itaque triplex sit compositio, prima statui potest ea quæ ex primordiis istis, quæ nonnulli elementa appellant. re declarans, addit, terram dico, aquam, aerem, ignem subiungit, sed melius fortasse dici possit ex virtutibus confici elementorum, istique non omnibus, sed ut alibi antea expositum est: humor enim & siccitas, & calor, & frigus materia corporum sunt compositorum. Vnde constat aperte ab Arist. virtutes elementorum vocari primas qualitates, & illas solum eius iudicio, in mixto manere. Eundem Galenus interpretatur, medicus summus diligentissimus etiam philosophus lib. 2. methodi medendi, dicens. Dissident in eo, ommitto priora, quod Aristot. qualitates tantum in se mutuo transire, omninoque misceri refert. Quam sententiam probat idem Galenus in fragmento de naturalium facultatum substantia, quo loco cum sententiam stoicorum de re proposita recensuisset, subiungit, ceterum qualitatibus fieri temperationes probabilius cen-

Galenus

Hippocrateo. Præterea Hippocrates, ut Galenus refert lib. 8. de placitis Hippocratis & Platonis eandem opinionem amplectitur, ait enim ipsa elementa non manere actione in mixto, sed potestate solum. Eandem insinuat sententiam Plato in timæo. Ut sola triū magnorū virorū autoritate, Hippocratis inquam Platonis & Aristot. credere debeamus in compositis, seu mixtis tantū qualitates elementorū manere: scio tamen esse quosdam, quique adeo studiosos Auerrois ut mordicus eius sententiam hac parte tueri velint, atque defendere. Quasi minime abhorrentem a pla-

citis atque doctrina Arist. quibus ut morē aliquo pacto geramus & ansam concedamus defendendæ eius opinionē, libet pauca de eiusdē opinione differere. quoniam vero potissima vis ad illam asserendā sumenda est ex remissione elementorū, paucis mihi ea quæstio tractanda est, atque etiā rationes, quæ adduci vulgò solent in contrariā partē dissoluendæ: ut disputatio perfecta possit euadere aliquomodo.

Quæstio.

Utrum formæ elementorum
intendi possint, atque
remitti.

Nus Auerrois commentario in lib. de cælo, comment. 67. & in lib. quæ fecit de mixtione. Rursum commentario in hoc postremo cap. lib. 1. testatur formas substantiales elemen-

torū suscipere magis, & minus, more accipientium. Hanc sententiā, ut confirmet duo accipit, vnum est quod elementa non sunt perfectæ substantiæ, sed mediū locū tenent inter substantias atque accidentia. Alterū est quod qualitates elementorū sunt formæ substantiales eorundem. In qua opinione plurimi alij antiqui philosophi fuerunt. quod nullā aliā elementorū formā agnoscerent. Quare ipsa elementa definiebant per easdem qualitates, tanquā per formas. constat cap. 2. huius lib. & cap. 4. proximi lib. his positis sententiā confirmat suā Auerrois hoc modo, quæ sunt contraria intendi, atque remitti possunt. ut Arist. innuit in categoria de qualitate, & est ante eo loco explanatū vberimè: sunt autem formæ elementorū contrariæ, ut plane constat: ergo intenduntur, & remittuntur. Ait igitur Auerrois, elementa retinere in mixto suas formas substantiales, non tamen omnino integras, sinceras atque perfectas, sed retusas remissasque. & quoniam imperfectæ manent, nam manent remissæ, sit ut non possint suas naturas constituere, aut præbere speciei appellationē illis rebus in quibus existunt, sed species sumitur & appellatio ab ea forma ex quæ mixtio

Auerrois
inquit for-
mas elemē-
torū inten-
di, ac remi-
ti posse.

I

2.

Ratio.

ne resultat. hæc est sententia Auerrois de utraque parte questionis: quæ si hoc pacto intelligatur, defendi commodius poterit, quam quo modo vulgò defendi solet. verum quod formæ elementorum remissæ, & quodammodo castigatæ, atque repressæ in composito maneat, illis argumentis probari debet, quibus vñ sumus superiori questione, cum aduersus sententiam Arist. disputaremus. Nunc verò audiamus differētes contra Auerroem: in primis videtur falsum esse quod elementorum formæ intenduntur & remittantur. Nam elementa substantiæ sunt, at substantia non suscipit magis, aut minus, vt est autor Arist. in categoriâ substantiâ. Neque enim vnus ignis magis est ignis, quam alter: Neque vna terra quam altera. Sicur neque vnus homo, quā alius. Dicit Auerrois, elementa, cum mediam seruent naturam inter substantias, & accidentia, non esse veras substantias: cum vero Arist. inquit substantiam non dici magis, aut minus, perfectam substantiam intelligit: qualis est composita: nihil autem pro habet vnum ignem, qui sincerus est, & composito non adest, cum non sit eius forma rerusa, aut remissa, magis ignem esse, quā eum qui adest in mixto, seu composito: cuius formæ vis omnis repressa est atque remissa. Deinde possit quispiam obijcere contra eandem sententiam, si formæ elementorum possint intendi, atque remitti, sequitur quod ortus elementorū sit mortis continuus. Consequens est falsum, ergo & Auerrois opinio: successiue enim forma corrumpitur & comparatur: atqui hoc pugnat cum veritate cap. enim i. lib. 5. de phys. auscul. monstrat, transmutationem in substantia, motū non esse: sed mutationem. Dicit Auerrois nihil esse mirum si qua parte elementa accedunt ad accidentia; eorum formæ intenduntur, & remittantur, quod vero Ar. testatur l. 5. phy. de perfectis substantiis intelligendum est: tertio obijcies, esse substantiæ, est esse indiuiduum. Sūt em̄ substantiæ sicut numeri. quibus nihil addi aut detrahi possit, in columi manente natura substantiæ: ergo formæ elementorū non possunt intendi, aut remitti in columes manentes. dicit Auerrois, ea verba solum pertinere ad perfectam substantiam, non ad eā quæ dubia est atque media inter substantiā & accidēs: qui autem velit subuertere hæc parte Auerrois opinionem ostendet quali-

tates elementorum non esse veras atq; germanas ipsorū formas: sed quoniam nos veras ignoramus his pro veris vtimur: nā si veræ formæ non sint etiam si contrariæ existant ipsæ qualitates, & dici possint magis, aut minus, non oportet existimare, ipsa etiam elementa magis & minus dici, cū non sint per se, cōtraria, sed ratione qualitarum, quibus efficiuntur constantque.

Altera vero pars huius sententiæ Auerrois plures habet difficultates, & lōge maiores: quas qui hanc sententiam conturare velit, facile ex cogitare possit. Nos autem ad alia his prætermisissis orationem referamus.

Argumentum lib. 2.

Propositū Arist. in hoc secundo lib. est de ortu, & interitu differere: non vniuersè quidē & generaliter. Nam ea ratione de omni transmutatione actū est lib. i. præsertim verò de generatione, & corruptione. sed specialiter: nam docet viā & rationē, quā elementa corporum generantur ex quibus tanquam ex principiis omnia cōposita naturalia quæ ortui & interitui sunt obnoxia, conficiuntur. De elementis verò duas potissimū quæstiones tractat, vnam de natura atque substantia elementorum, quibus inquam partibus consent, ac similiter de ipsorum numero. Altera verò quæstio est de mutua elementorum transmutatione, vt ea re cognita quo pacto ex eorū mixture oriantur composita corpora, patere possit. Nemo verò mirari debet si Arist. de elementis hoc lib. agat, de quibus lib. 3. de celo copiose disputauit: nam longè diuersa ratione vtroque accipit corporum primordia, atque elementa: siquidem lib. 3. illa tractat, qua ratione partes sunt vniuersatis rerum, at in præsentia, vt generari & corrumpi possunt & subternuntur, veluti materia, rebus omnibus generabilibus & corruptibilibus.

Argumentum cap. i.

Hoc autem cap. primum omnium Arist. connectit hunc librum cum superiore, nequid

contra sententiam Auerrois, Argumenta Primum

Soluitur

Secundum

motus

Soluitur.

Tertium

Soluitur.

Occurrit obiectio

quid ab eodem temere factum quispiā putare possit. Deinde ipsorum elementorum, quorum naturam, numerum, ortum & cæteras transmutationes persequitur initia seu principia inquirat. De qua re antiquorum sententias numerat, exploditque, & propriam constituit.

Cap. I.

Mistio igitur, & tactus, facere itē & pati quo modo ijs adsūt, quæ per naturam mutātur. exposuimus. Ad hæc ortus & interitus simplex quo modo & quam ob cām fiat, & cui⁹ sit, quid præterea sit alterabile, & discrimina singulorum explicauimus. Reliquū est, vt de vocatis corporum elementis disputemus.

Transitiōe igitur initio huius lib. vritur, qua breuiter complectitur omnia quæ superiore lib. tractata sūt: tametsi non eodem ordine eadem ipsa recenseat, quo prius illa explanauit. Neque enim vt idem est autor lib. 3. Ret. ad theodectem, epilogo complectendæ res sunt, ordine eodem seruatō quo singulæ explicatæ sunt. Cum ergo hætenus disputatū sit, inquit, generaliter, atque vniuersē de permissione, de mutuo corporum contactu, de agendo atque patiēdo. Præterea de ortu rerū simplicium, atque interitu: dictumque sit cuius rei sit generatio, & quæ de causa fiat. Rursum dixerimus, quæ sit ea mutatio quæ contingat secundum qualitatem, & generatio vocatur, & quid sit id quod dicitur alterari, & quo pacto ab ortu, alteratio differat, reliquum est, vt de vocatis corporum elementis disputemus: de ijs vero has tractare debet Arist. quæstiones, quomodo vicissim oriantur atque occidant, præterea qua ratione admittant omnes illas species transmutationis quas diximus.

Meminerimus tamen quod Arist. vbi

Ari. Ignē, de igne, aere, aqua, & terra differit, non simpliciter hæc ipsa elementa appellat, sed corporum elementa. quod facit in præsentia. ratio est quia non simpliciter omni sunt

principia, sed solum corporū. ab eis enim omnis rei corporatura ortum habet: & quidem cum illa prima elemēta non sint, sunt enim eorum alia elementa: materia videlicet atque forma, non audet ipse illa appellare corporum elementa, sed, ait, vocari ab alijs corporum elementa: sic enim obseruatum est a me perpetuū apud Aristot. quo loco de his quatuor peruulgatis corporibus differit: nam cum elementum teste Arist. lib. 5. de prima philosophia, illud sit ex quo primò res fit, nomen elemēti simpliciter atque omnino solum debet materię primæ accommodari, vt perspicuum esse possit lib. 1. de phys. auscult.

Cunctis enim substantijs natura constitutis neque ortus, neque interitus absque corporibus sensibilib⁹ constat.

Rationē reddit cur de elementis corporū disputare in primis debeat. Ea est, quā si horum naturam ignoremus, aut non omnino, aut non recte fiet, vt naturā corporū sensibilib⁹, & compositorum agnoscam⁹, quam obrem si ortum atque interitum rerum peruestigare volumus, debemus pri⁹ principia inquirere eorum corporum quæ sensibilia sunt, & elementa vocantur: obseruandum hoc loco est, quod Aristot. non inquit, omnes substantias natura constitutas seu naturales cōfici debere his quatuor sensibilib⁹ corporibus. Nam corpora cælestia naturalia corpora sunt cap. 1. lib. 1. de cælo, at non efficiuntur ex quatuor elementis: ratio est, quia licet naturalia sint ea corpora, non sunt generabilia & corruptibilia: quæ vero generari & corrumpi possunt necessario his sensibilib⁹ corporibus effici debent: inquirenda igitur sunt a nobis initio principia eorum corporum quæ elementa appellantur. Nam cum hæc sensu percipi possint, & generabilia corruptibiliaque sint, principia habere debent, quibus efficiantur.

Sed horum subiectam materiam alij vnam esse aiunt, vt qui aerem aut ignem, aut quidpiam horum medium, quod sit corpus, & separabile, materiam esse statuūt. Alij vero plures

Cur in primis debeat disputare de corporū elementis.
Nō oēs naturales substantiæ cōstant his quatuor principijs.

Epilogo Ratio.

Quæstiones explicandæ.

COMMENTARIUS.

ros qui partim ignem & terram materiam esse aiunt. Partim his aerem tertium adiiciunt, sunt & qui aquam opponant quartam, ut Empedocles. quibus concernedis discernendisq; aut alterandis ortum & interitum rebus aiunt accidere.

Refert sententias veterum philosophorum de principiis elementorum.

Incipit referre Arist. veterum opiniones de principiis elementorum, quas plurimis alijs locis, omnibus inquam quibus principia rerum inquirat, numerat: & sunt illa a me explicata: sæpius maxime vero commentarijs in lib. 1. de phys. causis. & com. in caput secundum libri superioris. ergo inter antiquos fuerunt nonnulli, qui omnium corporum vnum tantum principium fecerunt. Nempe vnam materiam: alij dixerunt plura esse principia. qui vnum principium concesserunt diuersi quidem sunt: atque id vnum principium, diuersum esse existimauerunt. Diogenes enim dixit aerem esse principium rerum omnium: Heraclitus, ignem. Anaximander vero medium quoddam aere crassius, igne densius: ex quo confici aiebat cætera etiam elementa. Hoc corpus esse credebat: & ab alijs separabile: hoc est quod per se posset subsistere sine adminiculo, aut ope alterius: qui plura posuerunt, discrepant etiam inter se. Nam Parmenides duo facit principia, ignem videlicet atque terram. Alij ignem, terram, & aquam. Empedocles, quatuor vulgata corpora: quorum congregatione atque disgregatione & alteratione res cunctas aiebat oriri atque occidere.

Illud autem pro cõfesso maneat, prima quæq; recte principia & elementa vocari, ex quibus concretione & discretione, aut alia vicissitudine variatis ortus & interitus existat. At qui præter ea, quæ commemorauimus vnam materiam faciunt eaque corpoream & separabilem, ij tota errant via. Hoc enim corpus cum sit sensibile nequit esse absque contrarietate. Cum sit necesse hoc infinitum quod quidam principium esse aiunt, leue sit, aut graue, frigidum vel calidum.

Vbi sententias varias recensuit, pergit eas confutare. Id verò, ut efficiat accipit cõsensum omnium qui mente valent, ea quæ prima sunt, & ex quibus cætera generantur atque intereunt, siue id fiat congregatione & disgregatione: siue quacumque alia mutatione principia, vel elementa nominari debere. Hoc iactato fundamento primum omnium Anaximandi sententiam explodit: nullo enim modo fieri potest inquit Arist. Vt sit corpus aliquod sensibile. quod non habeat in se qualitatem aliquam cui contrarium inest, at verò Anaximander corpus illud infinitum quod omnium rerum materiam facit nulla qualitate infectum esse inquit. nam neque graue, neque leue: neque calidum, neque frigidum, esse ait. Cæteras vero sententias quas numerauit non cõfutat hoc loco, quoniam sunt illæ locis, a me citatis, superius cõfutatæ, atque explosæ: orationem tamen conuertit ad Platonis sententiam, de principio rerum omnium ab eodem explicatam in dialogo qui Timæus inscribitur. hoc facit cum inquit,

Confutat numeratas sent.

Nam quod in Timæo scriptum est, id quidem definiti nihil habet. Neque enim explicatur vtrum illud cuncti ex principium (ut ita loquar) separatum sit ab elementis. Atque ille nullo vititur. præfatus ut aurum operibus aureis, sic vocatis elementis subiectum esse. Quod sane perperam, adhuc quidem modum traditur. Nam quæ alterantur ea de his ex quibus facta sunt. dici possunt, quæ oriuntur, & intercidunt non possunt. At aurum singula longe verisimilius nuncupari ait. Ceterum et si elementa solida sunt, resolutionem tamen usque ad plana facit. cum fieri tamen nequeat, ut materia prima sit ipsa plana.

Ait Plato in Timæo esse quandam materiam, aut principium rerum omnium. quoniam in se omnia contineat: reprehendit tamen Arist. Platonem. Primum quia hæc ipsa sententia tam obscura est, ut non satis ex ea constare possit, vtrum hoc ipsum receptaculum

Plato reprehenditur.

culum diuersum sit ab elemētis, an nō: sed potius sit vnum ex his. Secundo Plato increpandus est, inquit Arist. quia cum dixisset materiam elemētis esse vnum quoddam subiectum, vt aurum, omnium aureorum opus: ea ipsa materia nunquā vultur ad efficiendum rerum ortum. Tertio increpatur, quia licet eadem ipsa materia vteretur ad efficiendum rerum ortum inepte facit inquit res cunctas habere nomē ab ea ipsa materia, ex qua generantur. Ratio est quia licet hoc verum sit in alteratione: nam solum ea quę alterantur non amittunt nomen suum: in ortu quidem, atq; interitu non potest accidere vt res sumant nomen ab his ex quibus generantur. Etenim si homo doctus fiat ex contrario, nempe ex indocto, nomen idē peractā alteratione conseruat. At verō si homo corrumpatur, materia eiusdem nō amplius homo dicitur. Quemadmodum ante quam generetur non appellabatur homo: at Plato a materia nomen sumendum esse inquit, atque id auri exemplo comprobare nititur, quia latius esse putat, res cui etas nomen habere a materia, quę perpetua est, quam a forma quę sepe numero variatur. sed istā sententiam comment. in lib. 2. de phys. auscul. expendimus, confutauimusque iuxta Arist. opinionem. quarto & postremo Plato peccat quod cū oporteat principia, aut elementa solida esse vel corpora, ille existimat omnia corpora resolui in superficies, quę diuidi non possint: atque ex eisdem etiam generari: fieri autem non potest, quod lib. 1. monstratū est, vt superficies sit prima corporum materia.

Nos vero ita sentimus, esse quandam sensibilem corporum materiam. Sed hanc nec secerni posse, & semper esse cum oppositione, ex qua fiunt vocata elementa. De quibus rebus etsi alio in loco exactius est a nobis disputatum, tamen quoniam ad hunc modum prima corpora ex materia fiunt, de iisdem nobis est etiam nunc differendum. Statuentibus principium, ac primum esse materiam inseparabilem illam quidem, sed oppositis tamen subie-

ctam. Neque enim calidum frigidum, nec rursus hoc illi materia est. Sed subiectum vtrique. ita primo corpus facultate sensibile principium est. Secundo contrarietates. Verbi causa, frigiditas & caliditas. Tertio ignis simul, & aqua, ceteraque id genus. Hęc enim vicissim alterum in alterum transeunt. Nō vt Empedocles & alij tradunt. Tūc enim nulla esset alteratio. At oppositiones altera in alteram non mutantur. Nihilominus tamen vt corporis qualia & quot sunt principia differendum est. Alij enim his positīs vtuntur, cur tales & tot sint causam reticentes.

Explosis aliorum sententijs propriam statuit Arist. ea est, materiam quandam in esse omnibus corporibus quę sensu percipi possunt, hęc tamen nunquam existit per se: & habet semper adiunctum aliquod ex contrarijs. Ex hac verō materia quę per se est informis, efficiuntur quatuor corporum elementa. sed de hac materia plura dicere necessarium non est hoc loco quoniam de ea copiose & luculenter disputatum est lib. 1. de phys. auscul. illud tamen vnum dicendum esse censet, atque explicandum: quę nam ea sint contraria, atque etiā quot numero, quę coniuncta materię primę, quatuor efficiunt vocata elementa corporum. Primum tamen dicendum nobis est, inquit quę sint ea quę possunt recte vocari principia. Primum itaque principium est materia illa de qua diximus, quę per se nō potest esse separata, hoc est existere per se nō potest: & est subiecta contrarijs omnibus: constat enim contraria, sibi mutuo subijci non posse: neque enim calidum frigidum subijcitur: neque mutata ratione. Sed materia illa subiectum est contrariorum. itaq; materia quę potestate est corpus sensibile, est primum subiectum omnium corporū quę generantur & corrumpuntur. ipsa verō contraria quę contrarietates appellantur ab Arist. sunt secundum principium. Tertium vero principium, est ipsum corpus simplex, ignis, aer, aqua, terra. obseruandum

Propria de hac questione. Arist. sent.

Primum omnium principium.

1. principium
3. principium

COMMENTARIUS.

Qua pa-
& duo po-
stiora ori-
cipia dicā-
tur.

Ad tamen est duo ista posteriora non sim-
plicitate esse principia: quia prima non sunt:
relata vero ad ipsa corpora composita, re-
cte principia vocantur. quae principia seu
elementa generantur, & corrumpuntur con-
tra quae putauit Empedocles, qui eadem in-
transmutabilia esse existimare, cuius senten-
tia si vera esset non solum ortus, atque in-
teritus adirentur, sed etiam alteratio,
nam contraria ipsa per se non commutan-
tur, ita ut alterum, suscipiat alterum, sed
corpora illa quae in se habent contraria su-
sceptant omne genus transmutationis. Sta-
tim admonet de qua re sit proximo cap. a-
gendum: cum inquit, nihilominus tñ. &c.
cum enim dictum sit rerum principia esse
contraria: atque haec ipsa non transmuta-
ri inuicem, necesse est, ut explicemus quot,
& qualia sint haec ipsa contraria, quae ele-
mentorum principia facimus. rationem il-
lam reddit Arist. quia tametsi plerique phi-
losophorum non ignorent principia ele-
mentorum esse contraria: neque declarant.
quam ob rem oporteat horum corporum
principia contraria esse, neque inuestigant
numerus eorum contrariorum quae pri-
ma sunt.

Argumentum cap. 2.

Ixit Arist. cap. superiore
principia corporum com-
positorum esse triplicia:
est enim primum, materia
prima. Deinde contrarie-
tas. Postremo elementa,
in quibus huiusmodi qualitates existunt.
Primo cap. explicuit materiam elementorum,
atque etiam omnium corporum mixto-
rum. Nunc inquirat qualitates, quibus ele-
menta constare, atque inter se distingui vi-
dentur. Non quod id genus qualitates ve-
rae atque legitimae formae sint ipsorum ele-
mentorum, sed quoniam nos eisdem utimur
pro veris formis, quia proprijs atque legi-
timis destituimur.

Cap. 2.

Ergo quoniam sensibilis, hoc est
tractabilis corporis principia inue-

stigamus estque tractabile, cuius sen-
sus tactus est, satis intelligitur non ab
omnibus contrarietatibus corporis
species & principia fieri, sed ab ijs
dumtaxat, quae pertinent ad tactum.
Differunt enim non modo per con-
trarietatem, sed etiam per tractabile
contrarietatem. Neque enim albe-
do & nigredo, nec dulcedo & ama-
ritudo, nec vlla denique alia sensi-
bilium contrarietatum, elementum
facit.

Vt rem istam commodius,
atque aptius explanare possi-
mus, est enim Arist. senten-
tia his verbis plus iusto
impedita: meminerimus,
ab eodem toto hoc cap.
hanc solum statui assertionem: cuius etiam
fidem facit. elementa constituuntur, & di-
stinguntur inter se per qualitates, non qua-
cumque sed tangibiles: atque has non om-
nes, sed actiuas & passiuas. sunt autem il-
lae. Quatuor duntaxat: calor frigus, humor,
siccitas. quae ob rem elementa constituun-
tur. distinguunturque quatuor istis prin-
cipibus qualitatibus, calore, frigore, humo-
re, & siccitate. Sed quoniam huius assertio-
nis plura sunt membra, singula suis locis pro-
bat Arist. hoc capite: sic ut diligens lector ni-
hil possit desiderare quod ad hanc assertio-
nem explicandam pertineat. Prima pars sic. Assertio
persuadetur, corpora sensibilia constituun-
tur & distinguuntur similiter per sensibi-
les qualitates. Talia vero sunt elementa cor-
porum, ergo illa per qualitates sensibiles
constituuntur & distinguuntur inter se. Ra-
tionatio legitima est. Minor propositio
experimento constat: & probata est ab Ari-
stotele superiore proximo cap. cum diceret, solū
corpora sensibilia genera: atque corrupi,
ut elementa. Prior etiam propositio ob-
scura non est. Nam sensibiles qualitates cor-
poribus inditae in causa sunt cur ipsa cor-
pora sentiri possint. Sensibilis autem cor-
poris, inquit Arist. se principia inuestiga-
re. Quamquam autem elementa per quali-
tates sensibiles, id est, quae sensibus percipiun-
tur, constituuntur, & differant, non consti-
tuuntur per qualitates cuiusvis sensus, sed
sensu

Obscurus
hoc locus
philoso-
phus

Assertio
ratiōe
constituitur
elementum

Syllogiz-
mus

Corpus tra-
ctabile.
z. Pars.
Inductio.
Ratio.
Qualitates
sensus ta-
ctus om-
nium pri-
mae.

senſus tactus: quas tangibiles qualitates ap-
pellat. Quoniam ipſa elementa non modo
ſenſibilia corpora ſunt. ſed tractabilia. tra-
ctabile vero corpus illud eſt quod manib⁹
vel quibusvis alijs membris rāgi poteſt, &
cōtrectari. corporis vero ſenſibilis ſenſu ta-
ctus, neceſſe eſt contrarietates, quæ princi-
pia ſunt, & qualitates per quas efficitur, eſ-
ſe tangibiles. eandem quoque ſententiam
inductione probat, quoniā nulla alia qua-
litas elementum facit præter tangibilem.
Nemo enim vnquam dixit candore, aut ni-
grore quæ ſunt qualitates ſenſus videndi.
neq; amaritudine, aut dulcedine, quæ ſunt
qualitates ſenſus gūſtandi. Neque præter
ea vlla alia cōtrarietate, quæ alio ſenſu per-
cipiatur, quam ſenſu tactus, elementa con-
fici poſſe, aut diſtingui inter ſe. Tercio pro-
batur eadem ſententia hoc modo, prima
corpora ſi qualitatibus cōſtituantur, & diſ-
ſerant, debent confici primis qualitatibus,
ſed qualitates tangibiles ſunt primæ quali-
tates, ergo per eas ſunt cōſtituenda prima
corpora. At elementa prima corpora ſunt,
& per qualitates cōſtituuntur ſenſibiles,
cum ſint corpora ſenſibilia: ergo per quali-
tates tangibiles. Hæc ratiocinatio duplici
conſtat ſyllogiſmo. Poſterioris membra o-
mnia perſpicua ſunt, & monſtrata ſuperi⁹.
Prioris ſyllogiſmi prior propoſitio proba-
tur: quoniam ſi verum eſt corpora ſenſibi-
lia cōſtare, atque diſtingui ſenſibilibus qua-
litatibus nō dubium eſt quin prima corpo-
ra ſenſibilia per primas qualitates ſenſibi-
les efficiantur. Alias enim ſi qualitates pri-
mæ non eſſent, cum ſit ipſum corpus pri-
mum antequam ad illud accederent qua-
litates, cōſtitutum iam atque effectum ef-
ſet. Et qualitatibus ſenſibilibus minime ef-
ficeretur, atque cōſtaret. Quod autem qua-
litates ſenſus tactus omnium ſint primæ,
probat Ariſt. eo argumento quod ſenſus ta-
ctus quo percipiuntur huiusmodi tangibi-
les qualitates primus ſit omnium ſenſuū,
ſenſibile vero & ſenſus ſimul ſunt natura,
quoniam ſunt relata: ſenſus enim ad ſenſi-
bile dicitur. Et ſenſibile ad ſenſum. Verū
quod ſenſus tactus antecedit cæteros ſen-
ſus Ariſt. demonſtrat ex definitione prior-
is, quam tradidit ad calcem categoriarū. Et
enim pri⁹ eſt quod poteſt coherere ſine po-
ſteriori, & ſine quo alio coherere minime
poſſunt. Huiusmodi eſt ſenſus tactus. nam
is poteſt eſſe in animali ſine quopiam ſen-

ſum cæterorum: nam Zoophita, quæ bu-
deus plantanimalia vocat, q̄ mediam quan-
dam ſortiantur naturam inter plantas, &
animalia ſenſu tactus dūtaxat prædita ſunt.
Quæ verò vllum habent ſenſuum reliquo-
rum, prædita ſunt etiam neceſſario ſenſu tā-
gendi: quoniam animal ſenſu tactus primò
eſt animal. Eſt enim tactus fundamentum
ſenſuum cæterorum. Quemadmodum lō-
go ſermone Ariſt. docet lib. 3. de anima
quare elemēta quæ ſunt prima corpora ſen-
ſibilia & tangibilia exiſtūt, proculdubio ef-
ficiūtur tangibilibus qualitatib⁹ quæ ſunt
primæ qualitates ſenſibiles.

Nam & ſi viſus prior eſt tactu, ac
proinde ſubiectum quoque prius e-
xiſtit, non tamen eſt corporis tra-
ctabilis, qua eſt tractabile, ſed alia
ratione, licet fortalle natura prius
ſit.

Obiectionem diluit his verbis Ariſt.
poſſet enim aliquis dicere qualitates ſen-
ſus videndi priores eſſe qualitatibus tangi-
bilibus: & ob eam rē prima corpora, id eſt,
elementa, non debere confici, atque diſtin-
gui qualitatibus ſenſus tactus, ſed ſenſus vi-
dendi, quod autē qualitates, ſeu obiecta
ſenſus videndi ſint priora qualitatibus ſen-
ſus tangendi. Ita probatur, perinde afficiun-
tur inter ſe ſenſuum obiecta, atque ipſi ſen-
ſus. quoniam, vt dixi, obiecta ſenſuū ſimul
ſunt cum ipſis ſenſibus. at ſenſus videndi
eſt prior quā ſenſus tangendi: cū ſit præ-
ſtantior, atque melior lib. 1. de prima philo-
ſophia, & lib. de ſenſu & ſenſili, ergo ei⁹ ob-
iectum eſt prius quam obiectum tactus. Vnde
ſic vt elementa cōſtituantur qualitati-
bus viſibilibus, non tangibilibus. Reſpon-
det Ariſt. ſenſum videndi priorem eſſe ſen-
ſu tactus natura, hoc eſt dignitate, atque
præſtantia: non tamen generatione. Si qui-
dem prius in homine generatur ſenſus ta-
ctus, quam vllus alius. Elemēta vero quia
ſunt principia corporum, nō dignitate, ſed
generatione, cum ex eiſdem cætera omnia
corpora quæ generari & corrūpi poſſunt,
conficiantur, debent conſtitui per qualita-
tes eius ſenſus qui eſt generatione primus,
quales ſunt qualitates tangibiles. accedit
adhoc quod ipſa elementa tangibilia ſunt.

Quare

Diluit ob-
iectionem
Ariſt.

Quare tangibilibus qualitatibus constare, atque effici necesse est.

Obiectio altera.

Sed est obiectio lux & lumen sunt qualitates sensus videndi: calor & frigus sunt obiecta sensus tactus, atqui lux & lumen generatione antecedunt calorem & frigus, quando quidem sunt causa caloris, cum presentia sunt: frigoris, cum absunt: ut alibi dictum a nobis est. Ergo falsum est posteriora esse generatione qualitates sensus visus, quam quæ pertinent ad sensum tactus: dicendum est quod Aristot. in presentia non comparat inter se qualitates omnium corporum, sed illas tantum quæ ad corpora generabilia & corruptibilia pertinent. atqui in his verum est quod diximas: priores esse qualitates sensus tactus: quam quæ ad visum spectant. cæterum lumen cum putatur prius esse calore, & causa eius est, celestis est qualitas, non autem corporis ortui & interitui subiecti.

§ obiectio

Soluitur.

Tertia obiectio, pugnat secum Aristot. cum ait, ipsa elementa neque candida esse: neque nigra. Siquidem lib. de coloribus ignem album facit: & cæteris similiter elementis suum tribuit colorem. Dicendum est minime secum pugnare Aristot. nam in presentia de elementis agit puris. At his nullus sane color inesse potest. lib. vero de coloribus impura & permixta alijs accipit elementa. in quibus nunc esse non debet, si color aliquis addit.

Quæstio.

Vtrum verum sit quod Aristot. inquit presenti loco, sensum videndi esse priorem dignitate, id est meliorem & præstantiorem cæteris sensibus.

HAec quæstio maxime videtur pertinere ad lib. secundum de anima quo loco de sensuum structura, & fabrica, de dignitate atque præstantia etiam eorum de Aristot. differit. Sed quoniam presenti loco illo nomine dubitationem soluit quod sensus videndi sit melior. atque præstantior quam sensus tactus, imo vero quam reliqui omnes sensus, visum est nobis hanc ipsam

quæstionem quam præcisissimis possumus, tractare: ut constituamus verum esse quod Aristot. scribit. Primum autem videtur quod sensus videndi non sit melior sensu tactus, hac ratione, is sensus præstantior esse videtur qui est animali maxime necessarius, huiusmodi est sensus tangendi, etenim sine sensu visus potest animal vitam agere. exemplo talpæ constat, quæ natura sua capta est oculis. sed sine sensu tangendi constare non potest animal, ut lib. 3. de anima Aristot. demonstrat. & inductione constat: atque etiã ea ratione quia est fundamentum sensuum reliquorum. animal enim sensu primū est animal. Ergo sensus tactus est præstantior quam sensus visus.

Secunda ratio. Is sensus præstantior est qui est certior, huiusmodi est sensus tactus: nam sæpe numero visus fallitur: atque illū tactus corrigit. Præsertim cum alstra confiderat: aut virgam quæ parte aliqua obruta est a quis: ergo tactus est præstantior atque melior.

Tertia ratio. Is sensus est melior qui est causa naturæ præstantioris (ut apparet) huiusmodi est sensus tactus. Nam ex tactu agnoscimus quæ quisque mente atque iudicio sit prædictus. Bonitas enim tactus arguit præstantiam intellectus 2 lib. de anima cap. de tactu.

Quarta ratio. Is sensus est præstantior qui plures agnoscit, atque deprehendit contrarietates. Talis est sensus tactus: percipit enim septem contrarietates, quas Aristot. presenti cap. numerat: visus vero album tantū & nigrum, & medios colores.

Postremo, etiam si visus præstantior esset tactu, deterior est auditu. Siquidem per hunc sensum disciplinas comparamus quarum scientia hominum propria est.

His tamen non obstantibus statuo assertionem, ea est, verum est quod Aristot. inquit hoc loco præstantiorem esse sensum videndi sensu tactus. Sed dicet aliquis, si verum est id est cur Aristot. non simpliciter inquit, sensum visus priorem esse natura sensu tactus? Id est meliorem: sed ait, licet fortasse naturæ prius sit. Dicendum est, eam rationem loquendi ad modestiam philosophicā pertinere: quod est a me observatum alibi. Pretereā etiam quia hic locus aptus non erat ad quæstionem definiendam, adiecit philosophus, fortasse, quasi dicat, suo loco & tempore constabit. Sed quibus ex locis deprehendi

Sensus videndi non videtur præstantior tactu 1. ratio

2.

3.

4.

5.

Assertio: Præstantior est sensus videndi sensu tactus.

Obiectio soluitur.

Quibus iudicij con-
stat visum
esse omnium
sensuum præ-
stantissimum.

hendi possit quod visus antecedit digni-
tate reliquos sensus tribus maximè. Pri-
mū quidē, quia sensus vidēdi est spirita-
lior quam ceteri sensus. Percipit enim ob-
iecta longissimè posita: cum ceteri sen-
sus, præsertim tactus proximè illa habe-
re debeat, & tangere. Species enim simu-
lachraque rerum visibilium, spiritalia sunt.
Cuius rei argumentum est, quod subi-
to efficiatur hic sensus, neq; tempore op-
pus habeat. Secundo constat, quia plu-
rima percipit sensus videndi. Nam om-
nia quæ sunt etiam in cælo (vt astra,
siue generabilia sint, siue generari nō pos-
sint apprehendimus sensu videndi. Tertio
quia hunc sensum homines maximè appe-
timus, & voluptates ex eodem plures præ-
stantioresque sentimus.

Soluuntur
rationes in
contrariū.

Prima non
oportet el-
se præstan-
tissimam.

Rationes vero quas in contrariam
partem adduximus nō difficile soluunt.
Primū negamus res aliquas esse præstan-
tiores alijs, quod sint magis necessariae.
Nam prima sunt maximè necessaria cum
sine illis posteriora constare non possint,
optima tamen non sunt: sed deteriora.
Quoniam vt Aristot. in problem. In-
quit, natura omnia facit praua: poste-
riora vero præstantiora sunt. Quia sunt
veluti finis. In quo inest bonum. Prio-
ra sunt instar mediocorum. Secunda ratio
soluitur eo nomine, quod sensus visus
nisi sit impedimentum, nunquam deci-
pitur, cum autem corrigitur a tactu ad
sunt impedimenta, per se verò tam cer-
tus est quam ceteri sensus, maximè cir-
ca suum propriumque obiectum: cu-
iusmodi est color, aut lux, in quibus di-
iudicandis errat nūquam, aut labitur sen-
sus visus.

Tertia vero ratio nihil efficit sanè:
quia vnus sensus non est melior alte-
ro quod agnoscat plures rerum differen-
tias, sed ob eam causam quod ostendat
plures rerum differentias: atqui vt osten-
dimus, nullus sensus est, qui plures dif-
ferentias rerum monstret quam visus:
cum omnia cadant in eum sensum. Quar-
ta etiam ratio efficax non est, quia sen-
sus tactus non est causa præstantioris
mentis, atque ingenij, sed argumen-
tum dumtaxat, atque iudicium. Nam

temperamentum quatuor qualitatū cau-
sa huius rei est: quod maximè viget in
sensu tangendi. Postrema ratio soluitur,
si concedamus eum sensum esse præ-
stantiorem, qui ad disciplinarum cogni-
tionem comparandam pertinet: quo no-
mine laudari possunt sensus videndi
& audiendi, quos disciplinæ sensus facit
Aristot. lib. 1. de prima philosophia. &
lib. de sensu & sensibili. & lib. 2. de ani-
ma: verum cum in disciplinis duo repe-
riamus, inuentionem earundem & con-
seruationem: & præstantius sit atque me-
lius inuenire artes, & disciplinas, quam
illas conseruare, vt ad calcem clencho-
rum, & lib. 1. ethicorum ad nicomachum
Aristot. docet, is sensus erit præstantior
qui conducit ad artium inuentionem,
Quam is quo conseruantur. At sensus vi-
dendi ad inuentionem pertinet, audien-
di vero sensus ad eas seruandas. Quare
melior, atque præstantior est sensus vi-
sus, quam sensus auditus.

Vsus visus
& auditus,
ad discipli-
nas.

Sed primum quæ sint ipsorum
tractabilium prima discrimina,
& oppositiones, disputare conue-
nit. Contrarietates igitur, quæ ad
tactum pertinent, hæ sunt: calidū
& frigidum, siccum & humidum
grauē & leue, durum & molle, vi-
scosum & friabile asperum & le-
ne, crassum & subtile. quanquam
horum grauē & leue non sunt ne-
que effectiua, neque passiuæ. quip-
pe quæ non idcirco dicuntur, quod
vel quidquam aliud efficiant, vel
ab alio patiantur. At elementa
effectiua inter se & vicissim pas-
siua sint oportet, vt pote quæ in-
ter se miscentur & commutantur.
Calidum vero & frigidum, sic-
cum & humidum ita dicuntur, al-
tera quoniam vt efficiant, altera
quoniam, vt patiantur apta sunt.
Est enim calidum, quod cognata
concernit. Nam secretio, quæ igni
tribui

COMMENTARIUS.

tribuitur, concretio est eorum, quæ eiusdem generis sunt. accidit enim aliena se iungere frigidum, quod similiter cogit concretumque tum cognata, tum etiam quæ genere discrepant. Humidum quod facile quidem, sed non proprio termino definitur. siccum, quod egre alioquin terminabile, finibus propriis terminatur. Subtile crassum, viscosum & friabile, durum, & molle & cetera discrimina ab his proficiuntur. Nam quod replere aptum est ad humidum refertur, quia nec terminatur & terminari facile potest, sequiturque quocunque duxerit id, a quo tangitur. Porro subtile replere aptum est, ob partium tenuitatem. quæ tenuitas, quia totum tangit totum ad replendum est idonea. Cum igitur subtile maxime tale sit, dubitari non potest, quin subtile ad humidum referatur, crassum ad siccum, rursusque viscosum ad humidum. Est enim viscosum humidum a liqua re affectum, ut oleum. Tum friabile ad siccum. Friabile namque prorsus siccum est, adeo ut humore destituente concreuerit. Molle item ad humidum, durum ad siccum. Nam molle est quod cedit in se, nec, ut humidum, transponitur. Ita non humidum molle est, sed molle ad humidum refertur. ut durum ad siccum. Est enim durum quod concretum porro siccum est. Dicitur autem multifariam tum siccum, tum etiam humidum. Nam sicco non humidum tantum, sed madidum etiam opponitur. Rur-

sus humidum tum siccum, tum concretum opposita sunt. Sed hæc omnia ad humidum & siccum prima nuncupata referuntur, quia siccum opponitur madido. Est autem madidum, quod in summo alienam habet humiditatem, humectum, quod penitus & in profundo. siccum vero, quod hac humiditate vacat. ut nullum dubium relinquatur, madidum ad humidum, siccum obiectum madido, ad primum siccum esse referenda. Rursus humidum & concretum eodem modo. Nam humidum est, quod propriam humiditatem habet in profundo, concretum, quod tali humiditate caret, quare illud ad humidum, hoc ad siccum referri convenit. ut dubium non sit cæteras, omnes differentias ad quatuor primas esse redigendas. has non item in pauciores. Neque enim calidum hoc est, quod aut humidum, aut siccum. Nec humidum hoc, quod vel calidum vel frigidum. Nec frigidum & siccum, alterum alteri inter ipsa aut calido humido ut subiiciuntur. Ita necessarium est, has differentias esse quatuor.

Monstratum est hæcenus elementa constituenda esse ac distinguenda per sensibiles qualitates. Non quascunque tamen, sed tangibiles: sed quoniam discrimina quædam existunt ipsarum qualitatum tangibilium, aliæ enim vim habent agendi atque patiendi, aliæ minime, docet quales nam oporteat esse huiusmodi contrarietates qualitatum tangibilium, quibus elementa efficiuntur. Oportet enim quemadmodum diximus initio huius cap. constitui efficique elementa

Qualita-
tum tangi-
bilium ge-
nera di-
versa.

menta per qualitates tangibiles quæ habent vim agendi & patiendi. Ratio est quoniam ipsa elementa natura sua agunt & patiuntur: sed cum huiusmodi actiue & passiuæ qualitates tangibiles duplices sint, aliæ enim sunt primæ, ad quas cæteræ referuntur, aliæ non primæ, elementa per contrarietates qualitatuum tangibilium quæ vim habent agendi & patiendi, & primæ sunt, constitui debent.

Elementa Sunt autem hæ contrarietates calidum, frigidum, humidum, siccum, itaque his duabus contrarietatibus efficiuntur, atque differunt elementa. Verum ut Aristot. accipiat has contrarietates qualitatuum quæ vim habent agendi, & patiendi: atque illas primas esse doceat, numerat omnes contrarietates quæ pertinent ad sensum tactus. Sunt illæ septem, atque hæ, calidum, frigidum, humidum, siccum, graue, leue, durum, mole, lentum, nigrum, asperum, leue, crassum tenue.

Septem contrarietates qualitatuum tangibilium.

Verum quinque posteriores ad duas primas reducuntur: & vim agendi atque patiendi non habent, ut dicemus inferius. Relinquitur ergo, quemadmodum dicebamus, quatuor esse contraria. Quæ duæ contrarietates efficiunt. Calidum inquam & frigidum. Humidum & siccum, ex quibus elementa corporum generantur. Quia prima sunt, & vim habent agendi, atque patiendi. Nam cum elementa inuicem agant atque patiantur: & mutuo transmutentur, necesse est illis principiis consistant quibus facultas insit agendi & patiendi. Quod autem ea vi & facultate præditæ sint hæ qualitates probat Aristot. duæ siquidem earum, calor & frigus actiuæ sunt, duæ vero aliæ humor & siccitas passiuæ. Hoc demonstrat Aristot. eodem argumento quo usus est lib. 4. meteorologicorum cap. 1. ad eandem rem probandam. Quod argumentum a definitione sumitur earundem qualitatuum. Nam calor est qui congregat ethereogenea: ignis enim ea quæ sui generis sunt congregat, quæ vero aliena & diuersa sunt a suo genere diffregat, remouetque a se. Hoc constat in metallorum liquefactione. igne siquidem eiusdem generis metalla in vnum coeunt: quæ verò sunt diuersa sepa-

rantur inuicem. Non tamen per se, sed ex accidenti, ut Aristot. significat, cum ait, accidit enim aliena seiuungere, cum inquam propria congregat, & coniungit: frigus vero congregat tam ea quæ sunt eiusdem generis, quam quæ sunt genere diuersa. Exemplo res constat in aqua congelata: simul enim cum aqua coeunt terra, lapides, paleæ, atque alia id genus. Quare calor & frigus vim habent agendi: quoniam coniungere & diffundere, quæ eidem tribuuntur, proculdubio actionum quarundam nomina sunt. Quod autem humidum atque siccum vim habeant patiendi, constare similiter possit ex vtriusque definitione. Nam humidum est quod natura sua facile potest alieno termino finiri. Difficile vero proprio. Huiusmodi est aqua, & aer: quæ fines suscipiunt iuxta naturam rei qua concluduntur: siccum vero est illud quod facile proprio termino finitur, alieno. difficile: ut terra, lapidis, & cætera similia, quæ habent semper suos terminos certos, ac definitos: facile vero aut difficile terminari proculdubio nomina sunt passionum quarundam: quare frigus & calor actiuæ qualitates merito vocatæ sunt. Humor & siccitas passiuæ. Cæteræ verò contrarietates differentiarum ad istas duas contrarietates referuntur. Nam tenue quod subtile alio nomine dicitur, ad humidum refertur, crassum ad siccum. Nam quod tenue est facile replere potest & alienum terminum suscipere, quemadmodum quod est humidum: nam cum exiguas partes habeat facile potest ingredi. Atque ita se diffundere ut totum toti hæreat. Ergo cum eandem conditionem habeat cum humido, ad humidum pertinebit, & referetur. Et quoniam contraria contrariis sunt consequentia, si tenue sub humido collocatur, crassum sub sicco ponetur. Nam tenue, & crassum contraria sunt, sicut etiam humidum & siccum. Deinde quod lentum est, viscosum atque tenax alijs nominibus dicitur, sub humido etiam continetur, nam lentum nihil est aliud quam humidum præditum aliqua affectione, ut oleum. lentum siquidem definitur, hu-

Frigus.

Humidum & siccum qualitates passiuæ.

Siccum.

Cæteræ contrarietates ad duas istas referuntur.

Tenue ad humidum. Crassum ad siccum pertinet.

Lentum.

Calor & frigus qualitates actiuæ.

Calor. congregat ethereogenea: ignis enim ea quæ sui generis sunt congregat, quæ vero aliena & diuersa sunt a suo genere diffregat, remouetque a se. Hoc constat in metallorum liquefactione. igne siquidem eiusdem generis metalla in vnum coeunt: quæ verò sunt diuersa sepa-

COMMENTARIUS.

Rigidum.

Durum.
Molle.

Humidum
& siccum
multis mo-
dis dicitur

Humidum
tribus mo-
dis dicitur.

midum quod non facile diuiditur: & a quo tangencia non facile diuelli possunt: rigidum verò seu friabile, idem enim sunt, lento contrarium, ad siccum refertur. Nam rigidum illud est quod propter humoris defectum penitus exaruit, vt sit rigidi finitio perfectè siccum. Præterea molle ad humidum reducitur. Et durum ad siccum. Nam molle est quod facile tangenti cedit: atque in seipsum locū præber. Hoc autem verum est, modo corpus simplex sit, alias. n. non erit molle, etiam si facile cedat tangenti: quod plane constat in acervo tritici. quod etiam humidū facit. Sed differunt quia molle aliqua affectione præditum est. Nam non facile transferri potest, vt humidum. Atque indeo humidum non vocatur molle, sed potius molle, humidum dicitur. Durum refertur ad siccum. Est enim durum quod concretum est, atque constrictum: quod necessario siccum esse oportet. Admonet tamen Ari. illis verbis, dicitur autem multisariam, tum siccum tum etiam humidum, &c. Quod humidum & siccum dicuntur multis modis: hoc ita probatur, si vno tantum modo dicerentur vnum dumtaxat singulis esset contrarium: siquidem tantum vnum vni opponitur: sed siccum & humido multa contraria sunt, aut opposita: ergo non dicuntur vno tantum modo. Nota est consequentia: & maior manifesta: minor probatur. Nam siccum opponitur humidum & vdu, quod alio nomine madidum vocatur. Humido vero opponitur siccum & concretum, verum hæc omnia referuntur ad humidum, & siccum: quæ a nobis paulo superius sunt definita. Sed humidum, si rem altius contemplemur tribus maxime modis dici potest: primum humidum est quod in profundo proprium continet humorem, & hoc est propriè humidum. Deinde quod habet alienum humorem & in superficie, atque id vocatur vdu. vt si quis aquā vestiti superinfundat, vdam dicetur vestem reddidisse. Postremo quod totum humidum est, intus videlicet atque in cute, verum alieno humore, hoc madidum appellamus, vt lutum. cum autem siccum illud sit quod humore vacat, profecto tria hæc humidi genera, habebit opposita genera

liter atque vniuersæ. necessè tamen est vt tribus etiam modis siccum dicatur: quæ admodum humidum, nam quod in superficie humore caret, siccum dicitur & opponitur vdo, & concretum ad siccum refertur: quod in profundo proprium humorem non habet. Postremo quod nullum humorem habet. hinc perspicuum est quod dixeramus superius, cæteras omnes differentiās qualitatum tangibilium ad quatuor istas reduci, videlicet frig. calorem, humorem, siccitatem: vnde fit etiam vt merito hæc qualitates, principes aut primæ dicantur. nam ad illas cæteræ referuntur: ipsæ vero ad alias minime pertinent. Nulla enim ratione fieri potest, vt aliqua earum sub alia sit. Hoc in hunc modum monstratur. Nam si quispiam dicat humidum, aut siccum sub calido esse, cogitur necessariò confiteri, quicquid humidum, vel siccum est, calidum esse: quod nullo modo fieri potest. aqua enim quæ humida est, calida non est. Terra etiam quæ sicca est, calida non est. quare sub calido non continetur humidum. aut siccum, neque etiam sub frigido: nam oporteret omne quod est humidum, aut siccum frigidum esse. Quod non sic accidit. Nam aer qui est humidus, frigidus non est. Neque ignis, qui siccus est, frigidus est. Multo minus continetur frigidum sub calido: aut humidum sub siccum: nam quæ contraria sunt fieri non potest vt se inuicem contineant. huiusmodi sunt calidum & frigidum: humidum & siccum. Quam obrem rectè dictum est a nobis initio huius cap. elementa constituenda esse per sensibiles qualitates, non quascumque, sed tangibiles, atque has non omnes, sed per has quatuor, frigus, calorem, humorem & siccitatem, quæ sunt principes qualitates: cum ad eas cæteræ omnes referantur, & vim habeant agendi atq; patiendi: quod necessariū est ad efficiendum mutuam elementorum transmutationem.

Quæstio.

Vtrum quæ de his qualitatibus dixit Aristot. vera sint.

Quæstio

Cur istæ qualitates principes dixerimus.

Vt sententiam Aristot. exacte explicaremus, visum est nobis questionem istam paucis tractare, vtrum ea quę de tangibilibus qualitatibus dicta sunt ab Aristot. omnino vera sint. Statuimus autem compendio hanc assertionem. Ea omnia proculdubio vera sunt. Neque vllis alijs argumentis assertio cōprobari potest, quam his quibus cū rem ipsam tractaret Arist. vsus est.

Assertio.

Impugnatura assertio

Obiectio

Solutio.

Humor, & siccitas bifariam considerantur

Verum aduersus istam sententiam sunt aliquot rationes. Primum falsum videtur esse, duas istas qualitates vim habere patiendi, non autem agendi: humorem dico, & siccitatem, ratio est quoniam illę etiam, quemadmodum calor & frigus humęstant, atque exsiccant. Dicendum tamen est qd dux istę qualitates humor & siccitas possunt cōsiderari bifariam, aut per se, hoc est in elementis, aut immixto. Si illas consideremus in elementis simpliciter quidem vim habent agendi, aut transmutandi rem, quod recte probat ratio. Si vero easdem in mixto consideres, passiuę qualitates dicuntur. Quoniam ad mixtum efficiendum dux illę qualitates calor & frigus rationem formę habent. Vnde actio prodit: dux autem istę rationem materię cuius natura est formas suscipere, atque pati. Quam rem late deducit Aristot. capite primo lib. 4. Meteorologicorum, & ex fabrica rei cuiusque non difficile constare possit, quod dicimus. Possunt etiam passiuę appellari, non quod vim agendi non habeant, sed quoniam ea vis agendi in his est occultior, quā in alijs duabus.

Secundo sic argumentor, elementa potius constitui debent per grauitatem & leuitatem, quam per alias quatuor qualitates, quas diximus: ergo Aristot. sententia falsa est, de elementorum constitutione. Nota est consequentia: antec, verò probō, quoniam grauitas & leuitas primò videntur elementis conuenire. Ea enim videtur esse vera natura elementorum, vt graui. v. leuia sint. & fortasse huc spectans Aristot. cum probaret cęteras omnes contrarietates referendas esse ad contrarietates

duas caloris, & frigoris, humoris, & siccitatis non probauit idem contingere in grauitate, & leuitate. Nullam liquidem harum qualitatū eo loco mentionem facit. Dicendum est elementa nullo modo constitui per grauitatem & leuitatem: quoniam hę qualitates non sunt actiuę & passiuę, elementa vero habent vim agendi & patiendi mutuo. Quare effici debent, atque constare principijs actiujs & passiujs, hoc cum admodum appertum esset breuitati studens Aristot. non demonstrauit elementa non constare grauitate & leuitate. Etenim grauitas & leuitas solum sunt momenta quędam, & velut instrumenta motus, quare non habent vim agendi. Motus enim grauium & leuium, vt a nobis monstratum est lib. 2. de phys. auscult. cap. 1. a generante fit, tanquam ab efficiendi principio. Et quamquam cōcedamus grauitate & leuitate motum effici, tanquam principijs agendi, ad huc minime fieri posset vt illis elementa constarent: quoniam non sunt principia permutandi rem secundum qualitatem atque substantiam, sed secundum locum. Accedit etiam ad hoc quod grauitas & leuitas non sunt primę qualitates sed secundę potius: nam ortum habent ex calore & frigore. Atqui necesse est (vt diximus) elementa quę prima corpora sunt primis qualitatibus constare, atque effici. Verum obijciat fortasse quispiam grauitatem & leuitatem priores esse cęteris qualitatibus hoc argumento, motus localis est prior motui alterationis, capit. 7. & 8. lib. 3. de phys. auscult. Ergo principia motus localis priora sunt, quam principia motus alterationis. Nota est consequentia: simul cum antecedenti. Principia verò motus secundum locum sunt grauitas & leuitas. Principia efficiendi alterationem, calor, frigus, humor, siccitas. Ego grauitas & leuitas priores sunt alijs qualitatibus. Dicendum est, primum, in eodem elemento prius esse alterationem, quę pertinet ad elementi constitutionem, quam eius motus sit. Quam ob rem prius etiam erit qualitas quę fit alteratio, quā grauitas & leuitas. Deinde dici potest grauitatem & leuitatem principia non esse simpliciter motus secundum locum quandoquidem corpora exle

Respondetur.

Grauitatis & leuitatis munus.

Obiectio.

Solutio.

COMMENTARIUS.

stia secundū locum mouentur, grauitatem tamen, aut leuitatem non habent. Sed sunt principia, si ita illa vocare licet) motus recti, atque in corpore, quod recto motu mouetur, nempe in elemento, alteratio prius cernitur, quam motus secundum locum: nihil igitur rationes istę colligere videtur. atque ita fit vt Aristot. sententia superiore cap. comprehensa vera atque certa sit. Postremo aliquis dubitare possit cur Ari præ-

Cur Arist. termiserit oppositionem rari & densi: variis
mismam fe- variis respondent. Alexander ait, contineri
cerit oppo- sub graui & leui. rarum enim leue est, &
sitione, ra- densum graue: Philoponus ait referri ad te-
ri, atq; desi- nue & crassum: quia rarum penetrat, vt te-
nuē: verum mihi magis probatur quod D.
Tho. ait, non esse hæc numerata, quoniam
d. Thomæ non sunt qualitates, sed ad aliquid vt do-
sent. cet Arist. in categoria qualitatis, redeamus
iam ad Arist.

Argumentum cap. 3.

Institutū Arist. præsentī cap. illud est, constituere numerū elementorū: docet autem illū esse quaternarium argumēto sumpto a cōiugationibus quatuor principum qualitatum, ex quibus velut ex principiis quibusdam definitū est, elementa ipsa constare: q̄ sensibiles sint, primæ præterea: & vim habeant agendi atque patiendi.

Cap. 3.

Sed quoniam elementa quatuor sunt, & ex quatuor sex omnino paria existūt, nec contraria sunt apta copulari (nihil enim calidum & idē frigidum, nec rursus siccum idemque humidum esse potest.) Haud dubie elementorum paria quatuor erunt, calidi & sicci, calidi & humidi, ac rursus frigidi & sicci, frigidi & humidi, quatuor corpora, quę simplicia esse videntur, secundum rationem secutæ, id est ignem, aerē,

aquam & terram. Ignis enim calidus est & siccus. aer calidus & humidus. quippe qui vaporī similis est. Porro aqua frigida & humida, terra frigida & sicca. vt merito differentię primis corporibus distribuātur, & eorum numerus rationi consentiat.

VT numerum colligat elementorum qui ex combinatione quatuor primarū qualitatum sumi debet, accipit Aristot. quod solum sunt quatuor paria elementorum. Hoc est solum efficiuntur ex quatuor paria qualitatibus quatuor paria. Vocat autem hoc loco elementa non quidem ignem, aerem, aquam, terram, sed potius quatuor ipsas primas qualitates, calorem inquam, frigus, humorem, siccitatem, quoniam ex eisdem efficiuntur ipsa elementa corporum, tanquam ex principiis: & præterea quoniam ab hijs omnibus habent omnes secundæ qualitates. Ille autem qualitates (vt ostendimus) tantū sunt quatuor. Verum quod solum sint quatuor paria effecta ex hijs quatuor probari potest ex illo præcepto quod Porphyrius adfert initio eorum, quæ quinque vocū communia sunt. Quo loco nos canonē de hac re copiose admodum explicauimus: ergo ex quatuor elementis seu qualitatibus inter se comparatis sex efficiuntur paria: caloris videlicet atque humoris, caloris & siccitatis: frigoris & humoris, frigoris & siccitatis: caloris & frigoris: humoris & siccitatis. Horum sex parium, duo, caloris inquam & frigoris: siccitatis & humoris coniugationes nullo modo constare possunt: quoniam hæc contraria sunt, at contraria simul esse non valent. Quam ebrēm quatuor restant paria qualitatum: quod Arist. dixerat: hinc colligit tantum esse quatuor corporum elementa, ignem, aerem, aquam, terram. Hoc probat quoniam singula elementa constant binis qualitatibus: sunt autem tantū quatuor paria qualitatum, ex quibus elementa fiūt. Ergo tantū sunt quatuor corporū elementa: discursus est legitimus: & minor manifestā, ex his quę accepit paulo superius Aristot. maiorem

maiores inductione probat: siquidē ignis calidus est, atque siccus. aer calidus, atque humidus. Aqua frigida & humida. Terra denique frigida & sicca, ita sit inquit Ari. ut primis corporibus primæ qualitates cū ratione distributæ sint. & numerus corporum recte consentit cum numero primarum qualitatum. Probat autem Aristot. aerem esse calidum, atque humidum, quoniam vapor est similis, quem constat, calidum atque humidum esse.

Omnes enim ij etiam qui corpora simplicia elementa faciunt, alij vnum, alij duo, quidam tria esse cōminiscuntur. sunt & qui quatuor. Qui ergo cum vnum tantum esse dicant, densatione præterea & rarefactione cætera generant, ijs duo principia hoc est rarum, & densum facere vsu venit. aut certe calidum & frigidum. Hæc enim artifices esse aiunt, vnum quasi materiam subijci. Qui vero statim duo faciunt, id est, ignem & terram, ut Parmenides, ij aerem & aquam, quæ media sunt, ex his aiunt temperari.

Nec aliter qui tria esse produnt. ut in partitionibus Plato. qui quod medium est, temperamentum esse facit. Atq; hæc quidem fere sunt, quæ traduntur tum ab hijs qui duo, tum ab his qui tria elementa faciunt. Nisi quod illi medium in duo partiuntur, hi vnum tantum esse fingunt.

Quidam protin⁹ quatuor esse affirmant, ut Empedocles. qui tamen in duo cogit, cætera cuncta igni opponendo.

Inductione, atque ex numero coniugationum, quæ ex quatuor, primis qualitibus efficiuntur, Aristot. probauit esse in natura rerum tantum quatuor elementa corporum: eandem rem probat hoc loco sum pro argumento ab autoritate antiquorum. Null⁹ enim fuit inter veteres philosophos qui numerum elementorum superiore esse

quaternario numero putarit: veluti veritate ipsa atque ratione cogente. Tametsi alij vnum dixerint esse elementum. Alij duo. alij tria. Fuerunt etiam qui quatuor elementa esse dixerunt: de quorum numero (ut monstratum est) Empedocles fuit. Et quamquam non omnes dixerint modo eodem, proculdubio, inquit philosophus omnes videtur attigisse istas quatuor coniugationes, quas dixi. Hoc probat Aristot. procedens per opiniones eorundem philosophorum: atq; ita ait, quod qui statuunt vnum tantum elementum, cætera omnia conficiunt raritate & densitate: atque ita duo principia concedunt, rarum inquam & densum. aut potius calidum & frigidum. Quoniam calor & frigus raritatem efficiunt, & densitatem. Hoc est quod Aristot. inquit. hæc enim artifices esse aiunt: calidum inquam & frigidum aiunt antiqui, artifices sunt rari & densi. Præter duo hæc principia faciendi: vnum illud ab hijs philosophis subiectum conceditur tanquam materia: qui verò statim, id est aperte duo principia concedunt, ut Parmenides, qui ignem atque terram statuit: præter ea ipsa, aiunt, intermedia, aerem videlicet atque aquam per missionem quandam esse, ignis & terræ. vti iam quatuor admittant elementa. Idē quod quæ asseruit Plato. Statuit enim tria principia, magnum inquam, & paruum, quæ vim habent agendi. & præterea materiam, quæ ait esse quandam permissionē. Ea vero sententia a Platone explicata est non in his libris qui passim circunferuntur, Sed in partitionibus aut diuisionibus. Sunt autem diuisiones sententiæ quædam quas Plato non mandauit litteris, sed exceptæ fuerant ab eius auditoribus. Comparat Aristot. sententiam Platonis cum opinione Parmenidis, cum ait, atque hæc quidē fere sunt, &c. Ergo eadem fere est Platonis sententia de elementis, atque Parmenidis: licet Plato tria dicat esse elementa: Parmenides duo. Differunt tamen quod Parmenides mediū illud inter ignem & terrā positum, in duo diuidit: in aerem, videlicet atque aquam. Plato vero suum illud tertium, non diuidit, sed vnum tantum esse inquit. subiungit Aristot. quosdam etiam fuisse, qui protin⁹ sine vlla hesitatione quatuor elementa statuerunt. Cuiusmodi fuit Empedocles. Is enim confitebatur quatuor esse elementa: ignem, aerem, aquam, terram: tametsi vi-

nullus anti-
quorū af-
feruit nu-
merum ele-
mentorum
superiore
esse quater-
nario.

Quo loco
Platonem
sen. attule-
rit.
Diuisiones
Platonice
qui libri
sint.

Sent. Plato-
nis cū opi-
nionē Para-
menidis
conferuntur.

COMMENTARIUS.

detur reducere omnia adduo. Nam igni op-
ponit tria alia: cum faciat ignem calidum-
cetera omnia frigida.

Quæstio.

Vtrum quatuor sint elemen-
ta ita vt neque plura ne-
que pauciora esse
possint.

Nre aquam alio con-
tendam? lubet seor-
sum quæstionem illā
tractare quæ hacten-
us ab Arist. explicata
est, vtrū quatuor
sint elementa: quod
ob eam rem a nobis
faciendum esse censemus, quod sint nonnul-
læ difficultates quæ hanc ipsam Arist. sen-
tentiam subuertere videantur: quas si sol-
uerimus, planiorem eandem, atque etiam
firmiorem reddemus. Prætermisiss autem
ambagibus hæc statuo assertionē. Vera est
Arist. sententia cū inquit, tantū quatuor esse ele-
menta. Nam neque plura sunt, neque paucio-
ra. hanc assertionem præsentis cap. Aristot.
probat. & lib. 4. de cælo. Illam autem ab
hypocrate summo philosopho, atque me-
dico accepit lib. de elementis. quam Gale-
nus etiam commentarijs in eum locum ve-
ram esse demonstrat. confirmat eandem theo-
phrastus lib. de elementis: idem quoque as-
serit ocellus Platone antiquior in lib. de vni-
uersi natura. atque alij non parum mul-
ti: tum ex veteribus, tum etiam ex neoteri-
cis: quorum potiores ad rem istam proban-
dam, rationes in medium conferemus. Pri-
ma verò sumitur ex combinationibus qua-
tuor qualitatum. & hoc modo colligitur:

Ratio ex
coniugatio-
nibus qua-
tuor quali-
tatum.

z. Ex mo-
tu elemen-
torum.

tantum quatuor sunt coniugationes prin-
cipum qualitatum: ergo tantum quatuor
sunt elementa. consequentia legitima est:
quoniam elementa constituuntur singula
singulis coniugationibus principum qua-
litatum: quemadmodum monstratum est
superius: quatuor præterea duntaxat
constantes coniugationes primarum quali-
tatum esse posse, ostensum est. Secunda ra-
tio sumitur ex motu ipsorum elementorū,
sicuti superius explicata, ex principijs ca-

pitur quibus constant elementa: & ita con-
eluditur. quatuor sunt genera motuum re-
ctorum: ergo quatuor sunt elementa. Pro-
bo consequentiam, quoniam, vt. 1. lib. de cæ-
lo docet Ar. singuli motus simplices nece-
sariō debent cōuenire singulis corporibus
simplicibus: motus verò recti simplices,
elementa similiter corpora sunt simplicia: quæ
aut quatuor sint motus simplices recti inde
cōstat, quia vel motus rectus est sursum sim-
pliciter, deorsum simpliciter, vel ad alterū
sursum, vel ad alterum deorsum. Tertio z. ex situ e-
hoc idem deprehenditur ex situ, atque lo-
co elementorum. Nam conspiciamus in na-
tura rerum terram, ergo est ignis: probo
consequentiam quia vbi est in natura rerum
vnum contrariorum necesse est alterū esse
lib. 2. de cælo cap. 3. ignis autem & terra cō-
traria sunt secundū locū, cū sit alterū sur-
sum simpliciter, alterū simpliciter deorsū:
quæ duæ differentiæ loci maximè distant:
sunt terra & ignis, ergo sunt intermediæ
probo consequentiam. Quoniam sunt secū-
dum qualitatem aliquam duobus his extre-
mis contraria: vt conitat. Quare quatuor
erunt elementa. Postremo eadem sententia
4. Ex gra-
probat. sumpto argumēto a gravitate & le-
uitate, quæ sunt momenta motus sursum,
atque deorsum: gravitas enim & leuitas in
sunt elementis, est autem vna leuitas sim-
pliciter, alia ad alterum: vna gravitas sim-
pliciter, alia ad alterum: quare est vnu gra-
ue simpliciter, nempe terra, aliud ad alterū:
nempe aqua. Leue similiter quoddam erit
simpliciter: nempe ignis, aliud ad alterum
est leue: nempe aer. Quatuor igitur sunt
elementa quemadmodū Arist. scribit.

Verum aduersus istam sententiam sunt
aliquot rationes, atque argumenta: vnum
ita colligit: tot sunt corpora simplicia quæ
motu recto feruntur, quot sunt motus sim-
plices recti qui corporibus illis accommo-
dantur: quando quidē quilibet motus sim-
plex conuenit corpori simplici: & quodli-
bet corpus simplex, mouetur motu simpli-
ci. cap. 2. lib. 1. de cælo. Sunt autem duo tan-
tum motus simplices recti, eodem autore,
eodē cap. motus videlicet a medio, hoc est
sursum. & motus ad medium, id est motus
deorsum, ergo duo tantum sunt elementa:
dicendum est ad rationem, quod tametsi
genere duo tantum sint motus simplices, a
medio, & ad medium, specie quidem qua-
tuor sunt: quia singuli in duas partes diui-
duntur.

Disputatur
aduersus
superiorem
sententiam.

1. Argum.

Solutur.

duntur. Est enim alius a medio simpliciter: alius ad alterum. similiter motus ad mediū distribuitur quemadmodum dictum est.

1. Argum.

Secunda rō. Plures sunt quā quatuor cōiugatiōes primarum qualitatum ergo plura quā quatuor elementa. Nota est consequentia: quia singulis cōiugationibus singula elementa conficiuntur. Antecedens probō. Quia nihil prohibet cōiugationē quandam fieri ex calido & frigido. contraria enim simul esse possunt in gradibus ad implentibus summam latitudinem. Hæc ratio exactius soluetur a nobis paulo inferius: quo loco tractabitur quæstio, utrū cōtraria simul esse possint aliqua ratione. & aliquo gradu: an potius nullo modo id fieri possit. Interim tamen dicendum est, si duæ contrariæ qualitates simul existant, nō effici elementum. Ratio est quoniam illæ qualitates tantum possunt facere elementum: quæ possunt præstare denominationem speciei. Hoc nulla cōtrariarum præstabit, si nulla sit summa, sed existant in gradibus adimplentibus totam latitudinem.

Soluitur.

3. Argum.

Tertia ratio. Nihil vetat summē siccū, & remissē calidum esse simul, sed si simul sint conficiant elementum diuersum ab alijs quatuor: quare plura sunt quam quatuor elementa, siquidem plures sunt quam quatuor cōiugationes primarum qualitatum, viles atque constantes. Dicendū est, si calor & siccitas, perinde atq; dictum est coniungantur, nullum ab eisdem effici posse elementum, vna enim qualitas non potest primò duobus elementis conuenire. Est enim veluti forma ipsius elementi. At forma vnius tantum rei forma est: atque vnam tantum facit speciem: accideret autem si ex summē calidō, & remissē sicco fieret elementū: quare solū sunt quatuor cōiugationes constantes: atq; ex consequenti quatuor tantū elementa.

4. Argum.

Postrema ratio. Nullū est elemētū ignis, ergo non sunt quatuor elementa: nota est consequentia: & antecedēs probō, quia nullus locus assignari potest in quo existat huiusmodi elementum. Omne autem corpus est in loco.

Quæstio.

Vtrum sit elemētū ignis. & quo loco sit, qua etiā rōne deprehēdatur.

T hanc rationem soluemus paucis tractare quæstionem oportet, utrū sit elementum ignis. nam ea ignem videtur destruere: aut tollere de medio: & quidem videtur quod non sit elementum ignis, sed dumtaxat sit ignis qui apud nos existit: hoc primum sentire Arist. videtur qui cap. præsentis cum probare vellet elementa esse impura, de igne loquitur perinde ac si nullus alius esset in natura rerum, quam hic vnus qui humanis seruit vtilibus: & apud nos cernitur, atqui huiusmodi ignis non est elementum: aliās cum sub aere sit, leuiora existerēt sub grauioribus: quod proculdubio pugnat cum natura rerum. Deinde si quispiam alius esset ignis qui elementum conficeret eius locus esset proximus cælo, propter leuitatem enim sursum simpliciter contendit: atqui prope cælum esse non potest, neque enim decens est vt corpus naturā calidissimum, & quod vim maximam habet agendi, accommodetur corpori omnino experti qualitatum, quod Arist. sentire visus est cap. 4. lib. 1. meteorologicorum. Postremo, quoniam ignis suapte natura calidus admodum est, & cerni, atque tangi potest, cum sit corpus tangibile: ille verò ignis qui prope cælum ponitur, neque lucet: neque cernitur: neque tangi vlla ratione valet: quare existimare par est, nullum esse simile elementum. Verum tamen hæc rationes nihil impediunt quod minus concedamus esse aliquod ignis elementum: quare statuo hanc assertionem: in natura rerum existit elementum ignis, supra aerem collocatum, atque id sentit Arist. habet hæc assertio partes aliquot, omnes tamē minimo negotio probari possunt. vna pars est quod sit in natura rerum elementū ignis. hæc pars persuadetur, primum, quia singula paria qualitatum accommodantur singulis elementis, atque illorum principia sunt, vt præsentis cap. Arist. docet, ergo calor & siccitas alicui elemēto tribui debēt. Nullum est aliud, vt constat, cui accommodari valeant præter ignem, est igitur elementum ignis, qui est natura sua calidus atque siccus. Secundo probatur, sumpto argumento a contrario, hoc modo. Est in natura rerum aliquod elementum igni cōtrarium: secundum qualitatem vtramque, nepe aqua, hoc enim nemo negat, ergo est ignis,

Videtur quod non sit elementum ignis.

2.

3.

Est in natura elementum ignis.

Ratio.

2.

COMMENTARIUS.

gnis: probo consequentiam, quoniam vt Arist. docet lib. 2. de celo cap. 3. si vnum contrariorum existit per naturam, aliud etiam existere necesse est, præsertim cum contraria partes naturæ sunt, quod accidit in præsentia: quemadmodum docet eleganter ocellus lucanus in lib. de vniuersi natura: & a me explanatū est cap. 3. li. 2. de celo. Altera pars est quod ignis elementū sedem habet, atque locum, supra aerem, contiguūque est corpori cælesti. Hæc etiam sententia obscura non est, persuadetur tamen a nobis aliquot argumentis, primū hoc modo. Est in natura rerum locus simpliciter deorsum, ergo est alius sursum simpliciter, cap. 3. lib. 2. de celo, probatur ab Arist. consequentia, quoniam hi duo loci contrarij sunt, est locus simpliciter sursum: ergo est corpus aliquod in eo, cum non possit locus esse inanis. Istud verò corpus ignis est necessarium: quoniam loci contrarij sunt corporum contrariorum, in loco simpliciter deorsum est corpus summè graue, nempe terra, omnium iudicio, ergo in loco simpliciter sursum est corpus summè leue. Simile corpus est ignis. ergo ignis est prope celū, & supra aerem. Secundo probatur, mouetur ignis sursum simpliciter, vt experimento ignis qui existit apud nos facile deprehenditur, ergo est locus simpliciter sursum quo ignis feratur: omnis enim motus ad locū est: & qualis motus existit, talem oportet esse locū, ad quem fertur quod illo motu agitur. Quod autem ea sit Arist. sententia facile constare possit ex lib. de celo. in quibus frequentissimè ignis mentionem facit. Atque eūdem collocat supra aerem, contiguūque facit cælestibus corporibus. Idem docet præsentī cap. vt ostendimus, neque solum Arist. In hac est opinione, atque sententia, sed præterea veteres omnes: atque etiam neotericī qui de philosophia, aut medicina scripserunt aliquid quod ad elementorum numerum aut constitutionē pertineret: præter duos medicos thomam de garbo lib. 1. tractatu. 1. quæstione. 2. & Hieronimum Cardanum lib. 2. de subtilitatibus statim a principio: sed hac parte confutatur Cardanus, vt patet, a Iulio Cæsare squaligero in his quæ contra Cardanum scripsit de subtilitatibus.

Rationibus vero in contrariam partem adductis satisfacere difficile non est, primū contrarium. quidem ita sentiendum est nobis, Aristot.

præter eum ignem qui nostris seruit vñbus aliū constituere: quod ex locis a me citatis perspicuū esse possit. Sæpe numero tamen cum de effectis ignis, & vi eiusdem sermo nem habet, vt si eo igne, qui familiaris nobis est, quod facilius, quod docere vult, in eo monstrari possit.

Secunda ratio minori negotio soluitur. etenim si cōstituamus ignem proximè sub celo, nihil incōmodi euenire potest: quia tametsi ignis sit summè calidus, & vim agēdi summam habeat, nocere celo nihil potest, quoniam celum, vt lib. 1. de celo, cap. 3. Arist. docet, non valet suscipere externas qualitates. Neq; aquo piam lædi potest, aut iniuriam pati. Quam obrem consentaneū potius fuit, vt proximè illi corpori assideret, quod lædi nequiret.

Tertia ratio illo nomine soluitur, quod licet ignis non deprehendatur sensus iudicio, neque enim cerni, aut tangi potest, nō propterea existimandum est, ignem esse nusquam. Id enim accidit propter raritatē summam qua ignis natura sua præditus est. vt enim Arist. scribit lib. de mundo ad Alexandrum, de deo omnium autore loquens, cum probare vellet omnia eiusdem providentia gubernari, tametsi a nobis minime cernatur, neque illi ad agendum neq; nobis ad credendum quidpiam obesse debet, idem nobis de igne dicendum est. Ratione siquidem (quæ sensum dignitate & certitudine vincit) persuademur ignem esse. Quamquam sensus nihil assequatur. Etenim si aer, quoniam rarus est a nobis minime cernitur, mirum non est si neque ignis cernatur: qui de cuplo est aere rarior, vt Arist. demonstrat lib. 1. meteorologicorum. Eius tamen vis perspicitur in his rebus quæ in suprema aeris regione gignuntur. Nam propter ignis viciniam, ille locus ad quem exhalationes e terra sublatae perferuntur, vsq; adeo incalescit, vt tametsi leniter motu agitentur, ignem concipiant, vnde tanta copia impræssionum ignitarum ortum habet. lib. 1. meteorologicorum non negat Aristot. ignem esse, sed disputat aduersus illos philosophos qui aiebant corpora cælestia, igne constare, igneamque habere naturam. Verum eam rem apperimus exactius cum nostris commentarijs locum attigerimus. Iam vero alio propeamus.

Quæstio

Quæstio.

Vtrum contrariæ qualitates
simul esse pos-
sint.

Repra occasione ex
verbis Aristot. præten-
ti cap. cum coniuga-
tiones quæ efficiun-
tur ex quatuor prin-
cipibus qualitatibus
numerat, licenim ait,
neque contraria sunt

apta copulari: & rem magis exponens, sub-
dit, nihil enim calidum, & idem frigidum,
neque rursus siccum atque idem humidum
esse potest, vertitur in quæstionem vtrum
aliquo modo fieri possit, vt contraria si-
mul existant. Neque enim hoc satis cõstat:

Vnde orta
disputatio,
de hac re.

1. Opinio.
Quod non
possint cõ-
traria si-
mul esse.

1.

2.

3.

& ad explicandam Arist. sententiam maxi-
mum adfert præteritum operæ. ergo sunt nõ
nulli qui existiment contrarias qualitates
in eodem subiecto simul esse non posse. pri-
mum ab Arist. testimonio, argumento de
sumptum: quod est a me paulo superius cita-
tum. Alijsque plurimis locis quæ breuitati
studens prudens, sciensque desino in præ-
sentia referre: deinde a definitione contra-
riorum id probatur. Contraria enim sunt
quæ sub eodem genere posita mutuo se ex-
pellunt. Tercio hac ratione, quia si simul ef-
sent calor atque frigus eadem pars corpo-
ris calida esset & frigida: nam quod calorem
habet, id vt calidum sit, necesse est. Quod
verò frigus, frigidum. Hoc si verum sit, iam
idem simul motibus contrarijs agitabitur.
Nam simul quidem incalescet, frigidumq;
reddetur. Quod sanè maxime absurdum est.
Quam obrem inquirunt, fieri non potest vt
contraria simul existant.

Nostri al-
tertio.

Nihil est in
natura re-
rum quod
non agat
propter
malum.

Nos tamen sic asserimus: contraria si-
mul in eadem re esse possunt. Ita vt in ea-
dem re simul sit calor & frigus. hanc asser-
tionem ratione firmam reddam: quam vt
colligam. Illud mihi accipiendum est ab i-
psa philosophia petitur: quod nihil est
in tota rerum natura quod agat propter ma-
lum. Ratio est, quia quicquid agit secundum
naturam, agit, propter finem, vt Aristot. de-
monstrat lib. 2. de phys. auscul. finis autem
bonum quoddam est: nam ob eam rem i-

dem Ari. initio ethicorum ad. Nicomachum
inquit, oia bonum appetere, quoniam appetit oia
finem naturalem: & is bonum quoddam est.
Alioqui, si mali cuiuspiam gratia quispiam
ageret secundum naturam, defectus tribue-
retur auctori nature: atque malum. Nam au-
tor rei auctor est etiam naturalis appetitio-
nis. hinc fit vt nihil possit secundum natu-
ram agere, illam ob causam vt corrumpat: Nihil per
se agit, vt
quoniam corrumpere per se alterum malum
quidem est, sed omnis interitus fit ex acci-
denti. Nam quia agens naturale non potest
quidpiam producere, nisi corrumpat con-
trarium quod prius aderat, corrumpit prio-
rem formam, vt altera, in ea materia, for-
ma collocetur. & quoniam producere sibi
simile, vel conseruare seipsum, bonum est,
quicquid agit secundum naturam ea gratia agit,
vt vel seipsum ab hostibus tueatur, atque de-
fendat: vel simile efficiat. atque ideo natura de-
libet agens
dit rebus singulis propensionem quãdam: naturale.

Cuius gra-
tia agatque
libet agens
naturale.

atque appetitum conseruandi se. & efficiendi si-
mile. quod Cicero docet initio li. de officijs
his verbis: principio omni generi animan-
tium illud est a natura tributum, vt se, vitam
que suam tueatur, declinetque quæ nocitu-
ra videantur. Iam sic proba contraria simul
esse posse. quoniam alias incidemus in illud
absurdum vt fateamur naturam agere pro
pter malum: nam ageret quidpiam non vt
simile produceret, vel seipsum conserua-
ret, sed vt corrumperet. Nam concedamus
corpus aliquod calidum tertio gradu. v.g.
ad moueri frigidum: & ab eo consumi vnum
gradum caloris: tunc ego rogo vtrum fri-
gidum solum corrumpat gradum illum ca-
loris & nullum gradum producat frigoris,
an vtrumque effectum sit: si asseras solum
corruptum esse vnum gradum caloris, se-
quitur absurdum. Nam per se vnus gradus
caloris corruptus erit: quare necessario fate-
ri debes fuisse etiam productum vnum gra-
dum frigoris, qui successit in locum eius
gradus caloris qui absumptus est: atque ita
simul manebunt calor & frigus, quæ pro-
culdubio sunt contraria. dicet fortasse qui
patrociniū velit suscipere atque exercere
superioris sententiæ, cum frigidum corrū-
pit gradum aliquem caloris, non id agere
per se, & primò, sed per se quidem dispo-
nere subiectum in quo calor existit, ad frigus
suscipiendum. Quod in causa est cur pure-
mus agere propter malum: disponere autem
materiam bonum est: quia necessarium tan-
quã

1. Ratio.
Ad nostram
sententiam.

COMMENTARIUS.

quam medium ad simile efficiendum. verū si ita respondeat qui huic opinioni fauet facile alio argumento refelli possit: etenim si frigidum cum corrumpit gradum aliquē caloris nihil frigoris producit, sed solum disponit subiectum ad frigus suscipiendū, sequitur quod aliquid moueatur, & tamē nullo motu: quo nihil potest fingi absurdū: hoc probatur: nā remissio caloris motu est quidam: tunc enim corpus calidum non quiescit: siquidem non manet in termino a quo. Modo namque non adsunt quatuor gradus caloris: vnde tanquam a termino remitti calor cepit. Quare mouetur calidū cum remittitur calor: vel concedas, illud subiectum neque moueri, neque quiescere, cum remittitur calor: quod intelligi vix potest, nedum natura contingere. Probo autem quod nullo motu moueatur: quoniam cum motus speciem accipiat lib. de phys. auct. a termino ad quem: qui per motum comparatur: & per hunc motum nihil comparatum sit, nullam formā, seu speciem habet hic motus. Nam neque latitudo est, cum locus paratus non sit. Neque commutatio, quia qualitas nulla acquiritur, neque accretio, cum quantitas non sit comparata. Dicitur fortasse quispiam illud corpus motum esse motu alterationis, quoniam per eum qualitas parata est: nempe tres gradus caloris: at hoc dicere nihil est dicere: quoniam cum nihil moueri possit ad id quod habet: & corpus illud antequam moueatur, habeat tres gradus caloris, stultum est dicere, motum fuisse illud corpus ad tres gradus caloris. atque ita fuisse commutatū. Quam obrem a parte colligitur ex his que diximus, contraria simul esse posse. Sed addamus superiori alteram rationem, quæ sumatur ex tepido, cum enim tepidum medium quoddam sit calidi & frigidi, ut perspicuum est, sit autem istud medium extremorum participatione, dubitari non debet quin calidum & frigidum quæ contraria sunt simul habitent.

z Ratio.

Quæstio quibus in gradibus contraria simul esse possint. Summa latitudo iuxta Galeni sent.

Sed existit statim quæstio altera, constituta priori, quibus in gradibus simul esse possint contraria: hanc vero quæstionem sic denisio, manent simul in eodem subiecto contraria solū in gradibus explētibus summam latitudinem. Si sit ergo summa latitudo quatuor gradus, ut Galenus docet ceterique medicinarum peritissimi primus quidem cum qualitas percipi potest sensu tactus.

Secundus cum sentitur sensu tactus. tertius cum noceat. Quartus cum enecat: hac enim ratione Galenus gradus distinguit, possunt simul esse tres gradus caloris. v.g. & vnus frigoris: atque hæc sententia primū probatur a sufficienti diuisione: aut enim 1. Ratio. simul esse possunt contraria in gradibus superantibus summam latitudinem, aut in gradibus qui illam nondum explēt. vel in gradibus ea adimplentibus. Nullo enim alio modo simul reperiri possunt. Atqui nō possunt esse simul in gradibus excedentibus summam latitudinem, alias vtrumque contrarium poterit simul præbere subiecto nomen atque appellationem: siquidem illa sumitur a gradibus excedentibus mediam latitudinem, quam excedere simul vtrumque contrarium posse dubiū non est: si possint contraria simul existere in gradibus qui superant summam latitudinem. Impossibile autem est, simul quidpiam calidum atque frigidum dici. Neque similiter simul esse possunt in gradibus non complentibus summam latitudinem: alias in eadem illa incommoda incidemus, quæ consequuntur illorum hominū opinionem qui ferunt nō posse simul existere contraria. Poterit enim a contrario corrumpi gradus aliquis caloris, exempli gratia, tametsi non producat alius gradus frigoris: quando quidem non est necessarium plenam esse summam latitudinem: quare sequitur quod contraria existunt simul in gradibus complentibus summam latitudinem. Secunda ratio est. Quia si quantum vnus contrarij corrumpitur, tantumdem producit alterius, ut monstratum est, nunquam accidere possit, ut gradus contrariorum summam excedant latitudinem. rogabit rursum aliquis si fieri potest ut simul sint contraria in eodem subiecto, a quo nam contrariorum sumetur appellatio. Dicendum est, si alterum excederet, ab eo summi appellationem: si vtrumque æquale sit, neutrum denominat, sed tertium efficitur vtroque constans. Quod in tepido euenit. illud vero quod exuperatur, dicitur semper secundū priuationem quoniam destituitur appellatione: hinc constat solutio posterioris rationis, qua initio huius quæstionis vti sumus. Non enim in eodem subiectum simul dicitur calidum atque frigidum: sed vel calidum, si vincat calor, vel frigidum, si frigus. Nam non satis est aliquod subiectum calore infectum esse, infans.

z. Ratio.

Si sint simul contraria vnde appellatio.

Nō dicitur idem subiectum simul calidum & frigidum etiam si contraria simul

ut calidū esse dicatur, Sed insuper necesse est ut frigidū a calido superetur: atque eo pacto tale est vnumquodque, quo pacto vincit alterū: eademq; ratio. Iā vero prior illa ratio qua contra istam opinionē vñ su-

mus, quæ ex definitione contrariorū accipitur facile soluitur, si dicamus, non propriè appellari contraria quæ nō exuperant summam latitudinem. Sola enim quæ illā superant veram habent rationē contrariorū. atque hæc ipsa nullo modo simul esse possunt: de his autem loquitur Arist. præsentia cap. atque alijs, cū inquit, cōtraria apta nō esse, ut simul existant. sed de proposita questione hæc dixisse satis sit: properem⁹ alio.

Verum ignis & aer, & quæ diximus singula mixta non simplicia sunt. Nam simplicia sunt illa quidem his similia, sed non hæc ipsa sunt. Illud etiam quod ignē æmulatur, igneum est non ignis. quod aerem acreum. nec est cæterorum dissimilis ratio.

In explicatione huius loci laborant interpretes: consentiunt tamen fermè omnes in eo, ut dicant Arist. in præsentia affirmare, quatuor illa elementa, de quibus hæcenus dictum est, ignem dico aerem, aquam, terram, impura quidē esse & quodammodo mixta: atque id ex verbis Arist. accipi videtur: ego tamen sic existimo minime id ab eodem præsentibus verbis doceri. Ratio est, quoniam paulo inferius istā rem tractat Arist. Neque solet ille vñquam eodem cap. eandem quæstionem tractare bis: in hac autem opinione esse video Philoponum virum diligentissimum commentario in eundem locum. Sic enim ait. Videbitur quidem dicere primo aspectu considerantibus, quæ quatuor elementa simplicia non sunt, neque sincera, sed mixta: & a se inuicem semper adulterata: ut multi opinati sunt: hoc ubi dixerat subiungit, non hūc esse verum sensum verborū. Quis igitur est verus sensus dicet quispiam, illum ego facile reddam. Comparat Arist. in præsentia ipsa elementa quatuor cū qualitatibus ex quibus effecta sunt, quæ sunt instar formarū: de quibus disseruit proximo capite. insuper cū materia prima: de qua disputauit cap. 1. huius lib. atque ait, quod ignis, aer, aqua, terra non sunt simplicia, sed mixta. Cōstitutæ enim sunt ex materia atque forma: ex materia v-

delicet prima, & coniugationē quadā qualitatū. ipsa vero qualitates simplices sūt: hoc est minime compositæ ex materia & forma. similiter prima ipsa materia: quibus constant elemēta. Præterea etiam ipse qualitatū coniugationes, ex calido & sicco, calido, & humido, frigido & sicco, frigido atque humido. Sed hæc quidē coniugationes inquit philosophus similes sūt elemētis: non sūt tamen elementa. Etenim coniugatio illa qua constat ignis igni similis est, at non est ignis: sed ignea. & coniugatio qua constat aer non est quidem aer sed aeri similis. Est enim aerea: & in cæteris simili modo contingit.

Quoniam ignis caloris est excessus, ut frigoris glacies. Congelatio etiam & æstus excessus quidam sunt, altera frigoris, caloris alter. Si ergo glacies est humidi & frigidi gelatio, nēpe ignis calidi & sicci, æstus erit. quocirca neque ex glacie neq; ex igne quidquam generatur.

Ex superius colligit Arist. quod rerū generatio debito temperamēto cōstat: quatuor primarū qualitatū. Quāquā hoc ipsum ad modū obsecutē pronūciat, quare inquit, quod rursus in aliquo elemēto sit magis excessus, ex eo nihil omnino potest generari. re exēplo Arist. probat. Etenim quia is ignis quo, ad vñm vitæ utimur est feruor quidā, atq; exuperantia, est enim ardor quidā spiritus calidi atq; sicci: & quia glacies est exuperantia frigoris: quandoquidē definitur cōgelatio quædam frigidi atque humidi: congelatio vero, atque ardor excessum significat frigoris & caloris, neq; ex igni qui nobis est familiaris, neq; rursū ex glacie quidpiam efficitur: aut generatur: obijciat alius quis pugnare secū Arist. nam lib. 5. de historia animalium in niue, & igni ait, gigni animalia quædā. In niue quidē vermes rubidos, & pilis hirtos: in igni verò bestiolas penatas. quā sententiā plini⁹ cōfirmat, solui tamē pugnariā si dicamus Arist. in præsentia negare naturā in his locis fieri generationem, præter naturā autem nihil prohibet.

Cum ergo corpora simplicia quatuor sunt, bina sunt vtriusque loci.

ignis

Generatio
cōstat debi-
to tempera-
mento.

Ignis non
generat glacies

Non proprie contraria appellatur que non exuperant summam latitudinem.

Locus impeditus.

Verus loci sensus.

COMMENTARIUS.

ignis & aer vergentis ad terminū,
terra & aqua medium spectantis.

Sedes indi-
cat Arist.
elementorū

Hoc loco indicat nobis Aristot. sedes
ipsorum elementorū: atq; ita ait, quatuor
corporum simplicium, hoc est elemento-
rum, duo esse loca dumtaxat. Vnum lo-
cum sursum: alterum deorsum. Duo igitur
corpora simplicia ignis atque aer sur-
sum collocantur. Duo vero alia terra, &
aqua, deorsum. Est autem locus sursum ter-
minus vniuersitatis: locus vero deorsum
ipsum vniuersi medium: sed obijciat aliquis
malefacere Aristot. qui quatuor corpori-
bus duo dumtaxat loca tribuat, sursum vi-
delicet atq; deorsum. Nam cum quoduis
corpus debeat esse in loco, concedenda
sunt nobis quatuor loca, vel in eodem lo-
co erunt duo corpora. Soluitur tamen ob-
iectio si dicamus esse duo loca secundum
genus: quatuor vero secundum speciem.
Nā locus qui sursum est, duplex est. vnus
simpliciter sursum, alter sursum ad alterū.
Totidem modis dicitur locus deorsum.
Quare existunt quatuor loca in quibus ex-
sistant quatuor simplicia corpora.

Locus sur-
sum.
Deorsum.
Obiectio.

Soluitur.

Ignis & terra extrema sunt &
maxime syncera. aqua & aer me-
dia & temperatiora.

Comparat
ex locis ele-
ment.

Comparat elementa inter se sumpta oc-
casione ex locis in quibus resident: quæ
paulo superius corporibus simplicibus sūt
concessa: atque ita inquit, inter elemen-
ta ignis atque terra extrema sunt non tam
ratione loci. Maxime enim inter se distant
locis: aer vero atque aqua sunt interme-
dia: nam collocantur inter ignem & terrā
vt plane constat, Quam ratione qualita-
rum quibus efficiuntur, & constant. hoc
accepit Aristot. mutuo ab occelo lucano,
cuius mentionem facit Plato in Epistola
ad Architam. Sic enim ait in lib. de vniuer-
si natura, ignis & terra extrema sunt ele-
menta. aer, & aqua, media: rationem red-
dit, quoniam admixtam habent sui cor-
poris effectiōem. Neque id modo verum
est sed illud etiam extrema ipsa, ignē vide-
licet atque terram maxime sincera esse: &
minus permixta: aqua & aer magis tēpera-
ta sunt, atque mixta. Quod si ignis & terra

Quæ ele-
menta ma-
gis sincera.

sunt maxime pura & sincera, quia extrema
sunt, horum partes extremæ, illa inquam
pars ignis quæ cælum contingit, atq; etiā
illa terræ pars quæ ad centrum pertinet, ma-
ximè omnium partium puræ atque sincere
existent.

Quæstio.

Vtrum aliquod elementum
purum sit.

S vero locus aptus est vt quæ-
ramus, atque etiam defini-
mus, vtrum aliquod elemen-
tum purum sit atque sincerū:

Soluitur
quæstio.

ta tamen quæstio non diffici-
le a nobis soluetur iuxta sententiam Arist.
si dicamus: nullum elementum esse omni-
no purum: constansque duabus qualitati-
bus dumtaxat. eadem est Galeni sententia
cap. 5. lib. 1. de simplicium medicamentorū
facultate, cum ait, nullum elementorū sen-
sibile sincerum est, nisi ad sensum, atq;
vsum. Ratio est, qm̄ omnia inficiuntur va-
pore, atque exhalatione. maxime vero im-
pura sunt elementa intermedia. aer in quā
& aqua. tum propter hoc: tum propter cōtra-
gionē quam sentiunt a vicinis corporibus.
quare cū extreme partes ignis & terræ neq;
vapores, neque exhalatione infici possint fa-
cile, non possunt enim hec tam longè lateq;
pcedere, neq; vicinū aliquod corp⁹ habent
a quo sentire incōmodū simile possint, inta-
te pureq; seruātur partes illæ. Si vero quis
piā obijciat, iā ipsa elementa mixta vocari
debere, non simplicia corpora: siquidē plu-
res habet quā duas qualitates. Dicemus nō
esse simpliciter mixta appellāda: qm̄ mixtio
quatuor qualitatibus efficitur, certa quadā
ratione temperatis, & mediocritatē quadā
seruātibus: quod minime cōtingit in elemē-
tis, in quibus semper vna qualitas summa
existit, vt mōstrabitur paulo inferius sed di-
ces, si id verū est cur Ari. intermedia elemē-
ta aquā, & aerē, mixta esse inquit? presenti
cap. mixta illa vocat, nō secūdū normā ve-
ritatis, sed quia non omnino pura atq; sin-
cera sunt. inficiuntur. n. vapore atq; ex hala-
tione, atq; ideo nō ait simpliciter interme-
dia esse temperata: sed quodammodo: aut
temperatiora esse quā extrema, quæ non
modo sincera atque pura esse, inquit, sed
maxime. si cum intermedijs conferantur.

Nullū ele-
mentū est
omnino
purum.

Obiectio.
Soluitur.

z. obiectio
Soluitur.

Sunt

Sunt præterea vtræque alteris opposita. Quippe aqua igni est contraria. terra opponitur aeri. Nempe quia hæc ex pugnantibus affectionibus constant.

Elementa sunt opposita.

Addit in super Arist. ipsa corpora simplicia opposita esse atque contraria: atque id non ratione naturæ, atque substantiæ: substantiæ enim nihil est contrarium: sed propter qualitates. Nam ignis quia est calidus & siccus, aquæ contrarius est, quæ est frigida & humida. aer vero calidus & humidus, terræ, quæ frigida est atque siccata, opponitur. & hoc sane est quod Arist. scribit his verbis, quia hæc ex pugnantibus affectionibus constant.

Verum simpliciter cum quatuor sint, ad singulas affectiones singula referuntur. Terra etiam siccitatem, quam frigiditatem magis attingit. Aqua frigiditatem, quam humiditatem. Aer humiditatem, quæ calorem. Ignis calorem, quam siccitatem.

Comparat qualitates elementorum ipsi elementis.

Postrema parte huius cap. comparat Arist. duas illas qualitates quæ accommodantur elementis ad ipsa elementa. atque ita inquit, cum sint quatuor elementa, & singulis elementis insint duæ ex primis qualitatibus, una tantum qualitas in singulis præualeat, quæ vni cuiusque elementi forma dicitur: quoniam illi magis convenit, quam altera. quæ vero ista qualitas sit quæ prius inest, & magis attingit naturam elementi ipse Arist. nos docet: terræ ait, siccitas attribuitur, aquæ frigus, aeri humor, igni calor, quæ prius calidus est quæ siccus: aer prius humidus quæ calidus, aqua prius frigida quæ humida, terra prius siccata quæ frigida.

Quæstio.

Vtrum singulis elementis una quædam qualitas summa concessa sit, altera non summa: & quæ quibus elementis summæ insint qualitates.

A quæ ab Arist. hæcenus de elementis disputatio habita est, melius sanè omnes suos numeros consequetur, si diligenter tractemus vtrum singulis elementis duabus qualitatibus quas habet altera summa data sit, altera citra summam, & quæ quibus insint summæ. Quæ obrem istam quæstionem succinè explanare animus est, antequam longius procedamus: in primis vero scire est opere præcipuum quod Arist. in præsentia non inquit, alteram qualitatem summam concessam esse singulis elementis, alteram vero minime: hoc quivis facile possit intelligere, si diligenter evoluat hunc locum Arist. solū autem testatur, quod tamen duæ qualitates singulis elementis per se conveniant. Quæ sunt veluti formæ ipsorum elementorum, altera magis elementum constituit, quam altera, & primò illi inesse dicitur. Hoc enim eccelū lib. de vniuersi natura, vnde Arist. hanc doctrinam accipit, videtur innuere, cum ait vnicuique elemento propriæ facultates tribuæ sunt ut igni, calor, terræ, siccitas, humor, aeri, frigus, aquæ, atque hoc rationi cōsistentiū est, quādo quidē necesse est, ut quæ plura sunt ad vñ tandem referantur primò. Quare licet ignis sit, calidus atque siccus, potius sit atque constet calore, quæ siccitate: & primò debet igni calor, aeri vero humor. aquæ frigus, terræ siccitas. nā ab his qualitatibus, opinione Arist. potius, & prius hæc elementa efficiunt: ac per easdē qualitates ab alijs distinguuntur elementis potius quā ab alijs: quæ simul cū hijs existunt, nihilominus tamen existimādū est, quod nos etiā affirmam⁹, singulis elementis vnā inesse summā qualitatem. Ea est quæ primò cōuenit elemento & aqua maximè elementū esse videt. altera vero citra summū gradū consistit. hoc vero accidit quatenus p se cōsiderant ipsa elementa: possunt enim illa multis modis accipi. aut. n. cōmutantur cōmutantur: aut vicina sunt alijs, aut per se cōsiderantur: quæ ratione cōmutat alia in se cōtraria qualitate cōstāt, quia oīs transmutatio a contrario fit. ut trāsmutatur, diuersa. Quia simile nō transmutatur a simili. ut sunt vicina, atque cōiuncta alteri, simili qualitate prædita sunt. Postremò, ut p se accipiuntur, & substantiā habet, qualitate quædi prædita sūt, quæ singulis primò insint. hæc autē summū gradū occupat. at verò quæ cū ea coniuncta est citra summū gradū consistit.

Arist. non ait singulis concessas esse singulas summas qualitates.

Singulis qualitates singulæ primò insunt.

Affertione sua.

Quot modis elementa considerantur.

Ea

COMMENTARIUS.

Impugnatur sent.

Verū aduersus hanc assertionem sunt aliquot rationes, quæ eandem labefactare videantur. Primum quidem sic obijcio, si

1. Ratio.

cuiuslibet elemento concessa esset vna qualitas summa, altera vero citra summum gradum, vel cum ea est qualitas contraria, quæ expleat summum gradum cū altera, vel non. si sit ei adiuncta qualitas contraria, fiet vt elementum non sit corpus simplex, sed mixtum. & contraria simul existant: quorum vtrumque falsum videtur esse. Si vero non adsit contraria qualitas fiet vt ab agēte summa latitudo qualitatis illius expleatur subito. & momento temporis. Nā sine contrario qualitas illa produccetur.

Don. An. aliquid est calidum & frigidum simul

Quod vero ita sit repente produccitur. atque fieri id minimè potest, iam enim motus alterationis efficietur sine tempore: quod verum esse nulla ratione potest. Vt Arist.

Soluitur.

late deducit, lib. 5. de phys. auscult. verum hæc obiectio facile solui potest, si dicamus, iuxta id quod est a nobis definitū superiori proxima quæstione, simul cum ea qualitate quæ summa non est, contrariam existere: neque perturbamur, si contrariæ qualitates simul sint. Neq; rursum sequitur quod elementa vera mixta sint, vt illo loco explicatum est a me: adear eūdem qui rem istam vellet intelligere exactius.

Aliquid est calidum & frigidum simul

2. Ratio.

Secundo falsum esse videtur quod ait Arist. aeri primo conuenire humorem: nō aquæ. Nam alioqui magis rem quampiam aer humidam redderet, quàm aqua. Contrarium tamen accidit, nam aqua magis humectat, quàm aer. imo vero neque aeri calor inest, quod etiam testatur Aristot. nam cap. 4. lib. 1. dixit eum esse frigidum: & superiore cap. vaporis ait esse similem, at

Soluitur.

vapor aquam refert quæ est frigida atque humida. Hos etiam scrupulos facile adimā. Priorem vero dubitationem soluere oportet ex diffinitione humidi. Et enim si humidum est quod facile suscipit alienum terminum, proprium vero difficile: proculdubio magis humidū altero illud erit, quod facilius alienum terminum suscipit, quàm alterum. Quare cum aer facilius suscipiat alienum terminum, quàm aqua: minori enim negotio se accommodat extremis rei quàm aqua: difficilius præterea proprium seruat terminum, quàm aqua: quia diffiuit & diffunditur facilius, profecto aer magis humidus iure optimo putari debet, quàm aqua. Quare licet humectet magis aqua quam

non rectè colligimus aquam esse humidiorē aere. Hoc enim potest accidere alia causa, quàm quod sit magis humida, quàm aer: ita soluit rationem philoponus in huius loci enarratione. aer vero, vt secundam partem dubitationis attingamus, iuxta sententiam Arist. præsentī cap. in quo ex pro-

Calidū est fello rem tractat, calidus est naturā, non frigidus. Hoc constat, tum quia calidi, & nō frigidus

humidi coniugatio nulli alteri elemento tribui potest, singulis verò elementis singulæ concedunt quatuor principum qualitatum coniugationes: tum etiam quia aer proximus igni est, quare ex vicinia calidus ad eodem effici debet. Imo vero calidus natura esse debet, cum superi locū teneat ignique proximum secundum naturam. Sequoniam calor non inest igni summus, mirum non est, si non magno negotio transmutetur, & frigidus reddatur: atque idē non ineptè fortasse quidam existimant aerē naturā suā, neque calidum, neque frigidum esse: quia possit facile modo calidus effici, modo frigidus: mirum autem esse non debet, quod obiter etiam diximus commen-

tario in quartum cap. lib. superioris, si Ari. interdum aerem frigidum vocet: quoniam vt a me obseruatum est cōmentario in categoriam substantiæ, atque etiam pluribus alijs locis, Aristot. cum de re quapiam nō ex professo, sed obiter, atque veluti aliud agens tractat, sequi solet vulgi sententiam.

Cur frigidum Arist. aerem aliquando vocet.

Præsertim cum nō dum ad eum locum peruenit in quo ex professio rem exponit. Cuius rei ignorance plarique decepti sunt: & scdā inconstantiam notam Arist. summo philosopho inusserunt. Sed hanc rem comment. in categoriam substantiæ plenius attingimus.

Tertia ratio, falsum etiam videt esse quod Ari. scribit aquam esse primo, summeque frigidam: non terram. Nam frigus primò, & maximè conuenire videtur terræ. Hoc inde constat, primum quia maximè distat a fonte caloris: nimirum a sole: quare summè frigida est. & potius quam aqua: quæ non sic distat a fonte caloris. Accedit ad hoc quod terra est maximè grauis, & grauior quam aqua, vt planè constat, ergo maximè frigida. Si quidem grauitas ortum habet maximè a frigore. Postremo quia cum terra igni maximè contraria sit, ea vero contrarietas non contingat secundū siccitatem, cū sit siccū vtrūq; elementū, frigore pugnabit cū igne.

Est autē

soluitur. Est autem igni calor summus concessus: ergo terræ summum frigus, ut rectè constare possit pugnantia, atque oppositio. Hæ quoque rationes hoc modo dissoluntur. Terra enim aliquo modo est frigidior quā aqua: videlicet ex accidenti, per se vero hoc est ratione formæ non est frigidior quam aqua: quia primum in est aquæ frigus non terræ. Nos autem ea considerare debemus quæ per se sunt: non quæ ex accidenti. Præterea gravitas & densitas non modo a frigore ortum habent, sed etiam a siccitate, quæ cum aquæ non adsit, nihil mirum est quod non sit aqua tam dura, atque gravis, quam terra. Postremò dicimus, aquam non terram esse igni contrariam maxime, ratione qualitatium, cum ne vtram eandem habeant. Sed terram loci ratione. Quia ignis est sursum simpliciter: terra, simpliciter deorsum. Tandem possit quispiam inquirere quid causæ sit cur, aqua manere eadē valeat ammissio frigore, at vero si humore distitueretur, non amplius maneat: si verum est, aquam primò effici frigore, non humore. Conuenit namque eidem frigus primò. Etenim glacies aqua non est, solum quia humor abiit, aut concretus est. Manet autem frigus, cum vero incalescit aqua substantia atque natura seruetur atque.

Terra ex
accidenti
frigidior
quā aqua.

Questio
an aqua
maneat
missio fri-
gore ad au-
tem humore

Soluitur.

Sed hanc quæstionem consulto missam facimus quoniam illam ex professo exponit Alexander Aphrodisiensis gravis in primis philosophus, cap. 6. lib. 1. quæstionum moralium & naturalium: adeat eisdem qui rem exactè assequi cupit, nos enim ad alia properamus. Neque enim sunt omnia dicenda scriptori: quemadmodum neque doctores, ut Quintilianus docet.

Argumentum cap. 4.

Proposuit Aristot. hætenus numerum elementorum: & affectiones quasdam eorum dem: præsentī cap. de transmutatione elementorum disserit: demonstratque, illa omnia inuicem transmutari. Quoniam Paulo superius hæc ipsum postulauerat citra demonstrationem. Nempe cap. 6. lib. 3. de celo. & cap. 1. superioris lib. cum aduer-

sum Empedoclem disputaret. Tres vero simul quæstiones tractat: vna est, vtrum elementa transmutentur inuicem. Altera, vtrū omnia. Tertia, quo nam pacto transmutatio efficiatur. Et quæ elementa facilius transmutentur.

Cap. 4.

Sed quoniam diximus corpora simplicia ex se vicissim generari, id quod sensu quoque percipitur (non futura alioquin alteratione, cum sit alteratio secundum tractabilium affectiones) operæ precium est huiusmodi vicissitudinis rationem explicare, & vtrū omne elementum ex omni generari queat, an quædam inter se generare vicissim possint, quædam non possint.

nitio ergo statuit Aristot. hanc assertionem. Elementa inuicem transmutantur: quæ etiam accepit ab oecelo citato loco, cum ait, mutantur autē inuicem elementa, &c. eam probat bifariam. Primum quidem sensuum iudicio. Videmus enim ex aere fieri aquam. Quod cap. 6. lib. 3. de celo dictum est. Quem locum citat Aristot. In præsentia, cum ait, quoniam diximus corpora simplicia ex se inuicem generari, alius modus eam rem probandi est, per rationem: ea sic colligitur, si elementa non possunt mutuo transmutari, atque oriri, non poterunt alterari: atqui nemo negare potest alterari elementa: ergo necessario cōcedere oportet quod inuicem transmutentur. Discursus legitimus est. & minor experimento vera esse deprehenditur. Videmus enim quod frigidum est, statim fieri calidum: & quod humidū mox siccum fieri. Quod si autē prior consequentia efficax non sit, hæc sunt consecretaria. si non sit elementorum generatio, neque est alteratio. Si vero alteratio elementorum sit, esse eorum etiam ortum. Nam in elementis alteratio fit per alias qualitates quæ ad sensum tactus referuntur:

Assertio;
1. Ratio;

Syllogismus.

Ratio;

H runturi;

COMMENTARIUS.

rūtur: & primæ sunt. Quæ si omnino mutari non possunt, sicut non generant, neque generantur, ita quoque neque alterant, neque alterantur. Vbi vero rationem attulit Arist. qua probatur trāsmutari vicissim elementa, subiungit, esse operē præteritū explicare huiusmodi transmutationis rationem, hoc est quomodo elementa transmutentur: & præterea vtrum omne elementum ex omni generari queat, an quædā inter se generari vicissim possint, quædā non possint.

Cuncta igitur alterum in alterū vicissim haud dubie transire possunt. Nam generatio in contraria fit, & ex contrarijs. Elementa porro cuncta mutuam contrarietatem habent. quia differentiæ oppositæ sunt. Alijs etiam ambæ differentiæ oppositæ adsunt, vt igni & aquæ. quorum alter siccus est & calidus, altera humida & frigida. Alijs altera tantum, vt aeri & aquæ. Ille enim humidus est & calidus, aqua frigida & humida. vt non sit dubitabile, in vniuersum omne ex omni aptum esse generari. quod vt fiat in singulis notare non est factu difficile. Cuncta enim ex cunctis fieri deprehenduntur.

Verum omnia elementa inuicem transmutantur.

Omnia trāsmutantur inuicem.

Iam definit quæstionem alteram: ea est, vtrum omnia elementa vicissim transmutentur, atque ita asserit Arist. oīa elementa transmutantur inuicem: alterum in alterum. Hoc ita demonstrat, Omnia contraria inter se transmutantur, atque ex se vicissim fiunt. transmutatio enim fit de contrario in contrariū cap. 2. lib. 5. de phys. ausc. omnia vero elementa contraria sunt ratione qualitatum quibus cōstant, vt cap. proximè superiore docuit Arist. & similiter in præsentia: ergo omnia elementa inuicem transmutantur. transmutari autem inuicem omnia elementa inquit, fide oculorum facile constare posse.

Sed interest, quod alia alijs celerius

rius Lentius ve, item facilius aut magis commutantur. Nam quæ ali quod inter se commercium habet, horum commutatio celeris est. quæ non habent, horum lenta. quia vñ, quam multa facilius factu est commutari. vt exempli causa ex igne aer fiet, igne celerius mutato. Alter enim calidus erat & siccus, alter calidus & humidus. quare si humido siccum in pugna succubuerit, aer existet. Rursus aqua fiet ex aere, si frigus calorem debellauerit. Erat enim ille humidus & calidus, hæc frigida & humida. Itaque mutatione calidi aqua fiet, ac eodem modo ex aqua terra, & ex terra ignis fit. vtrumque enim cum altero societatem habet. quoniam aqua humida est & frigida, terra frigida & sicca. prorsus vt humiditate subacta, terra sit futura. iterum cum ignis & siccus sit, & calidus, terra frigida & sicca, si frigiditate subluleris, fiet ex terra ignis. vt nō sit dubitabile, generationem corporis simplicis in orbem ire. Sed proxima quæque propter ipsorum commercium facillime commutari.

Nō est igitur discriminē inter elementa, quod alia trāsmutari possint: alia nō possint: quædoquidē superiore ratione constat, omnia mutuo transmutari. Sed illa existit inter elementa differentia, quod alia citius transmutantur, tardius alia. Alia facilius, difficilius alia. Docet deinde quænam ea sint, quæ vel celerius, vel tardius transmutantur: atque ait, symbola elementa, hoc est quæ cognitionem aliquam, atque commercium habeant inter se, ea sunt quæ cōmunem aliquam qualitatem habent, facilius, atque celerius transmutantur. Illa vero elementa quæ dissymbola sunt, & commercium nullum inter se habent, aut cōmunē aliquā qualitatem, difficilius atque tardius trāsmutantur. Rationē cur illa facilius

Discrimen elementorum

Quæ celerius transmutantur: quæ tardius.

Symbola elementa: Dissymbola. Ratio.

transmutantur

transmutentur, illam reddit, quia facilius est vnum, quam multa commutari. Atqui cum elementa similia secundum aliquam qualitatem transmutantur, vna tantum qualitas mutatur: quæ contraria est. Cum autem transmutantur elementa quibus nulla qualitas communis est, duæ qualitates commutantur. Rem exemplo probat. Et enim ex igne longè facilius aer, quàm aqua fit. Nam ignis, vt antea diximus, est calidus & siccus, aer vero calidus atque humidus. Quare si ab humore superetur siccitas, quæ in igne est, statim aer efficietur: quoniam aer cum aqua in humore conuenit. Similiter si calor qui est in aere vincatur a frigore, aqua fit quæ frigida est, atque humida. Terra vero illico fit si vincatur aquæ humor: quia terra est frigida, humidaque. Eo de pacto fiet ex igne terra superato calore ignis, & seruata siccitate. Et ex terra ignis sublato terræ frigore. vnde aperte deprehenditur quoddam generatio elementorum omnium inuicem fiat, atque in orbem decurrat: & proxima quæque occisimè in ea quæ illis adherent, commutetur. Quoniam cognatam, similemque aliquam qualitatem habent.

Nam ex igne aqua, ex aere terra, rursusque ex aqua & terra, aer & ignis generari quidem possunt, sed quia plura mutantur, longè difficilior. Siquidem vt ignis ex aqua efficiatur, frigidum, & humidum aboleantur necesse est. Rursus vt aer ex terra, frigidum & siccum facessant, similis est ratio aquæ & terræ ex igne & aere generandæ. Vtrumque etiam debet commutari, vt intelligatur hanc generationem diuturniorem esse.

Docuit facilius inuicem transmutari ea elementa quæ prædita sunt simili aliqua qualitate. Nunc vero docet quæ nulla qualitate conueniunt elementa difficilior multo transmutari: licet inter ea ipsa sit etiam mutua transmutatio: huius rei reddit rationem Arist. quoniam plura mutantur: hoc probat quia si ex aqua debet ignis generari, necesse est vt frigus atque humor qui est in aqua

aboleantur. Sic etiam vt ex aere terra fiat calor & humor aeris corrumpi debent. Atque ideo istorum transmutatio longè difficilior est. Diuturnior vero appellat. Genesius hanc transmutationem, quoniam in ea efficienda plus temporis infumitur, quàm in transmutatione elementorum, quibus ali qua qualitas cognata est, atque similis.

diuturnior
transmuta
tio.

Quod si vtriusque altera deleatur affectio, facilius quidem mutantur, at non erit alterius in alterum mutuus transitus. Sed ex igne & aqua terra prodibit, & aer. Ex aere & terra ignis & aqua. Nam simul aqua frigiditatem amiserit, ignis siccitatem, aer exibat. Huius enim calor, illius perinde humiditas relinquitur. Sin autem ignis calore orbetur, aqua humiditate, quoniam ignis siccitas, aquæ frigiditas superest, terra euadet. Ad eundem modum ignis & aqua ex aere & terra fiunt. Sublato enim aeris calore, terræ siccitate, aqua fiet. Illius enim humiditas huius frigiditas relinquantur. Nam si aeris humiditas terræ frigiditas excludatur, quoniam alterius calor, alterius siccitas, quæ ad ignem pertinent, pugne supersunt, ignis euadit. Est autem ignis generatio sensu quoque indubitata. Flamma enim maxime ignis est. Flammam vero fumum incensum esse definimus. qui fumus ex aere constat & terra.

Non solum verum est inquit Aristot. quoddam singula elementa inuicem transmutantur, licet alia celerius, tardius alia, sed præterea accidit interdum vt ex duobus elementis contrarijs, tertium generetur. Nam ex igne & aqua: interdum aer efficitur, interdum terra. hanc vero rationem transmutationis non est occultus assequutus. vt id obiter admoneam, quo autem modo id fiat Arist. docet. Is autem est: quoties cumque contingit vt siccitas ignis, & frigus aquæ corrumpatur, oritur aer. Nam manet calor ignis, & humor aquæ quibus

Ex duobus
elementis
tertium ef
ficatur.

Diffimbo
la, cur diffi
cilior trans
mutetur. scilicet vt frigus atque humor qui est in aqua

duabus qualitatibus constat aer. Vbi verò accidit vt corrumpatur calor ignis, & humor aquæ, terra gignitur. Nam seruantur frigus & siccitas, quæ sunt propriæ qualitates terræ. Eodem prorsus modo ex aere & terra gignuntur ignis, & aqua, quo ex igne & aqua aerem, & terram fieri diximus. Quod autem ex terra, atque aere generetur ignis probat Aristot. cum inquit, est autem ignis generatio sensui, & cæ. non alio argumento, quam fide oculorum. Et enim flamma quæ ignis est, nihil aliud est quam fumus ardens. At vero fumus permixtio est aeris atque terræ. Nam exhalatio quæ procedit ab humore, & habet admixtum aliquid crassum, atque terrenum in fumum & flammam euadit. Eandem rem Aristot. docet cap. 4. lib. 1. Meteorologicorū. & cap. 9. lib. 4.

Flamma.
Fumus.

At in ijs quæ proxima inter se sunt, si altera affectio in utroque aboleatur elementorum, transitus in nullum corpus fieri potest. quippe cum in ambobus vel eadem vel contrariæ relinquantur. ex neutris autem corpus effici potest. vt si ignis siccitas aeris humiditas aboleatur, calor superfit. Sint autem vtriūque calor, pugnautes relinquantur, id est siccitas & humiditas. Cui similis est aliorum ratio. Nam in cunctis talibus altera eadem, altera opposita inest. quo simul aperitur, quæ vnum in vnum mutantur, hæc affectione vna deleta generari. quæ ex duobus in vnum, ea pluribus abolitis gigni.

Illud postremo in præsentia Aristot. nos admonet, quod tametsi ex duobus contrarijs elementis prodire tertiū possit, permutatis singulorū singulis qualitatibus: vt mōstratū est, ex hijs elementis quæ cōmunem aliquā qualitatem habent, & proxima sūt, nequaquā potest effici tertiū, vt ex igni atque aere. v. g. vel ex aere & aqua: ex aqua & terra: aut ex terra & igni. Ratio est quia vel permutatur qualitas vtriq; cōmunis, & cōtraria manet, aut contrarij contrariæ

qualitates maneant abolita simili nullum elementum effici poterit. qm cōtraria simul copulari non possunt. vt superiore cap. testatus est Aristot. si autē aboleatur contraria qualitas, solum manebit similis: atqui elementū quoduis ex duabus diuersis qualitatibus confici debet. Ergo ex duobus elementis proximis, & habentibus aliquā qualitatem similem, nullū aliud elementū fieri potest. Statim colligit velut epilogo quod vbiūque ex vno elemento fit in alterum commutatio vna tantum qualitas mutatur: cum vero fit mutatio ex duobus in vnum necessario mutantur duæ qualitates.

Quæstio.

Vtrum verum sit quod Aristot. inquit, elementa quæ similem habent qualitatem facilius transmutari, quam quæ illam nō habent similem. quæritur vulgo, an facilius transmutetur symbola quam dissym-bola.

Non discedā hinc donec tandem quæstionē tractē, vtrū verum sit quod Aristot. testat elementa cognata facilius transmutari. Vide-tur enim id falsum esse, quia tā facile transmutant elementa dissimilia, quā similia, nā si quā causa esset cur nō tā facile transmutarentur dissimilia, quā similia ea esset maxime quā reddit Aristot. præsentī cap. nepe qd facilius sit vnū quā multa corrūpere. & cū cognata transmutant vna tantū qualitas aboleatur, cū dissimilia, duæ. Hæc verò ratio nō videtur efficax. Nā tam facile duo a duobus corrumpuntur, quā vnum ab vno: vt apparet. Sed cū ignis. v. g. mutatur in aquam, ab aqua transmutatur, quæ cū sit frigida & humida tā facile corrūpet calorē, & siccitatē ignis, quā facile siccitas ignis humorē corrumpit aeris. Huiusmodi dubitatio varijs modis solui solet: verum nunquam tam exactē, vt scrupulus aliquis non maneat, qui animum torqueat. Illis tamen reiectis mihi videtur, veram esse sententiam Aristot. & cau-

Prima ratio contra sent. Aristot.

Soluitur.

Nostra sententia de hac re.

Ex quibus duobus nō possit effici tertiū.

& causam redditam esse ab eo sufficienter illa tamen referenda non est ad qualitates, sed ad elementa. Siquidem Aristot. elementa cognata inuicem mutari statim putat, sine medio aliquo. Contraria vero elementa, vt ignem in aquam, credit mutari per aliquod medium. Quæ verò immediate transmutantur facilius mutantur, quia vnum tantum est quod corrumpitur in ea transmutatione. Quæ vero per medium aliquod transmutantur, difficilius: quoniam duo corrumpi necesse est. Et hoc est quod Aristot. inquit, facilius est enim vnum quam multa corrumpere. Nam ad extremum contendere non facile possumus: nisi per medium. quare ad aquam ex igni contendendum nobis est per aerem, & ad aerem ex terra per aquam.

Obiectio

ratione soluendi questionem colligi, quòd elementa omnia non possint sine medio aliquo in se inuicem transmutari: quod falsum esse videtur: & contra rationem. Nam cum inter ignem, atque aquam, exempli gratia, sit perfecta contrarietas propter qualitates, erit etiam perfecta actio & perfecta transmutatio: quam obrem sine medio quoduis elementum in aliud quoduis statim mutari potest. Atque ex consequenti, non est tardior mutatio inter dissimilia elementa, quam inter similia. quia per medium mutantur inuicem elementa omnino dissimilia, atque contraria. Verum hæc quæstio soluitur si dicamus, fieri quidem posse (id quod ratio adducta persuadet) quòd elementa omnia statim, atque sine medio aliquo transmutentur: ceterum non ita sit sed potius in medium elementum prius sit transitio, quam in extremum, natura ita postulante.

Solutio

Argumentum cap. 5.

Proposuit Arist. i. cap. huius lib. tria principia rerum omnium: materiam primam: contrarietatem, atque elementa. Hactenus de duobus longa oratione differuit, videlicet de contrarietate, atque elementis. Nunc de prima omnium transmutationum materia disputat. Confutatque sententias philosophorum antiquorum de

prima materia: quas primo cap. attulerat. existimabat enim veteres nullam esse primam materiam subiectam elementis, sed elementa elementorum esse materiam.

Cap. 5.

Ac ex omni quidem cuncta generari & quomodo alterum transeat in alterum explicauimus. Superfunt tamen etiam nunc aliqua de ipsis considerata. Nam si aqua, & aer, cæteraque id genus, sunt (vt quibusdam placuit) corporum naturalium materia, ea vnum vel duo, vel plura sint oportet. Vt omnia igitur vnum sint, verbi causa aer, vel aqua, vel ignis, vel terra fieri non potest. Siquidem mutatio fit in contraria.

Connectit præfens caput cum superiore: atque aperit, quid nam illud sit de quo in præsentia sit differendum. Dictum est inquit, & monstratum, omnia elementa vicissim generari: vnumque ex altero fieri. & modus similiter quo id fiat explicatus est, superest iam vt materiam primam, quæ subiectum est transmutationis exponamus. Probat autem Aristot. materiam hanc diuersam esse ab elementis. Quam sententiam ita demonstrat. Si materia prima corporum quæ generantur & corrumpuntur esset elementum, & non quidpiam aliud, vt antiqui philosophi credebant, vel vnum dumtaxat elementum omnium materia esset: vel duo, vel plura duobus. Nihil autem istorum verum esse potest: ergo elementum naturalium corporum materia non est.

Materia
elemento-
rum diuer-
sa est ab ip-
sis elemen-
tis.

Vocat autem in præsentia corpora naturalia, corpora generabilia & corruptibilia. quamquam non omnia naturalia corpora generari & corrumpi possint. ratio cuncta. cinatio legitima est: & assumptum proculdubio verum: subsumptum autem probatur ab Aristot. per partes eius singulas.

H 3 In pri

COMMENTARIUS.

In primis probat, non posse fieri ut vnum tantum elementum materia sit. Nam aut nō istud elementū trāsmutari posset, aut posset, neutrum tamen verum est: in primis si vnum tantum sit elementū transmutari non poterit, nam omnis transmutatio est inter contraria. Cōtraria vero plura esse oportet: cum sit contrarium contrario elementum esse, atque id transmutabile. neque intransmutabile: ita ut aer. v. g. materia sit corporum naturalium, & eius qualitates dumtaxat mutentur, substantia vero minime: cetera tamen ex eo efficiantur. Hoc demonstrat quatuor potissimum argumentis: vnum explicatur his verbis.

Si enim aer sit, maneatque, alteratio existat, non generatio.

1. Ratio. Illud autem est argumentum. Quia nulla erit generatio, sed omnis transmutatio, alteratio erit. Quod est maximè absurdū. Probatur a definitione alterationis. Alteratio. n. est transmutatio qualitatis manēre substantia. Manet autem semper intransmutabilis natura, atque substantia eius ex quo omnia gignuntur, iuxta opinionem citatam, ergo generatio nulla est, sed omnis mutatio est alteratio. Alterum argumentū adducitur his verbis.

Præterea hoc modo videtur aquā & aerem simul esse, vel aliud quodvis. Est ergo oppositio quædam & differentia, cuius alteram partem ignis habebit verbi causa calorem. At non erit ignis aer calidus. Nam præterquam quod non ita videtur, hoc alteratio esset.

2. Ratio. Illud autē est. Quia idem erit ignis, aer, & aqua: quo nihil potest esse absurdius. Nam si aer est materia, & manet postquā ex eo aqua effecta est, atque ignis, idē erit aer atque aqua. Imo verò illud etiam absurdum hanc opinionem cōsequetur, ut fateamur ignem nihil esse aliud quam aerem calidum. Ratio est quia si aer remanens sit ignis, & necesse est, in igni adesse alteram

ex duabus qualitatibus contrariis, calorem videlicet aut frigus, concedamus inquit Aristot. esse calidum, iam tunc ignis ille in quem aer cōuersus est nihil aliud erit, quā aer calidus. Quod maximè pugnat cum ratione, & insuper hæc mutatio generatio non erit. Sed alteratio tantum, ut apparet. tertium argumentum explicatur his verbis.

Ad hæc si ex igne rursus aer generetur, calore in contrarium mutato, generabitur. Aderit igitur hoc aeri, eritque aer frigidum quiddam. Ita ignis esse aer calidus non potest. Esset enim calidum simul, frigidum. præter ambo igitur aliud quidpiam idem erit, & aliqua alia communis materia. Eadem cunctorum est ratio. nullum esse istorum vnū ex quo generentur omnia.

Illud est. si vera sit hæc sententia, accidit ^{3. Tercio} ut sint in eodem simul contraria, quod aperte falsum est: hoc probatur, quia si aer cum mutatur in ignem calidus sit, erat antea frigidus: siquidem omnis mutatio est de contrario in contrarium. Seruat autem per acta mutatione naturam aeris, ergo & frigus quo constabat, ex hypotēsi, cum ignis efficeretur. Quare simul in aere manent calor atque frigus, quæ sunt contraria. Deinde aer mutatus in ignem siccus effectus est, cum prius esset humidus: at manet facta mutatione, ergo simul est humidus atque siccus. Quod de aere dixit Aristot. accommodari etiam igni potest, si ignem dicamus omnium aliorum corporum esse materiam. Et secundum substantiam nō posse transmutari. Falsum igitur dicit qui dixerit ignem nihil esse aliud quam calidum aerem quando quidem inde colligitur simul esse contraria. Similiter etiam efficitur nihil esse vnum istorum quatuor elementorum, ex quo omnia generantur. Quia eadem est ratio cunctorum, inquit Aristot.

Sed nec aliud quiddam ab his ceu mediū aeris et aque vel aeris & ignis quod

quod aere & igne crassius, ceteris subtilius sit. illud enim aer esset, & ignis cum oppositione. Oppositorum autem alterum priuatio est. quo circa illud nunquam solum esse potest. ut quidam aiunt, infinitum & complectens. Similiter ergo horum quodque, aut nihilo magis aer, quam ignis.

Confutat
Anaximā-
dri opinio-
nem.

Hoc loco opinionem confutat Anaximandri, qui ponebat medium quoddam corpus inter aerem, & aquam. vel inter ignem atque aerem: igne crassius, aere vero tenuius, ex quo cetera omnia efficerentur. hanc enim opinionem eadem incommoda sequuntur, quæ superiore. Nam si istud corpus, ex epli gratia, sit ignis, debet ex frigido calidum fieri: quia omnis mutatio est de contrario in contrarium: in eius igitur substantia inerat frigus: quare si idē manēs sit ignis, illud corpus simul erit calidū & frigidum. Et si medium hoc corpus rarius igne, crassius aere solū differt ab igne quia est densius: & si rarius reddatur sit ignis, cōstat omnia quæ sunt in igne esse in eo corpore præter raritatem, quare istud corp⁹, siccum est. Rursum, si solam assumat densitatem aer sit. Quare quæ sunt in aere, omnia erunt in eo corpore, præter densitatem, est igitur in eo humiditas: & inerat siccitas (ut ostendi) ergo simul in eodem sunt duo contraria, humor & siccitas: quod est maxime absurdum. Hoc probat argumento sumpto a minori, quod innuitur illis verbis, oppositorum autem alterum priuatio est. & ita colligitur, habitus & priuatio in eodē simul esse non possunt: cecitas inquam. & visus: ergo neque contraria: probatur consequentia: non solum quia magis opposita sunt contraria, quam priuantia. Sed etiam quia contrariorum alterum, id est præstantius, formæ rationem habet: ut calor. alterum verò hoc est deterius priuationis, ut ni gror. hinc colligit Arist. nullum esse corpus ab alijs separatum: quod sit ceteris omnibus, tanquam materia subiectum. ut quidam voluerunt: qui statuerunt quoddam corpus infinitum, & quod cetera omnia cōtineret. Hanc sententiam exprimit illis verbis, quo circa illud nunquam solum esse potest, ut quidam aiunt, infinitum, & com-

plectens, omnia inquam. Similiter etiā neque duo ex elementis, ignis inquam & terra, ut aiebat Parmenides possunt esse materia aeris & aquæ. Neque ex tribus quartum fieri potest, quoniam incidemus in ea omnia incommoda quæ paulo superius esse posuimus.

Itaque si nihil sensibile his prius sit, hæc omnia esse possint.

Docet hoc loco quæ sit materia prima omnium elementorum. Nam hæcenus exposuit, quæ non sit, neque esse possit materia. Atque ita ait, quod cum materia elementorum non sit aliquid corpus præter quatuor elementa: neque aliquid vnum, aut duo ex quatuor elementis, materia cætero ram sit, superest ut dicamus materiam elementorum corpoream non esse, sed omnino vacare corpore: atque informem esse, quæ sensu percipi non possit, sed ratione tantum, atque animo percipiatur. Elementa vero ipsa materia sunt corporum tamē compositorum ex materia, & forma.

Elementa
mixtorum
materia.

Neceffe est igitur aut semper maneant, nec in se vicissim mutantur, Item vel omnia vel aliqua, & aliqua fecus. ut in Timæo Plato scriptum reliquit. Ergo in se vicissim necessario commutari, sed non pari cuncta celeritate, supra demonstrauimus. Nam quibus aliquid est commertium, ea citius alterum ex altero fiunt. Lentius, quibus nullum. Ita si vna est oppositio, per quam elementa mutantur, duo sint oportet elementa. Materia etiam insensibilis, & inseparabilis mediū existit. Sed plura esse cernuntur, duæ minimum oppositiones erunt. Porro si duæ sunt oppositiones, elementa tria esse non possunt, ut perspicitur, sed quatuor, tot enim paria sunt. Nam cum sint paria sex, duo, quia pugnant inter se fieri nequeunt. Verum de his supra disseruimus.

H 4 Qui

C O M M E N T A R I V S .

Et quidem cū elementa materia sint corporum compositorum, quemadmodū diximus: nec ille est, inquit, aut in esse mutari non posse, vt Empedocles asserbat: aut posse mutari inter se, & si mutantur vel vicissim mutari omnia, vt cap. superiore monstratum est accidere, opinione Aristot. aut quædam mutari posse, alia vero minime: vt Plato cēlet: qui in Timæo terram facit omnino immutabilem. Omnes tamen huius modi diuisionis partes Aristot. persequitur: atque illas summa diligentia examinat. Primum vero in memoriam nostrā reuocat, quod proximo cap. ab eodem definitum est, omnia elementa vicissim transmutari: tamen si alia celerius transmutentur, alia tardius. Si quidem quæ cognata sunt, atque similia, celerius transmutantur. Quæ vero omnino contraria sunt, & nullam habent similem qualitatem, lentius transmutantur. Probatum est etiam eodem capite necessarium esse, vt sint quatuor simplicia corpora. Quoniam sunt duæ contrarietates. Singulæ enim contrarietates duo elementa efficiunt. Nam cū ex duabus contrarietatibus, quæ constant contrariis quatuor, sex coniugationes effici possint, & duæ quæ sunt ex contrariis, effectæ, constare nullo modo valeant, quatuor super sunt, ex quibus totidem gignuntur elementa. cæterum materia quæ contrariis istis subiecta est, neque sensu percipi potest: neque per se existere, separata ab iplis contrariis. Hæc est Arist. de elementis sententia, explicata ab eodem superioribus capitulis.

Sed quoniam elementa alterum in alterum mutantur, ex his palam fit, nullum neque in extremo, neque in medio ipsorum principium esse posse. Nam si in extremis sit, cuncta ignis erunt, aut terra. Nec interest ex igne, an ex terra omnia constare dicas. Sed nec medium potest esse principium. vt quibusdam visum est. Aerem mutari & in ignem & in aquam, extrema non itē in extrema transire.

Iam probat Arist. fieri non posse vt vnū

elementorum, siue id extremum sit, cuius modi est ignis, & terra, siue medium, qualis est aer & aqua, materia sit principium quæ reliquorum, licet transmutari optime possit. Nam hætenus monstrauit non posse contingere. si illud principium mutari non possit. Primum vero probat nō posse huiusmodi principium esse aliquid extremum. siue sit ignis, siue terra. alioqui omnia erunt ignis. aut terra: quandoquidem principium ex quo quidpiam efficitur in permutatione manet. Si vero principium & materia sit vnum ex medijs, aer inquam, aut aqua, aer non solum mutabitur in aquam, sed etiam in ignem. aqua etiam non tantum in terram sed etiam mutabitur in aerem. Cæterum extrema ipsa non poterunt in alia permutari: alioqui in infinitum progrediemur: & in vno atque eodem elemento erunt infinitæ repugnantiæ: quod prorsus a ratione alienum est.

Stet enim oportet, nec sine fine id vtroque recte progrediatur. futuris alioquin in vno contrarietatibus innumeris. Sit enim terra t. humor. h. Aer. a. ignis. i. Si ergo. a. mutatur in. i. & oppositio erit ipsorum. a. i. sint hæc albedo & nigredo. Rursus si. a. mutatur in. h. alia erit oppositio. neque enim sunt idem h. & i. Sint autem siccitas & humiditas. x. siccitas. z. humiditas. si ergo albedo manet aqua humida erit & alba. sin minus, aqua nigra erit. Cum mutatio fiat in contraria. Itaque necesse est, aqua alba sit vel nigra. Sit autem prius, pari ergo ratione dicto. i. aderit siccitas. x. appellata. Ergo. i. ignis mutabitur in aquam. opposita enim adsunt. Nam primum ignis niger erat, deinde siccus, aqua humida, deinde alba. Non est igitur dubitabile, mutationem cunctis mutuam inter ipsa fore & in his reliqua etiā duo socia nigrum & humidum. t. terræ affutura. Hæc enim non fuerunt aliquo pacto copulata.

Hoclo

Hoc loco demonstrat nullū esse elementum quod non possit in aliud commutari: atque ex consequenti, nullum elementorū posse esse principium, cum principium immutabile esse oporteat, & si omnia inuicē mutantur, nulla est ratio cur vnum potius quam alterum principium esse putemus. Etenim si aer quī medius est, aliquando in ignem, aliquando in aquam commutetur, non mutatur in vtrumque per eandem repugnantiam: alioqui ignis & aqua erunt idem. Quare aer duas habet repugnantias: vnam cum igne: quam amittit cum fit aqua: quandoquidē omnis mutatio fit ex contrarijs. Concedamus igitur candorem & nigrorem esse repugnantiam inter aerem atque ignem. Licet Arist. quibusdam vtatur elementis quæ nihil prorsus significāt demus etiam inter aerem atque aquam, aliam esse repugnantiam; nempe humorem & siccitatem. vt aer sit siccus, ex hypotesi. Aqua vero humida, ergo si ignis mutetur in aerem, ex sicco fiet humidus, retinebit tamen aliam contrarietatem: nempe cā dorem. Quare tunc erit aqua humida & candida: inter aquam & ignem est etiā repugnantia, quia aqua candida est, ignis vero ater: vt possumus. Quare poterunt mutari inter se. idem censendum est de aqua, quam putant posse mutari in terram: atque aerem. Necessesse enim est vt habeat aqua repugnantiam quandam cum terra. Aliā vero cum aere. Quod si ab aere distat siccitate: Atque humore, quia aquam ponimus humidam, aerem vero siccum. a terra differt candore atque nigrore: quod aqua sit candida & terra nigra. Si sint solū istæ duę repugnantia. Quare si aqua in terram mutetur, fiet sanē nigra ex candida. verum feruabit adhuc humorem: quare terra erit nigra atque humida: aer vero ponebatur siccus, atque albus: ergo contrarius est terrę. Atque ex consequenti in eam mutabitur. hac igitur, ratione planē constat omnia elementa posse inuicem commutari.

Iam vero fieri non posse, vt in infinitum procedat, quod demonstraturi huc prius defleximus, ex his planum fiet. Nam si rursus. i. ignis in aliud mutatur, nec reflectitur, Verbi causa, in .s. alia oppo-

sitio a dictis aderit igni, & dicto. s. quia nec. t. nec. h. nec. a, nec. i. subiicitur ipsum. s. Ergo. i. appellato adsit. K. dicto autem. s. adsit. f. K. aderit omnibus his. t. h. i. a. i. quippe quę in se vicissim mutantur. quamquam hoc demonstratum non dum est. id certe patet, si rursus. s. in aliud mutetur, aliam oppositionem dicto. s. affuturam, & i. igni, & semper cum appposito aliquam prioribus oppositionem fore. Ita si hæc innumera sunt, oppositiones quoque innumerę vni aderunt. & tunc nihil nec terminari, nec gigni licebit. vt enim aliud fiat ex alio, tot oppositiones oportebit obire. & itę plures. Prorsus vt in aliqua nō sit futura mutatio. nempe si media innumera sunt. quod vtique necesse est, si innumera sunt elementa. Sed neque ex aere in ignem. Siquidem oppositiones essent infinite. Quia omnia vnum sunt. quippe necesse est, quę sub. i. sunt, iis omnes oppositiones superiorum adsint, his vero omnes inferiorum. itaque omnia vnum erunt.

Tanquam absurdum collegerat superius in elementis progressum in infinitum. probat modo quod elementorum mutatio non possit ita infinite progredi, vt nunquam recurramus ad quatuor elementa, sed necessarium esse vt ad illa veniamus. Hoc vero demonstrat adductis in medium quatuor incommodis quę opinionem illam consequuntur, quę ait, progredi in infinitum licere in elementis. Primum incommodum est, quod in vno quoque elemento essent iam infinitę qualitates. & infinitę repugnantia. Ratio est, quia omnia elementa debent habere inter se quādam coniugationem, quemadmodum illa habent quatuor vulgata. Nam si ignis, exēpli gratia, non mutatur in aerem, neque in aquam, neque in terram, sed in aliud quintum elementum, cum omnis mutatio fiat

Non licet
in elemen-
tis proce-
dere in in-
finitum.
Primū in-
commodū

H 5 in con-

in contraria, necesse est ut inter ignem, & illud quintum elementum sit quædam alia repugnantia, diuersa a repugnantia quatuor elementorum. Omnis autem repugnantia existit in qualitatibus: ergo in igne erit aliqua qualitas quæ repugnet qualitati eius quinti elementi. in quod ignis mutatur. Neque tantum ea qualitas erit in igne, sed etiam in cæteris elementis: quandoquidem omnia possunt in illud quintum elementum mutari. Vnde fit ut in singulis elementis existant tres qualitates primæ. Si autem mutatio ex quinto elemento in sextum procedat, erit rursus alia repugnantia a cæteris diuersa: & ita noua qualitas ad inferioribus, & iam tunc in singulis elementis erunt quatuor primæ qualitates, pari ratione si e sexto elemento fiat mutatio in septimum semper fuerit necessarium adiungere inferioribus nouam qualitatem: & si in infinitum procedamus erunt in singulis qualitates infinitæ, ac repugnantia: quod est maximum incommodum: & omni prorsus ratione vacans. Secundum incommodum adducitur ab Aristotele his verbis. & tunc nihil, neque terminari. Illud est, si sint infinita elementa & qualitates infinitæ nihil terminari poterit. Hoc est definire. Neque etiam generari, quia si quidpiam voluerit generari. v. mutari necesse est ut transeat infinitas qualitates, at vero quod est infinitum percurri nullo modo potest. Tertium incommodum tangitur ab eodem, ait, sed neque ex aere in ignem, &c. illud est quod neque proximum elementum mutari. Poterit in sibi proximum: ut ignis in aerem: aut aer in aquam. Ratio est quia sunt infinitæ qualitates quæ transiri debent. Postremum incommodum insinuat illis verbis, quin omnia vnum sunt, &c. Illud autem est, quod omnia fient vnum. omnes enim qualitates elementorum quæ igni tribuuntur, conceduntur etiam inferioribus elementis, & inferiorum qualitates superioribus conueniunt. Necesse est autem ut ea elementa eadem sint quorum qualitates sunt eadem. Erit ergo omnium rerum confusio, si vnum omnia sunt: quod accedit si in elementis infinitè progrediamur.

Argumentum cap. 6.

Institutum Arist. presenti cap. illud est,

confutare Empedoclis opinionem, de materiis rerum: qui asserbat quatuor elementa materiam esse rerum omnium: verum transmutari inter se nullo modo posse. hoc demonstrat aliquot rationibus.

Cap. 6.

Sed miretur aliquis, qui Empedoclem secuti plura quam vnum esse corporum elementa sic statuunt, ut tamen in se vicissim ipsa mutari negent, hi quomodo tueri valeant elementorum comparisonem. Sic enim Empedocles ait. Hæc namque omnia paria sunt. Si ergo quantitate paria sunt, aliquid idem cunctis comparatis adsit oportet, quo mensurentur, ut si ex vno Aquæ sextario Aeris decem efficerentur. ambo igitur idem sunt, si eodem mensurantur. Sin minus sic conferri possunt per quantum, ut quantum ex quanto, sed qua vires habent ut si aquæ Sextarium æquæ, ac decem Aeris possit refrigerare, & sic per quantum non ratione quanti, sed virtutis comparari apta sunt, licebit vires non quantitatis mensura, sed proportionem comparare. Verbi causa, ut hoc calidum est, sic illud album. At illud ut hoc, simile in quali significat, æquale in quanto. absurdum igitur videtur corpora, quæ commutari inepta sunt, non proportionem esse comparabilia. sed facultatum mensura, & quia tantum ignis, & multo plus aeris æque calidum est, vel simile. Nam ipsum plus, quia cognatum est, talem habebit rationem.

Primum omnium oportet meminisse, Empedoclem quod Empedocles aiebat, quatuor esse elementa: atque illa materiam præstare rebus omnibus quæ efficiuntur.

eur. Sunt autem ea ipsa intransmutabilia, iudicio Empedoclis, licet comparari inter se possint. Quandoquidem ab eodem putantur equalia. Improbatur ergo initio Arist. Empedoclis sententiam, cum ait, conferri inter se elementa, Atque esse intransmutabilia. Nam hoc ipsum tueri quispiam, atque defendere non valet. Quod probatur Arist. hac ratione, si inter se conferri possunt elementa, vel propter quantitatem, atque materiam comparatur, vel propter virtutem, atque potentiam, quocumque vero modo comparentur, transmutari poterunt: ergo illa duo non cohererent, quæ affirmat Em-

Bisariam comparari possunt elementa. Non posse elementa transmutari, & comparari inter se posse. Discursus legitimus est, & maior aperta, siquidem his duobus modis elementa conferri possunt inter se: quantitate inquam aut virtute. quantitate quidē ut si ex vna hæmina aquæ fiant decem aeris hæminæ. Virtute vero, ut si vna hæmina aquæ tantum possit inducere formæ quântū decem hæminæ aeris. Minor vero propositio probatur ab Arist. & primum quidem si quantitate comparentur: etenim si secundum quantitatem comparentur, necesse est ut aliquid sit in eis quod utrique conveniat: & utriusque mensura sit. Hoc

Cōmune omnium quæ comparentur. est enim commune omnium quæ comparantur inter se: quare si ex vna hæmina aquæ, fiant decem aeris, oportet ut aeri atque aquæ sit vna communis materia, quæ sub forma aquæ, cum est, minorem habeat quantitatem, quam cum est sub forma aeris, quæ vero communem habent materiā, cōmutari possunt inter se, ergo si possunt elementa comparari secundum quantitatem, cōmutari etiam poterunt: contra sententiam Empedoclis. Idem quoque contingit si elementa comparentur secundum potentiam, atque virtutem, quod significat, illis verbis, si minus sic conferri possunt, &c. Ratio verò hæc est, quorum est eadem qualitas solet esse materia eadem, si elementa comparentur secundum virtutem, habent eandem qualitatem licet eadem in altero sit maior, in altero minor: at vero ea quorum est materia eadem, cōmutari vicissim possunt, ergo si secundum virtutem, aut potentiam comparentur elementa, mutari poterunt. Quod est contrarium Empedoclis opinioni.

Exemplum Empedocle. Deinde aliquo modo defendit Empedoclem, & rationem reddit, quæ illa duo si

mul constare possint, ut sint elementa comparabilia, & transmutari nequaquam possint. Comparatio igitur inquit Arist. duobus modis fieri solet, similitudine inquam, vel proportionem: similitudine fit comparatio quando in diversis rebus subiectis est eadem qualitas. Ratio est quia similitudo est eadem qualitas rerum diversarum. Exempli gratia, si conferatur aqua cum aere illo nomine quod in utroque est facultas refrigerandi, vel humectandi. Proportionem fit comparatio cum comparantur inter se vires diversæ, generum diversorum: ut si dicas, sicut hoc calidum est, ita illud est calidum. Verum cum dicimus, hæc res est sicut illa, si agamus de qualitate intelligimus esse simile, si de quantitate equalē. Cum ergo Empedocles faciat elementa immutabilia, poterit sanè dicere comparari inter se: non si similitudine, sed proportionem. Nam vires diversæ generum diversorum inter se non possunt mutari, ut calor in dulcedinem. Si autem fiat elementorum comparatio secundum vires, quæ comparatio qualitatis est, fieri nequit ut sint elementa immutabilia. Et enim si ignis cum aere comparetur, & dicatur esse calidior aere, hoc accidet quia est eiusdem generis: & habet eandem materiam cum aere, atque ea quorum est eadem materia, vicissim inter se cōmutari sunt.

Sed ne auctio quidem per Empedoclem alia esset, quam quæ per accessionem fit. qui sic ait, ignis auge scit igni, & terra suum genus, æther auge æthera. Hæc autem accessio quedam est. nec quæ augescunt, ad hunc modum videntur augescere.

Numerat Arist. quædam incommoda quæ sequuntur opinionem Empedoclis, In cōmo-asserentis elementa non posse mutari inter se. Vnum est quod nulla erit vera auctio, seu accretio, vera & naturalis. Sed accretio erit adiectio quædam, & accumulatio, ut cum lapidem addimus lapidi. Oporteret enim ut quod augeat transeat in naturam eius quod augeat, ut monstratum est ab Arist. cap. 5. lib. superioris. at Empedocles scribit Empedocle solum appositione rerum similium fieri accretionem. Quod ut probet Arist. citat ex Celmo, verum

COMMENTARIUS.

versiculū quendam sumptum ex libro Empedoclis qui cosmopoeia inscribitur in quo ita cecinit.

Ipsa suum tellus auget genus, ætheraque ether: sola autem appositione rei similis, ut constat, non fit accretio.

Ceterum generationis naturalis rationem reddere longe difficilius est. quoniam quæ natura gignuntur, ea cuncta sic aut semper, aut certe magna ex parte generantur. Nā quæ nec semper, nec magna ex parte, hæc casu, & fortuitu eueniunt. Quid est igitur in causa, ut semper, vel magna ex parte homo ex homine, ex tritico triticū, nō oliua nascatur. Vel si os ad hunc modum componatur. cum non temere coeuntibus elementis, quidquam, ut ille ait generetur, sed aliqua ratione. Horum igitur quid est in causa? neque enim ignis, aut terra causa est. Sed ne amicitia quidem, & discordia quarum altera concretionis tantum causa est, altera secretionis. Hoc autem est cuiusque substantia, non solum mistio, & mistorum dispositio. ut ille inquit. Sed appellatur in his fortuna, non ratio quamquam nihil prohibet temere factū fuisse misionem. Nam rerum naturalium causa est, rem sic se habere. & hæc est cuiusque natura. de qua Empedocles cum nihil dicat, nihil dicit de natura. At hoc est bene se habere, & bonum. Ille tamen solam misionem commendat. quamquam elementa, quæ natura deo priora sunt, nam & ipsa dii sunt, ab amicitia, nō discordia fecernuntur.

Possimè quidem, ut ostensum est, ab Empedocle redditur causa accretionis efficiendæ, sed peius multo ratio reddi ab eo potest generationis naturalis, inquit præsentulo Aristot. si elementa mutari ne-

queant. Hoc probat: quoniam ea quæ a natura procedunt, aut semper, aut magna ex parte eodem modo contingunt. natura enim semper, aut plerumque rem facit ex eodē eandem. Quæ vero neque semper, neque magna ex parte eueniunt non proficiscuntur a natura, sed vel casu, vel fortuna fiūt. Si igitur non mutantur elementa quid causæ erit cur homo ex homine semper, aut magna ex parte fiat. Ex tritico triticum, nō oliua. & cur hoc modo formatur os, ac facies semper. Non alio modo. Nam cum dicat Empedocles quod generatio nihil aliud est quam congregatio elementorum, sine villo discrimine poterit ex homine homo, atque etiam equus generari. at verò contrā fieri videmus, ergo non fit generatio concurrentibus elementis temere, sed ratione potius firma, stabili que. Dicat igitur quæ sit horum causa. Et quoniam multas causas ille potuit adducere, omnes illas inanes esse Aristot. demonstrat. In primis ignis aut terra causa non est: quoniam hæc duo elementa semper sunt contraria in omni compositione. Neque concordia aut discordia, quæ Empedocles ait, rerum omnium esse principia: quia concordia solum est causa congregationis. Discordia vero disgregationis. Sed opus est aliqua forma quæ est vnius cuiusque rei natura: & facit ut hic, homo sit: illa, vero caro. Neque sufficit permistio, & confusio rerum omnium mixtarum: ut inquit Empedocles. Nam in his rebus fortuna ponitur, non ratio: sit enim facile ut rerum permistio fortuito contingat: causæ autem rerum naturalium semper se habent modò eodem, & cuiusque rei natura atque forma semper est eadem. De qua, cum nihil dixerit Empedocles, neque de natura quidpiam dixisse, censendus est: quæ est bonum, atque perfectio vniuscuiusque rei. Præterea Empedocles inquit, elementa esse priora deo: & habere numen aliquod: & quod magis mireris, deos esse testatur.

Quin etiam de motu simpliciter dicit, neque enim dicere satis est, cur amicitia & discordia moueat, nisi hoc sit esse amicitia, tali motu moueri, discordia tali. Definire igitur oportuit, ponere, aut demonstrare. idque vel accurate & scrupulose,

pulose, vel certe leniter, & crassa minerua. Iam vero quoniam corpora vi præterque naturam, & secundum eam moueri videntur, verbi causa ignis sursum citra violentiam tendit, idem per vim deorsum fertur, cum motui violento naturalis opponatur, liceatque per vim moueri, nempe natura quoque moueri licet. Vtrum igitur amicitia hunc motum mouet, an secus? Nam terram deorsum ferri contrarium, & secretioni simile videtur. & perinde discordia potius, quam amicitia motus naturalis causa est. ut intelligatur, omnino amicitiam potius præter naturam esse. quod nisi vel amicitia, vel discordia moueat, nulla sit omnino ipsorum corporum, nec motio nec quies. quod quidem absurdum est. Præterea moueri cernuntur. discordia namque secernebat, æther autem sursum latus est. non a discordia. quanquam interdum fortunam causetur. ut cum ait sic currens tunc incidit, sæpe tamen aliter. quâdoque ignem natura sursum ferri aptum esse dicit. Aether inquit longis radicibus terram subit.

i- Illo etiam nomine reprehendit Empedoclem, quod nimis simpliciter, idest imperite nimis de motu loquutus sit. Contemptus est enim ille dixisse, quod concordia atque discordia vim mouendi habent. Cur autem moueant, non docet. Neque causam apperit cur discordia moueat hoc modo: concordia vero altero. Debit igitur explicare causas motionis: aut illas supponere: aut demonstrare easdem verè, vel probabiliter, vel quouis modo. quod ille vocat, crassa Minerua. Deinde cum corpora naturalia duobus modis possint moueri: aut naturali, & proprio motu, aut violento & contra naturam quod ignis exemplo constare possit, qui sursum fertur secundum naturam: deorsum vero vi & contra naturam, quod autem naturale est ei est contrarium, quod est contra naturam, profecto quæ vi mouentur, eadem mouebuntur secundum naturam. possit igitur quispiam rogare Empedoclem, utrum motus quem concordia ædit, naturalis sit, an potius violentus: terra enim in sublime fertur vi: atque etiam ignis deorsum, quod autem violentum est, simile esse videtur disgregationi. At concordia non disgregationis sed congregationis causa est. Congregat enim elementa, quæ congregari non valent. Nisi ignis descendat: vel terra sursum feratur: qui sanè motus violentus est & similis segregationi. Quare discordia potius erit causa naturalis motus, quam concordia. Imo concordia mouebit rem contra naturam. Quod negat Empedocles. concordia ergo & discordia non possunt esse principia motus. Et nisi concordia moueat, nullus erit motus corporum naturalium. Neque quies: quod manifeste falsum est. Rursum contradicit sibi Empedocles. Nam cum intelligeret moueri elementa, dixit, duo esse principia motus, concordiam videlicet, atque discordiam. Addit deinde, aliquando fortuito moueri elementa. Quod dum asserit fortunam etiam facit motus causam. Quare secum pugnat, Nam omnium motuum causam facit concordiam & discordiam. & quorundam dicit non esse causam: ut eorum motuum qui a fortuna efficiuntur. Quod autem aliquando temerè fortuitoque elementa moueantur, Empedocles probat, cum corpora dissoluantur, in quibus aderant elementa. Accidit enim nonnunquam, cum dissolutio sit, ut ignis feratur deorsum: tamen magna ex parte in sublimem locum contendat: quod exemplo probat eorum montium qui flammam euomunt: ut ethna, in sicilia.

Illud quoque addit, mundum perinde se nunc habere in discordia, ac prius in amicitia. Princeps ergo motor, & mouendi causa quid est? Nam neque amicitia, nec discordia esse intelligitur. Sed cuiusdam motus hæ causæ sunt. quod si est, illud est principium.

Non

COMMENTARIVS.

Non ea solum absurda concedit Empedocles, quæ numerauimus hactenus, sed etiam plæraque alia: quæ Arist. memorat. quorum illud vnum est. Mundum eo tempe, quo regnat discordia, cum nihil est confusum, sed omnia segregata nõ aliter se habere quam cum omnia erant simul. Quod si sic est, quæ nam est princeps causa motionis? Non enim prima causa est concordia, aut discordia. Nam hæc tantum sunt causæ congregationis, & separationis, si vera est Empedoclis sententia.

Iam illud longe alienum est, animam & elementis constare, aut vnũ aliquod elementum esse. Nam quo modo animæ alterationes erunt? vt sit verbi causa musicus quispiam, rursusque auersus a musis. Memoria quoque & obliuio exemplo esse possunt. Neque enim dubitari potest, si anima ignis sit, quin omnes affectiones, quæ in igne, quæ ignis est habentur, eidem sint effuturæ. Rursus si quid ea mistum existat, affectiones corporales habituram certum est. cum tamen harum nulla sit corporalis. Sed hæc alia questio est.

Illud etiam stultè asserit Empedocles, inquit Arist. animam, vel ex omnibus elementis. Vel saltem ex vno compositam esse. Nam si hoc verum sit, vnde procedent habitus animæ: & mutationes, vt alius sit musicæ peritus, alius imperitus: hic memor: ille obliuiosus? Accedit adhuc quoddam si anima ignis, quæcumque igni tribuuntur sit quatenus ignis est, eadem omnia animæ concedentur. Si verò effecta sit omnibus elementis, necesse fuerit in ea esse corporeas affectiones quæ nascuntur ex elementis: at qui nulla anima similes habet affectiones, cum altera, ergo neque ex elementis constat: de hac tamen re inquit Arist. alia questio est. Pertinet enim hæc disputatio ad liberos de anima.

Argumentum cap. 7.

Explicatis illis quæstionibus quæ ad ipsa elementa pertinent, incipit Aristot. agere de generatione cæterorum corporum, quæ ex quatuor elementis conficiuntur. Verum de ea re primum omnium, more suo, aliorum sententias refert: confutatque. Quod præstat præsentia capite. Proximo vero rem eandem tractat ex propria sententia.

Cap. 7.

Quod pertinet ad elementa, quibus corpora constituuntur, qui aliquid eis esse commune putant, vel ipsa in se vicissim mutari, hi cum alterum profitentur, alterum fateri conuincuntur.

Vpiter igitur Aristot. tractare eam quæstionem, vtrum quæ generantur quatuor elementis consent. Accipit tamè iuitio, quoddam qui asserit omnibus elementis aliquam esse subiectam communem materiam, debet necessariò confiteri, elementa in vicem transmutari. & qui hoc asserit, debet similiter alterum asserere. quoniam hæc ratio vicissim retrò commeat, vt si vna sit illis materia subiecta, vicissim transmutetur, & si transmutari possint, habeant materiam communem. Sed animaduertè vnò dici materiam quia potentiam habet suscipiendi quamlibet formam.

Qui ait omnium elementorum materiam esse communem debet concedere, omnia elementa in vicem transmutari. Cur vna diciatur materia.

Qui vero mutuam ipsorum generationem, exque singulis nerari negant, vt ex pariete lateres, in magnos ij errores incidunt. Nam quomodo caro & ossa & cæterorum quodque ex illis efficietur? Sed neque ijs qui mutuam generationem confitentur, est in expedito modum reddere, quo ex elementis aliquid diuersum ab ipsis gignitur. Nam si aqua verbi gratia, ex igne generatur, rursusque ex aqua

fit

fit ignis, commune subiectum est causa. At caro & medulla cum ex ipsis fiant, quomodo generantur? Certe qui Empedocli astipulantur, ij quem modum reddere valeant, nō video. Cum sit necesse compositionem esse, qualis parietis, qui ex lateribus, & lapidibus constat. Atque hæc mistio salvis elementis, minutim modo inter ipsa collocatis fiet. & adhuc modum caro, & ceterorum quodque generabitur. Sed ignem & aquam non ex quacunque parte carnis generari accidit quem admodum ex vna ceræ parte globus, ex altera exprimitur meta. At poterat ex vtraque parte exprimi figura. hoc igitur ad hunc modum efficitur, ex quacunque parte ambo fiant. quæ res illorum decretis refragatur. Nam vt lapis, & later alius ex alio loco, aliaque parte parietis prodit, sic elementa isti generari fateantur necesse est.

Absurda est inquit illorum sententia qui ferunt elementa commutari posse, negant tamen mutuam ipsorum generationem: sed aiunt ex singulis non aliter nasci corpora, quam ex pariete dissoluto lapides procedunt: fieri enim nullo modo potest vt ex elementis ita cōpositis, & non potius mixtis, & cōmutatis caro fiat vel os, vel quidpiam aliud: quamquam ea etiam dubitatio ad illos quoque pertinet qui concedunt elementa mutuo transmutari, quo pacto ex elementis corpora fiant. Nam licet vnū elementum in alterum transmutari facile possit, vt ignis in aquam: & mutata ratione, quia communem habent subiectam materiam, certe difficile ab his philosophis ratio redditur, qua ex elementis caro, vel os, fiat. Nulla siquidem ratio apparet. Qui autem dicunt non posse transmutari elementa, cuiusmodi est Empedocles, hij sanè efficiendi corporum generationem nullum modum, aut rationem inuenire, aut reddere valent. Fit enim illa coagmentatio eo modo quo parietes ex lateribus efficiuntur,

atque lapidibus. Nam qui huic opinioni fauent, aiunt, elementa integra manere in compositione: & formas in eadem seruari integras. Conglutinantur tamē inquit, quibusdam partibus minutis: atque ita fit caro: aliaque corporis partes, hoc tamen maximè absurdum est, quoniam alias quidem non ex quauis parte corporis prodibunt, dissolutione facta, omnia quatuor elementa. Sed ex alia parte, aliud elementū generabitur. Quemadmodum ex alia parte parietis lapis prodit: ex alia, lignum: ex alia lateres. Atqui necessariò debemus confiteri ex quauis parte corporis prodire omnia elementa, cum omnes partes mixti, mixtæ sint. Et quæuis pars ex quatuor constet elementis. Metam vocat Pyramidem. Et sane ita fit, quòd alia parte ceræ exprimi potest globus. alia Pyramis, quæ diuersæ figuræ sunt. Tamen si nihil vetet eadem parte ceræ vtramque exprimi figuram. licet nō eodem tempore.

Nec aliter qui elementorum vnā putant esse materiam, illa quæstione hærent, quomodo ex ambobus aliquid fiat. Exempli gratia ex frigido & calido, vel ex igne & terra. Nam si ex vtroque caro constat, nec illorum alterum est, nec rursus fit illis in compositione conseruatis, quid superest nisi materiā esse, quod ex illis existit? Quandoquidem interius alterutrius vel alterum efficit, vel materiam. quia ergo magis minusque tum calidum, tum frigidum est, cum alterum erit simpliciter actu, alterum erit potentia. Cum vero simpliciter secus, sed calidum vt frigidum, frigidum vt calidum, quia quæ miscentur alterum alterius excessus cohibent, tunc demum nec materia existet, nec oppositorum vtrumque actu simpliciter erit, sed medium. Cæterum pro vt virtute magis calidū frigidum ve fuerit, vel ediuerso, ita duplo, triplo, aut alias calidius aut frigidius.

Est sanè

COMMENTARIUS.

Difficile ex
plicata quo
modo res
generetur.

Est sane admodum difficile explicare
quo pacto res generentur : atque id iuxta
quamcunque sententiam. Hoc etiam pro-
bat difficile esse, iuxta opinionem illorum
qui aiunt, omnibus elementis vnam com-
munem materiam subiectam esse. Nam si ca-
ro fiat, exempli gratia, ex calore & frigo-
re aut igne, atque terra, neque sit alteru-
trum eorum, neque compositio fiat ex in-
tegris, sed ex mutatis, quid nam relinque-
tur. Sane nihil, præter materiam : nam vel
vnius interitus erit alterius ortus, vel si v-
trumque corrumpatur, sola materia ma-
nebit. Hoc vero fieri non potest, quam
obrem difficile admodum est intelligere
atque explicare quomodo fiat generatio.

Sententia
Aristot. de
modo quo
ortus sit.

Quam obrem Aristot. confutatis aliorum
sententijs, quid ipse de modo, quo ortus
efficitur sentiat, paucis nos docet : atque
ita, inquit nos sic existimamus, differentias
elementorum contrarias esse : calidum inquam
& frigidum. Humidum & siccum. Atque
illas intendi & remitti, ita ut aliud calidi-
us dicatur, aliud minus calidum : ergo si ali-
quod elementum non sit actu calidum, sed
facultate dumtaxat : aliud vero actu etiam
calidum, sit, non poterit permixtio fieri, il-
lis ita permanentibus. Quando vero sic se
temperant elementa ut primæ ipsorum qua-
litates remittantur : & quasi obtundantur,
ita ut altera alteram non multum exupe-
ret, tunc efficitur medium quoddam : quod
neque simpliciter calidum, neque frigidum
sit : sed mediam habeat naturam. Ratio est
quoniam formæ elementorum in ipsa mi-
xtione non manent actione, sed potestate :
quemadmodum commentario ad caput de-
cimum superioris libri monstratum a no-
bis est. Quare quod generatur, non est po-
tentia solum, ut materia : neque vnum ali-
quod elementum. Sed medium potius
quoddam. Istud autem medium quod ge-
neratur, diversum quidem est iuxta virtutem
rerum permixtarum. Nam si virtus ignis
in ea mixtione vincat virtutem aquæ, cali-
dum erit. Et tanto calidius quanto vis ignis,
aquæ vim amplius exesserit. Nam si du-
plo maior est ignis vis, duplo calidius erit.
Si triplo, triplo, etiam, & deinceps simili
modo.

Fient autem cetera ex oppositis,
elementis videlicet, elementa ex illis, quæ

quodammodo virtute sunt. neque
tamen ut materia, sed ut explica-
tum est. Atque hoc quidem modo
mixtio, illo materia est, quod effici-
tur, sed quoniam opposita patiun-
tur, ut initio disseruimus. Nam quod
actu calet, idem facultate friget. &
quod actu friget, idem potentia ca-
let, idcirco nili sequuntur, alterum
in alterum transit. Similisque alio-
rum compositorum ratio esse intel-
ligitur. Ac primum quidem ele-
menta ad hunc modum commutantur.
porro caro & ossa, & quæ sunt
eius generis, ex his fiunt. cum cali-
do frigescente, calescente frigido,
ad medium peruentum est. quippe
ubi neutrum existit, At ipsum me-
dium latissime patet. tantum abest,
ut sit individuum. Pari ratione hu-
midum & siccum, & talia per me-
diocritatem carnem, & ossa, & cæ-
tera id genus efficiunt.

Postquam modum docuit efficiendæ mi-
xtionis, quæ necessaria est admodum ad or-
tum rerum, docet quæ nam ea sint quib-
cetera corpora quæ mixta appellantur, fiunt,
consistentque. Atque ita ait, omnia alia, ab
elementis intellige, vel ex mixtis iam, vel
ex ipsis elementis conficiuntur : neque id mo-
do verum est, sed illud præterea, ex rebus
mixtis elementa prodire : quoniam ex illis
conficiuntur : & resolvitur vnumquodque
in ea, ex quibus componitur. Hinc fit ut
quodlibet mixtum sit potestate quatuor
elementa. Non quidem ut materia, sed eo
modo qui est a nobis explicatus superius,
concludit Aristot. hoc modo fieri veram
permixtionem : non autem illo quem atti-
gimus paulo ante. Postremo Aristot. eun-
dem modum efficiendæ mixtionem expo-
nit, quem ultimo cap. lib. superioris serua-
ri docuit : atque etiam hoc eodem cap. illud tan-
git : cum ait, sed quæ opposita patiuntur, &c. Cum
enim contraria omnia patiantur a contrarijs,
ut cap. de actione docuimus : & illa est ratio,
quia quod est actione calidum, est pote-
state frigidum, quare patietur ab eo quod
actione

Mixta ex
elementis
fiunt.
Ex rebus
mixtis pro-
deunt ele-
menta.

actione frigidum est. Similiter actione frigidum, facultate calidum est: & pati a calido & a potest si potentie & facultates eorum quæ miscentur non sint æquales, illud quod est debilius, transformabitur in id quod est fortius: quæcumque sit qualitas ea quæ exuperat. aer enim admodum debilis, a validiore igne facile transformabitur. Neque ex utroque poterit vnum fieri. Si vero potentie sint ferè æquales, & proportionem quandam seruent inter se, aliquod mixtum efficitur: vel caro, vel os, vel quidpiam simile: quod medium est, & vtriusque contrariam partem aliquam retinet. Verum istud medium quod permissione efficitur, inquit Arist. non est vniusmodi, sed varijs modis efficitur: & aliquando fit magis calidum: aliquando minus, prout contrigerit fieri contrariorum permissionem. Idem de humido & siccio sentiendum est, quæ mediocriter temperata, licet modo diverso, modo carnem generant, modo os, atque etiam reliquas partes.

Ex his colligere licet duo, vnum est, quod in mixto non sunt æquales omnes qualitates elementorum: sed aliqua exuperat: hoc constat, quia Arist. inquit ferè æqualia esse oportere, quæ miscentur. Hoc est vnum ab altero exuperari nimium non debet.

2. Alterum est, quæ sit causa cur sint tam multa individua in genere mixtorum. Ea est diuersitas temperamenti necessarij ad mixtum generandum: etenim temperamentum quoddam medium, mixtum efficit. Hoc quoniam verum est, iuxta excessum qualitatum illarum quibus constat, & iuxta gradus varios earundem qualitatum, varia secundum numerum mixta consecretur.

Quæstio.

Vtrum sit aliquod mixtum omnino temperatum.

aliquod omnino temperatum. Verum hæc ipsa quæstio duplicem intellectum habere potest: & vterque nobis initio in medium adduci debet, ut collat aptius, quo sensu quæstio adducta sit. Nam multiplex, nisi distingatur, confusionem parit. Hoc vero priusquam a nobis explicetur, paucis aperiamus. quid sit temperamentum. temperamentum igitur, aut natura, temperies, aut complexio, nam hæc omnia vocabula pro eadem re vsurpantur, non est quinta quædam qualitas refulrans ex quatuor qualitibus primarijs: ita siquidem concedi non debet, quia necessaria non est: sed temperamentum est proportio, aut habitudo quædam quatuor principum qualitatum: caloris. v. frigoris, humoris, & siccitatis, per quæ singula corporis membra suas operationes obcunt, & quæ exercet, quæ facile mutari possit. Cetera quæ de hac ipsa re dici possunt a medicis petenda sunt: ad quos hæc disputatio pertinet. Proposita vero initio quæstio (ut dixi) duplicem intellectum habere potest: iuxta duas partes corporis temperati: altera est, vtrum sit aliquod corpus temperatum quo ad pondus: altera, vtrum sit ad iustitiam temperatum. Temperatum illud, quod vulgo appellat, quo ad iustitiam, appellatur a medicis temperatum ad iustitiam: vel iustitia: vel tota specie temperatum, ne nominis multiplicitate decipiamur. Aliud vero vocatur temperatum pondere, aut ad pondus: aut tota natura temperatum: pondere igitur temperatum illud corpus appellant quod habet æquales gradus omnium qualitatum: tam actiuarum. Quam passiuarum tam momentium, quam motuarum, iustitia vero temperatum illud vocat quod habet optimum statum tota specie. Itaque ergo duas assertiones iuxta duplex istud genus corporis temperati: vna est. Si de corpore temperato, tota natura, aut pondere loquamur, fieri non potest ut existat in natura rerum. Nam quod quidam air, accidere possit, ut agentia cum patientibus ita componantur, ut fiant æque veloces motus ad frigus & siccitatem, numquam sanè accidit, tamen si nos possumus eam rem animo concipere. Atqui in præsentia inuestigamus vtrum re vera aliquando ita contingat: & iterum quod nostra assertio vera sit illa ratio primò persuadet, quia quæ miscentur, debent esse quodammodo æqualia. Nam si omnino æqualia sint, non agent inuicem & patientur: quod est quidem necessarium,

Duplex intellectus
quæstionis

Temperamentum

Pondere
temperatum

Assertio.

Ratio.

Vnde quæ
stio summa.

Vmpta occasione ex
Arist. verbis qui affir-
mat, quæ pertinet ad
missionem debere esse
ferè æqualia. Non ta-
men omnib' modis:
veritur in quæstio-
nem, vtrum sit mixtum

supra nota

vt a-

COMMENTARIUS.

ut aliquando corpus mixtū dissoluatur, quod natura sua dissolubile est: at vero si quodpiā sit corpus pondere temperatum, qualitates oēs habere debet æquales. ut ex eius definitione colligitur. Ergo non potest existere in natura rerū tale corpus temperatū, si agētes & patibiles qualitates confideres. nota est cōsequētia: minor etiā aperta: & maior ppositio. Ar. pbat cap. proximo. & cap. ultimo libri superioris. Idem quoque constat argumento sumpto a qualitatib⁹ pertinentib⁹ ad motū. Nā cū illę secundę qualitates sint, a primis ortū habēt: quę si æquales in eadē re cōposita existere non possunt, neque secundę similes omnino erunt: sed ea ratione cōparabuntur qua cōparantur inter se principes qualitates. Accedit ad hoc quod si existeret simile corpus aliquod, dāremus mixtum quod nō possit aliquo motu moueri: quod fieri nō potest. Verū q̄ ita cōtingat inde constare possit: qm̄ in eo temperato corpore nullū elementū exuperat alterū. Mixtū, vero corpus lib. 1. de celo mouet motu elementi prædominantis. Rursum illi corpori nullus locus deberetur: quia in eo grauitas & leuitas æquales sunt. Atqui oē corp⁹ naturale in loco existit ut Aristot. lib. 4. de phys. auscult. demonstrat.

2. assertio.

Secunda assertio est, nihil prohibet dari ali quod corpus iustitia temperatum. Ratio est, quia nihil prohibet adesse debitū toti speciei temperatū. Quod si sit, corpori alicui inerit: atque ea ratione temperatū erit. Deinde quia in vnoquoque genere est aliquod primum ad quod cetera referantur, quare id etiam accidet in genere temperamentorū. Verum si existat non durabit diu propter capitales illas inimicitias quas gerunt atque exercēt inter se elementorum qualitates in mixto. Interim tamen dum adest, perfectissimas illud corpus operationes adet. Hęc vero dixisse de hac questione satis sit: nam uti admonui cetera a medicis sunt requirenda. Contendamus ad alia.

Argumentum cap. 16.

Rasenti cap. demonstrat Ari. quoduis corpus mixtū quatuor elementis constare, atque effici. hoc em̄ acceperat superiore proximo cap. differens contra

Empedoclem: dixit enim quamuis partem carnis habere in se quatuor elementa.

Cap. 18.

Constant vero omnia mixta corpora, quęcūque medium locum obtinent, ex cunctis simplicibus. Terra enim cunctis idcirco adest, quia in suo quodq; loco maxime & plurimum est.

Statuit igitur Arist. hanc assertionem initio cap. omnia mixta corpora, quę medium locū obtinēt, id est, quę aut in terra, aut circa terram, aut supra terrā versantur, ex primis quatuor elementis composita sunt. Hic assertionē verā esse, pbat, duob⁹ argumentis. Primum argumentū sic tractat, omnia corpora mixta solent in terra, tanquam in proprio loco quiescere, locus vero, & id est, quod in loco est, eiusdem sunt naturę, aut natura loci præualeat, ergo omnia corpora vel in terra, vel circa terram gignūtur. Est igitur terra in omni mixto corpore. Deinde probat aquam etiam adesse cum ait:

Omnia mixta media cōstāt quatuor elementis.

Adest vero

Aqua quoniam composita definiri debent, & simplicium aqua sola definiri est opportuna. Accedit quod absque humore terra non valet consistere. illa vero humore cōtinetur. ut pote quę si humorem demas, tandem dilabatur. Atque hęc quidem sunt causę, quare terra & aqua compositis adsunt.

Nam terra perse, neque continuari potest, neque figuram accipere, nisi aliquid habeat quod eam conglutinet, hoc verò sola aqua potest præstare. Quoniam ut cap. 3. huius lib. & lib. 4. Meteorologorum dictum est, sola aqua vim habet definiendi: & facile potest terminari. Ergo si adest terra necessario aqua etiam aderit. Altera etiā huius rei ratio est, quia sine hu-

Adest aqua

more

more nō potest terra permanere: sed in puluerem abit. Ab humore autem cōtinetur: ad sunt igitur necessarij in singulis corporibus mixtis terra atq; aqua. Deinde probat ad esse etiā necessario debere aerem atque ignem: illis verbis.

Aer vero & ignis, quia tetrę & aquę opposita sunt. Nam terra cū aere pugnat. aqua igni contraria est. Vtique qua licet substantiam substantię contrariam esse. Cum ergo generatiōes ex oppositis fiāt, aditque oppositorum alterum extremum, alterum quoque adsit necesse est. quo fit, vt in singulis compositis omnia simplicia cōtineātur.

Adest aer,
& ignis.

Ratio est, quoniam terra & aqua variari debet, atque mutari in ipsa rerum compositione: ergo a contrario. Siquidem omnis mutatio, vt sæpe numero dictum est, a contrario est in contrarium. aer vero atque ignis sunt contraria aquę & terrę. aer quidem calidus & humidus, terrę frigide, & sicca: ignis calidus & siccus, aquę frigide, & humidę. Ergo vt mutetur aqua & terra, necessario adesse oportet ignem & aerem, atque ex consequenti sunt in quouis corpore mixto quatuor elementa: ignis, aer, aqua, terra. Verum quia dixit ignem & aerem aque & terrę cōtraria esse, ne videretur secum pugnare, cum dixerit in categoria substantię, nihil esse substantię contrarium: rationem explicat, qui sunt elementa cōtraria, illis verbis, vtique qua licet substantiā substantię contrariam esse: non enim per se substantia cōtraria est substantię, sed propter qualitates, quibus constat.

Qua ratio
ne sint ele-
menta cō-
traria.

Cui rei singulorum quoque alimentum testimonio esse videtur. omnia enim ex quibus rebus constant, iisdē ipsis aluntur. Alūtur autē cūcta pluribus. Nam & stirpes, quę maxime solo humore ali videri possunt, pluribus tamen nutriuntur. Aqua enim cum terra tēperatur. quo fit, vt agrorum cultores, miscendo irrigare curent.

Eandem sententiam alio quoque argumento probat, quod ab ipso rei nutrimento sumit: & ita concluditur: ex eisdem omnia nutriuntur, ex quibus sunt constituta: nutriuntur autem omnia quatuor elementis: ergo quatuor elementis constant. Discursus legitimus est, maior illa ratione probatur, quoniam nutrimentū in eius naturam transit, quod nutritur, quam obrem eandem materiam in se habet. Nam altoqui non trāsmutaretur in eius naturam, quod nutritur: minor probatur ab Arist. sumpto argumento ab stirpibus quę maximē videtur aqua nutrirī: & omniū minimē ceteris elementis. quamuis enim stirpes quę nascuntur ex terra, sola aqua nutrirī videant, semper quidē terra cū aqua coniuncta plantas alit. Hoc pbat ex agricultura. Rustici enim aqua admixta terrę plantas solent rigare: & fimo addito lætas pinguesque reddere. Si autem nutrimento adest terra & aqua, necessarium est, vt adsint etiam duo alia elementa aer & ignis: propter illam causam, quam Paulo ante reddidimus: sunt enim contraria: & omnis mutatio ex contrario.

Syllogismus.

Sed quoniam alimentum pertinet ad materiam, & quod nutritur, cum materia sumptum forma est, & species, idcirco simplicium corporum, quę omnia alterum ex altero vicissim generantur, optima ratione solus ignis alitur. id quod prodidere priores. quippe cum ignis tantum, potissimumque ob aptitudinē, qua fertur ad terminum, speciem attingat. porro singulis est a natura tributum, vt in suam quodque regionem ferantur. forma vero & species omnium in terminis sunt. Ac singula quidem corpora ex cunctis simplicibus constare satis explicauimus.

Ex superioribus colligit Aristot. veluti cōfectariū quoddam, illud est, quod inter elementa ignis maxime nutrirī videtur. causa est, quoniam nutrimentum habet ratione materię: materię enim propriū est nutrirī. id vero quod nutritur, est veluti forma, & species materię coniuncta. Solus autē ignis

Inter ele-
menta ignis
videtur ma-
xime nutri-
ri.

I 2 inter

COMMENTARIUS.

inter elementa videtur habere formam rationem. Quare solus ignis inter elementa nutriri videtur. Hoc primum antiquorum testimonio probat Arist. qui ita existimauerunt. Deinde etiam illo argumento quod natura sua semper feratur in sublime: hoc est ad terminum: & quasi formam suam. Nam forma & species vniuscuiusque in termino existit. Illud vero quod superiorem locum occupat, si ad inferiora comparatur, sine dubio formam rationem habet. Talis est ignis, merito igitur habet rationem formam, & praeter ceteris corporibus simplicibus nutriri videtur. Deinde epilogum facit, dicens, ex superioribus constare omnia mixta corpora ex quatuor elementis confici.

Observatio Obseruandum tamen est hoc loco non esse Arist. in ea sententia, ut credat verum, & proprie ignem nutriri, cum solum ea nutrantur quae praedita sunt anima, ut secundo lib. de anima cap. 4. docet Arist. nutritio enim prima facultas est animae vegetalis: sed quod videtur per ceteris nutriri.

Solum ait Idem quoque testatur lib. 2. de anima cap. citato. Cetera etiam elementa per iuxta positionem crescunt, sed nutriri maxime ignis videtur & aliteruarique iniecta in eam materia: quod perspicuum fit exemplo olei.

Quaestio.

Utrum verum sit quod Aristot. inquit, omne corpus mixtum ex quatuor elementis constitui debere.

Satis esse poteratque Arist. superiore cap. de hac quaestione disputauit, nisi scrupuli aliquot restarent qui nos male habere possunt: illos, ut eximamus animo, superioribus pauca quaedam adijciemus; quae, nisi me fallit animus, non erunt infrugesera. Primum autem omnium oportet meminisse, Cum inquit Arist. proximo cap. quod vis corpus mixtum debere confici quatuor elementis, eo sensu eius sententiam esse accipiendam, qui est a nobis explicatus, cum diffiniremus quaestionem illam, Utrum ele-

menta maneat in mixtione, an potius virtutes tantum elementorum. Eo enim loco diximus, solum manere in mixto virtutes & qualitates elementorum, reductas ad medium quoddam. Verum saepe numero ab Arist. atque alijs grauissimis hominibus, elementa pro qualitatibus elementorum usurpant: quod accidit praesenti loco. atque etiam superius est a me obseruatum. Singula verò mixta ex quatuor elementis necessario conficienda esse, duae illae rationes demonstrant quas Arist. attulit, quae quoniam sunt a me eo loco explanatae, superuacaneum fuerit easdem inculcare.

Verum aduersus istam sententiam in primis sic obijcio, ex duobus tantum elementis mixtum confici potest, ergo assertio falsa est. Nota est consequentia. Antecedens vero probatur: quoniam ex qualitatibus duorum tantum elementorum temperamentum quoddam effici potest: quod quatuor constet qualitatibus. Ergo & mixtum. Probo antecedens: si enim ignis calidus atque siccus agit in aquam frigidam & humidam poterit calor ignis temperare frigus aquae: & temperari ab eodem. Rursum siccitas ignis temperare humorem aquae, & ab eo temperari: quare manebunt quatuor principes qualitates, reductae ad mediocritatem: atque ex consequenti mixtum conficietur. Quod si ex duobus elementis mixtum corpus generari potest, multo melius ex tribus generabitur. Haec obiectio statim a nobis est soluitur. Nullo etenim modo euenire potest ut ex duobus, vel tribus tantum elementis mixtum corpus oriatur. Nam vel duo illa elementa cognata sunt, & similia: vel dissimilia: si cognata, si alterum fortius est vertet aliud in suam naturam: ut ignis acrem aut contra. Si vero equalia sunt nullam actionem adent solum quia sunt aequalia. At vero si omnino contraria sunt distinctio adhibenda est. Nam vel vnum alterum exuperat duabus qualitatibus. v. nulla, vel altera tantum: si nulla vincit non addetur actio. si utraque qualitate alterum exuperatur, vertetur in naturam eius a quo vincit: si vero elementum altera qualitate superet, altera exuperetur, non efficiet mixtum, sed generabitur tertium quoddam elementum, iuxta naturam earum qualitatum quae seruatur integre: interdum aer, interdum terra. quare ex duobus elementis nunquam contingit ut mixtum corpus generetur. Multo minus fiet ex tribus elementis. semper enim in tribus elementis erunt aliquot, quibus insit similis qualitas, quae tertium absumer. atque dissipabit.

Elementa pro qualitatibus usurpantur interdum. Contra sententiam Arist. 1. Ratio.

Solutio.

Secunda
ratio.

bit. Oportet igitur ut adsint quatuor ele-
menta.

Confirma-
tur.

Secundo obiectio, aliqua mista sunt,
quæ non conficiuntur ex quatuor elemen-
tis, neque ex eorum virtutibus, ergo asser-
tio defendi non potest. Etenim igneæ im-
pressiones, ut comete, capre, aliaque id ge-
nus solum constât igne, & terra. Humide
vero ut nubes, aqua, & igni, & confirmatur,
quia sub ipsis aquis quædam generantur, si
ne igne tamen. Nam vel eo nō potest ignis

Soluitur.

pertingere, si pertingat vi frigoris aquæ
nullo negotio extinguitur. Hæ obiectioes
facile a nobis dilui poterunt, si dicamus,
in his omnibus necessariū adesse virtutes ele-
mentorum omnium. Nam in his quæ sub
aquis fiunt, adest etiam calor, qui igni debe-
tur primo. Siquidem eo utique pertinet.
Non corrumpitur autem a frigore, quoniā
a forma substantiali eius rei in qua inest cō-
servatur. Altera ratio soluitur si dicamus
in præsentia haberi sermonem, non de qui-
busvis mixtis corporibus, sed solū de præ-
fectis, ea vero quæ in sublimi gignuntur per-
fecta non sunt, sed imperfecta potius, & re-
ferunt quodammodo naturam elementorū.
Cætera omnia quæ de hac questione
tractari solent, consulto missa facio, contē-
damus iam ad reliqua explicanda.

Argumentum cap. 9.

Eracta elementorum di-
sputatione ed reuertitur
Arist. ut generaliter tra-
ctet de causis ortus, atque
interitus, de quibus dixit
esse sibi differendum pri-
mo cap. superioris libri: eisdem præterea
explicatis perspicuum erit quæ nam causæ
sint generatiōis corporum imperfectorū, quo-
rum in Meteorologicis naturam atque or-
tum persequitur, atque etiam corporū per-
fectorum quorum ortum exponit in libris
de animalibus & plantis atque minerali-
bus.

Cap. 9.

Sed quoniam nonnulla genera-
ri, eademque rursus interire apta
sunt

sunt, estque in medio loco genera-
tio, quot & quæ sunt omnes genera-
tionis causæ pari ratione dicere est
operæ pretium. Nam cum primum
de vniuersis in commune disserue-
rimus, facilius erit, singulorum cō-
sideratio.

A igitur initio sententia ab
Arist. fertur, operæ pretium
est dicere quibz & quæ sint
causa omnis generationis,
quādoquidem sunt quædam
quæ generari solent, atque corrumpi, & ip-
sa generatio contingit in loco medio, nem-
pe in terra, nam terra medium mundi est.
Rationem illam Arist. reddit, cur vniuer-
se, atq; generaliter disputari debeat de cau-
sis atque principijs rerum quæ generantur
& corrumpuntur, quoniam si prius gene-
ralem sermonem habeamus, facilius de in-
de singula persequi poterimus, & tracta-
re. Sunt enim notiora nobis quæ sunt ge-
neralia cap. 1. lib. 1. de phys. auscult. & est
sanè procedendum a nobis notioribus, ad
ea quæ naturā simpliciter quæ nota sunt: ut
ex eodem cap. constat. & quoniam ut. 7.
cap. eiusdem lib. scribit philosophus com-
muniū contemplatio debet antecedere pro-
priorum contemplationem.

Tot igitur causæ eiusdemque ge-
neris sunt in caducis rebus & mor-
talibus, atque in sempiternis & pri-
mis.

Dixit vniuersè de causis eorū quæ oriun-
tur & intereunt, esse differendum: super est
ut numerum doceret. Hunc ut constitueret,
accipit Aristot. in rebus quæ generantur &
corrumpuntur totidem numero esse prin-
cipia, quot sunt in rebus æternis: & quæ
corrumpi non valent. Ceterum cum toti-
dem numero principia esse inquit de ge-
neralibus principijs loquitur. Siquidē ge-
neralē se habiturū orationē dixerat. Non
de proprijs aut proximis. Hæc em nō opor-
tet totidem esse numero, quot vero illa sine
paulo inferius demonstrat, neque solū toti-
dē numero principia sunt in æternis rebus

13. & ca-

Cur de re-
bus quæ ge-
nerantur,
& corrumpuntur
disserere oporteat.

COMMENTARIUS.

& caducis, sed præterea, ea principia sunt eiusdem generis: quæ vero hæc principia sunt, subiungit Arist. illis verbis.

Est enim vna cum materia, altera velut forma.

In æternis
rebus qua
existant
principia,

In rebus æternis tria existunt principia, materia videlicet, forma atque efficiens, eodem etiam in caducis rebus, & quæ oriuntur & occidunt reperiuntur necessario.

Obiectio.

Verum videtur falsa esse Arist. sententia hac parte, illo nomine: quod æternis tria adesse, principia testatur, quæ numerauimus. Atqui prima causa, & intelligentia non habent materiā, aut formam, sed simplices quædam substantiæ sunt, ab omni materie sece alienæ: atque abiunctæ. Verum dicendum est quod Arist. non inquit, omnibus æternis rebus tria illa principia in esse, sed reperiri quidem in rebus æternis ait, quod sane verum est: nam corpora cælestia æterna, perpetuaque cum sint, materiā habent atque formam, tanquam principia. Deinde causa quædam adest æterna, quæ cælos perenni agitatione in orbem agit, videlicet intelligentia orbi coniuncta.

Obiectio.

Sed occurrit statim alia difficultas, nam etiam si hoc sensu dictum sit ab Arist. tria in æternis principia reperiri, falsum esse profecto videtur, quod addit, hæc ipsa principia eiusdem esse generis in æternis, atque caducis rebus. Siquidem materia corporis cælestis non est eiusdem generis & rationis cum materia rerum corruptibilium, ut monstrabimus paulo inferius. Vel illo nomine quod coniunctam non habeat priuationem formæ, accedit etiam ad hoc, quod ut inquit Arist. corruptibile atque incorruptibile plusquam genere differunt. Ergo principia corruptibilis & æterni differunt plusquam genere. Nam qua ratione totum ad totum additur eadem afficiuntur. Partes totius ad alterius partes cap. 1. lib. 1. de historia animalium. Hæc tamē difficultas soluitur, si dicamus, eiusdem generis appellari hæc ipsa principia, quoniam proportionem quadam conueniunt. Nam rerum æternarum, & caducarum materia formam in se continet. Et forma atque materia per se corrumpi non possunt: ob eam igitur causam hæc principia eodem genere esse dicit.

Soluitur.

Quibus tertiam quoque addere necesse est. Neque enim duæ generando sufficiunt. ut ne in primis quidem satis sunt.

In æternis, ut constat, tria illa principia existunt quæ numerata sunt. in caducis vero duo adesse dubium sanè non est. Est enim materia, atque forma. Quod autem adesse etiam tertium aliud principium, & causa necessario hoc loco probat a simili sumpto argumento: nam quemadmodum in æternis duo illa principia, materia inquam & forma satis non sunt ad mouendum: sed necessarium est ut adsit aliquod principium mouens, ne per intelligentiam, itaqueque in rebus caducis duo illa principia dumtaxat, materia videlicet atque forma generare non possunt, nisi adsit quoddam tertium principium, quod vim habeat efficiendi. Deinde docet Arist. quo nam pacto in rebus generabilibus hæc ipsa, sint principia. atque ita ait, quod in his quæ generabilia sunt, materia est causa, atque principium cur esse, & non esse possint. Forma vero est causa cur res omnes sint, id quod sunt. Causa denique effectrix illa est quæ mutat materiam: & facit ut forma suscipiat actionem, cuius suscipiendæ facultatem solum habebat.

Quod igitur esse & non esse potest, id generabilibus quasi materia causa est. Nam rerum quædam necessario sunt, ut sempiterna. quædam necessario non sunt. Et ut illas non esse est impossibile, sic fieri non potest, ut hæc sint. enim res contra se habere nequeant, quam est necesse. sunt tamen alia, quæ & esse & non esse possunt, quæ sunt & generabilia, & mortalia. quippe quæ modo sunt, modo non sunt. ut sit necesse, ortum & interitum circa id versari, quod ut esse, sic non esse ualet. quamobrem hoc velut materia generabilibus causa est, forma vero & species, quasi id cuius gratia. Et hæc est cuiusque substantia & ratio.

Ut me-

Triā rerū
genera-
ta.

Ut melius doceat quam vim habeat materia, quā forma, quam etiam efficiēs causa in ipso rerū ortu, apperit Ari. nobis quē sit natura generabilium, & corruptibilium. Ad id efficiendum, rerum omnium diuisionē interstera inquit sunt genera rerum. Alia enim necessariō sunt, cuiusmodi sunt res æternæ, vt calī. Alia necessariō nō sunt: cuiusmodi est mons aureus, aut ebriera: & ceteræ. oēs res quę esse non possunt, tertium gen^s est earū rerū, quę esse possunt: atq; nō esse. Id genus sunt res generabiles & corru-

Generatio
quibus in
rebus ver-
setur.

pribiles. Ergo generatio in his rebus versat^r quā modo sunt, modo nō sunt: in his autē rebus quę modo sunt modo nō sunt, principū illud vnde facultas nascit^r, vt esse & nō esse possint, materia est, vt diximus. Principū vero quod rei perfectionē tribuit, & facit vti aliquid sit species appellat^r, atq; forma, quę est ppria vniuscuiusq; rei natura. Pignora necessariū est vt præter hæc duo addit^r etiā tertium quoddā principū quod habeat vim mouendi materiam, atque illam ex potestate deducat in actū: hoc significat Arist. cum inquit,

Ceterum tertiam causam etiam num adesse oportet. quam vt omnes somniant, sic explicat nemo. Alij enim formarum naturam causam esse tradunt. quę generatio- ni sufficiat. vt Socrates in Phædone. qui in ceteros inuectus, quasi nihil pro sanis dixissent, illud ponit, rerum alias esse formas, alias formarum participes, & singulas, cum eæ per formam esse dicantur, gigni concipiendo, interire per reiectionem. quę si vera sint, formas tum ortus tum interitus necessariō causas esse.

Veteres
ph. aliquid
attigerunt
efficientis
causæ.

Aitq; de isto tertio principio quod vim mouēdi, atq; efficiēdi haber aliquid attigerūt velut per somnū veteres philosophi. nemo tñ eorum assequutus est, vel explicuit, quod nā illud principū esset aut quale. hoc demonstrat Arist. procedēdo per singulas eorū opinōes. In primis verō refert Platonis sententiā, quam in persona Socratis in dia-

logo qui Phedō inscribitur, exposuit. Ille enim existimat naturā idearū sufficientem causam esse generationis. Nam cū loco citato alios philosophos reprehēdisset Socrates, q^d de efficiente causa nihil cōsentaneū rationi dixisset, supponit ille huiusmodi rerū diuisionē. Ex rebus, quædā sunt quę species atq; idē dicunt^r, alię vero sunt, quę formas participant, & ideas. Addit deinde, vnā quamquā rem esse propter suā speciem, atque idam. Efficitur autē vnūquodq; qm̄ ideā assumit, interit vero quoniā ideam amittit. Vnde planē colligit, Platonis iudicio, ideas ipsas causam esse ortus atque interitus. Concipere vocat, ideam accipere. reijcere vero ideam amittere.

Concipere
reijcere.

Alij ipsam materiam causam esse putant, aqua motum proficisci. Sed praua est vtrorūque persuasio.

Fuerūt alij, inquit Arist. qui existimaue- rūt, materiā esse principū efficiēdi: & ab ea motū proficisci. Illa enim cum aptē disponitur, & qualitibus quibusdā informat^r, re, aiunt, pducit, atq; gignit. Vtrāque tamē opinionē falsam esse testatur Arist. illis verbis. sed praua est vtrorumq; persuasio, Platonis inquā, atque eorū qui asserūt materiā esse principium efficiēdi. Primum autē Platonis sententiā refellit, quod facit cum inquit.

Nam si formę causæ sunt, cur cum semper sint & formæ & formarum participia, non semper sine intermissu gignunt, sed modo gignunt, modo uacant a generando. Accedit, quod in quibusdam aliquid aliud consideramus. quod in causa est. Nam medicus sanitatem, doctor scientiam ingenerat. cum tamen & sanitas ipsa, & scientia & participia existunt. Nec est dissimilis ceterorum ratio, quę per facultatem aguntur.

Rationem hanc contra Platonem adducit: si ideæ essent principium generandi, semper & continenter res generarentur.

COMMENTARIVS.

tur, hoc vero non ita contingit: ergo ideæ causa non sunt efficiendi orum atque interitum. Ratiocinatio legitima est: & minor aperta, ut cõstat, maior probatur, quia cum ideæ sint semper eadem, & eodem modo se habeant, sunt enim æternæ: & præterea semper subijciuntur ea quæ naturam idearum possint participare, atque suscipere, nulla sanè causa est cur vno tempore res generentur, alio vero nequaquam. Secundo refellit hanc eandem sententiam eo loco, accedit quòd in quibusdam, &c. Ratio vero quæ id facit sic habet. In his rebus quæ sensu percipi possunt aliam cernimus causam atque principium efficiendi præter ideam, ergo idea non potest putari generalis causa efficiens rerum omnium. Nota est consequentia, & antecedens persuadetur, quia licet sit id ea bonæ valetudinis atque scientiæ, & sint ea quæ participare ideam possint: medicus agrotò corpori bonam inducit valetudinem: & magister peritus scientiam docet discipulos: atque in cæteris simili modo. Participia vocat res subiectas, quæ suscipere atque participare possunt ideas.

Participia.

At si quis materiam per motum generare asserat, is quam sic dicentes naturam magis attingat. Nam cum generationis causam alterantipotius, & figuram varianti tribuitur, tum etiam in cunctis rebus vel naturalibus, vel artificiosis, quod virtutem habet mouendi, hoc efficiens appellare consueuimus. Sed ne hi quidem recte opinantur. Nam pati & moueri materiæ est. mouere & efficere ad alteram pertinet facultatem. Declarant hoc opera tum artificiosa tum naturalia, Neque enim ex se vel aqua ipsa animal gignit, nec lignum efficit lectum, ut qui ab arte potius efficiatur.

Hoc loco refellit opinionem illorù hominum qui materiam faciebant principium efficiendi: prius tamen, ut ex comparatione constare possit absurditas sententiæ Platonis, hanc, cum illa comparat: aitq; eos

qui autores fuerunt huius opinionis magis aptè, accommodatèque fuisse loquutos, quam qui superiorem sententiam protulerunt: quoniam illud potius generandi causa est, quod transmutandi & transformandi in se cõtinet: cuiusmodi est materia. Nā in omnibus rebus quæ vel a natura, vel ab arte proficiuntur id solemus efficiens vocare, quod transformandi vim habet. Sic autem dicentes intelligit Socratem Platonem atque alios qui patrocinantur superiori sententiæ.

Sed quamquam magis accommodatè isti autores loquantur, qui materiam aiunt efficiens esse principium, profectò non rectè sentiunt. Nam materia & efficiens nullo modo idem esse possunt. Ratio est quia materia est patiendi principium, atque causa efficiens vero est principium mouendi, atque agendi. rem probat Aristot. subiectis exemplis earum rerum quæ ab arte, & earum similiter quæ a natura proficiuntur. Nam aqua, quam Thales Milesius principium facit, per se animal generare non potest. Nisi alia vis efficiendi adsit. Neque lignum: quod est lecti principium, potest lectum facere nisi accedat ars. Secundum absurdum ad quod Aristot. deducit huius sententiæ autores explicatur illis verbis.

Ita isti non ob hoc tantum perperam dicunt, sed quia essentiam rei formamque tollentes, potior causam prætermittunt. Quin & corporibus reddunt generandi facultates, per quas nimium instrumentaliter generant. causam formæ submouētes. qui quod calidum secernere, frigidum concernere aptum sit, & cætera singula partim agere, idonea sint, partim pati, idcirco alia cuncta ex his, & per hæc tum gigni, tum aboleri affirmant. At ignis ipse & moueri, & pati cernitur. Ad hæc isti simili errore versantur, ac si quis ferre, & cuique instrumentò rerum efficiendarum causam referant. quoniā ad ferrandum ferra necessaria est. Leuiga culum ad leuigandum. Simili cæterorum

ratione.

ratione. Ita si considerant, quod ignis maxime & facit, & mouet, parum tamen perspiciunt, quomodo mouet. neque intelligunt perius mouere, quam instrumenta.

Illud est. istos autores quos retulit iam, non solum increpandos esse, ob hoc. x. quia materię tribuunt, quod est proprium causę efficientis, sed etiam quia optimam & pręstantissimam omnium causam tollunt. Nempe formam: quę est vniuscuiusque rei natura: ratio est quia cū isti autores ponant in materia vim efficiendi formam: & ipsa materia nullo modo possit se ipsam ex facultate in actum extrahere, atque deducere, nunquam forma erit quę est omnium causarum pręstantissima. & confirmatur hęc eadem ratio ab Arist. cū ait, *Quin & corporib⁹, & c.* Hic enim homines materię, quę subiecta est corporibus, tribuunt facultates qualitātū patibilium: & per eas tanquam per instrumenta existimant fieri generationem: aiunt enim calorem natura sua habere vim disgregandi frigus congregandi. Pręterea ferunt aliorum omnium eam esse naturam, vt aliud agat, aliud patiatur. Ex his vero & propter hęc aiunt cętera omnia generari, & corrumpi. interim tamen prętermittunt causam formę: quę optima est & pręstantissima. Deinde maxime decipiuntur. Hoc ita probat, quia causa quę vim habet maximam efficiendi, nihil patitur, vt constat. Ignis vero qui ab his philosophis dicitur habere maximam vim mouendi, non solum agit: sed etiam patitur a suo cōtrario, vt monstratum est superius: postremò confutat hanc eandem sententiam quia dum eius autores ferunt, materię inesse mouendi vim quia qualitātibus quibusdā infecta est, atque informata, instrumentis tribuunt vim mouendi: quod est maxime absurdum. Nemo enim dixit terram secare, quia necessaria est ad seccandum. Neque Leuigaculum leuigare, quia ad leuigandum est necessarium, tanquam instrumentum. Ergo licet qualitates illę, calor, frigus, humor, & siccitas ad agendum sint necessariae, nempe ad calefaciendum, frige faciendum: congregandum, aut disgregandum, nemo recte dicet habere vim mouendi, sed vim mouēdi alteri causę tribuet, nempe qualitātibus

illis velut instrumentis.

Formam appellat Arist. in pręsentia optimam & pręstantissimam omnium causarum: tamen si finis pręferri formę soleat: quoniam ipsa forma forma est, & supplet vicem finis atque efficientis secundo phy. cap. 8. & lib. 2. de anima: atque ita epilogus quodam Aristot. concludit disputationem.

Verum videtur falsum esse quod Aristot. inquit, ad generationes rerum efficiendas necessaria esse tria principia, materiā, formam, atque efficiens: duo siquidem videntur esse satis: nam si materia infecta sit qualitātibus, eisdemque disposita statim inducitur forma in materiā: & cōpositū gērat: ergo efficiēs non est necessarium. dicendum est, si materia sit vltimis dispositionibus infecta statim cōpositum generari. Sed nō inde recte colliges, non esse efficiens necessarium. Est enim necessarium, vt cętera taceamus. ad materiam disponendam: atq; informandam illis qualitātibus, quibus ipsa vacat natura sua.

Secundo videtur pugnancia dicere Aristot. siquidē hoc cap. restatur qualitates principales pertinere ad materiam, lib. vero secundo de phys. ausc. inquit, illas non ad materiam, sed ad instrumenta referendas esse tollitur pugnancia. quia instrumenta agendi putari possunt. Medijs enim illis elementa agunt, & pręterea ad materiam referuntur, si illas consideremus qua ratione materiam disponunt: aptamque reddunt, ad formam suscipiendam, & simul cum ipsa patiuntur materia.

Quęstio.

Vtrum res eterne efficientem causam habeant?

Nulla quęstiones explicandę nobis sunt, vt Arist. sententia paulo superius cōmētarijs nostris illustrata, plenius cōstatere possit. Ex earū numero illa est, vtrum æterna causam habeant efficientem. sumpta est occasio ex verbis Arist. qui initio hu-

COMMENTARIUS.

Prima ratio quod non sit efficiens eternorum.

ius cap. probat, caducis rebus tria principia inesse, materiam, formam, atque efficiens: quia totidem adiunt æternis: & nunquam perituris rebus. Quod autem eternorum non sit efficiens principium, ut celestium corporum, intelligentiarum, atque aliorum similium, sic probatur, si æterna causam haberent efficientem essent effecta, si effecta essent, vel creatione, vel generatione efficientur: nullus enim alius modus superpetit, rem quampiam efficiendi: neutro tamen modo fieri possunt æterna. primum, quia cum æternitate pugnat factum esse. Nam si factum est, non erat antequam efficeretur: quare neque erat æternum. Deinde creatione effecta non sunt, quia quod creatur effici debet ex nihilo, at ex nihilo nihil fit, iuxta Arist. sententiam, ergo creatione fieri non potuerunt. Neque generatione, primum, quia ut dixit Arist. superiore cap. quæ generantur, possunt esse, & non esse. Sunt aliquando & aliquando non sunt. Ergo non sunt æterna, quia æterna sunt semper. Item, quia omnē ortū antecedit alteratio: omnis alteratio in tempore fit, est enim motus: ergo fierent æterna in tempore, quod pugnat cum ratione eternitatis. Rursum causa efficiens est primum principium motus, ergo si causam habent efficientem, habent principium motus. Motus vero fit in tempore, ergo efficerentur illa etiam in tempore. Philoponus cōpendio se magnis molestiis liberauit. Dixit enim æternorum causam esse conseruantem dumtaxat, & hanc ipsam causam appellari ab Aristot. causam efficientem. nobis tamen Philoponi sententia non potest villo modo probari: quoniam pugnat cum Arist. sententia. Quam obrem iuxta sententiam Arist. nos ita existimamus: rerum quarundam eternarum causam esse efficientem. Aliquarum dixi, nam primam causam, quæ æterna est, Arist. 8. lib. de phys. auscult. lib. 12. de prima philosophia. lib. de mundo ad Alexandrum. & plurimis alijs locis autorem rerum cunctarum facit, neque eius ullam causam statuit. Sed primam causam ob eam rem vocat. Iuxta religionem christianam, questio etiam adducta dubia non est: quoniam cælos, & angelos, & cætera omnia præter deum optimū maximum in tempore scimus esse confecta. Quare solum questio referenda est ad Ar. quem asserimus putasse, quasdam res, quas ille æternas vocat, habuisse causam effici-

Nostra sententia.

tem. Sunt id genus corpora celestia, intelligentiæ, & humana mens: hoc primum constat verbis eiusdem præsentis loco cum inquit, rerum caducarum, atque fragilium, quales illæ sunt quæ generantur & corrumpuntur, tot esse numero causas, quot æternorum: sunt autem illæ tres. Quarum tertia est efficiens. Secundo id constat eiusdem Aristot. testimonio cap. 9. lib. 1. de celo. vbi aperte asserit, a deo pendere omnium esse, & viuere: hoc est ut sint & conseruentur omnia. Deinde hac ratione persuadetur sententia, æterna habent substantiam, atque naturam: ergo vel a se, vel ab alio: non a se, quoniam iam diuinam naturam sortiti essent: deus enim solus a nullo habet, neque habere potest ut sit, ergo habet esse ab alio. Atque ex consequenti efficientem causam habent. Si quæras quo nam pacto effecta sunt æterna, iudicio Arist. dici potest, Quod nonnulli etiam serunt, æterna effecta esse, non creatione, neque generatione, sed per simplicem emanationem: & quæ ita efficiuntur, necessarium non est, ut aliquando non fuerint. Quare rationes superiores, si ita dicamus, nullam vim habent. mihi vero non improbabile videtur. cepisse æterna: cælos videlicet atque intelligentiæ creatione: quæ vero ita effecta sunt, non oportet existimare non fuisse aliquando: creationem vero non omnino negat Arist. sed vim creandi adimit naturalibus agentibus, quoniam ad eam rem, opus est virtute infinita, quæ nulli agentium naturalium concessa est. verum ea vi infinita prima causa est prædita iudicio etiam Arist. ut ex nihilo, id est sine aliquo subiecto, vel materia rem possit efficere: & cap. 3. lib. 2. de generatione animalium, cum de ortu agit humanæ mentis, non videtur Arist. ab horrere a creatione: hoc igitur modo: quidam tenus questionem sit satisfactum, de qua plura diximus in epistola ad Genesium quæ vna cum apologia Arist. in vulgus a nobis data est.

Sententia Arist.

Quo pacto effecta sunt æterna, iudicio Arist. dici potest, Quod nonnulli etiam serunt, æterna effecta esse, non creatione, neque generatione, sed per simplicem emanationem: & quæ ita efficiuntur, necessarium non est, ut aliquando non fuerint. Quare rationes superiores, si ita dicamus, nullam vim habent. mihi vero non improbabile videtur.

Nostra sententia.

De creatione sententia Arist.

Questio.

Vtrum diuersa sit materia celestialia materia rerum generalium & corruptibilium.

Sum-

Vnde sum
pra occasio

Vmpra occasione ex
verbis Arist. qui supe
riore proximo cap.
testatur, tot esse prin
cipia caducorum,
quot eternorum, &
preterea generis eius
dem: ratio postulare

videtur, vt illam questionem exerceamus,
vtrum materia celi, & horum inferiorum
materia, eadem aliquo modo sit, an potius
omnino diuersa. Nam vnum ex tribus il
lis principijs quæ ait Arist. eiusdem gene
ris esse in caducis atq; eternis materia est.
Primū verò videtur quòd eadē sit materia,
Arist. iudicio loco citato, cū ait, materiam
formā, & efficiēti in eternis eiusdē esse gene
ris materia, forma, & efficiēti rerū genera
bilium & corruptibilium. Secundo, cælum
agit in hæc inferiora, vt plane constat, agēs
vero atque patiens oportet vt habeant ean
dem materiam communem, ergo cælōrū,
atque horum inferiorum eadem est mate
ria. Tercio, in vnoquoque genere est vnū
primum ad quod cætera referuntur, ergo
& in genere materiæ. Quare si omnes ma
teriæ ad vnā referuntur, erunt vnum om
nes materiæ. Quarto probatur, quia si ma
teriæ diuersæ essent, cum de materia disse
rit Arist. lib. 2. de phys. auscult. diuersis diffi
nitionibus vteretur quibus diuersas mate
rias explicaret, atqui vnica est materiæ dif
finitio, primum inquam subiectum, ex quo
res sit, ita vt insit, ergo omnis materiæ ea
dem est ratio. Quinto, si aliqua causa esset
cur materia celi, & horum inferiorū non
essent eiusdem rationis, illa esset maximè,
quòd materia horum inferiorum continet
in se quatuor tāgibiles qualitates primas,
cælum autem minimè. Hoc vero in causa
esse non potest: siquidem in cælo videntur
esse eadē qualitates, quando quidē illas
efficit in his inferioribus: nemo enim dat
quod non habet.

Affertio.

Materia celi
diuersa
est a mate
ria horum
inferiorū.
Prima ra
tio.

Nos tamen his rationibus non obstanti
bus, statuimus hanc assertionem, materia
cæli & materia rerum generabilium & cor
ruptibilium non sunt eiusdē generis, neq; na
turæ eiusdem. hæc assertio multis argumen
tis conuinci potest: primum est. illa sunt
diuersa, quorum sunt attributa diuersa, ma
teriæ celi, & materiæ horum inferiorum
conueniunt attributa diuersa, ergo sunt
proculdubio diuersæ. minorē probo, quia

cætera manifesta sunt. Etenim materiæ cæ
li conuenit semper esse actu: materiæ horū
inferiorum hoc non conuenit. Sed quando
que actu est, quandoque potentia. Mate
ria celi nunquā potentia est: quoniam for
mam illam quam semel suscepit, abicere
non potest: & hoc est quod dico semper
esse actu. Nam simpliciter quæuis materia
semper actu est. Quia nunquam existit sine
forma. secundum argumentum. Mate
ria celi non habet coniunctam priuationē,
quia nunquam formam abicere potest,
quam semel suscepit. Materia rerum cadu
carum priuationem coniunctam habet, eius
formæ qua destituitur, & quam suscipere
nata est, ergo diuersa est vtraque materia.
Tertium argumentum. Materia horum in
feriorum est causa generationis & corrup
tionis, vt superiore proximo cap. probatū
est ab Arist. materia vero celi causa nō est
ortus & interitus: quia neque vllius trans
mutationis. Transmutari enim non potest.
Postremo hanc eandem sententiam Arist.
plexus est. lib. 7. de prima philosophia:
atque alijs plurimis locis. Eo enim loco sic
ait, cælum non habere materiam, aut si quā
habet diuersam esse a materia istorum infe
riorum. Sed iam rationes in contrariā par
tem adductas diluamus: quod vt efficiamus
commodius illud initio nobis obser
uandum est, quòd in materia duo conside
ramus. Primum quidem esse subiectū for
mæ suscipiendæ, deinde potentiam & fa
cultatem: si primo modo materiam consi
deres, conueniunt quidem materiæ om
nes, quia subiecta sunt formarum: cæterū
materia celi potentia non est, materia rerū
caducarum est potentia. prima igitur ob
iectio illo nomine soluitur, quòd cū Ari.
inquit materiā celi & rerum generabiliū
esse generis eiusdem illam accipit, vt subie
ctum, quo nomine discrimen non est in
ter vtramque materiam: siquidem vtraque
subiectum est formæ suscipiendæ. Ad secū
dam rationem dicendum est, quòd agēs
& patiens debent habere materiam, cæte
rum si id quod agit non sit aptum pati ab
eo in quod agit, necessarium non est vt agē
tis & patientis eadem sit materia. Cælum
vero in hæc inferiora agere potest, ab eis
dem vero non potest pati. Quare sit vt eius
materia non debeat esse eiusdem generis,
& rationis cum materia rerum generabiliū
& corruptibilium.

Ad certā

2.

3.

Diluamus
rationes

Duo in ma
teria consi
deramus.

quod si
non sit
apta pati

COMMENTARIUS.

Ad tertiam rationem respondendum est, in genere materie aliquod esse primum ad quod materie omnes referantur, atque pertineant. Illud primum est materia cæli ad quam alie referuntur, tanquam imperfectum ad id quod perfectum est. Ad quam tam rationem dicendum est, illa definitione solum comprehendere materiam rerum quæ generantur & corrumpuntur, nam, ut diximus commentarijs in eum locum, Arist. in libris de phys. cause. solum explanat principia & causas rerum generabilium & corruptibilium. Non est autem difficile ea finitione accipere materiam cæli finitionem constringere: Ad postremam rationem dicendum est, non eodem modo inesse cælo quatuor principes qualitates, quo illæ insunt rebus quæ generantur & corrumpuntur. Nam cælo in illas qualitates habet virtutem tantum. Hæc inferiora actione. Atque idcirco materia in virisque diversa est. Quare constat nostram sententiam de materia cælestium corporum & caducorum, veram esse, contendamus iam ulterius.

Quæstio.

Utrum materia sit causa cur res corrumpantur

Equidpiã videamur prætermisisse quod ad explanandam ex actus sententiã Arist. pertineat, postremo visum est nobis paucis attingere quæstionem illam, utrum materia sit causa corruptionis rerum, quare missis ambagibus sic statuo, causa corruptionis rerum materia est. Caterum cum corruptionis duplex sit causa, una actiua, altera passiua, Ut vulgo loquuntur, ubi materiam dico causam esse corruptionis, non significo illam esse causam quæ corruptionem efficiat. Nam agens naturale est quod corrumpit, ut simile efficiat: sed est causa cur corrumpantur quæ corrumpuntur. Nisi enim adesset materia nunquam sanè corrumperentur. Neque satis est habere materiam, ut corrumpantur, sed præter ea necessarium est, ut ea materia sit cons-

ta cum priuatione. Alias corpora cælestia corrumpi possent. Nam materia prædita sunt. Caterum cum rerum duo sint genera, alia enim sunt anima prædita, alia vacantes animæ, res anima prædite intereunt proximè, quia calor natiuus exstinguitur, vel humor absimitur. Verum tamen omnes istæ causæ tandem ad materiam reducuntur. Nam si materia vacua esset corrumpi natura non possent: quare & istarum rerum, & cæterarum quæ corrumpuntur aliquando, causa corruptionis est materia. Causa inquam interna, non externa. Probatur sententia, primum testimonio Arist. superiore proximo cap. cum ait, rerum qualdam posse esse & non esse, & subiungit, materiam causam esse cur possint esse & non esse. Esse autem & deinde non esse, est rem quæ fuit corrumpi. Ergo corruptionis interna causa est materia. Deinde probatur hac ratione, corrumpi est pati, et materia est principium patiendi, opinione omnium philosophorum, ergo est principium corruptionis. Accedit adhuc quodd, ut inquit Arist. lib. 1. de phys. auscult. priuatio tendit ad maleficium, quia eo spectat ut forma corrumpatur præsens: & suscipiatur alia, est autem idem cum ipsa materia, ergo materia corruptionis causa est. Postremo quia forma non est corruptionis causa, cum sit causa cur sit res: & idem non possit per se esse causa contrariorum, ergo interitus, materia est causa, nulla siquidem alia interna causa reddi potest. Verum aduersus istam sententiam. Sic obijcio, incorruptibilis non potest esse causa corruptionis, ut apparet, materia incorruptibilis est, ut Arist. docet lib. 1. de phys. auscult. ergo non est causa cur res corrumpantur. Confirmatur ratio: necessarium non est causa contingentis: materia est necessaria, ut constat, quæ vero corrumpuntur contingentia sunt, ergo corruptionis non est causa materia. Accedit ad hoc quod forma potius videtur esse causa huius rei: nam sicut præsens rem facit, sic cui desideratur, res corrumpitur. Omnes tamen istæ rationes facile soluantur, si quæ sunt hæcenus explicata a nobis in memoriam reuocemus. Forma enim, si quomodo causa est interitus, non est sanè per se, sed ex accidenti. Nos vero causam inuestigamus per se corruptionis, non ex accidenti. Deinde materia cum duobus modis consideretur, videlicet ut subiectum, & ut potentia

Duo genera
interitus
tunc, de his

Materia
est interna
causa cor-
ruptionis.
Primo ratio.

Obiectio

Conf.
1.

2.

Solutio
tur ratio
nes.

Cum feretur
res corrup-
patur ma-
teria est.

rentia est cui est priuatio coniuncta, priori sensu incorruptibilis est necessario: & illo non est interitus causa, vt autem priuationem coniunctam habet, causa est cur res intereant. & isto sensu nos initio huius disputationis, corruptionis illa diximus causam esse.

Argumentum cap. 10.

Exposuit veterum philosophorum opiniones de causa efficiente ortus, atque interitus. Eisdem confutatis Arist. docet nos presenti cap. ex propria sententia quæ nam sit efficiens causa.

Cap. 10.

At nobis in vniuersum de causis supra dictum est, & nunc de materia, & de forma differuimus. Iam vero quia motum lationis sempiternum esse demonstrauius, necesse est, His existentibus, generatione quoque perpetuam esse. Latio enim admouendo, submouendoque id quod virtutem habet generandi, generationem continenter efficit.

Actenus inquit Arist. disputatum est generaliter de causis. lib. inquam secundo de phys. auscult. & præterea lib. 1. de ortu. Paulo vero superius de materia & forma quæ necessarie sunt ad ortum rerum efficiendum disputauius; nunc explicanda est ortus perpetui, atque interitus causa efficiens. id vt commodius faciat, accipit Arist. motum cæli æternum atque perpetuum esse: quod est ab eo demonstratum lib. 8. de physica auscult. perpetui ergo ortus rerum efficiens causa est iudicio Arist. cæli latio. Hoc probat Arist. quoniam sol qui habet vim generandi, per motum cæli, modo ad nos accedit, & generat: modo recedit a nobis, & corruptiones efficiuntur. Nam cum hoc non possit tribui materiæ

quæ est patiendi principium, vt diximus, neque solis qualitatibus elementorum, nam hæc, cum sint contrariæ, debent agere quidem: & patiuntur accedente, vel recedente sole per motum cæli: quamobrem motus cæli potissimum cæseri debet causa efficiens perpetui ortus atque interitus.

Simul aperitur, quæ supra diximus, recte tradi, id est, mutationum lationem esse primam, non generationem. Vero namque longe similis est ens non enti causam esse generationis, quam non ens enti, vt sit. Quod autem fertur, est, quod gignitur non est, quo circa latio generatione prior habetur.

Non solum verum est, inquit Arist. motum cæli causam esse ortus perpetui, sed etiam hinc aperte constat, bene nos atque scienter dixisse lib. 8. de phys. auscult. motum cæli esse primum omnium motuum: hoc probat, quia multo magis consentaneum est rationi, vt quod iam re ipsa est, causa sit generationis eius quod nondum est, quam vt id quod non est, causa sit eius quod est. Sed quod circulo agitur iam est, semper enim est, cum sit perpetuum atque æternum. Quod autem generatur nondum est. ergo recte diximus, motum illum quo cælum agitur, qui latio dicitur, Primum esse omnium motuum, cum sit perpetuus, vt monstratum est. Nam hinc probat esse primum, quia est perpetuus, & causa cur generatio perpetua sit.

Videtur tamen falsum esse quod Arist. inquit, quod generatur nondum esse: generatio enim transmutatio quædam est, quæ non in tempore. Sed momento potius temporis peragitur. Ergo cum sit, iam est. Neque est tempus diuersum id in quo est, ab eo in quo fit. Dicendum tamen est, nomine generationis, non significari solū ab Aristot. nudam ipsam transmutationem substantiæ, sed præterea omnem illum apparatus qui necessarius est ad ortum efficiendum. Quare cum ad generationem, alteratio necessaria sit, & hæc in tempore fiat recte Arist. ait, quod generatur non esse.

Ceterum quia ponitur, & demonstratum

Motus cæli est primum omnium motuum

Obiectio:

Soluitur:

Generatio enim, quid appellat philosophus,

Hypotesis. Motus cæli est causa cur sit perpetua generatio.

COMMENTARIUS.

stratum est rerum ortum & interitum perpetuum esse, lationem causam esse generationis censentes, illud quoque asserimus, si vna tantum sit latio, fore cum inter se pugnent, vt fieri ambo nequeant. Idem namque & quod semper eodem se habet modo, idem efficere aptum est. Itaque aut semper erit generatio, aut semper interitus. Sed oportet plures esse motus, eisdemque contrarios vel latione, vel inæqualitate. Nam oppositorum oppositæ sunt causæ.

Explicit Arist. generationem & corruptionem perpetuam esse: & continenter fieri. Atque huius rei causam esse lationem caelestem, quæ perpetua quidem est, & suo motu adducit atq; abducit solem, qui ortus atq; interitus causa sunt. cæterum quoniam ortus atque interitus sunt contrariæ mutationes, vt manifestè constat, cōtrarium vero eadem causa esse non potest, sed potius contraria, inquit specialē ortus causam. & similiter interitus: principio tamen testatur, quod si vnus tantum esset motus cæli, ambo, hoc est generatio atq; corruptio esse nullo modo possent. hanc sententiam hac ratione conuincit veram esse: quod semper est, & vno atque eodem modo semper se habet, necesse est vt idē semper efficiat. Ita postulante natura. Ergo si tantum sit vnus motus cæli, quoniam cælum eo motu, vno atque eodem modo semper se habet, vel erit causa ortus, vel interitus. Veriusque autem causa non erit, cum inter se pugnent ortus atque interitus, inquit Arist. cum ergo cōtrariæ mutationes sint generatio & corruptio, & motus cæli causa sit vtriusque, necesse est in cælo contineri plures motus: atque eosdem contrarios, vt alter sit author generationis, Alter vero interitus. Sed quoniam Arist. lib. 1. de cælo demonstratum reliquit, motui cæli nihil esse contrarium, quoniam neque est illi contrarius alius motus, qui caelestis non sit, neque vni motui caelesti est contrarius alius cæli motus, veluti respondens tacitè obiectioni, reddit rationē qua duo motus caelestes contrarij esse possint. & cō-

trarij ab eodem dicantur: cum inquit, eisdemque contrarios, vel latione, vel inæqualitate. Itaque motus caelestes contrarij aliquo modo esse dicuntur, tametsi verè contrarij non sint, latione, hoc est qui aduersis punctis mouentur, hoc sensu, motus qui sit ab oriente in occidens contrarius ponitur motui qui sit ab occidente in oriens. Inæqualitate etiā contrarij motus dicuntur, id est, propter inæqualitatem. Quare motus solis per zodiacum quodam modo sibi contrarius putatur, quia est inæqualis: & modò ad nos accedit, modò recedit. Neque semper nos aspicit æqualiter.

Falsum tamen videtur quod inquit Arist. idem, & eodem modo semper se habens causam esse semper eiusdem. Primum quia Deus opt. max. vnus atque idem semper existens, neque enim vilo modo variari, aut mutari potest, diuersas res condit in vniuersitate. Deinde idem ignis, & eodem modo se habens contraria efficit. Nam soluit ceram: & cogit lutum. Vt autem propositæ obiectiones diluantur meminisse necesse est, quod diuersitas effectuum interdum ex materia ortum habet, interdum ex efficiente, interdum ex instrumentis: & quicquid horum mutetur agens non censetur vnus atque idem, aut eodem modo se habens. Quare ignis cum ceram soluit, & lutum cogit, non se habet vno atque eodem modo: quoniam materiam diuersam habet: & variè dispositam. Vnde accidunt effecta diuersa. Idem etiam artifex res facit diuersas, si diuersis vtatur instrumentis: sed non se habet tunc temporis vno, atque eodem modo. idem præterea nauis contrario rum causa est, vt Arist. lib. 2. de phys. aufeu. testatur, salutis videlicet navis, & vt demergatur: cæterum non id facit vno atque eodem modo semper se habens: sed causa est vt nauis in portum, salua perueniat, cum adest, cum vero abest causa est cur submergatur. Deus etiam opt. max. diuersa efficit diuersis ideis: vel diuersis secundis causis: velut instrumentis: quare generaliter verum est quod inquit Arist. idem vno atque eodem modo semper se habens semper natum esse idem efficere.

Quam obrem non prima latio causa est nascendi, & deficienti, sed ea quæ fit per circulū, obliquū.

Cui

Motus ex
li quodam
modo con
trarij.

Obiectio.

Solutio.

Si esset vnus tantum motus cæli non esset ortus, & interitus.

Cui non modo vnum continuū ad est, sed etiam motus duplex. quod quidem est necessariū. vtiq; si semper ortus & interitus continens est futurus, idest, oportet motum esse sempiternum, ne deficiant hę mutationes. duplicem, ne alterum tātum eueniat. Latio igitur vniuersi perpetuitatis est causa, accedendi autē & abeundi obliquitas. Iam enim lōge receditur, iam propius acceditur. Quod si interuallum inęquale sit, motus quoque erit inęqualis.

Ex superioribus colligit quoddā prima latitio, hoc est motus primi mobilis, quod firmamentum vocatur, non potest esse causa ortus atque interitus. Quoniam est vnus tantum motus, & semper se habet vno atque eodem modo. Nam in eo nulla inęqualitas reperitur. Sed causa ortus perpetui atque interitus est motus qui fit in Zodiaco. quem Astrologi vocant obliquum circulum, atque signiferum. Sunt enim in eodem duodecim signa constituta: est autē motus qui in isto orbe fit causa nascēdi, & deficiendi perpetuo: quoniam continuus est atque perpetuus. Quod efficit vt hę mutationes continuę atque perpetuę sint. Est præterea ille motus geminus atq; duplex, propter inęqualitatem quā seruat. Siquidem modo accedit ad nos: modo recedit. Quod est causa ortus atque interitus. Est enim inęqualis motus solis per hunc orbē quoniam interuallum seu spatiū per quod mouetur, est inęquale. Eandem rem explicat Arist. cap. 4. lib. 2. de celo. Deinde docet nos Arist. quando sit ortus causa, & quando interitus, cum inquit.

Ita si accedendo, & appropinquando generat, consequens est, vt abeundo, & procul recedēdo idem hoc interimat, & si sæpe accedendo generat, sæpe abeundo interimat. Nam cōtrariorum contrarię sunt causę.

Ergo cū accedit propius ad nos sol per

zodiacum, vim habet generandi, & cum re quomodo cedit a nobis habet vim corrumpēdi. Prior ortus & interem partem non probat Arist. Quoniam ea teritus naturalis familiaribus constat experimentis. Nam tur efficiatur. cum sol accedit ad nos, quod contingit vt re, plantę generantur. Herbę ex terra prodeunt. Elementa denique potiora, ignis atque aer efficiuntur, vi caloris. Posteriores vero partem illo argumento demonstrat, contrariorum contrarię sunt causę, at accessus solis ad nos, generat. ergo recessus causa est cur res corrumpatur. Siquidem accessus & recessus contrarij putant, perinde atque ortus & interitus sunt contrarij. Quemadmodum vero colligimus solis recessu fieri interitum, quia cum sol recedit res generat: sic sol si quō sæpius accedit ad nos, sæpius generat, quo sæpius a nobis recedit, sæpius etiam corrumpet.

Sed existit hoc loco quæstio, quam Alexander Aphrodisiensis adfert cap. 4. lib. 3. Solis accessus dicitur quæstionum naturalium & moralium, ea esse causa ortus. recessus interitus. quod pacto dicat Arist. accessum solis ad nos esse causam ortus, & non interitus. recessum verō causam esse interitus, non ortus. Si verum est quod diffiniuit Arist. lib. 3. superiore vnus rei generationem, esse alterius interitum, & mutata ratione? Etenim cum accessu quidpiam oritur, aliud interire necesse est. Et cum quidpiam interit, aliquid etiam oritur necessario. Quare nō debet accessus solis potius putari causa ortus, quā interitus. Alexander responder.

Iuxta Arist. sententiam cap. 3. lib. 3. superioris, quōd generatio & corruptio proprię in his sunt quę præcipuē generantur: & quia accessu solis generantur potissima elementa, eodem vero decedente, potiora corrumpuntur, nempe ignis, atque aer: accessus solis dicitur esse causa ortus, non interitus. Recessus vero solis dicitur esse causa interitus, quia cū recedit a nobis, potiora intereunt. Licet alia generentur quę sunt deteriora. Appellatio vero transmutationis ex termino potiori sumenda est: idem refert Aristot. loco citato, & cap. 1. lib. 4. Meteorolog.

Interitus quoque & generatio naturalis par tempus fortiuntur.

Inferit Arist. ex superioribus quędam cōsectaria. Primum explicatur his verbis: atque

COMMENTARIUS.

**1. Cōfecta-
rium.** **Tēpus ge-
nerationis** que id est: æquali tempore efficitur or-
tus atque interitus naturalis. Est autem
tempus generationis, totum illud tempus
quo res contendit ad suam perfectionem.
Nam tunc temporis quidpiam omnino ge-
neratum esse putamus, cum propriā perfe-
ctionem & naturæ debitam eis consequu-

Generari. tum. Sic enim generari accipit Arist. cap. 3.
lib. 2. de republica. Atque insuper lib. 4.
Meth: orologiciorum. Hoc sensu homo. v.
g. interim, dum crescit, atque ad statū pro-
cedit generari dicitur: quia toto hoc ten-
pore contendit ad perfectionem: idē quo-
que de arboribus & plantis & quibusvis

**Tēpus cor-
ruptionis.** animalibus censendum est. Contra vero tē-
pus corruptionis vocatur illud quo vnum
quodque a sua perfectione recedit. Vtrum
que vero istud tempus Arist. æquale esse
putat secundum naturā. Hoc est, aut sem-
per, aut magna ex parte. Ceterū casu quo

piam contingit aliquando ut vtrumque tē-
pus sit inæquale. ut propter humorum re-
dundantiam, aut propter quæcunque aliū
morbū. Atque ideo Arist. dixit æquali
tēpore effici ortū atque interitum, nō quē
cumque, sed naturalem. Antea tamen quā
Arist. probet verū esse quod dixerat, aliud
huic cōfectarium addit. Quod ex eodem
natum esse videtur, quod explicat his ver-
bis.

**Quod sit, ut singulorum tempo-
ra vitæque numerum habeant. atq;
hoc definiatur.** Omnium siquidem
rerum ordo constat, & omne tem-
pus omnique vitæ ambitu men-
suratur. licet non eodem omnes. Sed
partim minore, partim maiore. his
enim annus ambitus pro mensura
est, alijs anno maior: sunt, quibus
minor.

**2. Cōse-
carium.** Illud est. Períodus, atque vitæ cuiusque
rei tempore mensuratur. Ratio est quia o-
mnium rerum ordo est: ergo & vitæ cuius-
que. Et quidem eum tempus generationis
rei æquale sit tempori corruptionis, & hæc
tempora sint definita, proculdubio omnis
vitæ. & duratio rei tempore aliquo. men-
suratur, & definitur. Quamquam non eodē
tempore, sed diuerso potius, pro natura

atque substantia vniuscuiusque rei. At is
enim rebus tempus longum concessum est.
alijs breuius. Quorundam vitæ mensura
integrum annum compler, neque illud ex-
cedit. Quorundam minor est vitæ men-
sura. aliorum est maior. Sunt etiam animalia
quorum vitæ non excedat diē vnum. Quæ
ob eam rem ab Arist. in hist. animalū Ephe-
mera vocantur. latine diaria dici possunt.

Quin & rationibus nostris ar-
gumenta sensus videntur consenti-
re. Accedente enim sole generatio-
nem, abeunte diminutionem, & pa-
ri vtrumque tempore fieri notamus.
Interitus enim & generationis na-
turalis par tempus est. Quamquam
interitus minore subinde tempore
ingruit ob mutuam commissionē.
Nam cum materia inæqualis, nec
eodem ubique sit, generationes quo-
que inæquales necessario erunt. A-
liæque alijs celeriores, aut vicissim
tardiores. Ita fit, ut his orientibus,
illa occidant. Erunt autem, ut dixi,
generationes, & interitus semper
continentes, nunquam prædicta cau-
sa defuturi.

Quod dixerat Arist. superius solem ac-
cessu suo ortum efficere, recessu vero inte-
ritum fide oculorum verum esse probat.
Videmus inquit accedente ad nos sole res
generari: recedente vero easdem corrumpi.
Et vtrumque fieri tempore æquali. Nā
eum sol artem ingreditur incipit terra
germinare: arbores frondere, viresque
accipere, & paulatim sole procedente fru-
ctus perducere ad maturitatem. Quod con-
tingit spatio sex mensium. eum autem sol
idem libram intrat interire videtur omnia
generari nihil. Folia decidunt: Herba ex-
arescit, & quodam modo inhorrescit ter-
ra: quod sex alijs mensibus accidit donec e-
dem sol reuertatur ad artem eundem cor in-
git in cæteris rebus. Quammodum in
homine ipso accidere ostensum a nobis est
Paulo superius: ut dubitari non possit æ-
quali tempore fieri ortum, atque interitum
naturalem. Admonet tamen Arist. quod
plerumque

Minuitur
aliquando
vitæ natu-
ralis tem-
pus.

plærumq; cōtingit vt minuatur vitæ tēpus propter elementorum diuersam concretio- nem. Nā cū materia in æqualis sit. & varijs mutationibus subiecta, necessario fit vt generationes sint inæquales: & aliæ sint cæle- riores, tardiores aliæ. Et interdū, quod vni rei est causa ortus, alteri importat interitū. Semper tñ (vt diximus) continēter fiunt or- tus & interitus. Neque cessabunt vllō tem- pore: tum propter efficientem causam, quæ perpetua est (vt ostendimus) tū etiam pro- pter materiam, quæ cum vnum corrumpit, alterius formam suscipit. Siquidem genera- tio vnius est corruptio alterius.

Et merito, Naturam enim cū- ctis in rebus optimum quodque ex- petere putatur. Estque esse quam nō esse præstantius. esse autē quot mo- dis dicatur alio in loco est a nobis explicatum, quod cū omnibus ad- esse nequeat, ob lōgum a principio interiectum spacium, deus vniuer- sum eo, qui supererat modo, com- pleuit, continentem generationem molitus. Sic enim maxime ipsum esse continuari queat. Cum sit pro- ximum substantiæ, generationem semper fieri. Cuius, vt sæpe diximus causa latio circularis est. quæ latio sola continens esse intelligitur. Quamobrem cetera, quæ per affe- ctiones, & virtutes in se vicissim transeunt, vt simplicia corpora cir- cularem lationem æmulantur. Nam cum aer ex aqua fit, ignis ex aere, rursusque ex igne aqua generatio- nē in orbem fuisse dicimus, quia ite- rum reciprocatur. Horū itaq; recta latio circularē imitata cōtinēs est.

Cur prouis-
um sit, ne
deficiant,
ortus, aut
interitus.
Melius est
esse, quam
non esse.

Rationē hoc loco reddit, cur naturā p- uissum recte sit, ne ortus & interitus rerū vllō tēpore deficerent. Nā cum inquit, & meri- to. Huc spectat Arist. ratio vero sic conclu- ditur, natura in omnibus rebus semper id quod melius est appetit, atque facit, qm̄ re- gitur adeo optimo maximo: sed melius est esse, quā non esse, hoc est existere, quā non existere. Hoc em̄ sensu vsurpat in præsentia Ari. esse. quod, vt ipse admonet, multis mo-

dis dicitur. Decē inquit, quot sunt gēra ei⁹ quod est. Ergo natura semper desiderat gē rare: nam quod generatur, accipit esse, sed fieri non potest vt in omnibus rebus natu- ra diuina sit, atque immortalis: quoniā nō omnia æqualiter ad deum ipsum accedūt. Sed quædam sunt admodum ab eo remota, & ideo nō potuerūt in se ipsis fieri immor- lia: quare quod reliquū erat, efficit. Deus i- gitur immensa sua pudentia, atq; ad mira- bili consilio continuā esse generationē vo- luit. quoniā ea ratione natura maxime con- seruatur, & quo potest modo immortalita- tem consequitur. Proximē liquidē accedit ad ipsam veram substantiam, cōtinua gene- ratio rerum. Ea enim non indiuidua eadem sed species conseruantur. Nā quod generat non generat quidpiam quod sit idē nume- ro, sed quod sit idē secundum speciem. Hu- ius autē perpetuæ generationis inquit Arist. causa est motus cæli, quia est continuus, & perpetuus, atque is solus est causa: quia so- lus continuus atque perpetuus est. Quædā- modū sæpe numero dictum a nobis est, cu- ius motus perpetuitatem & circularem cō- uersionē, etiam illa corpora simplicia quæ elementa vocantur imitari student, cū pro- pter qualitates cōtrarias quibus natura cō- stant, vicissim transmutantur: nam cum ex aqua fit aer, & ex aere ignis. Et rursus ex igne aer, ex aere aqua, ex aqua terra, circulo factam esse dicimus generatiōem. Quod iterum ad principium transmutatio redie- rit. Ergo rectus etiam motus elemētorum dum cælestem imitatur, continuus est, atq; perpetuus. Nunquā enim cessat mutua ele- mentorum transmutatio. Nam vere & in- terdiu semper ignis atque aer generantur. hyeme, vero & noctu aqua & terra. Itaque ex his omnibus quæ hætenus a nobis de- monstrata sunt, facile, si velimus, possumus accipere oēs causas, cur perpetua sit genera- tio. Etenim ex parte materiæ perpetua est. Quia generatio vnius est corruptio alteri⁹. Ex parte vero causæ efficientis generatio- nē, quia cæli motus perpetuus est. Deniq; ex parte finis quia natura facit quod me- lius est. atqui cupit perpetuū rem seruare eandem. Hoc assequi non potest in rebus singulis, nam illæ quia sunt constitutæ ex contrarijs perpetuū esse non possunt, a- gunt enim semper mutuo contraria. Qua- re eligit minima malorum, vt in secunda nauigatione contingit, res enim seruat eas

Elementa
diuinitas
assequi co-
piunt.

Ex omni-
bus causis
cur perpe-
tua sit ge-
neratio.

COMMENTARIUS.

dem secundum speciem per generationem, nobis vero, hoc est christianis, qui perpetuam minime putamus rerum generationem negandum est, necessarium esse, aliquid eorum quæ Arist. concedit necessaria, ut ea ipsa perpetua efficiatur, id est causa efficiens. Nam cum cælum cæperit eius etiam initium habuit aliquando: quare æterna non est generatio. Quia causa efficiens perpetua non est. Sed hæc rem accuratius tractamus commentarijs nostris in librum octauum de phys. auscult.

Quæstio.

Verum possit homo vivere ultra spacium sibi cōcessum a natura.

Existit in hoc loco quæstio non solum non impeditur, aut difficilis, ea est, utrum possit homo vivere ultra spacium concessum sibi a natura. Scimus enim singularem rerum vitam ambitu quodam & mensura temporis contineri: ac de finitam esse. Quæstio soluitur distinctione adhibita: aut enim spacium illud temporis consideramus quod debetur toti speciei, sub qua individuum de quo loquimur, collocatur: aut de eo quod debetur ipsi individuo: si de priori spatio temporis agamus, fieri non potest, ut individui cuiuspiam vita ultra illud tempus prorogetur, quod integræ speciei concessum est, & natura debetur. Si vero de tempore loquamur quod designauit natura singulis hominibus, nihil vetat illud tempus differri: ita ut contingat hominem quempiam illam vitam agere quæ integræ speciei assignata est a natura. Nam in specie oportet esse aliquod individuum, quod sit optimum in ea specie. Vnde naturæ specimen sumatur. Hoc etiam accidere potest, si is homo, v. g. optima sit præditus valetudine. Deinde cibis optimis utatur: & in loco degat vitæ accommodatissimo. & diligentem gerat curam valetudinis.

Simul hæc haud dubium reliquere id, quod queritur a nonnullis, cur cum in propriâ regionem corporum quodque feratur, immenso tempore corpora composita non desciscunt causa huius præ-

bente mutua vicissitudine. Nam si manerent, in sua quodque regione, nec a proximo mutarentur, iam composita fuissent dissipata. Mutantur ergo propter rationem duplicem. tum ipsa mutatio facit, ut nullum in aliqua ordinata constantive regione persistere valeat. Ac generatio quidem, & interitus propter quid sint, & quæ ob causam planum fecimus. Author quoque tum ortus, tum interitus quis sit ex dictis satis intelligitur.

Explicat Arist. aliquot quæstiones, quarum solutio accipi potest ex superioribus. Earum altera his verbis proponitur. Quæ ob rem ea elementa quibus singula constant quæ generantur & corrumpuntur, non fuerint separata ab ipsis rebus singulis, & in suas propriasque sedes concesserint? Dubitandi ratio duplex est: una quia singula elementa cupiunt esse in suis locis. Quoniam in eisdem recte habent, ut lib. 4. de phys. auscult. docet Arist. altera est quia cum perpetuæ sint generationes multum sanè tempus exactum iam est, in quo potuerunt distrahi, atque diuisa a rebus mixtis. Admonet tamen Arist. hoc ipsum a nonnullis antiquis philosophis in quæstione vocari solere: deinde huius quæstionis explicationem sumendam esse restat, ex his quæ hæctenus disputata sunt: atque etiam definita: quod significat illis verbis, simul hæc, quæ dicta inquam sunt Paulo superius haud dubium reliquere: sed explicare potius id quod queritur a nonnullis, &c. Respondet Arist. cum ait, causam huius præsentis, &c. Causa igitur cur ita res contingat est ipsorum elementorum mutua transmutatio. Etenim si elementum non mutaretur ab eo quod est proximum, iam essent separata elementa: & unumquodque existeret in suo loco. Sed quia inuicem mutantur, atque ex uno aliud fit: & mutata ratione semper ex eisdem mixta generantur per mutuum concursum eorundem elementorum. Mutantur vero elementa duplici ratione, ab oriente inquam in occidentem: & ab occidente in orientem: propter inæqualitatem motus solaris: quæ quidem inæqualitas perinde iudicatur, ac si duplex motus esset, quod Paulò superius declaratum est: deinde epilogum facit eorum quæ dixerat, planum inquam fecimus

Cur elementa res compositæ non deserant.
1. Ratio.

2

soluit. quæstione philosophus.

Cur elementa mutantur.

fecimus, propter quid, aut quā ob causam sint generatio & corruptio. Reddidimus enim Paulo superius triplicem causam. Materiam inquit, efficiens, & finem. Præterea satis inquit, ex dictis intelligitur quis sit author ortus & interitus. Author enim est obliquus motus, atque inæqualis orbis solis, ut diximus.

Cæterū necesse est, ut supra alio in volumine demonstrauimus, aliquis motor sit, si motus est futurus. & si motus semper est futurus, motor semper existat & si cōtinuus, ut unus sit idemque ortus & interitus alterationisq; immunis. & si plures motus orbiculares, principia quoq; plura sint quæ tñ omnia vni principio subiiciantur. quod si tempus cōtinuum est, motus quoque continens necessario existit. Siquidē fieri non potest, ut absque motu tempus sit.

Tempus ergo est numerus alicuius continui motus, ac proinde circularis, ut initio disseruimus.

Consuevit Arist. quemadmodum a me obseruatum est lib. 8. de phys. auscult. a rebus sensilibus, & magnitudine prædictis sermone transferre, ad id quod corpore omni, & magnitudine vocat. idē quoque facit in præsentia: nam primum ipsum motorem inquit, qui expers omnino corporis, atq; materia est, quo inuēto, causam reddit motus perpetui. Est igitur secunda quæstio quā Arist. inuāt in præsentia, hæc, cū sit ortus perpetuus, quia motus cæli perpetuus est, quid cause sit cur ipse cæli motus sit perpetuus, & cū generatio continua sit, quia latitudo est continua. Vnde accidat ut motus sit continuus, Vtriusq; rei rationē reddit Arist. utranque tamen breuiter explicat, quoniam alibi, nempe 8. li. phys. longiorem de eadē re disputationem habuit. Prioris vero quæstionis explanationē sic inuestigat: est motus, ergo est motor. Antecedēs notū est, & consequentia probatur cap. 1. lib. 7. de phys. auscult. quo loco scriptū est: omne quod mouetur necessario debere ab alio moueri. Deinde, est unus motus, ergo est etiam unus motor: plures siquidem motores non

possunt efficere vnum & continuum motum: & melius est vnum esse motorem quā plures, quia natura melius rem facit per vnum medium, quam per plura. Quod si plures sint motores quæ mouendi principia vocat Aristot. omnes illi ad vnum primum referuntur: qui est immobilis. Tercio, est vnus perpetuus motus, ergo est vnus perpetuus motor. Nam si cum motus sit perpetuus, motor perpetuus non esset, esset aliquando motus sine motore: aut aliquid seipsum moueret. Quare est vnus perpetuus, atque idem numero motor, qui neque generari, neque alterari, neque vllam subire mutationem possit. quod 8. li. phys. demonstratum est. Verumtamen quoniam nō probauerat superius motum vnum esse, atque cōtinuum, hoc probat ea ratione, quia tempus in quo agitur illi motus vnum est atque continuum. Antecedens probatū est ab Arist. 4. & 8. lib. de phys. auscult. consequentia vero probatur, quia tempus est mensura motus. Non enim sine motu esse potest, ut lib. 4. de phys. Arist. monstrauit. Quare si mensura continua est, illud etiam vnum atque continuum erit, quod mensuratur.

Est ergo motus continuus, quia tempus cōtinuum est. Non autem quivis motus, sed motus cæli, qui circulo sit quemadmodū 8. lib. phys. monstratum est.

Est motus
cæli cōtin-
nuus quia
tempus cō-
tinuum.

Sed vtrū ob eius, quod mouetur continuum motus continuus esse dicatur: an quod id in quo mouetur, ut locus, vel affectio continens est? Nēpe quia quod mouetur est continens, quo modo enim affectio cōtinua est nisi quia res, cui accidit est cōtinua? quod si continuum eius, in quo sit motus, causa est cōtinui motus, hoc soli loco adest, quippe qui aliquam habet magnitudinem. Huius autem circulare tantum continuū est, quare idem sibi semper est continuum. Corpus igitur, quod irrequieta vertigine rotatur, motum efficit continentem, motus ipse tempus.

Postremo vertit Arist. in quæstionem, cum dixerimus motum cōtinuum esse, ut

Vnde sit
motus cōtin-
nuus,

COMMENTARIUS.

de accipiat ut sit continuus, nunquid ab eo quod mouetur, an a loco in quo fit motus. An ab illa affectione, ad quam motus contendit, & que per motum comparatur? Respondet Ari. quod non est motus continuus propter affectionem motu comparatam. Siquidem ipsa affectio continua, & quanta non est per se, sed ex accidenti, ut Ari. testatur in categoria quant. ratis. Tantum enim album inquit, fore dices, quanta fuerit superficies. Quod autem per se continuu non est, non potest efficere ut aliud quantum, atque continuum sit. Neque preterea motus continuus est propter locum in quo continetur. Nam celum ipsum, ut lib. 4. phys. monstrauimus Ar. opinione, in loco non est. reliquum est igitur ut dicamus, motum continuum esse propter magnitudinem, quae mouetur, in qua motus existit, tamquam in subiecto. Celum enim quod in circulum agit, semper est idem, & sibi ipsi continuu. Quare ab ipso corpore quod mouetur, nempe a celo, accipit motus circularis ut sit continuus. quia vero motus continuus est, tempus etiam in quo ille motus fit continuu.

Obiectio. Sed obijces, quod nam pacto prius ostendit Ari. continuum esse motum ex tempore, nunc vero mutata ratione, quia motus continuus est: colligit tempus esse continuu? **Solutio.** Dicendum est, bifariam posse nos fidem cuiuspiam rei facere, vel a priori, atque ex causis, vel a posteriori: superius a posteriori ostendit motum esse continuum, nempe ex tempore, quod demonstrauerat esse unum atque continuum lib. 4. & 8. phys. nunc vero a priori demonstrat motum esse continuu: ex magnitudine in qua existit, & hinc etiam a priori tempus continuum esse demonstrat. & cum se mutuo consequantur continuus motus & tempus continuum, potuit quidem Ar. uti motu continuo ad probandum tempus esse continuum: & tempore continuo, ut probaret motum continuum esse.

Argumentum cap. II.

Superiore cap. Ari. ostendit inesse generationibus continuitatem, quoniam in his quae continenter mouentur secundum generationem, inest, id quod est deinceps, hoc est, ut unum post aliud generetur. Praesenti cap. quaerit, utrum in his quae generantur inest necessarium, an po-

tius nihil omnino sit quod necessario generetur, sed omnia contingenter eueniant.

Cap. II.

Sed quoniam istae, quae per generationem, vel alterationem, vel denique per mutationem continenter mouentur ordinem constare cernimus, & horum aliter post alterum fieri, ut nulla fiat intermissio, dispiciendum est, utrum aliquid necessario sit futurum, an nihil, sed omnia possint non fieri. Nam quaedam non est dubium.

Nitio, more suo, sententiam quam explicare studet ante oculos ponit Ari. ea est, cum cernamus ordinem quaedam seruari, ita ut unum post aliud sequatur, & nulla fiat intermissio in his quae continenter, perpetuoque mouentur per generationem, vel alterationem, vel per aliam quamcumque mutationem, quaestio existit utrum aliquid fiat necessario, ita ut non possit non fieri, an potius nihil fiat necessario, sed omnia fieri possint, & non fieri.

Respondet Ari. proculdubio quaedam fieri necessario. inter dum enim fit ut cum est aliquid, necessario aliud, quia est illud, futurum sit. Exempli gratia. Vapores qui ex locis humidis a sole excitantur saepe numero postquam excitati sunt, necessario coguntur & postquam coacti sunt, in pluuiam soluantur necessario, terramque necessario madidam efficiunt: ista sententiam veram esse probat Ari. duobus argumentis: quorum alterum sumit ex communi usu loquendi, & traditur his verbis.

Vnde exitit initio discrimen inter fore, & esse debere. quod enim fore verum est dictum, id aliquando esse verum sit oportet. quod autem esse debere, hoc non fieri nihil prohibet. potest enim aliquis ingredi debere, idemque non ingredi.

Ratio vero ea est, quia in his quae nondum sunt, sed possunt esse in tempus futurum, consue-

Utrum aliquod necessarium efficiatur.

Respondet Ari.

Verbo, erit
quando v.
quando
verbo, futu
rum.

uimus ut verbo erit, & verbo futurum est: aut esse debet, sic enim rectius vertitur græca vox verbi erit, tunc temporis utimur cum res necessario futura est. Sic enim dicere solemus post hyemem ver erit. Post ver erit estas: quia necessario sic accidet. Verbo autem illo, futurum est, utimur cum de illis rebus futuris agimus, quæ non erunt necessario, sed poterunt etiam non esse: tantumdem enim est dicere futurum esse quidpiam, ac si dicamus, contingere posse ut fiat, & licet non accadat, quod futurum esse dicimus, non recte quispiam putabit nos esse mentitos, ut si dicamus cōiecto semine in terram: spica futura est, futurum pro contingenti usurpamus. Si mihi verbo Ari. usus est in lib. de interpretatione cap. de futuris contingentibus, cum ait, in singularibus vero & futuris non similibus. Quemadmodum est a me commentariis in eum locum explicatum. Quare cum aliquando vera sit necessario ea propositio in qua utimur verbo futuro illo inquam verbo, erit. Proculdubio aliqua futura, eveniet necessario. Quod ex usu vocabulorum monstratum est. Secundo eandem probat sententiam ex rebus ipsis cum ait.

Sed breuiter cum existentium quædam esse possint, & ite non esse, haud dubie generandorum similis erit ratio.

Rerum di-
uersa gene-
ra.
Syllogis-
ma.

Sumitur autem ratio hoc modo. Rerum quædam necessario sunt, ita ut non possint non esse. Aliæ vero non necessario sunt, sed esse possunt, atque non esse. Ergo eorum quæ generantur, atque fiunt, quædam necessario fiunt, & generantur. Aliæ vero non necessario, sed contingenter generantur. Discursus legitimus est: & antecedens præterea verum. Ergo & A ill. sententia illa enim quæ necessario sunt, necessario etiam generantur, quæ vero sunt contingenter, non generantur necessario. v. g. quia sol necessario existit in libra, neque enim poterat ibi non esse, antequam in libra sit, necessario ad libram mouetur. Neque fieri vlla ratione potest ut non aliquando ad libram perueniat. Deinde quod non existit necessario, neque necessario generatur. Potest enim fieri & non fieri. Exempli gratia, quia grammaticum quempiam esse necessarium non est, aut musicum esse, fieri grammaticum, & fieri musicum seu generari necessarium non est: sed contingens, quam obrem ex ipsis rebus sumpto argumento, perspicuum est, rerum quarundam

necessariam esse generationem, aliarum vero rerum minime: sed omnino contingentem. Persimili rerum diuisione usus est Aristot. ut eo loco accurate nos diximus, in lib. de interpretatione, cap. de futuris contingentibus. Nam ut demonstret propositionum alias esse de futuro contingenti, alias minime, accipit, rerum alias necessario existere, alias nequaquam.

Neque hoc necessario erit. Vtrum igitur cuncta huiusmodi sunt, an secus? Sed quædam necesse est simpliciter fieri. Et ut non esse quædam non possunt, alia possunt, sic ite fieri. Ut solutia fieri necessarium est, nec fieri potest, ut non efficiantur. Sed si prius factum esse necesse est, si futurum est posterius. Verbi causa iactum esse, fundamentum, si domus est futura, & lutum præfuisse, si fundamentum est iaciendum, nunc si fundamentum iactum fuit, necesse est domum fore: an non nisi illud esse simpliciter sit necessarium. quod si hoc sit necessarium, necesse ite erit, iacto fundamento domum fore. Sic enim prius se habebat ad posterius, ut si hoc esset futurum, illud necessario factum fuisset.

Cum docuisset Ari. in generatione rerum contingentium, quarum exemplo vti sumus, non reperiri necessarium quemadmodum reperitur in generatione rerum quæ existunt necessario, inquit, utrum aliquo modo possit necessarium reperiri in huiusmodi rebus quæ contingenter sunt. Hoc autem rogat his verbis. Neque hoc necessario erit. hoc quod contingenter esse, & fieri diximus: Nam per interrogationem verba proferenda sunt.

Vtrum igitur cuncta, quæ videlicet contingenter existunt, eiusmodi sunt, id est contingenter generantur? an secus potius acciderit. Ut inquam sint nonnulla quæ necessario fiunt. hanc questionem adducit in præsentia Arist. veruntamen ut eam soluat, admonet nos, quod necessarium bifariam dicitur, aliud est enim necessarium simpliciter, aliud vero ex hypotesi aut ex suppositione, seu positione: omnibus enim his vocabulis ad rem eandem significandam solemus vti. Simpliciter necessarium

Verum cum
 ea quæ con-
 tingenter
 existunt, ge-
 nerantur
 necessario
 bifariam di-
 citur neces-
 sarium.

simpliciter illud est, quod omnino non potest non esse: *necessariū*. quo sensu accipitur necessarium cum dicimus, ex priori necessario sequi posterius: ne cessariū ex suppositione illud vocatur quod

Ex suppositione. non omnino, & per se necessariū est: sed ob eam rem, quia aliud est: hoc sentu semina iacta esse, necessarium est ex suppositione si fructus prodierint: & fundamenta posita esse, necessarium est, si domus confecta sit. Non enim simpliciter necessarium est iace re fundamenta, aut semina solo spargere.

Nam potest utrumque non esse. ceterū si ponamus fabricatam iam esse domum: necesse est iacta esse fundamenta: & si condamus fructū prodisse, necessarium est iacta esse semina: est igitur ex suppositione necessarium, cū ex posteriori sequitur prius: quemadmodum constat propositis exemplis.

Cum ergo duplex sit necessariū, inquit Arist. quod necessariū simpliciter non potest reperiri in his quæ contingenter generantur: & fieri possunt atque non fieri. Consideratur enī in eisdem necessarium ex suppositione.

Quod necessarium addit rebus quæ sunt contingenter Neque solum hæc, sed præterea res omnes communicant huiusmodi necessario. Nam in rebus omnibus cernitur, quia quæ contingenter generantur non simpliciter sunt necessaria: possunt enim esse atque non esse. Ex suppositione vero, hoc est, si aliud sit, nihil vetat esse necessaria: ut ostensum est exemplis.

Si ergo posterius fieri est necesse, ut prius quoque fiat, est necessariū. & si prius, ut posterius, at non idcirco, sed quia positum est, futurū esse ex necessitate. In quibus ergo posterius esse est necesse, hæc reciprocari licet. Ut semper si prius est factum, posterius fieri sit necesse.

In quibus Comparat Arist. inter se utrumque genus necessarij, atque ita ait, quod in his rebus in quibus est necessariū ex suppositione, non oportet ut sit etiam simpliciter necessarium: & hoc aperte constat exemplis propositis: at vero in quibus est simpliciter necessariū, proculdubio erit necessarium ex suppositione, nam convertuntur. Siquidem primo existens, secundum etiam existit, & rursum secundo existenti, primum existit, etenim si homo sit, aptum ad ridendum est, & si est aptum ad ridendum, est etiam homo. Quare hæc reciprocari, & retro commutare optimè possunt. *Quod in priori genere rerum non omnino*

reperiri potest. Admonet tamen Arist. quod aliter in his quæ sunt simpliciter necessaria ex posteriori sequatur prius, necessario non sequitur, quia posterius est: quemadmodum accidit in necessario ex suppositione, sed potius ita evenit, quia primum natura sua necessariū est: neque potest non esse aut non fieri.

Si ergo infinitū deorsum progrediatur, hoc posterius fieri non dico simpliciter, sed ne ex positione quidem fieri necessariū erit. Sæpè enim alterū præcedat necesse est, quare & illud factum fuisse oportet. Ita si nullum est infiniti principium, ne primum quidem aliquid erit quam ob rem fieri sit necessarium.

Accepit paulo ante, duplicem usum necessarij, eius inquit quod simpliciter necessariū est & quod ex suppositione. Ostendit etiam reciprocari consequentiam in necessarij simpliciter, quia si sit prius, est etiam posterius: & mutata ratione. Solum quia simpliciter est necessarium utrumque, Quod non ita contingit in necessarij ex suppositione. nunc docet quænam ea sint in quibus reperitur simpliciter necessarium. Sed prius ostendit quæ sint, ea in quibus minime reperitur id genus necessarium. Atque ita inquit, non reperitur necessarium simpliciter in his quæ secundum rectum moventur, ut deorsum aut sursum, is enim est motus rectus. nam neque in his quæ rectè moventur, sed in infinitum, neque in his quæ secundum lineam rectam moventur, sed finitam, prius tamen probat, verbis inquam propositis, non inesse necessariū in his quæ moventur secundum lineam rectam infinitam. Nam in quibus est simpliciter necessarium, si sit posterius, necessario est etiam prius, at vero ubi infinitum est: primum non est. Neque præterea secundum. Quia si primum esset principium esset: atque ita non esset infinitum. Ergo non reperitur in his necessarium simpliciter. Imo verò neque necessariū ex suppositione. Quoniam cum est quidpiam necessarium ex suppositione, si sit secundum, necessario est etiam primum, ut ostendimus animaduerte tamen secundum rectum fieri mutationem: cum nunquam eo regredimur, unde abieramus, circulo vero sit cum reuertimur eodem unde semel disceseramus.

Verum obijciat aliquis Arist. rationem istam

In quibus reperitur simpliciter necessariū.

Mutatio secundum rectum.

Circulo. Obijciat.

istam non esse omnino efficacem: nam licet infiniti nō possumus primū accipere, neque enim est quidpiam in infinitis primum, aut secundū, proculdubio in eo repetitur successio quædam, & vnum post aliud existit, quemadmodum contingit in tēpore, quod est infinitum. Est enim in eo deinceps: quare in mutationibus illis quæ secundum rectam lineam procedunt, licet neque primū sit, neque secundum successio inerit: & vnum post aliud: ergo ea ratione qua vsus est Arist. non satis probatur in mutatione recta infinita, non adesse necessarium: probari tñ euidenter poterit, quia omnis mutatio, & præterea omne quod fit, gratia finis fit: infinitum vero sine vacat: nullamigitur mutatio necessario erit secundum rectam lineam infinitam.

Obiectio. Sed obijcietur rursus aliquis, adhuc in recta mutatione infinita & secundum rectū repetiri necessarium. Nam hominum generatio iuxta sententiam Arist. infinita est: fit enim tempore infinito, & secundum rectū efficitur (vt apparet) atqui necessario ex homine generatur homo. Respondet Philo-

Soluitur. pon⁹ in mutatione illa qua ex homine homo generatur, inesse necessariū. Caterū hoc euenit quia illa mutatio secundum speciem, qua ex homine generat⁹ homo, circulo fit. Nam ab eodē in idem fit reditio: primū enī est homo: deinde semen. Postea embrio: postremo puer, & rursus hō, & semē, ac cetera quæ diximus: atque id perpetuū ita fit.

Sed ne in his quidē, quæ finē habēt, verū est dictū, hoc fieri necessariū esse, exēpli gratia domū edificari, cū iactū fuerit fundamentū. cū. n. iactū esset, nisi seper hęc necessario edificaretur, accideret, vt semper esset, quod pōt non semper esse. At oportet generatione semper esse, si hui⁹ generatio semper est. Nā quod necessarium est, id sempiternū est. qm̄ qd⁹ esse est necesse, hoc vt non sit, fieri nō pot. Hęc ergo sic recipiatur, vt siqd⁹ necessariū sit, idē sempiternum sit, necessarium sit. Et si huius generatio ex necessitate sit, sempiterna quoque sit. ac vicissim sempiterna, eadē ex necessitate. Si curus

ergo generatio simpliciter est necessaria, necesse est in orbem eat, ac reciprocetur. Generatio. n. finem habeat oportet, aut infinita sit. & si infinita, vel in rectū, vel in orbem. vt aut in rectū sine careat, fieri nō pōt, si futura est sempiterna. Principiū nāq; prorsus desideratur. siue deorsum ad futura, siue sursum ad exacta spectes. At licet generatio sine careat, eius tamen principium habeatur oportet. & ipsa sempiterna sit. Quo circa necesse est, vt in orbē eat, ac p̄inde vt reciprocetur. Verbi causa, si hoc esse necesse est, ergo & id quod prius, & si hoc, posterius quoque fiat oportet. idque semper absque intermissione. haud. n. interest, hoc per duo, an per plura dicatur. Simplex ergo necessitas in circulari motu, & generatione posita est. Tū si in circulari, necesse est singula gigni & genita esse. & si hoc est necesse, horum generatio in orbē currit.

His verbis docet simpliciter, necessariū non repetiri in illis mutationibus quæ sūt secundū rectam lineam finitam hoc ita probat, quod sit necessario simpliciter, semper sit. Quod aut sit secundum rectam lineam non semper sit. Ergo simpliciter necessariū non inest in mutationibus secundum lineam rectam finitam. Nota est consequentia: alioqui duo contradictoria, essent vera: si quidem quod semper sit, non semper fieret. Maior est manifesta ex definitione eius qd⁹ est simpliciter necessarium. Minor etiam constat, quia omnes mutationes quæ sunt secundum rectum contingentes sunt: quoniam sunt mutationes singularium, quæ contraria non sunt. secundum quam ex Illephonso parente nostro Balthasar, ex Balthare Franciscus, & ceteri simili modo procedūt. Hinc colligit Arist. necessarium simpliciter soli motui illi inesse qui in orbem fit. Nam si in circulari generatione primum existit, erit etiam in eadem secundum necessarium: & si secundum, erit similiter primum. Illa vero latio perpetua est. & principium quidem habet. Siue aut fiat per pa-

COMMENTARIUS.

ciora media, siue per plura, hæc in orbem mutatio nihil refert: modo in orbem recur rat motus. Idem enim accidit cum duo me dia tantum sumimus: & hoc modo fit reci procatio, vt si terra est, necessario est aqua. Et si aqua est, necessario est terra: vel fiat hoc modo, per plura media, si terra est, ne cesse est esse aquam. Et si aer ignem: & si i gnis terram, atque ita deinceps semper in orbem. Quam obrem absolute, atque sim pliciter necessarium tantum reperitur in co motu, & generatione quæ sit circulo: imo vero hæc inter se ita sunt affecta vt si gene ratio in orbem est, necesse sit singula gene rari: & si singula generantur, necesse est ge nerationem esse circulem.

Quæ merito ita se habet, vt quo nia motus circularis, vt alias expli cuimus, motusque cæli sempiternus est, necessario, & hæc fiant, & motus sint futuri, quicunque ab hoc motu proficiantur, quique ob hunc sunt. Nā si quod in orbem mouetur, id sem per mouet quidpiam, necesse est, vt horum motus circularis sit. quod sic declaratur. Existente superiore la tione, sol sic in orbem rotatur. tū ob huius circūactū anni tempora vol uuntur ambitu, redeuntque. & cum hæc fiunt, cuncta ab his fiunt.

Generatio
in orbem fa
cta perpe
tua.

Alio etiam argumento demonstrat per petuam esse generationem, & simpliciter ne cessariam, quæ in orbem fit. Nempe ex mo tu circulari, quo cælum agitur. Nā quæ ad modum monstratum est 8. lib. de phys. au scul. solus motus circularis æternus est: quæ si simpliciter necesse sit in solis æternis, & quæ semper sunt in eis, vt ostendimus Paulo 1. pei. primo & per se simpliciter necessarium meriti motui cæli, quæ est æternus. Cæteri vero motus a motu cæli habent quod sint æterni. Nam quia motus firmamenti æternus est, motus etiam planetarum est æternus. Et quia motus solis per Zodiacum est æternus, etiam est æternus reditus temporū anni, hiemis, veris, æstatis, autumnī, est enim circularis. Et quoniam anni tempora circu lo redeunt, generatio & corruptio planta rum atque animalium circulo efficitur. Et æternitatem habet. Nam generatio & cor

ruptio naturalis ortum habet a temporū anni mutatione.

Cur igitur quædam sic fieri videtur? verbi causa aqua & aer in orbem fiunt, & si nubes futura est, vt plu uia sint oportet, & si pluuie, vt nu bes, homines autem & animalia nō reflectuntur in se, vt idem iterum fiat? Haud enim est necesse, vt si pa ter fuerit genitus, tu quoque gene reris. Illud est necessarium, si tu ge nitus sis, vt pater quoque genitus fue rit. Sed hæc generatio recte proce dere videtur.

Duas deinde adducit Arist. quæstiones: atque illas soluit. Alteram his verbis. Cur hæc reciproca generatio non contingat in omnibus generaliter: sed tantum in aliqui bus: rem probat exemplo: aqua inquit in aerem conuertitur, & aer in aquam. Et si nubes facta fuerit, subsequitur pluuia: si plu uia fiat oportet nubem præcessisse: homines vero, atque etiam cætera animalia non eodē modo reciprocantur. Neque ita in se redeunt, vt idem homo fiat qui antea fuit: non est enim necessarium, vt tu nascaris, si pater tuus, na tus est: potuit siquidem te non generare: li cet sit necessarium, vt fuerit pater tuus si tu natus es. Respondet Arist. huius rei illā elerationem, quoniam hæc generatio filij ex patre non est in orbem, sed recta potius: est enim secundum numerum: aut singula rium hæc mutatio. Altera vero transmuta tio elementorum secundum speciem fit, quā dō quidem non recurrit idem aer secundū numerum. Sed secundum speciem, cæteraque modo simili. In generatione autem secun dum speciem quia circularis est, recte id po test accidere, quod videmus.

Cur reci
procagene
ratio non
in omni
bus contin
gat.

Responde
Arist.

At principium considerationis hoc iterum est. Vtrum omnia simpli citer reciprocentur, an nō. Sed quæ dam numero, quædam specie tantum. Ergo quorum mobilis substantia im mortalitatis est, hæc haud dubie eadem erunt. Nā motus sequitur motum, quo rum vero mortalis, & caduca, hæc vt eadem specie, non numero reddan tur, est necesse. Quare aqua ex acre, & aer,

& aer ex aqua redeunt eadem specie, nō numero. Quod si & hæc eadē numero redeūt, at nō ea quorū substantia talis efficitur, vt possit nō esse

Curquidē redeant numero eadē alia non? Alteram quæstionē insinuat hoc loco. Ea est, quam obrem ita contingat vt quædam eadem redeant secundum numerū facta mutatione, alia vero non eadem secundum numerum redeant, sed solum secundū speciem? Nam si redeunt quia circulo mouentur atq; in orbē, quam obrem quædam numero eadē redeunt, alia vero secundum

Respondet speciem. Respondet Arist. eam esse causam quia quorundam substantia est immobilis, atque incorruptibilis, aliorum vero substantia corruptibilis est. Illa igitur redeunt per acta mutatione eadem numero quorum natura atque substantia immobilis est. Atque etiam incorruptibilis. Cuiusmodi sunt corpora cælestia, quæ semper redeunt numero eadem: quoniam substantiam atque naturā æternam & incorruptibilem sortita sunt. plantæ vero & animalia, quia naturā, & substantiam habent corruptibilem, non redeunt sanē numero eadem, sed dumtaxat secundū speciem. Idem contingit in elementorum

Correctio ne Aristot. utitur. generatione. Deinde correctione quadam utitur Arist. illis verbis, q; si & hæc eadē numero redeunt, &c. Dixerat elementa ipsa non redire cum transmutantur eadem numero: vt cū ex aere fit aqua: & rursum ex aqua aer, modo inquit, quod ipsa elementa magis videntur eadem numero redire, quā animalia. Nihilominus nō omnino eadem numero redire per generationem dicuntur: quia ipsorum natura talis est vt possint dissipari, atque non esse. Nos enim inquit Arist. non existimamus talem esse naturā, & substantiam elementorum, vt transmutari nō possit, sicut dicebat Empedocles: sed generabilia ea ponimus, ita vt possint non esse.

Quæstio.

Vtrum semel corruptum possit secundum naturam redire numero idem.

Vnde sumatur quæstio. **A** Rrepta occasione ex verbis Arist. cum ait, ea quorū natura atq; substantia corruptibilis est, eadē numero non repa-

ri, sed specie: quod elementorum atque animalium exēplo probat, vertitur in quæstionem, vtrum secundum naturā semel corruptum reparari possit idem secundum numerum. Secundum naturam quærimus, nam supra naturam contingere id optimè posse, naturā quæ obscurū non est: quod ex resurrectione mortuorum quam fide tenemus certissimè cōstare possit. Hæc vero vtrū potuerit deprehendi naturā lumine paucis attingem? Paulo inferius. ergo inter antiquos philosophos Plato extitit, qui existimauit sanē, atque id monumentis suarum literarū testatū relinquit, accidere optimè posse, vt quod semel corruptum est, reparetur per naturā. Imo vero enēturum ita esse testabatur. Per actō, iam atque cōfectō proprio cursu primi mobilis, qui triginta sex millibus annorum absoluitur, eius iudicio. Tunc enim se rebat se iterum publicè at henis professurum philosophiam in Academia atq; eisdē auditoribus Huius rei ea ratio est, quoniā eo tempore omnia eadem in motu cæli, & aspectibus syderum, vnde generationes ortum habent, contingere debent. Addit Alexander Aphrodisiæsis grauis imprimis philosophus rationem quandam in quæstionibus naturalibus, & moralibus, quā repetit Philoponus ad calcem commentariorum in libros de ortu: ea est, quia materia ortus eadē perpetuū manet: causa præterea efficiēs, hoc est motus cæli, eadem est semper. Ergo eadem fient modo secundum numerū, quæ fierant corrupta prius. Nos vñ falsam putamus Platonis opinionem, atque ita statui mus: fieri non posse vt natura redeat idem numero, quod semel corruptum est: ratio est vt inquit Philoponus, quia accidere non potest vt recurrant vsquā eadem secundum numerū causæ. Et licet Socrates modo iterum generetur nō erit idem numero Socrates. Nam vt aliqua duo sint eadē numero, non satis est quod cōstent eisdem, sed oportet vt idem permaneat prius, & posterius secundum formā. Quod non ita contingit in his quæ corrumpuntur. Etiam si generetur iterū. Accedit ad hoc quod cæli motus non potest esse idem, si magnus ille annus secundum numerum sit diuersus, vt constat. & si motus non est idem, neque tēpus idem erit, cum tempus sit mensura motus. Arqui motus cæli idē numero necessariū est vt res quæ motu illo efficitur sit numero eadem. Aspectus præterea cæli diuersis temporibus

Secundum naturā quærimus.

Platonis

Alexander Aphrodisiæsis Philoponus.

Falsa Platonis sent.

Affertione ista.

COMMENTARIUS.

poribus necessario diuersus est, & est quidē
necessarius ad ortū rerū efficiendū. Rursum
etiā postquam res semel corrupta est, licet
materia eadē perseueret, potentia quē erat
in ea materia ad formā iam corruptā antea
quā efficere, aboletur. Est tū necessariū ad
formā eiusdē productionē. Sententia vero
Platonis illa ratione confutari pōt, quia si
cōfecto magno illo anno quē ponebat, res
oēs quæ fuerunt olim eadē numero redire
debent, aut id eueniet necessario, ita ut nul
lo modo impediri possit, aut contingenter.
Si contingenter, poterunt impediri aliqua
ratione. Ergo cū ille non possit certō scire
utrū impediri debeant, an, non, nullo modo
rectē inquit, eadē numero reditura esse, si
contingenter debēt euenire. Si vero recur
rere debent necessario, adimit arbitrij liber
tatē: siquidē quod ex voluntate pēdet, atq;
ab ea profectum est, si necessario redire de
beat, non eueniet libere. Quam obrem eius
opinio nulla ratione defendi potest. Si vero
Obiectio. qui Platonis opinioni fauere velit Aristote
lem adducat in suam sententiam cap. penul
timo lib. huius, cum ait, idē agens vno atq;
eodem modo se habens, semper natum est
Idem efficere: motus celi est vnus atq; idē
perpetuus, ergo semper natus est idem face
re: atque ita fiet ut semel corruptum gene
rari iterum possit numero idem. **Obiectio.**
nam hanc nos ita diluamus, primum si di
camus maiorem propositionem ita intelli
gendam esse, ut idem agens vno atque eodē
modo semper se habens, semper sit natum
efficere idem secundum speciem, non tamen
idem secundum numerum. Nam etiam ille
motus quem hodie & eras edit primum
mob. secundum numerum diuersus est.
Quare multo magis diuersum est quod effi
citur his duobus motibus. Secundo, non sa
tis est ut agens sit semper vnū numero, sed
præterea oportet ut semper vno atque eo
dem modo se habeat. ceterum cū ex parte
materiæ non sunt omnia eadem, neq; agēs
primū existimare oportet habere se modo
eodem, atque ita non debemus ex eodē spe
ctare semper eundem numero effectum.

Quæstio.

**Utrum ratione naturali, præsertim
Ari. principijs conuinci possit
resurrectio mortuorum.**

Hanc quæstionem Lib. vii. **Cur quæ-**
attingere ad calcem vni- **stionem in**
uersæ disputationis de or- **ducamus.**
tu atque interitu ut pau
cis constituere possim v
trum ratio aliquan- **ura-**
lis suppetat ad persuadendum quod resur
rectio mortuorum futura sit. Et quidem q
nulla ratio similis suppetat primum inde
probari possit, quia veteres philosophi, **i. Ratio.**
qui Athenis versabantur, Et Aristotelem
atque Platonem præceptores habuerunt,
Cum Paulum de resurrectione disputan
tem audirent, quod ex actis apostolorū con
stat, eam disputationem magno cū risu ex
ceperunt: eundemque, ob eam causam semi
niuerbium, id est verborū seminatorē, voca
uerunt. Accedit ad hoc, q futurā esse mor
tuorum resurrectionem inde constat. Qua
re non videtur persuaderi posse aliqua ra
tione naturali. Tertio, quia ut futurā esse di
camus resurrectionē mortuorū, primū oīm
pro cōperto habere debemus, animā huma
nā non extingui cū corpore, sed immorta
lem potius esse, atqui vix vnus, aut alter in
ter antiquos philosophos extitit, qui im
mortalem atque aternā animā esse dixerit
ergo multo min⁹ persuadere sibi potuerūt
futurā esse resurrectionem mortuorū. Po
stremò, cū Ar. asserat præsentī cap. fieri non
posse, ut semel corruptū, natura redeat nu
mero idem, prius videtur mortuorū resur
rectionē negare nobis aūr, ut quæstionē pro
positam absoluam⁹, nonnulla dicenda sunt
quæ proximè rem præsentē attingant. vnū
est, q nisi statuamus immortalem esse ani
mam inanis est, & superuacanea disputatio
de resurrectione mortuorum. Siquidem re
surgere quempiam nihil aliud esse videtur,
quā eundem numero hominem redire, ani
ma quæ superstes post cineres persisterat
corpori eidē reddita vnde discesserat. Verū
autem Aristot. senserit aut ex eius philoso
phia rationes accipi possint, quibus con
uincamur, hominum animam esse immor
talem, diligenter, atque accuratè pro inge
nis, atque virium nostrarum tenuitate mō
stratum est a me in apologia Aristot. in vul
gus emissæ: quam aduersus eos cōsecimus,
qui ferunt Aristot. putasse, animam ex
tingui cum corpore. Obseruandum præ
terea est opinione Aristot. & aliorum quī
recte sunt philosophati animam homi
nis effectam esse a deo, ut pars esset ho
minis.

Affectio. actus inquam corporis physici, &c. non vt per se existeret. Iam vero sic statuo: ex parte causæ efficiētis nulla naturalis ratio reddi potest, cur anima postquam semel corpore soluta est, eidem iungatur, atque eius iterum forma fiat. Est enim hoc altissimū negotium, neque assequi humana mens vñ quā possit, nisi illustret diuini luminis splendore, modum, quo deus rem admirabili sua infinitaq; sapientia & virtute præstare possit, ac debeat, postremis temporibus. Cæterum ex parte finis reddi optime potest naturalis ratio cur ita fiat: neq; ea simplex: sed duplex potius: vna est, quoniam ex superioribus manifestum est hominis animā Arist. & Plat. multorumq; aliorum philosophorū iudicio æternam esse atque immortalē: & adeo effectam vt esset forma corporis. Ad quam rem natura inclinat est eidem, atq; implantatus appetitus, qui nunquā humanam ipsam mentem deserat, siue sit cū corpore coniunctus siue libera atque exempta a corpore. Ergo postquam vita quispiā functus est aliquādo ad idem corpus regredietur: alioqui frustra atque inaniter a natura concessus esset animæ similis appetitus, natura vero (opinionē philosophorū nihil frustra agit. Quare hac ratione naturali aliquo modo persuadetur qd sit futura mortuorum resurrectio. Deinde quia homini a natura concessus est finis. Quem cum appetat dum in corpore existit, neque assequi eundem valeat, postquam a corpore discessit anima atque æthereas sedes occupauit, rursus ad corpus redire debet vt proprio fine perfruat. Rem eandem attigit Ludo-

uicus Viues de veritate fidei differens. hinc aperte constat quomodo adductæ in contrariam partem rationes soluendæ sint. Illæ adductæ quidem probant nulla ratione naturali posse conuinci omnino, atque perfectē, quod futura sit resurrectio, & quo pacto fieri debeat, & similiter quo apparatu, quod nos etiam libenter concedimus cum ex parte efficiētis causæ, & modi nullam inueniamus rationem. Si quid aut apud veteres quosdā philosophos reperitur qd videatur eò pertinere vt asserant, futuram esse resurrectionem, vt apud Platonem aliquando: & interdum apud Pythagorā id vniuersum ab his dici putandū est, ex hebreorū aut Chalæorum relatione: quibus diuina reuelatione constitit futuram esse resurrectionem mortuorum. Neque enim immerito Numenius dixit, Platonem esse Moysen loquentem lingua Atticā: sanctissimus etiā Iobus nō humana ratione, sed diuina potius inspiratiōe in ea verba proripit, vt diceret, credo quod redemptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum. Et quædā alia quæ plane christiana sunt. Christus Redemptor noster sic nos sua ope adiunget vt primum exuto vetere homine a peccatis resurgam: deinde vitæ puritate comparata diuinæ gloriæ consortes, atque participes efficiamur. Absolui hanc enarrationem librorum de ortu, & interitu Compluti in contubernio diui Illephonsi decimo quinto calendas Decembris, 1561. Quo tempore vix expleveram trigessimū quartum meæ ætatis annum.

Finis.

Vnde potuerint philosophi diuinare resurrectionem.

tionem de facto sed processit ppter gros-
sinē iudicis qui nimias comederat fabas
refert & sequitur Jas. in. d. vi. col. vbi sub-
dit se non inuenire Bal. in aliqua ex tri-
bus lectionibus suis istud dicere. *Extende*
quarto. aut quinto. attēto casu proximio-
ri (quem fornozem dixi) q si testator di-
cat relinquo vxorem meam dominam &
usufructuariam bonorum meorum. quo-
cā su existentibus liberis intelliguntur so-
lum relicta alimenta vt per glo. & doc. in
auct. hāc locum. si mulier secum. nupsit.
Bar. in. d. l. i. i. cum testamento. §. si. de
lega. ij. tamē illa verba important. q ta-
lia alimenta poterit vxor auctoritate p-
pria capere & sua manu. q̄ms alias de he-
redis manu capere oiberet. Ang. i. l. rerū
amotarū. §. ff. rez amota. allegat Joā. an.
i. addi. Spec. in tū q filij sint legi. §. ij. &
dicit q non reperit aliū doc. de hoc face-
re mentionem. tamē in terminis tenet idē
Alb. de rosa. in. d. auct. hoc locū in. ij. col.
& ibi Bar. in. ay. col. in fi. Bal. in. c. fin. in.
viij. col. in fi. de consue. Alex. in. d. l. ne-
mo potest. & postea. Jas. ibi in. d. vi. col.
quod ius intrandi propria auctoritate po-
test creditor alteri cedere. Bar. per tex.
ibi in. l. j. §. usufructuarius. in. j. col. ff. de
nom. ope. nū. vbi dicit Bar. q nescit tex.
in mūdo qui melius faciat q̄ ille. que cō-
clusio Bar. est vera & cōter approbatur
p doc. ibi maxime Jas. in. ij. col. pro qua
facit quod vuli glo. in. l. cum fundum in
verbo postea. & ibi Bar. de vi. & vi ar-
ma. vbi glo. vult q illud ius extrajudicia-
le q quis potest incontinenti expellere i-
naforem potest alteri cedi. & illam glo. re-
putat singularem Bal. in. c. fi. in. j. col. ad
fi. de iuramen. calū. per quam ait ipse in
c. j. §. j. de pace iura. firmā. q si possum pro
pria auctoritate capere debitorem vel in-
gredi possessionem. q illud ius alteri ce-
dere possum & ita tenent omnes secundū
Jas. in. d. §. usufructuarius i. d. ij. col. Sed
si ex forma statuti licitum est se vendica-
re propria auctoritate aut hostes occide-
re seu inimicum. talis facultas non potest
alteri cedi vel demandari. & ita procedat
illa opinio. Joā. relata per glo. in. d. l. cū
fundum. quā ad hoc reputat singu. Bal.
in. c. ad nostras de proba. & in alijs locis
de quibus per Jas. in. d. ij. col. & late per

Alex. in. l. si cum dotem. §. trāsgrediamur
in. vi. & vij. col. post Pau. de Las. ibi. ff.
solu. ma. & ista conclusio est indifferenter
approbata per omnes secundum eundē
Jas. in. d. ij. col. Limita dupliciter. primo
in patre qui potest demandare filijs vt oc-
cidant adulterum filie tex. est not. & ibi
glo. in. l. grach? vbi & Bal. & clari? Sali.
C. de adulte. Bar. in. l. non soluz. §. si mā-
do. in. j. col. in fi. verfi. sed quero quando
est secum delictum. ff. de iniurijs. & vi-
dere Ang. in tracta. malefi. in parte. q me-
hai adulterato la mia dona. Secundo li-
mita q licet tale ius se vendicandi. vel p-
pria auctoritate occidendi alteri delega-
ri non possit (vt vidistis) tamen ille cui cō-
pēt potest secum adhibere socios & com-
plices ad istum actum. qui si simul cum eo
occidant. non tenebuntur de occiso nec
de auxilio p̄dito. Pau. de Las. post Jac.
But. in. l. refectiois per illum tex. ff. cōis
predio. refert & sequitur Bar. veronē. in
tracta. serui. viba. in. c. xxiij. in vlt. col. vbi
dicit se ita obtinuisse in ciuitate Clerone
& fuisse per curiaz iudicatū. Itā Clerone
est statutum. q si maritus pater aut frater
reperiant aliquem cum vxore filia vel so-
roze male conuersantem possunt eum im-
pune occidere. Quidam sciens aliquem
cum sorore male versari. duos conuoca-
uit socios qui illum simul occiderunt. ob-
tinuit q si frater ita alij socij in totū simul
absolui debent. Jas. faciens mentionem
istius decaisionis in. d. §. usufructuarius in
d. ij. col. inquit murari q non viderit Bal-
dum in terminis. q idē clare decidit in. d.
c. fi. in. d. j. col. ad fi. de iura. calū. vbi pro
hoc addit rationem: quia cui conceditur
q̄d aliquid impune faciat videtur semper
concessum vt conuocatis amicis & fami-
liaribus suis istū facere possit. per. l. si sti-
pulator fuero per te non fieri. de verbo.
obli. Sed quis ipse non dicat idē Bal.
tenuit contrarium in. l. vt vim. in. vj. q. de
iusti. & iure. vbi tenet q̄d socij offensi non
possint apponere manum ad vindictam
eo quia permissio est personalis que per-
sonam non egreditur & statutum se restri-
git ad offensum. tamen possunt eum asso-
ciare & assistere maleficio nec tenebuntur
de associatione & fauore. ita Bal. vbi. §.
per verbum credo. cum sint accessorii ad

gatarium propria auctoritate rem legatarum occupare non posse: alias perdit legatum. l. non est dubium. C. de lega. hoc tamen non procedit in legatario cui testator dedit in testamento licentiam apprehendi possessionem propria auctoritate tunc si apprehendit legato non peritur. quia tunc non dicitur apprehendere cum vitio ut dicitur in. d. l. non est dubium. et quod testator possit talem licentiam dare legatario. probat textus in. l. una cum testamento. §. j. §. vñ intellectus glo. ibi ubi et not. Bar. §. lega. §. idē Bar. l. i. §. i. d. repe. in. ij. q. pan. ubi dicit de hoc esse casus expressum in. d. l. una. d. §. j. secundum tertiam lec. glo. ibi. Bal. in. l. j. in. iij. col. cōia de lega. et allegat. d. §. j. et d. glo. quam ibi inquit not. et subdit ex hoc notare. quod testator potest committere legatario executionem proprii legati. Idē Bal. in. l. legis iulic. C. qui bo. cede. possunt. Ipse Bal. Salic. Pau. de Las. et Jas. in. d. l. non est dubium. Ang. in. l. si legata. C. eo. tit. §. lega. Bar. in. l. nemo potest. in. ij. col. de lega. j. et in. l. legimus in prin. in. j. col. ff. §. legi. tuto. ubi per hoc infertur quod licet ad hoc ut tutor possit administrare. requiratur quod administratio per iudicem decernatur. tamen testator potest in testamento disponere quod tutor propria administret auctoritate absque hoc quod per iudicem decernatur. allegat. l. cui eorum in prin. ff. de postu. refert et sequitur. Jas. in. d. l. non est dubium. et in. d. l. nemo potest. in prima lec. in. vj. col. Lō firmo. tutor tenetur facere inventarium. ut in. l. tutor qui repositum. in prin. ff. de adm. tuto. l. si. cum simi. arbit. tunc. tamen testator confectionem inventarii remittere potest. Bar. in. d. l. tutor. in prin. in. iij. col. per. d. l. si. in vers. alio proculdubio. Lō firmo secundo. iudex potest dare licentiam parti vincenii de ingrediendo possessionem propria auctoritate. glo. Bar. et doc. in. l. iuste possidet. ff. de acqui. posse. glo. Ang. et moder. in. l. miles. §. qui iudicati ff. de reind. Bar. in. l. j. C. vi nemini liceat sine iudi. auto. Confirmo tertio. ex pacto cōcedi potest quod creditor sua auctoritate rei obligate possessionem accipiat. d. l. iij. cum ibi notatus. C. de pigno. Et tunc de quod etiam in testamento non solēni potest per testatorem dari licentia apprehē-

dendi possessionem bonorum defuncti. secundum Bal. in. c. ceteris in. iij. col. de iudi. text. est in. l. si. ff. de reb. eo. quem ad hoc dicit not. Jas. in. d. l. nemo potest in. d. j. lec. in. d. vj. col. Et tunc de secundo. quod si testator se pro herede vel legatario possidere constituat. quis non valeat ut precarium vel ut constitutum. quia nemo re suam precario rogare potest. l. neque pignus. de regu. iur. tamen heres aut legatarius mortuo testatore propria auctoritate possessionem ingredi potest quia testator potest preuenire mortem tradendo. l. lucius. la. j. de lega. §. ita Bal. in. c. j. in penult. col. de confirma. vñ. vel in pri. ubi dicit quod istud est dictum sum nomus ab alio non tactum. refert et sequitur. Jas. in. d. l. nemo potest. in lec. et col. §. d. Et tunc de tertio. quod per ista sola verba testatoris videlicet. quod heres non impediat legatarius in possessione. intelligitur data licentia legatario capiendi rem legatarum propria auctoritate. Ang. singu. in. l. hec si res per illum text. ff. de rei ven. iuncta. d. l. una cum testamento. §. j. de lega. ij. quod est notandum secundum. Jas. in. l. centurio. in. xvij. col. de vulga. et pupi. et in. d. l. non est dubium. et in. d. l. nemo potest. in dictis lec. et col. de qua decisione. Ang. memor fuit Dida. de seg. in. d. volu. folio. lx. col. iij. Fortius est. quod si testator diceret vim fieri veto legatariis meis. videtur per hec verba eis dare licentiam propria auctoritate ingrediendi. fm Ludo. ro. in rep. auct. si similiter in. xx. speciali inter vltimas voluntates. ad. l. falci. et ita dicit velle foliū Bal. in. l. j. in lectu. antiqua. cōia §. lega. per. singularem in. l. permisceri. §. species fm vnam lectu. Jac. de Bre. ff. de acqu. posse. sequitur simpliciter Alex. in. d. l. nemo potest. Contrarium tenet ipse. Ludo. ro. in singu. lxxxvij. incip. Aduerte ad me. ubi refert. quod si testator dicat. veto vim fieri legatario: vel legatario non fiat molestia. per talia verba non dicitur dare licentiam. quod propria auctoritate capere possit secundum Bal. in. d. l. j. in prima lec. in fine. quam lec. fecit Perusii. per. d. §. species. Sed ille text. secundum Ludo. ubi supra non probat propter dictionem ingredienti ubi positam. tamen dicit Ludo. quod per illam auctoritate Bal. obtinuit Florentie ques

Handwritten signature or initials, possibly "J. J. Williams".

Handwritten notes on the right margin, including the number "2" and some illegible cursive text.

Car. C.
P. 200.

James
1788

Fraburny
The Vol.

James
1788

James
1788

James
1788

Swam Top

Est. 49

780

Num. 6

Handwritten text on the scroll, likely a title or description, including the word "Sutra" and "et".

678
712